



Landoeconomiske Tidender,

udgivne

af

Joh. Chr. Drewsen.

Ottende Bind, som indeholder 3de Hefter.

Kjøbenhavn, 1818.

Trykt hos E. A. S. Møller,
Hofbogtrykker.

Indhold

af

det ottende Bind.

	Side
Til Læserne, af J. E. Drewsen	1.
Hvorfor falder det Landmanden saa besværligt at udrede Skatterne	3.
Brev til B. F. Konne, af E. Feilberg	24.
Hvad Værdie har en Tønde Kartofler for den Landmand, som mangler Gjødning, af samme	25.
Om at fore Heste med Kartofler, af B. F. Konne	35.
P. M. til Landh. Selskabet, med en Afhandling om Hegn, af Christian Asmusen	47.
Mislukkes itt. Vifter ligesaa vel som Kløver, dersom de alt for ofte dyrkes paa samme Jordsmon, af — d.	61.
Kan den Gjødke, der om Sommeren falder ved Dræggets Staldforing med Nytte bruges samme Efteraar, af J. V. Secher	68.
Et Blik paa Virkningerne af levende Hegn, især med Hensyn paa Vereldyviten, af J. E. Drewsen	73
Efterretning om Staldforing paa en Gaard i Marsslandene efter Ch. H. B. 1815 3 H.	81.
Om Italiens Agerbrug af Biblioth. Britanique, ved J. E. Drewsen	87.
Efterretning om en Muldvarpesax, af J. E. Drewsen	100.
Korsbedderkoppens mærkværdige Egenheder, af samme	104.
En hoverieglørende Bondes Forestillinger om Adskiltigt, Landoec. vedkommende, af Niels Kemmer	104.
Hvordens Raskning for at forekomme Brand, af samme	129.

	Side.
Arters Conservation for Nuggenhed indtil de saaes, af samme	130.
Simplest Middel, hvorved en Koe der er vant til at ville slaae, naar den malkes, afvendes derfra	135.
Pomologisk Tryllering	136.
Bemærkninger over Landoeconomiske Gjenstande, af N. P. Schøler	137.
I Anledning af Hr. Justitsraad Neergaards Skrivt: Noget om Skattevæsen, af H. C. Christensen	154.
Med dertil fœiede Bemærkninger, af B. F. Rønne	169.
Noget Marsaer til Agerdyrkningens langsomme Fremgang, af C. Dalgas	176.
Om den sinulbede Saareavls Oprindelse og Fremfrie- den i den preussiske Stat, og om de paa Sta- tens Bekostning anlagte Skatferier, af Hr. Stats- raad Thaer; oversat (fortsættes).	214.
Noget angaaende Brandeviins-Brænderiernes fuld- komne Frigivelse, af Hr. Major Westenholtz	247.
Mere om den pomologiske Tryllering, eller Ringsnit- tet, af en Ubenævnt	281.
Om samme Gjenstand, af Hr. Holbøll, Gartner ved den Botaniske Have i Kiøbenhavn	283.
En Afhandling om Berberisens skadelige Virkning paa Gæden; af Hr. N. P. Schøler	289.
Om Krybbevene, agrostis stolonifera, engelsk Fiorin; af J. C. Drewsen	337.
Efterretning om Landhuusholdnings-Selskabets Fore- havende med Skovs Opelsning paa Amager;	359.
Noget i Anledning af de hyppige Anmeldelser om Ilds- vaader, især paa Landet, og paa eenlige Ste- der; af Hr. Pastor J. H. Stabell	373.
Om Brugen og Nyttten af Salt i landoeconomisk Henseende. Indsendt til det Kongelige Danske Landhuusholdnings Selskab; fra Ridder og Baronet John Sinclair, (oversat)	378.
Til Læserne fra Udgiveren	416.

Til Læserne!

Ved disse Tidenders fjerde Aargangs Begyndelse har Undertegnede den Ære at anmeldte sig som eneste Udgiver deraf. Denne Forandring har fundet Sted efter Overenskomst med de Mand, der hidtil i Forening med mig, udgave dem.

Dette Tidsskrifts Biemed og Aand vil, uagtet denne Forandring, forblive den samme som hidtil, og er det Haab, at dets hidtil udfomne Dele have stiftet nogen Gavn eller forskaffet dem, der ynde Læsning, nogen Underholdning, ei ganske ugrundet, saa tør jeg vente, at dette i Fremtiden ogsaa vil worde opfyldt og det saa meget mere, som min høitagtede Ven, Hr. Pastor Rønne, har lovet mig, saavidt Embeds Forretninger tillade saadant, at offere Tid og Glid til dette's Læs. Jeg stoler end videre paa Landoeconomiens Vensde Binds 1ste Hæfte.

ner, der i de allerede forløbne Aar yttrede saa megen Deeltagelse for dette Tidsskrift, ville ved Bidrag og Subskription give Skrivtet Varighed.

Især paa denne sidste Størrelse beroer det Omfang, som Skrivtet i det kommende Aar kan erholde og tildeels dets Interesse, da Steen, og Kobber, Tryk, der kunne forklare interessante eller almeennyttige Gjenstande, ligesaa lidet skulle fattes, som Meddelelser af udenlandske, stedse kostbare Skrifter, naar jeg blot nogenlunde seer mig sikker mod betydeligt Tab, hvilket hidtil ei har været Tilfældet.

Strandmøllen, den 1ste Januari 1818.

Joh. Chr. Drewsen.

Hvorfor falder det Landmanden saa
 besværligt at udrede Skatterne?

At Skatternes Udredelse for Aaret 1817 falder Landmanden besværligt, derfor behøver man vel ikke at føre Bevis for dem af Tidendernes Læsere, som ere Jordbrugere eller Jordeiere, og for dem, som ikke ere det, kan man neppe derfor paa anden Maade føre Bevis, end ved at vise Aarsagen, hvoraf Skatternes Besværlighed er en nødvendig Følge.

Det maae tillige være høist vigtigt at kende Aarsagerne, hvorfor de directe Skatter, uagtet Jordskeds-skatten er ophævet, og uagtet flere andre Moderationer, som en kjærlig Landsfaderlig Omhu skjenkede Landmanden, hvortil især henhøre Nedsættelsen af Kornpriserne, hvorefter Skattens Beløb er beregnet, og uagtet Skatternes Pengebeløb i Sedler er ringere end Aarene 1814 og 15, dog endnu ere trykkende; da derved saade de,

som have Indflydelse paa Skatternes Bestemmelse, sættes istand til at undgaae det, som uden Nødvendighed trykker Landmanden, og dennes ofte ugrundede Klager og Ønsker, henvises til de trykkende Besværligheders sande Kilde; og ihvorvel allerede endeel er skrevet om vore Skatter, saa forekommer det mig dog, at Aarsagerne hvorfor disse trykke Landmanden, endnu ikke alle tilbørligen ere omtalte, hvorfor jeg, omendstjondt jeg ingenlunde troer gandske at kunne udtømme denne Materie, dog ønske, ved efterstaaende saa Bemærkninger, at henvende Opmærksomheden paa denne Gjenstand.

I. Hvert Aars Skatter beregnes siden 1813, ved Aarets Begyndelse, efter den Priis, som Kornvarene i det forløbne Aar have haft, og endstjondt man bør erkjende det for en Velgjerning, at Skatterne i det første Aar efter Rigsbankens Foundation bleve beregnede efter Værdien af Landmandens Produkter, og ikke bleve fastsatte til et Pengeløb i vore foranderlige Repræsentativer, og endstjondt det uden tvivl var meget vanskeligt at finde en bedre Maalestof for Skatternes Beregning, saa har dog denne Methode sine betydelige Mangler. Fra Finantsernes Side skulde man troe, at denne Maalestof ei vilde være passende til at ligne Udgiften efter Indtægten, da hverken Statens Gjæld, Renterne, Embedsmændenes Gager, Pensioner eller andre Stats Udgifter rette

sig efter Kornvarernes Værdie; og fra Udredernes
 Side har denne Maalestok ikke mindre Ubehagelig-
 heder. Den Sætning synes vel at være rigtig,
 at Landmanden bør svare Afgifterne efter hans
 Producters Værdie, men om Værdien, som et
 enkelt Produkt, Kornvarene, til en bestemt
 Tid, i vore foranderlige Pengerepræ-
 sentativer have, skal tages til Maalestok for
 et heelt Aars Afgifter, turde vel underkastes Tvivl.
 Det er for Landmanden en ganske anden Sag, en-
 ten han skal svare sine Produkter i Natura, eller
 han skal tilsvare dem efter en bestemt Priis. Mange
 Erfaringer ved Hoverie, Kæste, og Tiende, Fore-
 ninger have overbevist mig om, ligesaa de i Kri-
 gens Aar af Landmanden virkelig præstere de bety-
 delige Udskrivninger, aflægge derom et mærkeligt
 Vidnesbyrd, at Landmanden og især Bonden,
 meget lettere kan levere det, som han producerer,
 end betale samme Værdie; *) og at man paa
 ingen anden Maade kan komme Landmanden saa
 nær eller erholde saa store Afgiftee af ham, som
 ved at tage hans Produkter i Natura. Det er
 ogsaa meget naturligt, thi til at forvandle Natur-
 alier i Penge, dertil hører altid visse Uleiligheder

*) Hermed paastaaes ei, at Naturalpræstationer ere
 gavnlige for Landmanden, de ere meget ofte, som
 Hr. Pastor Ronne tydeligen har beviist (see Land.
 Dec. Tidende 1ste B. 1ste Hefte Pag. 159) det største
 Uheld for Landmanden, netop fordi de paa en umær-
 kelig Maade svækker hans Dristskraft saaledes, at
 han i Fremtiden ei mere kan producere.

eller Opoffreller, og det er jo netop Kjøbmandens
 Fordeel, som lever af denne Omsætning, og saa
 meget som han vinder, taber Producenten, som
 skal tilsvare Værdien af sine Naturalier. Des-
 uden er det, om Værdien ogsaa ansættes paa
 det Nøiagtigste, som Mellempræis af alle de Korn-
 handler, som ere afsluttede, dog ikke sagt, at
 alle Landmænd have opnaaet denne Præis som Mel-
 lempræis af alt det, de have solgt; thi mange sælge
 alle deres Kornvare paa een Gang, og erholde
 ofte kun den allerlaveste Præis, især er dette ofte
 Tilfældet med Bonden, som deels af Ufornuft for-
 ledes, deels af øiebliklig Trang nødes, til at sælge
 til den lavere Præis, som han just den Dag, da
 han er paa Torvet, kan erholde, og som de saa
 Kjøbmænd i de smaa Kjøbstæder ofte utilbørligen
 nedsætte for den trængende Sælger. Antallet af
 de Landmænd, som erholde den høiere Præis, over
 Skatteværdien, for den halve Deel af deres Korn-
 vare, er sikkert meget ringere, end Antallet af
 dem, som maae sælge det meste af dens Kornvare
 under denne Værdi, og naar Kjøbenhavnerne
 tale meget om høie Kornpriser, saa betænkes ei,
 at Skibsfarten ogsaa har kostet meget, og at Kjøb-
 manden ogsaa tager sin Fordeel, hvilke Poster ikke
 komme Landmanden tilgode.

Dernæst ere Kornvare jo ikke Landman-
 dens eneste Product, og man kan sikkert antage,
 at Danmark har ligesaa mange Bønder, som have
 Indtægter til deres Skatters Udredelse af andre

Kilder, saasom af Qvæg, Heste, Lam, Sviin, Gjød, Bier, Mælk og disses Productioner; af Humle og Andet som frembringes i Haven; Huder, Skind, Uld, Lær og Kul. Salg m. m. Vi behøve da ei at henvise til Jylland, hvor mange Bønder har alle deres Indtægter af Qvægets Salg, men selv i Sjælland gives der saa Bønder, som kunne svare Skatterne allene af deres solgte Kornvare, mange forsikre, at de hele Aaret ikke sælge 1 Skp. Kornvare, og alle have sikkert aarligen solgt enten en ung Hest, eller nogle Ungheveder, samt endeel Lam og andre mindre Producter. Men disses Priis staaer slet ikke i nogen Forbindelse med Kornvarernes Priis, og dog skal Kornets Priis være Maalestokken for samtlige Kongelige Skatter. Heri ligger, efter min Overbeviisning, en Hoveddaarsag, hvorfor Skatterne i dette Aar 1817 ere saa særdeles trykkende; thi hidtil har Bonden aarlig faaet en god Skilling til Skattens Betaling ved Salget af en Hest eller noget Slagteqvæg; men i Aar kan han ikke anbringe disse til det Halve af deres forrige Priis.

Men, antage vi ogsaa, at Bondens Kornsalg kunde tilvejebringe Skattens Belsb, saa er dog Kornvarernes Priis, til den Tid at Skatten skal betales, ofte ganske anderledes, end den var til den Tidspunkt, da Skatteberegningen blev fastsat, og det maae især i Aar være enhver Mand paafaldende, at Landmanden i dette Efteraar i det mindste maae sælge $1\frac{1}{2}$ Ld., for at erholde

Værdien af 1 Ld. efter Skatteberegningspriserne, og at han altsaa i det Hele maae tilvejebringe en halv Gang saa meget til, som til Skatternes Beløb udfordredes paa den Tid, da disse bleve beregnede og befalede; en Forandring, som ei kan være andet end meget trykkende for Landmanden.

Det vilde derfor, især i Aar, have været en stor Velgjerning, om Regjeringen havde imodtaget Kornvarerne i Natura, til den Priis som ved Skatteberegningen var lagt til Grund. Dog med tilstrækkelig Omsorg for Bonden, i Henseende de Leverings Tiden og Stedet, hvorhen de skulde føres, og der vilde sikkert, ved denne Opkrævningsmaade, ikke blive saamange Restancer som i Aar desværre paa saa mange Steder findes. Dog, da denne Opkrævningsmaade har store Vanskeligheder og udsætter Staten for betydeligt Tab, ved skjodesløse Magazin-Bestyrere, og Landmanden for mange Schikaner, saa maatte den vel ikke anbefales, hvorimod ethvert Middel, som forsikkrede den fattige Landmand, om at han kunde erholde for sine Kornvare, naar han trængte dertil eller ønskede det, enten Skatteprisen, eller ogsaa et Pengelaan i Forhold til Productets Værdie, vilde være saare gavnligt. Imidlertid kunde Staten ogsaa paa en anden Maade komme Landmanden til Hjælp, og saalænge Kornpriserne skal afgive Maalestoffet for Skatterne, beregne disse Skatters Beløb for hvert Kvartal, eller dog hvert Halvaar, efter det sidste Kvartals Mellempris,

en Fremgangsmaade, som ikke synes at medføre saa mange Vanskeligheder.

Endelig lide vore Landmænd endnu af Penge-repræsentativernes Foranderlighed, som i Aar er saa mærkelig, at Landmanden, naar vi beregne Skatternes Værdie i rede Sølv eller Species, yder i det sidste Kvartal fuldkommen $\frac{1}{4}$ Part af alle Skatters Værdie mere, end deres Værdie i rede Sølv ved Skatternes Beregning udgjorde: et Forhold, som let kan opsluge al den Fordeel, som bliver tilbage til Bondens egen Underholdning. Og hvorvel Rigsbanksedlernes Værdie nu næsten har opnaaet Bankens Sølvværdie, saa staaer dog endnu flere Aar tilbage, hvor et saadant progressivt Forhold vil finde Sted, indtil Sedlernes Nævneværdie bliver lige med Sølvværdien, hvori Landmanden aarlig maae forudsæe det Tab, at han kommer til at yde Sedlerne efter en større Værdie, end de ved Skattebestemmelserne havde. Denne nedslaaende Udset kunde derved hæves, at Skatterne bleve beregnede i Sølvværdie, og det blev tilladt at betale 1ste Kvartals Skatter, efter den Sølvværdie som fastsættes den 1ste Februar, 2den og 3die Kvartal efter den Sølvværdie, som fastsættes den 1ste August og atter 4de Kvartal efter den Sølvværdie, som til næste Aars 1ste Februar fastsættes; et Forslag som synes gandske overensstemmende med Lovgiverens velgjørende Hensigt, ved at indføre en bankmæssig Sølvværdie, ved alle større Betalinger.

Dog vilde, uagtet denne Omforg, den i Guldbærdie Systemet selv grundede Ufuldkommenhed, som selv efter en Østeds Tilståelse (Eunomia 1 Deel Pag. 495 §. 41) kun er en Approximation til en fast usforanderlig Maalestok, ikke undlade at have ubehagelige Følger for den Skatteydende, og det vilde derfor være endnu bedre, naar Staten, ved Siden af Rigsbanksedlerne, tillod at betale Skatterne i Guld, efter et Forhold, som ved Skattens Beregning aarligen maatte fastsættes, en Fremgangsmaade som især for den Deel af Jylland, hvor Landmanden har sine Indtægter ved Studehandel og Salg af andre Produkter til Hertugdømmene og Hamborg, vilde være en stor Velgjerning, da Landmanden der ofte er meget forlegen med Species og ikke kan erholde dem omsatte i Rigsbankpenge, uden at nøies med betydeligt mindre end Dagens Cours angiver; en Fordeel, som tilfalder Pengehandlerne, paa Landets Befordring.

Deruden vilde Banken og Landet af en sliq Tilståelse til at betale Skatterne til en vis Cours i Species, have den Fordeel, at Coursen aldrig igjen kunde springe saameget tilbage, og Haabet om Fordeel ved Agiotagen var meget svækket eller maaskee aldeles hævet. Vel vilde Sedlerne ikke hefte forbedre sig fuldkommen saa hurtigen som ellers, men det kunde vel drages i Tvivl, om det er saa gavnligt for Nationalvelstanden, at den For-

bedring stær saa hurtigt; et Spørgsmaal som jeg overlader Kyndigere at bedømme.

2. Terminerne, hvori Skatterne skal erlægges, ere ligeledes meget vigtige, især for Producenterne, hos hvilke enhver Aars- tid, ligesom den bestemmer de Arbeider, som skal foretages, saaledes ogsaa medfører visse Indtægter og Udgifter. Vel skulde man troe, at det for en god Huusfader var det samme, til hvilken Tid den engang bestemte Udgift skal præsteres; men det er sandelig ikke let at være en god Huusfader, naar derunder forstaaes, at Indtægten stedse skal tilveiebringes til visse eengang fastsatte Udgifter, og kan i Almindelighed ikke stee, uden betydeligt Tab, enten ved at sælge til en usædvanlig og ugunstig Tid, eller ved at lade Penge ligge ubenyttede. Det vilde derfor ikke allene bidrage til at sikkre den kongelige Kasse for Resistance, naar Indkrævningsterminerne rettede sig efter Landmandens Indtægter, men vilde virkelig være en betydelig Lettelse for Landmanden. Vel ere allerede i de ældre Skatteordninger, de endnu gjældende Terminer fastsatte (see Bogts Udsigt over det danske Monarchies Skattevæsen Pag. 12) saaledes at det 1ste Kvartal skulde være betalt den 21 Januari, det 2det Kvartal den 21 April, det 3die den 21 Juli og det 4de den 21 October, men saavidt min Erfaring gaaer, ere disse Bestemmelser dog i de senere Aar efter Skatternes Forøgelse førend Krigen ei saa nøie overholdte, og under Krigen, da

næsten alt blev liquideret ved Præstationer, tænkte Ingen paa disse Terminer, og Korn- og Fourage-Requisitionerne bestemte Skattens Betalingstid.

Vel er det en Velgjerning, at nøde den Betalende til Regelmæssighed og Orden, thi forsøgede Restancer føre sikkert til Fallit; men en stor Velgjerning vilde det være, om Betalingsterminerne bleve fastsatte efter Landmandens Indtægter og det vilde meget lette den ønskelige Nøiagtighed i Skattens Betaling.

Tiden til hvilken Skattens Beregningsmaa- de i de senere Aar er bekendtgjort, gjorde det umueligt i de 2 første Qvartaler at præstere til de gamle Terminer.

Aaret 1813 udkom Skatteforordningen under 9de Juli, 1814 under 29de Juli, 1815 under 17de Mai, 1816 under 13de Marts, og 1817 under 14de Marts. Naar man derhos betænker, at paa Amtstuen, saavelsom paa de større Godser, mangfoldige Beregninger skal gjøres, efter at Skatteforordningen er bekendtgjort, og inden Indkrævningen kan begynde, saa begriber man letteligen, at den første Indkrævning af 2de Qvartaler paa een Gang falder paa en Tid, da Landmanden kun har ubetydelige Indtægter, og at følgelig mange Restancer blive tilbage, som da gjør Udredelsen af de 2de følgende Qvartaler des vanskeligere.

Fra 15 April, da Saaetiden senest begynder gaafe at sybselsætte Landmanden, og til 15 Octbr.

da Efteraarsfæden og Winterpløiningen endnu sjelden ere fuldendte, har Landmanden ingen betydelige Indtægter: Kornvare og større Creature burde slet ikke sælges i denne Tid, altsaa er Salg af nogle Lam og af Commeresmørret, maaskee af et pr. Kalve og andre Smaaeting det eneste, hvoraf Landmanden kan tilveiebringe Noget til Skatterne. Der burde altsaa i den hele Tid ikke falde mere end hiist een Qvartals Betalingstermin, som burde falde kort før Kornhøstens Begyndelse. Under Kornhøstens travle Tid, Vintersædens Tærskning og Saaening, burde Landmanden være frie for Bryderi med Skatterne, især da han skal udrede Høstens Bekostninger, Dagleie og Følkeløn, og Tienderne, hvor disse ere afforderede i Skjæpen, ogsaa strax skal udredes. Naar vi nu fordele Aarets øvrige Tid saaledes, at Landmanden fik omtrent 2 Maaneders Tid, for at tilveiebringe Beløbet af et Qvartals Skatter, saa falder een Skattetermin til 15 December, een til 15 Febr. og een til 15 April; og da Bestemmelserne for Skatteberegningen gjerne kommer sildig, saa var det meget at ønske, at den 15 Febr. var Betalings-tiden for det 4de eller sidste Qvartal; en Bestemmelse hoormed sikkert alle praktiske Landmænd, som uagtet deres redeligste Bestræbelse, dog ofte have været plagede med Executioner, vist vilde føle sig meget lettede.

Rogtet siger, at Skatterne fra flere Amter dog tidligere blive inddrosne ved Execution, og

en Lighed i Behandlingsmaaden ved Udeblivelse af Skatterne til Betalingstiden, synes ligesaa billig som den vilde forsøge Undersaatternes Tillid og Kjerlighed for Regjeringen.

3. At Productionen er forringet, derpaa har blandt Andre nyligen en practisk og kyndig Landmand Justitsraad de Neergaard (see Om Skattevæsenet, af Justitsraad de Neergaard paa Gundersløvholm) gjort opmærksom, som en Marsag hvorfor det falder Landmanden vanskeligt at betale Skatterne. Dog være det mig tilladt, at tilføie følgende Tanker: Danmarks Agerdyrkning er unægtelig i en Gjøringsperiode, og da er det stedse sandt, at hvem der ei skrider frem, gaar tilbage, og Erfaringen stadfæster det tydeligt. Dog er det ei altid egen Brøde, hvorfor denne eller hiin Landmand er gaar tilbage; blandt andre tilfældige Omstændigheder, som kunde forårsage det, er især Mangel paa tilstrækkelig Driots Capital den almindelige Marsag, hvorfor manges Landmand ikke kunde gjøre Fremfærd, og maatte gaae tilbage.

Dyrkning af de udfrevne Kornvare paa Jor-der, som ofte ikke vare flikkede dertil, Anskaffelse af Heste og Vogn til besværlige Transporter, Salg af Qvæghovederne som høre til en Gaard (som forringer Indtægten og formindsker Gjødningsen) ere Omstændigheder, som den største Glid og Omhue ofte ikke kunde oprette igjen. Alle Forbedringer kræve desuden Forstud, og da Landman-

den nu mere og mere indseer, at den planløse Jorddyrkning, som desværre hidtil hos den udstiftede Bonde og andre Landmænd har været den almindelige, er skadelig, og mangen Jordlob efter Udstiftningen derved allerede er saare fordærvet, saa kan selv denne høist gavnlige, ja nødvendige Forbedring, at indføre en planmæssig Jorddyrkning, ikke skee uden Forskud, og hvorfra skal en fattig Mand erholde den? Antage vi ogsaa, at Jorden endnu har samme Productivitet, som for 10 Aar siden, saa kan den dog ikke producere saameget, fordi Driøts Capitalen, som kan anvendes paa Jorddyrkingen, er forringet. At Driøts Capitalen virkelig er forringet, kunde vel bevises, ved at sammenligne det paa Bøndergaardene nu værende Antal af Tjenestefolk og arbejdende Huusmænd, Mængden af Dværgshoveder og Besætningsredskaber med dets Antal og Beskaffenhed førend Krigen, ligesom det ogsaa kan forklares af Tidsomstændighederne; og at Mangel paa Driøts Capital maae formindskke Landmandens Production, er tilstaaet af alle sagkyndige Mænd, hvoraf jeg kun vil anføre Etatsraad Ørsted, som siger *) "med den bedste Jordbund og den meest fuldendte Agerdyrkningskunst vil man ikke drive det vidt, naar Agerdyrkeren savner Capital til at virke med, eller ikke kan afsætte sit Overskud." Hvor vanskeligt det

*) Om Grundeierens og Capitalistens Stilling i Forhold til hinanden Pag. 134.

er, at erholde det fornødne Forflud ved Laan, ved Enhver, og hvor betænkeligt det er for enhver Producent at imodtage Laan i Navneværdie, som om nogle Aar kan være al pari med rede Sølv, vil ei heller undgaae den Lænkendes Opmærksomhed. Mange tilfødende Omstændigheder gjøre det for Landmanden næsten umuligt nu at tilveiebringe den fornødne Dristskapital, naar denne under Krigen er bleven formindsket, og uden Midler til at gjøre Fremskridt, maa han aarlig en gaae tilbage. Det eneste Middel, som saavidt jeg kan indsee, kunde formindste dette Onde, var Oprettelse af Creditkasser ved Jordeiernes frivillige Foreninger, saaledes som disse ere oprettede i Schlesien og Pommeren.

4. Producternes Affætning er ogsaa vanskeligere nu, end før Krigen, og Værdien af Landmandens Producter altsaa derved formindsket. Deels have Kjøbmændene ikke saa mange Penge i Hænder, for at gjøre store Indkjøb, deels ere deres ældre Handelsforbindelser ved politiske Forandringer forstyrrede, og ved nye Soldindretninger gjort umuelige, deels ere ogsaa Skibsfragterne meget kostbarere, end de vare tilforn; hvilket formodentligen især har sin Grund deri, at Afgifterne paa Skibene ved Soldklareringen saa betydeligen ere forhøiede; især er det paafaldende, at det samme Fartoi og den samme Ladning betaler mere end dobbelt saa stor en Afgift, naar det klarer i en Sjællandsk Havn, end naar

det klarer i en hollæensk Havn *). Ligesaa ned-
sætter den store Told, som svares for Udsørfelsen af
Heste og Dvæg meget Værdien af disse Landman-
dens vigtige Produkter.

Endelig er det en betydelig Forhindring for
Omsætningen af vore Produkter, at ingen Slags
Sølomynt som i Hertugdømmene eller i Udlandet
gjelder, antages her som lovmæssig Betalingsmid-
del efter dens Værdie. Regjeringen vilde i Aaret
1813 have denne Hindring, ihenseende til Han-
delen med Hertugdømmene, ved at indføre der
Rigsbanksedler; men Omstændigheder nødte aller-
rede samme Aar, til Ijjenindsførelsen af Søl-
mynt som lovmæssigt Betalingsmiddel i Hertug-
dømmene. Hindringen kunde imidlertid hæves
paa en anden Maade, ved at fastsætte et vist For-
hold, hvori al Slags, selv udenlandsk Sølomynt,
skulde imodtages her i Landet, som lovmæssigt Be-
talingsmiddel. Selv den uroffelige Hamborger
Bank har fastsat til Lethelse for Handelsomsæt-
ningerne et vist Forhold, hvorefter alle fremmede
Myntsorter skulde imodtages for Hamborger Banko;
og for os, som kun have Penge, hvis Circulation
er indskrænket til Landets Grændser, og hvor
det altsaa er muligt, med en forøget indenlandsk

*) Dette er kun en Skipper-Efterretning, som jeg ned-
skriver, uden at kjende Lovene, som byde saadant;
kunde den modsiges, var det ønskeligt.

Virksomhed og Rigdom, at Rigsbanksedlers fulde Værdie kunde være utilstrækkelig til den indenlandske Circulation, og hvor Penge-Omsætningen af flere geographiske og merkantilske Grunde er vanskelig, synes det endnu vigtigere at lette denne ved en saadan Bestemmelse. Rigsbankens Foundation indeholder intet som forbyder dette, og den Tanke turde derfor vel værdiges en grundig Undersøgelse. Toldafgiftsforordningen af 8de September 1813 indeholder vel en Tabel over Guld- og Sølvmynters Forhold til Rigsbanksedler, men deels er ved denne Tabel slet ikke taget Hensyn paa Rigsbanksedlens virkelige Værdie og deels er den Tvang, som befaler at betale Told-Afgiften i disse Mynter, ligesaa forstyrrende for den frie Omsætning, som den Umuelighed at anvende Sølvmynt som lovmæssigt Betalingsmiddel efter dens Værdie kan være det. Denne Tvang synes saa meget mere skadelig, da den forårsager en kunstlig Søgning efter Sølvmynt, og altsaa nedsætter vor hele Seddelmasses Værdie, hvorvel den maaskee kan være indbringende for Finantserne. At vore Producters Slethed forhindrer deres Af sætning, er en ligesaa beklagelig som grundet Anke, men da vort hele Agerdyrknings-system forandres, saa kan man vel haabe, at den danske Landmand vil ogsaa søge snart at hæve denne; og da vore Produkter ikke vare bedre førend Krigen, saa kan denne Omstændighed ei anføres som Aarsag, hvorfor Skatterne falde Landmanden besværlige.

Slutteligen bør jeg endnu omtale en Forandring i Systemet for de directe Skatter, som vel synes grundet i Billigheden, men som desuagtet dog er en særdeles mærkelig Aarsag, hvorfor mange Jordeiere og Jorddyrkere føle Skatten meget mere nu end førend Krigen. Skatterne betales nu især af de før privilegerede Jorder.

Det være langt fra mig at gjøre Paastand paa, at nogen Jord skulde være privilegeret; men uagtet jeg fuldeligen er overbevist om, at al Jord bør bidrage efter en, saa meget som mueligt lige Maalestok, til Statens Udgifter, saa kan det dog ei nægtes, at det maae falde den Mand besværligt, som af hans Jord før ingen Skatter svarede, og maaskee hvillig behøvede alle Jordens Indtægter til Renter, derpaa hvilende Legater &c. nu pludseligen deraf at svare ligesaa høie, ja maaskee høiere Skatter, end Andre, af deres skattepligtige Jorder svare. At dette sidste kunde være Tilfældet har allerede Statsraad Ørsted efter Pastor Rønnes Erindring tilstaaet (*Eunomia* 2den Deel Pag. 579 og 580) og at det virkelig er Tilfældet med Præstejorder beviser den for dette Tilfælde forundte Medvættelse i Skatten, og at det virkelig ogsaa er Tilfældet med Andre til frie Hovedgaards Taxt henregnede Jorder, viser saavel Justitsraad de Neergaards for citerede Skrift, som jeg og derom kunde anføre Exempler.

Selv for store Godseiere, ja selv for Lehnsherr-
 skabere, som førend Krigen af Skatten havde en
 ei ubetydelig Indtægt, kan det ei være andet end
 meget søleligt, at de nu, istædet for Indtægter,
 have en betydelig Udgiot, da al Slags Eiendom
 nu er ansat til Skat *). Vel sandt, at den som
 eier mere, bedre kan tabe Noget, end den som
 eier mindre, at det imidlertid ogsaa for ham er et
 søleligt Tab, vil vist ingen nægte, som kjender til
 Sagen, og som betænker, at det ei er let, at be-
 regne Skatterne for 5 til 600 forskjellige Jord-
 brugere, at lade dem indkræbe, og især, at være
 ansvarlig til, at enhver af alle disse Jordbru-
 gere svarer sine Skatter til rette Tid. For at
 sætte dem, som maaskee ikke kjende til Sagen

*) I *Öconomia* 1ste Deel Pag. 544 er anført i Noten
 "privilegeret Eiendehartkorn bærer ingen Skat." Da
 jeg ikke seer, hvor dette Privilegium er hjemlet, og
 Forordningen af 9de Juli 1813 §. 10, synes at lægge
 de gamle Hartkorn-Skatter paa alt det forskjellige
 Hartkorn som eksisterer, (efter Vogts Udsigt over
 det danske Monarchies Skattevæsen,) og i det mindste
 den Amtsskriver, hvorunder jeg boer, beregner alt
 slaas Hartkorn til denne Skat, selv det Lehnsherr-
 skabers tilstaaede Friheds Hartkorn, om maaskee Hr.
 Statsraad Østfeldt fulde have meent dette — saa til-
 lader jeg mig at gjøre opmærksom derpaa, som,
 saavidt jeg kan indsee, er en Feiltagelse, da det
 synes, at det vilde være en Usfuldstændighed i Sy-
 stemet, om der var noget skattefrie Hartkorn til-
 bage, og denne Efterretning maaskee kan tjene
 Noget til Beroligelse som kunde troe, at der endnu
 gaves privilegeret Hartkorn, det er: som ei svarer
 Skatter.

istand til at bestemme dette, tilføies her, hvad Skatterne, for et stort Gods efter dets Skattes kvitteringsbøger have udgjort i en Række af Aar. Disse beløbe sig ialt

for Aaret 1793 til	. .	7,600 Rdlr. D. G.
1801	. . .	8 044
1803	. . .	8,810
1804	. . .	14,310
1805	. . .	11,937
1806	. . .	13,805
1807	. . .	14,685
1808	. . .	13 556
1809	. . .	16,337
1810	. . .	18,871
1811	. . .	29,490
1812	. . .	57,180.

I de paafølgende Aar i Rigsbankpenge Ræsonnørde, saaledes

for Aaret 1813 til	. .	43,442 Rddlr. R. B.
1814	. . .	84,784
1815	. . .	64,562
1816	. . .	50,950
1817	. . .	59,783.

Enhver maa tilstaae, at det ei er let at betale flige Summer til rette Tid, og at det hører til Godseiernes ikke misundelsesværdige Privilegier, at forlange deres Godsets Bønders Udpantning,

og at stille disse ved deres saa Creature og deres Indboe, for at kunne indsende hine Summer til Amisfuen. Dette er, Gud ske Lov, ikke overalt Tilfældet, men at der gives hoveriefri Bønder, hos hvilke Godseieren har været nødt til denne Fremgangsmåde, for at erholde de Kongelige Skatter, er en bedrøvelig Sandhed. Dog, ved alle Besværligheder, som Skatternes Uordelse kan forårsage, er det ei ringe Trøst, at være forvisset om deres hensigtsmæssige og sparsomme Anvendelse, og at de derpaa anvendte Bestræbelser have været mangen til Beroligelse er unægteligt. Den Tillid Danmarks Beboere nu have til en regelmæssig og velordnet Finantsbestyrelse, gaaer saa vidt, at mangen troer, at vore betydelige Skatter anvendes til dermed at betale Statens Gjeld, som maaskee jo ogsaa kan være en Nødvendighed for at vedligeholde Statens udenlandske Credit. Imidlertid er Crediten en Kraft, som en Stat saavel som en Privatmand, med lige saa megen Omhu bør søge at vedligeholde, som at benytte, naar den er erhvervet, og det vilde sikkert være urigtigt at forhøje Landets Credit, paa Nationalvelstandens Bæfæstning. Nationalvelstanden er dog altid Capitalen, hvoraf Finantserne skal nyde Renterne, og anvende disse til Landets Færd og Gavn; men naar Renterne fortære Capitalen, naar Skatterne betage Producenterne Muligheden af at producere, da kan, deres Anvendelse være nok saa hensigtsmæssig, Capitalen bliver dog ødelagt. Det være langt

fra mig, at vilde anvende denne almindelige Sætning paa Danmarks Finantsbeskyttelse, hvortil jeg anseer mig aldeles ubeføiet, men jeg følte ved Ordet om Statsgjeldens Afbetaling, at det ogsaa i denne Henseende vilde være saare gavnligt til Beroligelse for de Tvivlsomme, hvad den lærde PublicistConring raadete KongFrederik den 3die*), ved offentlig aflagte Røntskaber, at underrette de Skatteyndende om Skatternes Anvendelse.

*) See Kieler Blätter 5 Bind, 1ste Hefte, Side 179.

Brev til Redacteuven.

Bedlagte lidet Forsøg til det Spørgsmaals Besvarelse: "Hvad Værdie har en Tønde Kartofler for den Landmand som mangler Sjødning" nedskrevet jeg i Efteraaret 1816, da det forekom mig, at Kartofler bleve solgte langt under deres Værdie. Skjøndt disse Linier nu have henligget saalænge, og hvortil Marsagen har været, at jeg troede ved en Læslighed at kunne faae den Hæder herom at tale med Deres Vhed., tager jeg mig dog nu den Frihed at tilsende Dem samme, om De finder det passende, at forunde den en Plads i Landoeconomiske Tidender.

Senere Forsøg, jeg har gjort med Kartoflers Anvendelse til Kreatures Fodring, stemme aldeles overeens med vedlagte Indberetning, og maatte jeg i Winter have den Fornøielse af Deres gode Forsøg, vll De ikke allene hos mig finde et Antal af 16 store Kvæghoveder, som fedes allene med Kartofler, men flere af Omegnens Landmænd have hver omtrent et lige saa stort Antal, hvis Hovednæring er Kartofler, indtil de i feed Tilstand sælges til Slagtere.

Lindholmgaard, den 20 Januari 1818.

Deres tjenstforbundne og ærbødige,
Teilberg.

Hvad Bærdie har en Tønde Kartofler for den Landmand, som mangler Gødning?

At næsten alt i Agerbruget kommer an paa den Mængde af Gødning, Landmanden kan forskaffe sine Jorder, er nok Alle, i hvor uenige de end ellers kunne være, saa temmelig enige om. Hvad enten man er Under af det ældgamle og engang over hele Europa næsten almindelige Trevangsbrug, eller Brak, Eisser, eller Bævel, Bruger, saa vil ingen af disse forskjellige Brugsmaader, der alle have denne Fordel og Mangler, bringe noget vigtigt Resultat, dersom Gødning mangler. Schwerg fortæller, at En af hans Naboer, der var en sand Modsatning af Collumella, gjorde alting bagvendt. Han pløiede kun maadeligt, og denne Pløining blev endda foretaget paa den meest urigtige Tid, men naar Høsten kom, saldt den godt ud, og var bedre end hans snildere Naboers, som dyrkede deres Jorder efter rigtigere Grundsætninger. Narfagen til dette Phænomen, siger Schwerg, var at Manden var Gæstgiver, og havde af denne Narfag mere Gødning end de andre. Det samme har min Nabo, en meget fornuftig Bonde, ofte sagt til mig. De høster ikke mere Sæd end jeg, fordi deres Jorder bliver drevne bedre end mine, men fordi De kan gjøde stærkere. Sælgelig bør det vel være enhver Agerdyrkers vigtigste Tragten, at see at forsøge sin Gødning saa meget som muligt.

Men hvor ubidende synes den egentlige Bonde endnu at være herom! Hvor ofte gjør det mig ondt, naar jeg ser Omegnens endog formuende Bønder kjøre 4 stive Mile til Kjøbenhavn i et Køre, der næsten er ufremkommeligt, med et Læs Halm paa 30 Epd., som de ved Hjemkomsten med stor Glæde have fortalt mig, at have faaet 6 Rbd. for. O Du Ufornuftige! har jeg undertiden sagt. Denne Summa kunde du have dobbelt, ved blot at strø Halmen under dine Creature, hvis Leie nu enten er paa Stene eller Morads, men Svaret har været "Ja, han har Tids nok — Hvor megen Gjødning bliver der vel af et lille Læs Halm?" Nu da Kartoffelavlens har hældig begyndt at udbrede sig blandt Bondestanden i det nordlige Sjælland, er det ligesaa sørgeligt, naar Bønderne undertiden midt i Høsten eller saasnart Kartofflerne ere optagne, skynde sig at stille sig af med denne velsignede Jordfrugt, ved at ile til Hovedstaden med dem, kjøbt de faae kun 2 Rbd. for Tønden. At en Tønde Kartoffer for enhver Landmand, som mangler Gjødning, og hvo gjør ikke det? er af dobbelt saamegen Værdi paa det Sted, hvor de ere høstede, synes mange Aars Erfaring for mig at have godt gjort. Da jeg for 16 Aar siden tilkjøbte mig en Gaard her paa Amtet, var jeg den første i min Omegn som i det Store lagde Kartoffer i Marken. Jeg belagde aarlig en Klade af 7 Edr. Land med 40 Edr. Kartoffer, hvorefter jeg sædvanlig høstede 4 à 500 Edr., hvilke jeg, da jeg ingen Rivaler

af Betydning havde, let kunde affætte til en Pris af 8 til 10 Mark Tonden, og da man paa den Tid anstændig kunde leve af en Aarlig Indkomst af 1000 Rd., fandt jeg Kartofflernes Anvendelse paa denne Maade uden Lige. Men Tiden forandrer alt. Efterhaanden kom flere Gaarde i Egnen i Kjøbstædsfolks Eie, som ogsaa forstode at lægge Kartoffer, og paa en Strækning af en Kvadrat Mil bl. v. nu avlet flere Tusinde Tønder, hvortil Kjøbere manglede, saameget mere som Opgraverne, Egnens Huusmænd selv, solgte Kartoffer, af dem som de for Opgravning fik i Betaling. Der var nu kun eet Middel tilbage, naar vi ikke vilde slæbe denne vægtige Væhre til Kongestadens store Torv, det var: at anvende dem til Kreatures Foring og Fodning. Det første giver ingen reen Penge-Indtægt, der dog er Gjenstanden for alle Landoperationer, og blev derfor forkastet, det sidste derimod forsøgte og lykkedes over Forventning. Ved i 12 à 16 Uger at give et Qvæg, Hoved fuldt op med Kartoffer inddeelt i 6 Givter daglig, og blot et Foder Høe eller Halm til Ratsfoder, faaer det en betydelig Grad af Fedme og fordobler sin Værdie rundelig. Elleve udmalkede Køer, som jeg forrige Efteraar paa Frederichsborg og Frederichsunds Markede havde tilkjøbt mig for 30 indtil 40 Rd. Stykket og som i November og December Maaneder bleve indsatte paa Kartoffer, bleve mig betalte saaledes:

Den 26 December, solgt 3 Køer til en Slagter i Helsingør for	290 Rbd.
Den 14 Febr., solgt 4 til Slag- ter Buch i Kjøbenhavn à 110	440 —
Den 17de solgt 4 dito til en Slagter i Slangerup à 92	368 —
	1098 Rbd.

Herfra Indkjøbsprisen à 40 Rbd. pr. Stk., endskøndt jeg havde 2 af dem for 30 Rbd., er	440 —
Igsen	658 Rbd.

Efter de Jagttagesser jeg har gjort,
kan jeg ei antage, at saadant
smaat Qvæg, som sjællandske
Køer i Almindelighed ere, for-
tærer mere daglig end 2 top-
pede Skpr. Kartøfler, eller
med et rundt Tal 2 Edr. ugent-
lig, naar de hver Uften faaer
et Foder Halm eller Høe, og
formeldte 11 Køer have da for-
tæret:

2 Køer fra 1ste Novbr. til 26 De- cember 8 Uger à 2 Edr. ugent- lig til hver, er	32 Edr.
6 dito fra 1ste Novbr. til 14 Febr. 15 Uger à 2 Edr. til hver .	180 —
Læteris	212 Edr.

Transport	212 Edr.
2 dito fra 1ste December til 16 Febr. (thi de bleve kjøbt paa Frederichsunds Marked den 30 November) 11 Uger à 4 Edr.	44 Edr.
	256 Edr.

Altsaa ere 256 Edr. Kartøfler ved at anvende dem til Kreaturers Fædning udbragte til over 15 Mk. pr. Tonde, uden enten at anvende dem til Brændeviinsbrænding, som vist vilde have forøget Indtægten, eller at befordre dem fra det Sted, hvor de vare høstede. Nei, de har selv spadseret omkring til forskjellige Steder i Landet. Til Beviis for at dette ikke er Overdriivelse, men Sandhed, og at jeg (ved mine Forsøg Aaret tilforn) maatte være overbevist om Kartøflernes større Værdie end de i Almindelighed sælges for, maae tjene, at skøndt jeg i Aaret 1815 havde høstet 630 Edr. kjøbte jeg dog i de samme Dage af denne Jordfrugt som af vor fortjente Drewsen og Andre blev overladt Kjøbenhavnerne for 1 Rbd. Tonden, 75 Edr. af een af mine Naboer til 2 Rbd. pr. Ed. og maatte selv lade dem afhente hos denne og havde gjerne kjøbt flere, dersom der havde været flere at faae for den Priis. Hvor glædeligt er det da ikke for en Landmand, der høster flere hundrede Edr. Kartøfler om Aaret, at han, uden Hensyn til, i hvilken Krog af Landet end hans Eiendom ligger, kan udbringe disse, fra 2 Rbd. indtil 15 Mk.

Ed., alt ligesom han har Gnlde og Held til at kjøbe og sælge, og der uden at have nødig at befordre denne særdeles tunge og med saa meget Vand opfyldte Jordfrugt noget Sted paa Vogne; men jeg har endnu kun omtale Kartøflernes halve Værdie, den anden halve og vigtigere ligger i Kartøflernes Opforing selv. For den Landmand, der, som jeg, har faaet en temmelig stor Jordlod at dyrke, der i flere Aarhundrede har havt Gæere, der mere levede af Løv, Hø og Halmkjørsel til Kjøbenhavn, og maaſkee ogsaa undertiden af det Brænde, de kunde knibe i de Kongelige Skove, end af at være Agerdyrkere, maae have en meget mager Jord at behandle, der ikke kan give nogen ſynderlig Indtægt, førend den faaer i Overflødighed det, ſom Forfædrene have gjort dem ſtor Glid for, at ſtille dem ved, nemlig Gjødning, for en ſaadan Landmand er det en ſtor Forſkjæl, hvad enten han aarlig ſælger 400 Edr. Kartøfler paa det nærmefte Aeltorv eller forer dem op i ſin Stald. Jeg ſom har forſøgt begge Dele, jeg, ſom i mange Aar har ſolgt alt, og jeg, ſom i de ſidſte 3 Aar har opforet det hele, jeg ſom for en halv Snees Aar ſiden ſmiledede, naar jeg læſte hos Thæer: "At ethvert Gaardbrug, ſom ikke kan hente den fornødne Gjødning, enten fra en nærliggende Kjøbſtað eller et andet Sted, lider ved Kartøffelfalg, hvor ſtor Fordelen ved deres Vøl end ſynes at være" Jeg har nu gandske forandret min Mening og er gandske af den udødelige

Mandts Overbediisning. Jeg har funden, at
 Vintergjødningen har betydelig tiltaget, siden jeg
 begyndte med Kartøflernes Opforing, saa at jeg
 nu med samme gjøder til en 3 à 4 Edr. Land mere
 end forhen, uden at Halm- og Høeforingen er saa
 betydelig tiltaget, at heri kunde ligge denne Foran-
 dring, hvorfor jeg ogsaa antager med Thæer, at
 mas i Gjødning faaer den samme Vægt tilbage,
 som Kartøflerne havde, uden endog at bruge me-
 gen Strøelse til at opfange sammes flydende Dele,
 endstjondt Overflødighed af Strøelse er meget nyt-
 tig, og forøger betydelig denne fortræffelige Gjød-
 ning. Er det sandt, at man i Gjødning faaer
 Kartøflernes Vægt tilbage, som jeg synes at være
 fuldkommen vis paa, hvilke Fremfribt vil ikke et-
 høvert Jordbrug gjøre, der noget i det store dyrker
 denne Jordfrugt og vedbliver med dens Opforing.
 Alle ere vist enige i, at Jord, som aldrig gjødes,
 (og hoormange Tusende Lønder Land til Agerdyr-
 ning tjenlig Jord har ikke Danmark af dette
 Slags?) giber en meget ubetydelig Indtægt, naar
 den efter lang Hvile dyrkes med Havre eller Ruz,
 og næsten ingen, naar den ligger i Græsleie; men
 man give den kun en tilstræffelig Gjødning og den
 er nu for flere Aar stikket til at kunde frembringe
 næsten enhver Slags Sæd. Hvor stor Fordeel
 vilde ikke da Kartøflernes Avl stænke Agerdyrke-
 ren, naar han ved at opfore 400 Edr. Kartøfler,
 og disse ere dog ikke saa vanskelige at frembringe,
 aarlig kan sættes istand til at optage 3 Edr. Land

til Dykning af saadanne hidtil næsten ubenyttede Jorder. Thi jeg antager at 400 Edr. Kartøfler give i Gjødning 100 Læs Gjødning, hver paa 1000 Pds. Vægt, naar dertil bliver brugt en 10 à 12 Læs Strøelse og med saadanne 33 Læs vil ogsaa 1 Ed. Land forsvarlig kunne gjødes. Der- som man strax efter at der er tilføjet eller i de sidste Dage af Mai, vilde udfjøre Gjødningen til disse 3 Edr. Land paa et hvilst eller ubenyttet Stk. Jord, og deri saae Biffer, som i grøn Tilstand maatte afflaaes, derpaa i samme Efteraar saae Hvede, 3die Aar Kartøfler, 4de Aar Byg med Klø- ver, 5te og 6te Aar Kløver, da den 2de Aarige Kløverstub, enten strax efter St. Hans Dag, skulle gjødes og halvbrakkes, eller ogsaa de første Dage i Juni efter Gjødning igjen besaaes med Biffer, vilde man efter de af mig foretagne For- søg i en Omgang, omtrent kunde vente saadan Afgrøde:

20 Læs Biffesoder à 10 Rbd.	200 Rbd.
24 Edr. Hvede til Salg à 30 Rbd.	720 —
200 Edr. Kartøfler à 2 Rbd.	400 —
30 Edr. Byg à 12 Rbd.	360 —
20 Læs Kløverhøe à 10 Rbd.	200 —

1880 Rbd.

Jeg vil ikke anføre nogen Indtægt for 2det Aars Kløver, endskiøndt dersom Jorden er bestemt at brakkes, kan Kløveren forinden gjerne afflaaes eller afgræsses og vil i første Tilfælde i et almindel- ligt Kløveraar give 4 Læs Kløver pr. Ed. Land.

Hvilken Indtægt af 1880 Rbd. jeg i en Omgang af 5 Aar har allene 400 Edr. Kartøflers Opforing, og den deraf fremkomne Gjødning, at takke for. At disse 3 Edr. Land i de 5 Aar de ellers af Mangel paa Gjødning skulle været henlagte til Hvile og overladte til sig selv, jo havde givet nogen Indtægt og bekjendt, men af egen Erfaring veed jeg ogsaa, at denne Indtægt er saa ubetydelig, at man ei dermed kan betale de kongelige Skatter og den orderede Tiende. Jeg eier selv 40 Edr. Land, som ligge $\frac{1}{4}$ Mil fra min Gaards Jorder, og som jeg formedest Jordernes Fraliggende bruger saaledes, at den halve Deel i 3 Aar dyrkes til Havre, imedens de andre 20 Edr. Land tjene til Sommergræsning for 100 Stkr. spanske Faar, men førend jeg anvendte den hvilende Jord til dette Brug, var det høieste jeg kunde erholde af Omegnens Huusmænd for Græsningen af 1 Ed. Land 8 Rbd., og hvorved jeg ikke kunde betale, de Byrder, der nu ere henlagte paa denne Jords Hartkorn. Det var altsaa ikkun 120 Rbd. man i disse 5 Aar kunde have gjort Regning paa at faae i Indtægt af den hvilende Jord, 3 Edr. Land. At der, for paa 3 Edr. Land i 5 Aar at frembringe en Indtægt af et Par Tusinde Rigsbankdaler jo medgaae endeel Dyrknings- Omkostninger er begribeligt, skjøndt dette ikke er saa meget, da Halmen er mere værd, end hvad Tærfleren erholder for sit Arbeide, og Kartøflernes Optagning betales med Frugten selv og som er

fraregnet, saa dog, om man ogsaa fra oftmeldte Summa fradrager $\frac{1}{3}$ Deel, bliver endda 1200 Rbd. tilbage eller en Indtægt af 3 Rbd. for hver Ed. af de opforede Kartofler, foruden 2 Rbd. pr. Tønde, som jeg ved Salget af det med Kartoflerne fedede Qvæg har erholdt. Mange gamle Landmænd, der engang have faaet i Hovedet, at Brak og Jordens Hvile i hele 4 à 5 Aar i Rad udretter alt, vil sagtens lee ad min Beregning, kalde den urimelig, og dernæst blive ved det gamle, og dette er maaskee ogsaa Marsagen, hvorfor man ved Landeveien fra Kjøge til Nachschou, ei vil finde 1 Gik. Jord af 4 Eder. Lands Størrelse beplantet med Kartofler; men lad dem kun hovere for det første. Vil Nord-Sjællænderne saaledes vedblive at udvide deres Kartoffelavl, og NB. selv opfore dem, da ville de (Skjøndt Naturen har givet dem et tarveligt Jordsmon at dyrke) snart kunne maale sig med deres lykkeligere Landsmænd.

Lindholmgaard, den 20 Januari 1818.

E. Feilberg,
Landvæsens Commissair.

Om at fore Heste med Kartofler.

Efterat jeg selv havde erfaret Kartoflernes Fortrinlighed til at fore Hæer med, og derhos baade hørt og læst, at de og med Fordeel kunne benyttes til Hestefoder, og jeg nu tillige af Hr. Hochs Beretning i disse Tidenders 3 B. 1ste Heste var bleven overtydet om, at Forsøget her i Nabolauget var anstillet; saa troede jeg ikke at burde tøve længere, førend jeg og selv paa min Gaard lod samme Forsøg anstille, endstjondt jeg vel vidste, hvor vanskeligt jeg vilde overtale min gamle Rygter eller flere af Almueu til at ansee denne Foringsmaade for at være hensigtsmæssig og nyttig. Imidlertid var Beslutningen tagen, og, nu da den er bragt til Udførelse, skulder jeg flere Landmænd, som endnu ikke selv have gjort Forsøget, at meddele en kort Efterretning desangaaende.

Foruden mine 2de yngre Heste har jeg et Par gamle, af hvilke jeg har tilkjøbt mig den ene i Maret 1805, da den allerede var omtrent 9 Aar gammel. Den er altsaa nu (1816) af 19 eller 20 Aars Alder; den har ikke nogensinde været, som det kaldes, meget trivelig, men har endog paa det bedste Foder holdt sig skarp og magerladen; den har baade hos sin forrige Eier Hr. Cancellieraad Wie og hos mig gjort meget Arbejde, og da den har været hidsig af Natur, ingensinde sparet sine Kræfter. Da Markarbeidet standsede i sidst afvigte November, erklærede Gaardens Folk, at

den vanskelig til nogen Nytte skulde kunne leve Vinteren, efterdi den allerede Maret i forveien havde haft ondt ved at æde det tørre Foder og nu i de sidste Maaneder just af denne Grund havde sat meget af baade paa Huld og Kræfter, — hvorfor man meget indtrængende raadede, at jeg skulde slagte den. — Jeg erklærede dem derimod med Bestemthed, at baade den og den anden gamle Hest skulde, om muligt, overføres, og at begge for største Delen skulde fødes med Høe og Kartøfler. Man adlød min Villie; men ventede intet mindre, end at begge de gamle Heste førend Vinterens Ende skulde gaae i Hundene. I forstningen vilde især den omhandlede ældste af dette Par Heste ikke vel til Kartøflerne, den aad lidet af dem og lod Kæsten ligge urørt. En halv Snees Dage, efterat Forsøget havde taget sin Begyndelse, spurgte jeg min gamle Kygter, Svend Jørgensen, i det jeg traadte ind i Stalden: "Nu, Svend! hvorledes gaaer det med de to gamle Heste?" "Jh!" svarede han: "de gamle Heste staae og døe over Kartøflerne!" For at tilkjendegive, hvor langt jeg endnu var fra at forandre min Beslutning, sagde jeg: "ja! ja! lad dem da døe! det faaer saa være." Atter efter en halv Snees Dages Forløb kom jeg ind i Stalden og spurgte: "Ere de gamle Heste døde?" Endnu ikke" svarede Svend, "men inden Foraaret ere de sultede ihjel." Jeg saaer nok, at der var ingen Fare; thi de havde dog begyndt lidt bedre at fortære Kartøflerne. Det traf saa

helsigt, at jeg i den angivne Tid ikke behøvede saa synderligt at bruge de gamle Heste, undtagen til en Køltereise, eller til at udage Gjødning o. d. l., en halv Dags Tid imellem. Imidlertid bleve de mere og mere begjerlige efter Kartøfterne, og jeg hørte intet Ord, om at de vilde døe; henimod Nyeaar begyndte man endog at fortælle, hvorledes de sloge Enden i Veiret, naar de udlodes til Vand; deres Huld havde kjendeligen tiltaget og deres Munterhed kunde umærkeligt nægtes af Nogen, som brugte dem. Den 2den Januari indev. Mar (1816) om Eftermiddagen, brugte jeg dem for Kane, og gjorde en Tour paa $2\frac{1}{2}$ Mil, som blev fuldført, hvad Kjørsele angik, i omtrent 2 Timer. Da jeg paa denne Reise aabnede Fattigbøsserne paa 5 Steder i Sognet og desuden afslagde 5 Besøg paa Steder, hvor ingen Fattigbøsser vare hensatte, saa blev Tiden, i hvilken Kjørsele selv varede, ikke maalt med streng Nøiagtighed, ligesom Veiens Bugter ei heller ere nøiagtigen maalte; men jeg tør forsikre, at jeg snarere har regnet Veien for kort og Tiden for lang, end at jeg har begaaet den modsatte Feil, og denne Kjørsele tjener da til Beviis for, at Hestene ei ere blevne tunge af Kartøfterne. Derefter bleve de 3de Dage i Rad brugte ved Skovarbejde og hjemførte daglig omtrent $1\frac{1}{2}$ Tavn Brænde $\frac{1}{2}$ Mil borte, medens Køret i Skoven vist ikke var let, især da der gives temmelig høie Bakker, som maatte passeres, uden at Nogen anden havde banet Veien igjennem den faldne

Ence. Siden ere de brugte til Kjøbenhavn, Reiser, til at hente Sand i Mil borte, og flere deslige Tourer, som de ikke allene meget godt have udholdt; men hvorhos de mærkeligen have tiltaget i Huld og Fedme, saa at Enhver, som seer dem, undres over den Stand, hvori de nu fremfor i Sommer ere komne.

For at gjøre min Beretning nogenlunde veiledende for dem, der maatte have Lyst til at følge Exemplet, bør jeg endnu melde, hvorledes de ere forede, og derefter tilføie nogle Anmærkninger, som jeg anseer for at være nødvendige ved denne Leilighed.

Der er givet daglig til begge Hestene 3 Skpr. Kartoffer 20 à 24 Pd. Høe og lidt Halmhakkelse; desuden har jeg ugentligen tilstaaet dem 2 Skpr. Havre, som dagligen udgjør for hver af Hestene $\frac{1}{7}$ Skp. Havre.

Kartofferne har jeg ladet vaske, og paa en dertil indrettet Maskine skjære i tynde Skiver; men forresten er Intet videre iagttaget, end hvad der bestandigen bør skee, at der er givet tidt og lidt ad Gangen og Krybberne jævnlig rensete.

Og nu til Anmærkningerne:

- I. Det kunde maaskee ansees for et temmelig rigeligt Foder, at der foruden Kartofferne daglig er givet 20 à 24 Pd. Høe og $\frac{2}{7}$ Skp. Havre; men deels er, som meldt, især den Ene af Hestene meget gammel og udslidt; deels vare de begge temmelig medtagne i Efteraaret, og hertil kommer: at

der hengif nu 3 Ugers Tid, inden de ret vilde til Kartøflerne, saa at jeg, naar Førsøget ei skulde ventes mislykket, burde tilstaae dem noget mere, end der under andre Omstændigheder vilde været fornødent, hvilket Foder jeg nu ikke har villet formindstke, da det jo er ønskeligt, at have sine Kreaturer endog i udmærket god Tilstand. Ogsaa forsjener at bemærkes, at de ei ere smaa, men meget store Heste, hvorfor Føret bør være mere, end om det Modsatte var Tilfældet.

2. Af det Anførte kan da med Rette sluttes: at et mindre rigeligt Foder allerede vilde været tilstrækkeligt til at holde de samme gamle Heste i taalelig Arbeidsstand, især om de strax vare faldne til Føret; at yngre, eller mindre Heste ligeledes vilde kunnet nøies med mindre, og at altsaa blot en Skp. Kartøfler med Halm-Hakkelse rimeligen skulde være tilstrækkelig for hver Hest daglig, naar nogen af de sidstnævnte Omstændigheder fandt Sted.
3. Det er vist ikke ubegribeligt, at Kartøfler saaledes kunne træde istedet for Havre; thi naar det betænkes at endog en maadelig Ager, som neppe afgiver høiere end 8 á 10 Edr. Havre, derimod letteligen frembærer 100 Edr. Kartøfler, saa er der intet Spørgsmaal mere om det oeconomisk fordeelagtigste. Lad

saa atter være, at Ingen vil kjøbe Kartøflerne og at Agerbrugerens Frihed til at forædle sine Produkter fremdeles skulde forblive saa indskrænket, som den er, saa fører man sine Heste med Kartøfler, og sælger Havren, som vel vil finde baade inden- og udenlandste Liebhabere, og som er lettere transporteret end de mere volumineuse Kartøfler.

Man skal derfor ikke heller, naar man beregner Fordelen ved at fore med Havre, eller med Kartøfler, sige f. Ex. "1 Ed. Havre er 3 Gange saa ritz paa Næringsstof, som 1 Ed. Kartøfler, og koster dog neppe dobbelt saa meget som denne, hvorfor det er fordeelagtigere at fore med den første, end med den sidste; men man skal heller sige: Er kjøbt en Ed. Havre ligesaa god, som 3 Edr. Kartøfler; saa er det dog fordeelagtigere at fore med disse, end med hiin; thi en Ed. Land giver mig 10 Gange saa mange Edr. Kartøfler, som Havre, og denne er lettere at føre til Torv end Kartøflerne." Hvo til endnu foruden meget mere, bør sæies den Erindring, at Kartøflerne forbedre Ageren, hvilket vist ikke er Tilfældet med Havren.

4. Vil man nu, fordi man anseer det vigtigt ogsaa at kunne fore sine Heste med Kartøfler, gjøre Forsøget, saa fatter man forud den faste og uroffelige Beslutning, at ingen Indvending, Fortælling eller Konst fra Kalkenes

Side skal kunne standse eller tilintetgjøre Forsøget, førend det er gandske fuldført. Hvor utallige Forsøg ere ikke saaledes begyndte, standsede, erklærede for unyttige eller skadelige og have derfor aldrig ledet til noget Resultat! En Herre foresætter sig for Ex. at han vil gjøre Forsøget med at lade Hestene give Kartofler. Rygteren, eller hvem anden det kan være, har ingen Tillid til denne Foringsmaade, eller finder den for besværlig, eller noget deslige. Hvad skeer! han ytrer sine Betænkeligheder: Herren byder alligevel, at Forsøget skal gjøres. Det begyndes da; Hestene staae der i 2 å 3 Uger, og ville ei rigtig æde, de falde af, blive matte ved Arbeidet, en Hest faaer, som og ellers kan indtrefte, Kneb i Maven og kaster sig 1c. 1c. Nu kaldes Husbonden selv, han seer de magre, matte eller syge Heste, han hører hundrede Gange gjentaget: "det er Frugten af at fore med Kartofler!" Man fortæller ham endog, at hans Arbeidsdyr villedse af Sult eller af Sygdomme. Han troer det selv, eller frygter for Mueligheden, eller han seer i det ringeste at Arbeidet standser, han føler det nødvendigt at give efter og tillader, at der høres op med den Foringsmaade. Nu er Spillet bundet for dem, som vare ham imod, nu erklæres Forsøget gjort, men som skadeligt befundet, nu er det Her-

ren dobbelt vanskelig eller maaſtee umueligt at faae det begyndt forfra igjen, nu raabe Tusinde Munde i den hele Egn: "det duer ikke! det er forſøgt der og der; men Heſtene fald for Plougen, bleve ſyge, ja! der ſtyrte, døde ſaa og ſaa mange;" (thi Rygtet lægger altid lidt til); og dermed er Sagen ſtandſet, ikke allene hos ham ſelv, men hos Mangfoldige, ſom lade ſig afſkrække ved hans Uheld. Beſlutter man alſaa at gjøre Prøven, ſaa er det nødvendigt, at have en ubøielig Villie indtil ſand og nøie prøvet Erfaring viſer et paalideligt Reſultat, der lærer hvad der bør ſtee eller ikke ſtee. Hvo der ſiger "A" maae og ſige "B" Men, vil man dette, ſaa bør man og lægge Mærke til følgende:

5te Anmærkning: Maae man ſoie ſaadanne Anſtalter, at Forſøget virkelig kan ſættes igjennem: Er man ſelv Bondemand, man kan ſelv rygte, paaſe og bruge ſine Heſte med egen Haand, da er det en let Sag, da kan man begynde naar og ſom man vil; mærker man at Heſtene ei vilde æde, medens det ſtrange Arbejde varer, da erſtatter man dem hvad de ei fortære af Kartøſterne, med et Tillæg af Havre o. ſ. v.; men ſkal man ſee med Andres Dine og udføre Røgtningen og Arbeidet ved fremmede Hænder, og diſſe ikke ere deſto villigere, da ſaaer man tilforladelig, at gaae frem med ſnild Forſigtighed, fore-

net med en uroffelig Willie. Man vælger f. Ex. til Begyndelse en Tid paa Aaret, da Arbeidet ikke er for strængt og vedholdende, saa at Hestene og ved et ringere Foder kunne holde sig i taalelig Stand — man tager kun et Par unge Plage, eller et Par gamle Heste, hvis Arbeide paa den Tid kan undværes; man siger ikke engang sin Hensigt: at ville udstrække denne Føringssmaade til de øvrige Arbeidsdyr; man erklærer, at det maae nu gaae med de Heste, der bestemmes til Forsøget, som det vil; men at Prøven skal gjøres og udholdes, før at see hvad sandt eller usandt er; — man paaseer tillige, at der virkelig føres med Kartoflerne og at Sagen behandles tilbørligen, og jeg tør forsikre, at man seirer; thi naar nu disse Heste, efterat have faaet Smag paa den uvante Kost, trives ypperligt, slaae Enden i Veiret, løbe Væddeløb med deres Jevnlige og udholde nok saa meget Arbeide, som disse, saa begjærer Kygtereren selv, ifald han ikke er alt for treven eller magelig, at han og maae give de øvrige Heste Kartofler.

Mængden af hore Tjenestefolk ere ikke imod alt Nytt, fordi de ville være imod det, som er ret og godt, men fordi de, ligesom halblærde Folk, indbilde sig, at de allerede vide alt hvad der er ret og godt, og kunne umueligt forestille sig, at Nogen anden veed noget bedre end de,

indtil den haandgribeligste Erfaring overbevise dem om, at der dog gives denne eller hiin Sag, hoori de endnu kunne lære noget; — men dertil hører da og, som sagt, en haandgribelig Erfaring; thi da de af den anførte Grund ere enhver fremmed Underviisning imod, saa udlede de ethvert ubehageligt Tilfælde, som kan indtræffe, fra den nye Methode — saa ville de ikke give Tid til de naaede Enden; men damme strax om halvgjorte Arbeide, ja! saa lægge de selv ikke sjeldent Hindringer i Veien for Sagens Udførelse; thi de troe, at de bør dette, for at forebygge den Skade, som efter deres Indbildning er at befrygte.

Jeg slutter dette lille Stykke med en Fortælling om min forhenbærende, i mange Henseender brave Abelskarl Hans Jørgensen, som i fjor ved Døden er afgaaet: Jeg havde en Sommer meget stærk Kløver, og bød ham som sædvanligt, at lade den ligge paa Skaar, uden at sprede den; han sagde mig, at det er gif an, fordi den var saa stærk; men jeg gjentog min Befaling. Da han var færdig med at slaae den, kom han atter, kjøndt han kjendte mig, og sagde: "Kløveren ligger alentyk, det gaaer ikke an, at lade den ligge uspredt; den bliver til Møg. Alle Bønderne sprede deres ic." Jeg sagde ham, at han ei maatte røre den, for den var tjenlig til at ribes i Stakke. Han rystede paa Hovedet, og gif. Derefter indtraf 9 Dages temmelig stærk Regn, saa at der var Intet ved Hæet at forrette. Endelig klæbedes

Himmelen af, og efter en eller to Dages Tørrede begyndte Alle at rage op i Høet. Jeg lod og mine Folk gaae ud, for at vende og rive Kløveren, som laae godt udsat for Vind og Solskin. Da min Kolskarl kom hjem, spurgte jeg ham: "Nu! hvad tykkes Dig om Kløveren?" "Den er god og feiler Intet" sagde han med en fornøiet Mine. "Har Du seet, spurgte jeg videre, om Bønderne ere komne i Arbejde med den udsprede Kløver?" "Ja" var Svaret. "Kunne de endnu finde den?" spurgte jeg. "Knap nok" sagde han; "thi den er gandske overgroet." "Hvor mener Du, tilføjede jeg, at Blomsterne og Bladene blive af?" "Ja! sagde han, de blive paa Jorden." "Seer Du vel! svarede jeg fremdeles: De høste sorte Stille uden Gæst og Kraft, medens den Kløver, som har ligget paa Gaaer, giver et deiligt, grønt og kraftigt Høe." Han var overbevist, og lod derefter Kløveren, om den var nok saa stærk, ligge uden Indvendinger.

Lyngby, den 18 August 1816.

Da foranstaaende lille Stykke har ligget saa længe utrykt, indtil Hr. Landvæsen's Commissair Teilbergs foran trykte Afhandling ligesom opfor-

drede mig, til at lade den see Lyset; kan og bør jeg tilføie, at jeg i Vinteren 1816 og 17 har fortsat den begyndte Kartoffelforing og udstrakt den til mine yngre Heste, som og befandt sig vel ved den. Saar har jeg derimod ifkuns foret mine Kær, Saar og Sviin med Kartosler — ei fordi jeg har havt ringeste Aarsag til Misforstaaelse med Hestene; men deels fordi Havren, om jeg skulde kjøbt den, var i saa forholdsmaæssig lav Priis og deels fordi det Foder, jeg selv abler istedet for Havre, (nemlig en Blanding af Byg, Havre og Vikker) i afgifte Sommer har saa vel til, at jeg, naar der en Tid var bleven foret med Kartosler, havde maattet sælge af hiint, hvortil jeg ikke kunde være vis paa at finde Liebhabere.

Lyngbye, den 26 Januauri 1818.

B. F. Rønne



Underdanigst P. M. *)

Hans Kongelige Majestæt, hvis Glæde er at hjælpe alle, og hvis Rigdom er Undersaatternes Velstand, har allernaadigst for endeel Aar siden, med Hensyn især til Landmandens Læb og Bedste, igjennem det Kongelige Landhuusholdnings Selskab fremsat det Spørgsmaal til Besvarelse: om Indhegningers fuldkomneste Indretningsmaade, hvilket i det Kongelige Landhuusholdnings Selskabs Forerindring til Gleischers Agerdyrknings Katekismus ogsaa er benævnt. Dette har foranlediget, at jeg Underdanigst her fremsætter mine ringe Tanker paa Papir, ikke for at vinde Premie; men om det blev anseet endog med den allermindste Opmærksomhed, det da muligen kunde give Anledning til høiere og høiere Estertanke. Paa min Gaarige udenlands Reise som Gartner, har jeg haft Leilighed at blive bekjendt med adskillige slags Hegn. Efter min Hjemkomst til Fædrelandet har jeg den meste Tid tjent som Forvalter baade i Sønder- og Nørre-Jylland, og da haft Leilighed at kjende adskillige Indenlandske Hegn; af de Udenlandske har jeg funden dette Efterfølgende (dog med nogen Forandring efter Landets Beskaffenhed og Markernes Inddeling) at være det meest hensigtsmæssige paa de fleste Steder i Danmark:

*) Efterstaaende Afhandling er indsendt fra det Kongel. Danske Landh. Selskab, Dr.

1ste.

Hvad der kan ansees for et fuldkomment Hegn.

Er der nogen slags Hegn, der kan kaldes fuldkommen, da er det vist et dobbelt Steendige, som har den Forordningsmæssige Høide, da det ikke allene kan hegne for alle slags 4føddede tamme Creature, men det er tillige varigt, og altsaa fra denne Side betragtet med al Rette kan kaldes fuldkomment. Et fuldkomment Hegn maae da have disse 2de Egenskaber; 1ste at det maae kunne hegne, og for det 2det, at det maae være varigt. En Jordvold med dobbelt Grøvt og levende Gjerde kan vel hegne; men Erfarenhed har lært, at det meget let af Creature kan beskadiges. Naar et Hegn af Jord med levende Gjerde paa, skal kunde kaldes fuldkomment, maae det altsaa have ovenneldte 2de Egenskaber, og det vil da blive en Nødvendighed, at give det saadan Indretning, at det kan saavidt muligt opnaae disse.

2det.

Om et nyt Hegns Indretning.

Naar man vil have et nyt Hegn opført, afsetter man 8 Al. dertil, $3\frac{1}{2}$ Al. i Midten til Vold, og 9 Qvarter paa hver Side til Grøvt; men

førend man begynder med Jordbouden, maae ved hver Udside af de $3\frac{1}{2}$ Al., som er bestemt til Vold, graves $\frac{1}{4}$ Al. fra Grøvte-Kammen, et godt Spadesped dybt, og en god $\frac{1}{2}$ Al. bredt, og naar dette er gjort, begynder man at affstikke Grøvten; men i Steden for at gjøre en Grøvt som sædvanlig, affstikkes blot et firkantet Hul 9 Qvarter i $\square$, og afgraves der paa Græstørvene, og ligger samme 3 Qvarter fra Grøvte-Kammen paa sædvanlig Maade efter Høghs Anvisning, for deraf at danne Jordbouden, fra dette Hul affettes en Kam af 3 Qvarter, og da der gjøres et Hul endnu af samme Størrelse, og saa fremdeles, saa langt man vil have sit Hegn, og ved den anden Side af Jordbouden ligesaa, det iagttages at disse Huller bliver skraae ned efter Bunden; i fast Jord, kan de nok blive 8 á 10 Qvarter dybe uden at man behøver at besyrge, de skal styde sammen. Under Græstørvene bliver der nok, især paa god Agerjord, et godt Lag god Jord, som kan bruges til at opfylde Volden i Midten; thi af den underste Skorpe eller leeragtige Jord, maatte intet bruges dertil; thi det levende Gjærde som derpaa skal plantes, kan da ikke vore. Jordbouden behøver ikke at være høiere end 5 Qvarter i Lodretmaal, og til denne Høide bliver der vist Græstørv nok paa de affatte Huller; men skulde der mangle god Jord til at fylde Volden med indvendig, da er det bedst, at den Mand, som eier Hegnet, graver ved sin egen Side Græstørvene af, hen med Hullerne, for at tage de Vinds 1ste Heste.

det Lag gode Jord som er under dem, for dermed
 at give Volden den tilbørlige Høide. Den under-
 ste ringe Jord i Grøfte-Hullerne kan da kommes
 istedet derfor, og Grøstørvene lægges paa, det
 skader da ikke Agrene. Naar Volden er færdig,
 graves et Spadesstik, midt hen ad den staaende
 Kam imellem Hullerne, ligesom forhen er nælt,
 imellem Jordvolden og Grøfteskammen; men der
 passes paa at stikke det godt af, et halvt Qvarteer
 fra Hullerne, at Kanten ikke beskadiges. Den
 omgravede Jord imellem Hullerne, saavel som den
 mellem Jordvolden og Grøfteskammen plantes med
 Pile i det næste Foraar: 3 paa hver Al., og 3
 Qvarteer over Jorden. Den Linie, som plantes
 langs med Volden, sættes straae ud efter Huller-
 ne; men de andre kan sættes lige op. Naar Pi-
 lene har groet et Aar, skjæres næste Foraar alle
 Øviste af hver Stamme, paa 4 à 5 nær af de
 bedste og tykkeste som er groet lige op, hvilket
 maae iagttages, hver Gang Pilene hvert 4 eller
 5 Aar afskjæres, da Stammerne ellers ikke kan
 frembringe deres Top til nogen Fuldkommenhed.
 Naar Pilene første Gang efter 4 à 5 Aar skjæres,
 tager man et godt langt Skud af dem imellem
 Hullerne, omtrent i Midten paa Kammen, og
 bøier det over Hullet til den anden Kam, saa at
 det kan hvile paa en af Pilene, og binder det
 fast med en Pileqvist, og saa fremdeles over alle
 Huller. Man kan godt give Skudet et lille Snit
 ved den tykke Ende, da det da, desbedre lader sig

høle. Pilene langs med Volden, bories paa samme Maade, et Skud efter andet langs ad Linien, saa at det bliver som et Rækværk. Alle Qviste som groe paa disse nedbsiede Skud, skjæres aarlig af i October Maaned, den Stamme som nærer disse nedbsiede Skud, maae foruden disse kun have 1 eller 2 i det høieste. Naar alt dette groer godt til, som vist ikke vil feile, saa er ingen Kreatur istand til at komme til det egentlige Hegn, som er Jordvolden, og det paa samme plantede levende Gjerde; thi Pilene og Huserne ere kun et Værn for samme. Saa snart Jordvolden er færdig, som maae være 5 Qvarteer bred ovenpaa, beplan- tes den enten For, eller Efteraar, med levende Hegn, og naar man ikke har Hvidtorn, saa kan man dertil bruge mange andre slags Træarter, som giver et langt viskere Hegn end Hvidtorn, saasom, Eg, Bøg, Elm, Alnbøg, og flere. Naar Træerne ere unge, omtrent 6 til 8 Qvarteer høie, plantes 2 Træer sammen over Kors tæ- oven for Jorden, og altsaa paa skraae langs ad Hæklinien, og saa atter 2 ved Siden af disse paa sam- me Maade som de første, saa at 3 Træer kommer til at staae paa hver Alen, og sætter dem lige op til Toppen, saa at Hæklinien kommer til at bestaae af langagtige 4kantede Ruder, og paa ethvert Sted hvor de unge Træer ere borsiede korsviis over hoerandre, groer de saaledes sammen, som om det var et eneste Træ. Aarsagen hvorfor jeg vilde

have langs med Volden de benævnte Huller istedet for Grøvt paa sædvanlig Maade, er denne: først, et Dige med Huller ved hver Side, forhindrer Creaturene at gaae langs med Hegnet i Grøften og beskadige det, og derved Tid efter anden faae Leilighed til at gaae op paa Jordvolden, og der bliver da en almindelig Overgang. For det andet, giver Kammene imellem Hullerne, Volden en paalidelig Fasthed, og for det Tredie, da et Hegn langs ad Skjellinien, gaaer baade over høie og lave Jorder, saa falder Vandet paa det høie, løber hastig langs af Grøften til det lave og bliver der staaendes. Hegnet paa det Høie faaer for sig selv og det paa det lave for megen Vædse, som forholder at samme groer langsomt, med mindre Vandet ved en Tværgravt bortledes: hvilket ofte formedelsk Jordens Beskaffenhed ikke lader sig gjøre. Ved et Hegn med Huller ved hver Side, samles alt Regn, og Sneevand i Hullerne som falder der, og meddeler til Jorden omkring sig, baade paa det Høie og Lave, den fornødne Vædse og gjør samme gode Virkning, som naar man sætter en Urtepotte paa en Tallerken og kommer Vand deri; thi da kan Væksten i Urtepotten, med det fornødne Vand derfra forsynes. Naar unge Træer som tages ud af en Skov, Bomskole eller anden Indhegning, skal lykkes og tribes paa frie Mark, maae man for disse have en nøiagtig Omfarg. Skulde paa et eller andet vandrigt Sted, en Grøvt være nødvendig, for at aflede det oversflødige Vand, som

kunde gjøre Skade, kan blot gøres en liden Nabning igjennem hver Kam ved Marksiden, omtrent saa bred som Spaden er. Dette kan være tilstrækkelig nok, til at bortføre det Vand, man berygter skulde gjøre Hegnet og Marken Skade; thi det hindrer ikke, om der den meste Tid var noget Vand i Hullerne, at Hegnet derved med det Fornødne kan forsynes. I det første Aar bliver Pilelene nok saa høie, at de baade kan skjule Bolden, og det paa samme plantede levende Hegn, for Kreaturenes Dine, og skulde et uvanne Kreatur, naar Pilene først ere store, prøve at springe over, vil det vist støde an, enten mod Pilene eller Bolden, og falde tilbage i Hullet, og da det der seer sig omringet paa tre Sider af et høit Pilehegn, vil det vist gaae op til den Side, hvor ingen Hegner, og Hegnet bliver da i Sikkerhed. Tengang om Aaret kan Græsset aflaaes paa Jordbolder, helst i fugtig Veir, til samme Tid kunde Hæklinien klippes, og om nogle Pilestuds skulle hænge ud over Bolder, kan disse ogsaa aflippes: man legger en Stiel ved Hæklinien at gaae paa, at Bolderne ikke skal udtrædes. Alt det Græs som aflaaes af Bolder, saavelsom hvad der klippes af Hæklinien, maae afbrædes. Skulde det hændes sig, at Pilene skulde groe saa stærkt, at de tog formegen Lust og Soel fra Hæklinien og Bolder, kunde de skjæres ved den ene Side et Par Aar før, og siden ved den anden, og saa fremdeles vekselsviis: En kyndig Jordbruger kjenner selv bedst om dette be-

høves, det unge Hegn behøver megen Læ for skadelige Vinde, og naar det haver det, især i førstningen, kan man opelske det til hvad Høide, man finder passende. Da saadan Hæklinie kan plantes af forskjellige Slags Træarter, som meldt er, saa bør disse dog ikke opplantes imellem hverandre; men ethvert Slags for sig selv, saa langt de kan strække. Er det paa skarp Sandjord, kan paa samme Maade plantes Hylb; men det maatte da være Hylb allene; thi ingen Træ trives ved Siden af Hylb. Vilde man plante Pile oven paa Bolden, og flette dem saaledes som meldt er, om andre Træer, maae alle Høiste i Oktober afstjæres hvert Aar, at deres Top ikke skal bevæge dem for stærkt; thi i saa fald groer de aldrig sammen, det er i Almindelig vanskeligere at faae Pile til at groe sammen, som andre Træer; men omkring Bolden er intet bedre end Pile, om det endog var paa Sandjord, naar Bolden kun er forsynet med Huller. Denne store Mængde af Pile som kan plantes ved saadant Hegn, kan med Tiden give en stor Overskødighed af godt Brændsel, ja vel mere end en Jordbruger selv behøver, saa at der kan sælges en stor Deel, og i saafald, var det godt at binde dem med en stærk Pileqvist i Knipper, omtrent 1 Al. lange og $1\frac{1}{2}$ Qvarteer i Gjennemsnit. Dette Arbejde er meget hastig gjort, naar man først er vant dertil; de kunne da sælges i Trave eller 100 Bils. Saaledes bindes i Holland, mange hundrede Skibs-Ladninger aarlig, og er en

vigtig Handels-Artikel mellem Landets Indboere, og uagtet det meste kun er Ell og Pils, bruges det dog til Brødbagning, og mange haande Ting. Store Meierie, Gaardes Eiere i Danmark, som ikke haver tilstrækkelig Skov eller Torvejord, kunde da derimod hjælpe sig selv frem, da de ellers maae hente Torv, ofte 3 a 4 Mile borte, eller imod deres Villie nedlegge Meierie og holde Stude. Naar nu en Jordbruger seer at hans Hegn groer godt til, og giver hans Mark en fuldkommen Indhegning: glæder han sig vist over at have plantet saa mange Pile, da de ei allene, giver ham Hegn; men og det fornødne Ildbrændsel. Den Jord hvor Hegnet er anlagt paa, betaler sig da vist ligesaa godt som nogen anden Jord i hans Mark, og da vil han vist ikke spare Umage, aarlig at see sit Hegn tilgode; men fornemmelig hver Gang Pilene afstjæres, maae alle Huller renses, og alt eftersees hvor det behøves, og gives en fuldstændig Hovedreparation, saaog et Lag Jord lægges uden om Hegnet paa Udsiden, for at give Borden en Lavning i Midten, at Vandet der kan samles. Naar en Jordbruger seer at hans Hegn svarer til Hensigten, vil han vist ikke fortryde paa, at han nødsages til at grave paa passende Steder i hans Mark, de fornødne Wandgrøfter til skadelig Wands Afledning, istedet for de nu brugelige Diiggrøfter.

3die.

Om Flætgrøfter og gamle Hegns
Istandsættelse.

Kammene af forordningsmæssige Flætgrøfter, som gaaer over Moser og Kjør, burde forsynes med et lille Dige, saa høit, at Vintervandet ikke kunde gjøre det Skade og beplante disse baade med Ell eller Piel, hvilket kunde afholde Creaturene fra at gjøre Grøften Skade. Et gammelt forfaltent Hegn, som en Jordbruger ønskede at have indrettet paa forbestemte Maade, kunde ogsaa med en liden Bekostning forandres saaledes, at Grøften blev affrukten 9 Qvarteer i $\square$ og for der at gjøre et Hul som ved nyt Hegn, oplastes Jorden der, og bruges for at sætte en Kam imellem hvert Hul langs med Volden, og ligeledes en Rod imellem Volden og Hüllerne, i det mindste $\frac{1}{2}$ Al., og da plantes der Pile, og omgaaes dermed som ved nyt Hegn. Dersom den øverste Jord i Volden er skarp og mager, da det er den underste Jord i Grøften, der er kommen øverst i Volden, saa kunde den forbedres paa samme Maade, som ved nyt Hegn, om ellers flættet Hegn derpaa skal voxe.

4de.

Om enkelte og lave Steendiger.

Enkelte og andre Steendiger, som ikke har den forordningsmæssige Høide, og ingen Steen

ere at faae for at opføre den dertil, og Jordbrugeren ønskede at have den til et fuldkomment Hegn, da kan det Manglende gjerne opføres med Jord, som tages ved begge Sider af Diget, og gjøre Huller af samme Størrelse som ved nyt Hegn, med en Ram imellem hvert, og ligeledes langs med Diget, for derpaa at plante Pile, til Hegnets Sikkerhed, og ovenpaa Diget en Hæklinie, flættet forøvrigt ligesom forhen er viist ved nyt Hegn; thi ingen Hegn af levende Gærde er mere paalidelig end saadan flættet Hætte, da den efter 3 å 4 Aars Forløb, groer saaledes sammen, at ingen Slags Kreature ere istand til at bryde igjennem, Svinn og Gaar inclusive.

Jeg har ikke talt om Hegn af flættet Riis-gærde, thi i de Lande, hvor flættet levende Gærde er i Brug, kjender Landets Indvaanere ikke til Disse.

5te.

Om Hegn omkring Urte- og Frugthaver.

Jeg kommer nu til et andet slags Hegn nemlig Hegn omkring Frugt- og Urte haver, da disse især i Kjøbstæderne ere af Plankebærk eller Stakit, og da disse ikke ere vartge men skal ofte fornyses, og Gælene dertil bliver daglig dyrere, saa kan paa samme Maade plantes levende Hætte forøvrigt af forbenævnte Træarter; men da Jorden for det

meste er feed og god i en Have, og tillige kan have
 nogen Læe for skadelige Vinde, saa kan Træerne
 dertil være høiere og tykkere end som til Mark-
 hegn, saa at Hækken nok kan være 2 Al. høi i
 Begyndelsen. Da ingen Kreaturs Paaleb der kan
 gjøre dem Skade, saa er det bedst at plante dem
 paa jevn Jord, og naar dette skeer som det bør,
 er der ingen Tvivl om, at den efter 2 å 3 Aar er
 et fuldkomment Hegn, og kan gjerne opeltes til
 3 Al. om man finder for godt, og faae saadan
 Styrke, at intet Menneſte er iſtand til at bryde
 igjennem, uden at bruge Vold, og med Vold,
 kan man ogsaa komme over Plankværk og Stakit.
 Det er nødvendigt at ſætte Pæle og Lægter imellem,
 for at Hækken derved kan bindes, for at holde den
 lige, hvilket og maae iagttages ved Markhegn.
 Hegn omkring Haver uden for Kjøbſtæder, kan
 plantes paa ſamme Maade; men hvor en Have
 grænſer til Marken, kan Hækken ikke plantes paa
 jevn Jord, men paa et Jorddige, med ſamme
 Indretning ved Markſiden ſom andet Markhegn,
 og Volden hvorpaa Hækken ſkal plantes, maae
 være opført ligeledes med Græſtorv til begge Si-
 der, og da alt Jord dertil ſkulle tages ved Udsiden,
 ſaa kan Hullerne udenfor, blive baade videre og
 dybere, hvilket er til Nytte for at give ſin Have
 en fuldkomnere Indhegning. Det ſamme kunde
 og iagttages med et Hegn om en Kjøbſtedhave, hvor
 dette grændſede til Marken, hvilket da tillige kun-
 de give Haven Læe for ſkadelige Vinde. Hegn

omkring Gaards og Huspladser, Gaase, Haver o. dsl. som en Jordbruger kunde anlægge ved sin Gaard, kan samme levende flættede Hække, enten den er plantet paa jevn Jord, eller et Dige, være tilstrækkelig. Endelig

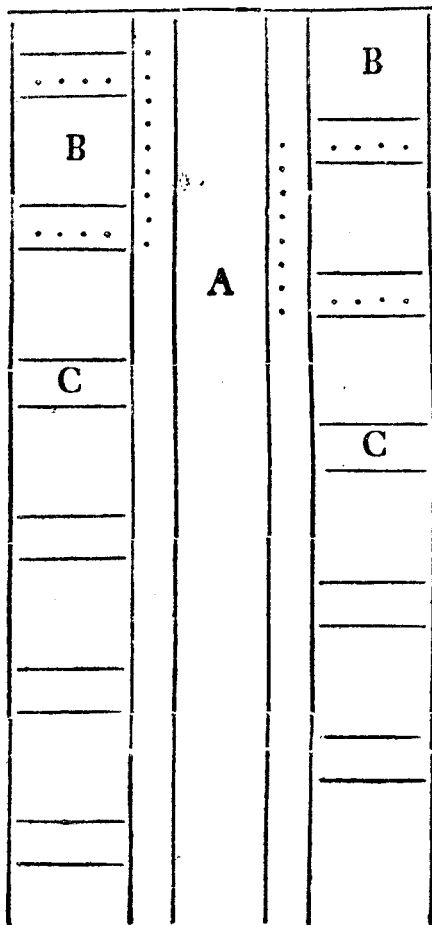
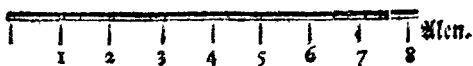
6te.

Hegn om en Dyrehave.

Hvo veed om det ikke turde haabes at saadant flættet levende Hegn kunde naae den Høide og Styrke, at det kunde blive tilstrækkeligt om en Dyrehave? I Provindserne Holland og Utrecht, vare i Aaret 1791 saadanne Hækker, som vare 5 á 6 Al. høie og saa tætte, at intet Kreatur kunde bryde igjennem, og Træer groer dog langt bedre, med lige Behandling, i det frugtbare Danemark, end i Nederlandene, især da det maatte kunde betale sig at forbedre Jorden dertil, for at opnaae et flættet levende Hegn af indenlandske Træer, ligesaa stærkt, og mere varigt end Statit eller Plankværk. Imidlertid var det at ønske at enhver som attraaer det, kunde være saa lykkelig at opnaae et tilstrækkeligt Hegn; thi ganske at opnaae Guldkommenheds Maal, vil stedse blive en Umuelighed; men det er dog vist, at den der stræber derefter, kommer det nærmest.

Weile, den 21 October 1816.

Underdanigst,
Christian Alnussen.



- A Grøft-
volden.
B Hullerne
istedet for
Grøft.
C Kammen
imellem
Hullerne.
D Puncter-
ne betegne
Pileplan-
terne.

Mislykkes ikke Vikker, ligesaabel som
Klover, dersom de altfor ofte dyrkes
paa samme Jordemon?

Det er end saa bekjendt en Sag, at Kloveren ikke
lykkes saa vel paa et Stykke Jord, naar den en-
deel Gange har været saaet deri, som fra først af,
om endog Jorden tilsidst har større Gjødningskraft,
at neppe nogen opmærksom Landmand tvivler der-
om Tildeels af denne Marsag, er det, endog i
Jordbrug der ei ere reen Berelsdrikt, raadeligt at
dyrke andre Foderurter, og det nu mere end for-
hen, saalænge Kloveren ikke saa ofte mislykkede.
Iblandt de hidtil almindeligt bekjendte af disse
Planter, er nnægtelig for det danske Agerbrug,
paa de fleste Jorder, Vikker den vigtigste. De
tage til Takke med middelmaadig Jord, endog saa-
dan slet og tørvagtig Jord, hvor det som allerof-
test vilde være reent forgjæves at saa andre Foder-
planter, de forberede Jorden hypperlig til den føl-
gende Sæd, de kunne dyrkes i Brakmarken og til-
lade Gjødningsens Udførsel paa den allerbequemste
Tid, de give næst Klover den største Qvantitet
godt Foder, de ere vigtige som Staldforingsplanter,
da de, saaede efterhaanden, give passende Foder
igjennem flere Maanedes. Med alle disse og flere
gode Egenstaber, have de endnu denne maaskee
allervigtigste, at de mislykkes saare sjelden. At
de imidlertid kunne mislykkes, just formedels den

ovennævnte Omstændighed hvorunder Kløveren mislykkes, nemlig naar de for ofte og hastig komme igjen paa samme Plet Jord; troer jeg netop i Aar at have erfaret. At meddele Omstændighederne hvorved jeg kom til denne Erfaring, der maaskee kunne henlede tænkende Landmænds Opmærksomhed paa denne ei uvigtige Sag, og mueligen gjøre een eller anden forsigtig, er Hensigten af de følgende Linier.

For ved egen Erfaring at overbevise mig om, hvorvidt det var raadeligt at dyrke Vicker i Brakmarken, samt at anvende frisk Gødning til Vikkerne, tog jeg 1815 en Ager paa omtrent 4 Ekp. Land i en Mark som dette Aar laae i heelt Brak, pløiede denne Ager tilligemed den øvrige Brakmark om Efteraaret, og gjødede den ene Halvdeel af Ageren efter Længden, om Foraaret derpaa med frisk Gødning. Baade denne og den ugjødede anden Halvdeel, bleve derpaa pløiede paa een Dag, og ligeledes paa een Dag besaaede, først i Mai, med Vicker, hvoriblandt $\frac{1}{4}$ Deel Havre. Den Halvdeel som ei var gjødet til Vicker, blev gjødet da Vikkerne vare slagne til Staldfodring, som skete paa een Tid med begge Halvdelen. Hele Ageren blev derpaa pløiet. Naturligviis vare de gjødede Vicker stærkere tilvoxede, end de ugjødede, men disse dog temmelig gode, saa at Jorden var lige reen efter begge. Paa een og samme Dag i September Maaned blev hele denne Ager, efter nok en Pløining, tilligemed nogle Ager paa

begge Sider, besaaede; paa den høieste Ende (omtrent det Halve) med Rug, og den fæste Ende med Hvede. Det anmærkes at Vikkeageren og Brakagrene ved Siden (hvilke vare omhyggeligt rensede og skjorne i Brakaaret,) vare af eens Bonitet, samt at hele Marker i mange Aar havde været dyrket eens overalt, og i de sidst foregaaende Aar saaledes:

1812 Byg efter 2det Aars Græsleie.

1813 Vikker grønt høstede til Hø.

1814 Havre.

Ved Høsten 1816, viste det sig, at Rugen, saavel paa den Jord der blev gjødet til Vikker, som paa den Jord, hvor der var gjødet efter Vikker, stode lidet tilbage for den rene Brakrug, Hveden derimod aldeles intet. Det havde jeg ikke ventet om Foraaret, thi fra først af, havde Brakrugen og Brakhveden et langt fortrinligere Udseende end noget af Vikkerugen eller Vikkehveden, lige som at den Rug og Hvede, hvortil blev gjødet efter Vikkerne, var tidligere i Vegetation, end den efter de gjødede Vikker. Senere fandtes derimod, endog ved næste Eftersyn, ingen Forskjel imellem de 2 halve Vikkeagre indbyrdes, hverken imellem Hveden eller mellem Rugen, ligesaa lidet som imellem Vikkehveden og Brakhveden. Det maa ikke forglemmes at bemærkes, at den Halvdeel som blev gjødet til Vikkerne med frist Gjødnings, ei blev gjødet tykkere end Brakken eller den anden Halvdeel, som blev gjødet efter Vikkerne med

sammenbrændt Gjødning, og at jeg derfor holder mig overbevist om, at den fik en mindre Qvantitet (efter Vægt) end et lige Stykke af den øvrige Mark. At jeg ikke veed Gjødningens Qvantitet bestemt, gjør allerede Forsøget ufuldstændigt. Jeg fandt heller ikkuns lidet af hvad jeg søgte.

I Maret 1817 skulde hele Marken have baaret Klover, og i 1818 Byg; men da jeg frygtede for, at Kloveren skulde mislykkes, da Marken er overmaade fied, saa besluttede jeg at besaae den med Vikker, som grønne skulde anvendes til Staldforing eller til Høe. Den største Deel af Marken blev pløiet om Efteraaret, dog blev den Ager der 1815 havde baaret Vikker, samt en lige ved Siden af denne, først pløiet nu i Foraaret 1817, begge paa een Dag, og begge ligeledes paa een Dag, midt i Mai, besaaede af een Sædemand, og med eet Slags Vikker. Den overordentlig vaa-de Forsommer vi i Aar har haft, har været Vikkerne paa saa fiede Jorder som disse, meget ugunstig, dog skule Vikkerne overalt Jorden meget godt, undtagen paa hiin Ager der 1815 har Vikker.

Der er en meget betydelig Forstjæl paa denne Ager og den omtalte ved Siden af, der samme Dag blev besaaet. Vikkerne stode i Begyndelsen paa begge med svage brune Stilke og Blade, men paa den sidste ligge nu Vikkerne henad Jorden, hvor denne ikke er altfor fied, paa det sidste staae de vel endnu opreiste, men dog rene og sluttede;

paa hiin derimod staae Vikkerne neppe saa godt paa det høieste, som paa den anden paa det sidste, og paa det sidste her, er mere Græs og Førgjæmiget (*Myosotis*) end Vikker der ere et Kvarteer lange.

Den nærmeste Aarsag til at denne Ageres Vikker mislykkes, og ikke dens Sidemand, kan jeg ikke indsee at være anden end den, at der ogsaa 1815 var Vikker i samme Ager og ikke i de andre. Den har ikke i Aarene før 1815, udmærket sig fra de andre Ager, enten ved bedre eller flattere Afgrøder. Mindre Gjødningskraft kan ikke forårsage denne Misvæxt, thi om endog den Halvdeel, der fik frist Gjødning, fik mindre, saa fik den anden Halvdeel ligesaa megen og af samme Slags Gjødning som Brakken, og begge Halvdele ere lige flette. Forskjellig Behandling ikke heller, thi denne stete til Vikkerne eens, og begge Agerne vare, da de besaaedes, lige rene og passende til at modtage Sæden. Jordsmønnen, Sædekornet og den foregaaende Dyrkning, i en Række af Aar, var ogsaa eens, vilde man endog imod den ny Lære antage, at Brakken forskaffede Jorden flere nærende Stoffer fra Luften, end velbehandlede Vikker der høstes grønne, saa kunne dette dog ei gjøre saa betydelig en Forskjel.

Det synes vel paafaldende, at denne Jord saa hastigt skulde blive tjet af Vikker, da den maaskee aldrig har baaret Vikker før 1813, i det mindste veed jeg med Visshed, at der ei i de sidste 10

ede Vinder ikke Heste.

(5)

Aar før, har været saaret Vifker i den. Det er
 altsaa allerede den 3die Gang de saaes, at de
 mislykkes, men man lægge Mærke til, at det er
 3die Gang i 6 Aar. Jeg har ellers Jord der of-
 tere har baaret gode Vifker, men med længere
 Mellemtid. Det overordentlig vaade Veir, der
 ei lod mig vente saa god en Vifkehøst paa den
 øvrige Mark, som der virkelig bliver, kan vel og-
 saa have forarsaget, at disse Vifker blive flette,
 der under et gunstigere Veir kunde have givet en
 ret god Afgrøde. Paa Jorder, der ere mere pas-
 sende for Vifker, hvortil jeg især regner dem der
 indeholde Kalk, kan de vel ogsaa dyrkes meget
 længere, uden at man sporer Forringelse i Af-
 grøden.

Udfaldet af dette Forsøg har isvrigt' viist mig,
 hvor nøie man maae overveie alle Omstændigheder,
 naar man vil gjøre Forsøg i det Landoeconomiske.
 Jeg kommer nu neppe til noget Resultat i Hen-
 seende til den friske Gjødning og Vifkerne i Brak-
 marken, deres Virkning i flere Aar. Mislykkes
 Bygget til næste Aar, som rimeligt er, efter de
 feilslagne Vifker, da bliver jeg uvis, om den be-
 saaeede Brak, den friske Gjødning, eller de mislyk-
 fede Vifker 1817, have meest Deel i Misvæxten.
 Havde jeg derimod saaret Klover i Vintersæden
 1816 paa de omtalte 2de Agre, da vilde Aarsagen
 til den forskjellige Væxt af Klover eller Byg, om
 saadant havde fundet Sted, ikke blevet tvivlsom.

Med Rimelighed kan man vel slutte sig til Enden, men Erfaringsvisshed bliver det ikke.

Vikter have indtil paa saa Aar, kun været dyrkede i ringe Mængde her i Landet, og siden Omhøe anvendt paa deres Dyrkning; nu lader det derimod som denne Sæd vil komme til at spille en betydelig Rolle i vort Agerbrug. Dette maae undskyldes, at jeg drister mig til at bekendtgjøre en Erfaring, der ei er grundet paa flere Jagttagelser. Maaſkee vilde mangen et Jordbrug nu være i en gunstigere Forfatning, om man for 50 Aar siden havde været overbevist om, at Jorden blev fjed af Kløver, og derfor i Tide havde afvevlet med andre Gøderurter.

28de Juli 1817.

— — d.



Kan den Gjødsle, der om Sommeren
falder ved Qvægets Staldforing, med
Nytte bruges samme Efteraar?

I disse Tidenders 6 B. 2 H. S. 260 har en
Ubenævnt gjort dette Spørgsmaal. Ofte har jeg
hørt Landmænd tvivle om Sommergjødningens Værd,
som kraftig og virkende Gjødningsmiddel. Efter
min Overbeviisning, grundet paa flere Aars Er-
faring, tør jeg besvare dette Spørgsmaal med Ja.
Saa vidt det forekommer mig, at slutte fra den
med Spørgsmaalet fulgte korte Anmærkning, hø-
rer den ærede Spørger blandt dem, der ikke have
sunderlig Tillid til Sommergjødningens Virkning.
Maatte disse mine korte Bemærkninger bringe den
ærede Spørger paa andre Tanker, har jeg opnaaet
min Hensigt.

Ved Sommergjødning forstaaer jeg: at den
Gjødning en Landmand om Sommeren samler i
sine Heste og Koster, hvad enten Gjødningen
samles ved Sommerstaldforing, ved Kreaturenes
Indbinding i Middagsstunden eller ved Indbind-
ningen om Natten. Det ringe Begreb mange
Landmænd have om Sommergjødningen ligger ikke
i Tingen selv, men i den flette Omgangsmaade,
der almindelig bruges. Gjødning er — om jeg
maa bruge Hr. Magister Cramers Ord — ligesaa
uundværlig i Landbruget, som Blodet i det men-
neskelige Legeme. Erkjendt er Gjødningens Vig-

tighed af enhver Landmand, og vi stræbe jo at tilveiebringe saa stor en Mængde, som muligt; men et Spørgsmaal er det: om vi i Almindelighed anvende det rigtige Middel, for at naae vort Djemed? Jo flere Creature — saa er den almindelige Mening — vi holde om Vinteren, jo mere Gjødning samle vi, og naar kun Foderet kan strække til at Kreaturerne skal paa Græs, saa er Sagen bragt i det Rene. Jeg troer derimod, at vi saa længst ere borte fra vort første og vigtigste Djemed: at samle den største Mængde Gjødning. Er Vinterfoderet opbrugt, have vi intet at anvende til Sommergjødningen; intet der kan give Kreaturerne den dem saa uundværlige Keenlighed.

En Landmand, der er blottet for Strøelse, har da en ureenlig Gjødning, der ofte opvækker Røgternes Uvilie, og som følger heraf behandles med al mulig Skjodesløshed. Den med Sommergjødningen følgende Vædske (Kreaturets Urin) søger man saa snart mueligt at blive ledig, uanseet om den i sit Løb bliver gavnlig eller ikke. Den mindre Deel af Sommergjødningen henkastes paa Vædsken uden nogen Orden, kun at man kan blive den quit. Dens Blødhed forarsager da, at den mindste Regn bortskyller mange af dens bedste Dele, og hvad Regnen levner, fortære Solens brændende Straaler og de sig indfindende Insekter, hvis Farve tydelig kan vidne, at de have indsuget Sommergjødningens bedste Safter. Under saadanne Omstændigheder sander jeg den almindelige Mening:

at Sommergjødnungen er et kolbt og libet virkende Gjødningsmiddel. Men har Landmanden en tilstrækkelig Mængde Strøelse — og denne forskaffer han sig under de fleste Tilfælde, naar han kun ikke holder hiin omtalte Grundsætning: at mange Kreaturer om Vinteren er det rigtigste Middel til at samle meest Gjødning hele Aaret om — vil Sommergjødnungen strax faae et andet og vigtigere Værd for ham. Strøelsen indsuger den overflødigste Bødste, og gjør det herved meget lettere at samle og bortføre Gjødningen, og faae Husene tilbørlig reengjorte. Sommergjødnungen, saaledes indviklet i Strøelsen, er da mindre udsat for Solens, Regnens og Insekternes skadelige Virkning; men udfjøres denne Gjødning paa Møddingen, og der ikke paasees, at den bliver lagt tæt og sammenholdende paa hinanden, vil den ikke heller fuldelig svare til Forventningen. Jagttages det derimod, at Gjødningen bliver lagt med Orden og tæt paa hinanden, har Erfaring lært mig, at enhver Landmand har en god, kraftig og virkende Gjødning til Efteraarssæden. Aldrig har jeg havt Anledning til at angve denne min Fremgangsmaade, ligesom og flette Afgrøder aldrig har givet mig Anledning til at omtvile Sommergjødnungens Kraft. Vel bliver den udbvendige Deel af Møddingen noget halmet, men denne Halm, der er gjennemdrækket af Urinen, vil i Jorden snart overgaae i fuldkommen Forraadnelse. Den indvendige Deel af Møddingen kan, naar de nævnte Betingelser nøiagtigen

ere iagttagne, ingenlunde være saa halmet, som den ærede Spørger synes at forudsætte. Gjødningen er upaatvibelig tilstrækkeligen overgaaet i den Forraadnelse, som er fornøden for at fortsættes i Jorden. Ved Gjødningens Løsning, og dens Afslæsning paa Ageren, taber dens langagtige Dele sig meget, da den ved at sammenholdes i Møddingen bliver meget compact, og ingen Bænkkelighed kan opstaae ved dens Redpløining. I Thærs Grundfætninger for Landoeconomien — et Skrift enhver dansk Landmand maae yde den fortjenstfulde Hr. J. E. Drewsen Tak for at have forplantet paa dansk Grund — saa og i disse Tidenders 6 B. I H., finde vi tilstrækkelige Grunde til at hævde Tvivlen om halmet Gjødnings Virkning. Underligt har det stedse forekommet mig, at Sommergjødningen har været saa lidet anseet og i Almindelighed stænket saa liden Opmærksomhed. Er det en erkjendt og almindelig antaget Sandhed, at jo bedre og kraftigere Føde Kreaturet faaer, jo kraftigere er ogsaa Gjødningen; saa maae man jo enten formode, at man i Almindelighed anseer Kreaturets Føde om Sommeren for mindre nærende, end den det faaer om Vinteren, eller maaſkee kan hiin Erfaringsfætning kun være anvendelig paa Vintergjødningen? Til hvilken Aarstid Gjødningen falder, bliver det vist en uroffelig Sandhed, hvad Hr. J. E. Drewsen siger i sin Afhandling om Kartoffelavlens (see disse Tidenders I B.

2 H. S. 230) Gjødningsens Qvantitet og Qvalitet, staaer ikke i Forhold til Antallet af det Qvæg, man fodrer, men til Qvantiteten og Qvaliteten af det Foder, der gives det."

Marienburg ved Horsens, den 14 August 1817.

J. B. Secher.



Ogsaa ovenanførte Efterretninger vilde vist med Fornøielse, og til Nytte læses af Andre, ligesom af Undertegnede, der stedse ønske at kunne meddele deres Læsere flige paalidelige og veiledende Erfaringer.

Udg.

Et Blik paa Virkningerne af levende Hegn, især med Hensyn paa Beylsdrivten.

Naar vi see, at praktiske Landmænds Meninger ere saa forffjellige angaaende de gavnende eller skadelige Virkninger af levende Hegn omkring Markerne, saa maae vi formode, at der kan siges meget for og imod Sagen, og jeg troer derfor ikke at paatage mig et utafnemmeligt Arbejde, ved at bringe denne til Undersøgelse. Plantningerne ere formodentlig gavnlige under nogle, ligesom skadelige under andre Omstændigheder. Jeg troer derfor heller ikke at kunne opstille almindelige, under alle Omstændigheder passende Regler, for denne Sag; men nøies meget mere med at berette, hvorledes den er forekommet mig, under de Omstændigheder, hvorunder jeg dyrker, og især med Hensyn til Plantningernes Virkninger, ved et Sædskifte efter Beylsdrivtens Regler.

Endog de Landmænd, der forkaste Nytten af Plantninger, med Hensyn paa Sædavlens, erkjende dog deres gavnlige Virkning paa Græsmarken, og paa Foderplanterne i Almindelighed. Kobbelsbrugeren hugger sine Hækker i Begyndelsen af Sædaarene, at de blot succesfulde skulle worde hvielen henimod den Tid, naar Marken skal atter nedlægges til Græs. Ansaae han deres Virkning for mere gavnende paa Sæden end paa Græsset, saa vilde han tage modsatte Forholdsregler. Her see

vi altsaa i Handlingen udtalt den Mening, at Plantningerne ikke directe ere gavnlige for Sæden; en Mening, som formodentlig Erfaringen har grundfæstet.

Plantninger i Nord og Nordøst ansee derimod næsten alle Landmænd for at være gavnlige. Selv Træer, der i enhver anden Retning mod Ageren bilde Skade, saa langt som de kunne kaste deres Skygge paa den, ere her gavnlige, forudsat, at de ere af de Arter, der ikke med deres Rødder søge ind i Ageren, udmagre den, eller hindre Ploven fra fuldkommen at bearbejde den. I Skyggen af Træer blive Planterne svage, blege og give kun korte Ax, med smaa Kjerner. Alle de Bexter vi dyrke, ynde Solens Straaler, derimod er Lye mod Nordenvinden dem gavnlig.

Vi ville kun ganske kort berøre de almindelige Indvendinger mod Plantningerne, da de ere noksom bekjendte, men derimod vende os til vor egentlige Bestemmelse, nemlig at undersøge, om Plantningerne i Almindelighed ere gavnlige eller skadelige, for Vexeldriften.

Man indvender imod Plantningerne, at de give Sneen Leilighed til at opdynde sig langs med dem; at Fugle opholde sig deri, og afpille en stor Deel Kjerner; at de hindre Luftens Træk, og derved gjøre Høsten langsommere end den ellers ville være; at Oldenborrer og andre Insekter finde megen Lye ved dem, og blive skadelige for Agrene; at de ved at hindre Luftens fri Træk, forårsage

at Sæden sildig modnes, og at de paa lave Steder holde for meget paa Fugtigheden, hvorved Grunden gjøres suur og Sæden svagelig.

De der ynde Plantninger svare derimod, at man vel ikke kan nægte, at Sneen om Vinteren opdynger sig langs med disse, men at dette On-
de formindskes derved, at man om Foraaret lader Harven opkradse Sneen, da den saaledes smelter hurtigere; at Sneen desuden allerede finder Lye ved Grøfter og Steengjerder, som jo dog ikke kan undværes, naar man vil have Fred paa sin Mark; at Fuglene, Oldenborrer og andre Insekter ikkun holde sig til Plantningerne, fordi kun enkelte Agerdyrkere plante, da de derimod ville være lige fordeelte, hvor der overalt var plantet; at Hækkerne vel ved at hindre Lufts Træk kan forårsage, at Sæden modnes langsommere, ligesom at Høsten, især i vaade Aaringer, gaaer mindre rask fra Haanden, men at de igjen ved at holde paa Fugtigheden, og fjerne udtørrende Vinde, beskytte Sæden for at skoldes i hede og tørre Aaringer, der faa let hændes paa høie og sandede Jorder; hvorfor de ogsaa egentlig ere at anbefale for disse; at de end videre have en bestemt gavnlig Indflydelse paa Foderyplanter, saasom Kløver, Vikker, Bøghvede, paa det naturlige Græs og paa Halmen, hvis Mængde de forøge; og at de endelig, med det Gjædsel, eller den Brændsel de levere, give en Indtægt af det Jordsmøn, som Hegnet udfordrer, hvorved det

meget godt betaler sin Plads, og lader os saaledes mindre føle Tabet af al den Jord, vi ere nødte til at ofre til vore Indhegninger.

Heraf synes følgende Slutninger at kunne udbrages; at Plantninger langs med Markerne — ikke bestaaende af Træer men af Buskværter — ere mindre gavnlige; ja maaſkee ſkadelige paa lave og ſidt liggende Marker, da de derimod gjøre mere og mere Gavn, alt efterſom Beliggenheden er mere og mere høi, og efterſom Jordmonnet er mere og mere ſandet. At de endelig iſær paſſe ſig omkring Fodermarker, hvad enten diſſe ere beſtemte til at ſlaaes, eller at Dvæget ſkal afæde deres Product, i hvilket ſidſte Tilfælde dette endog nyder et gavnlig Læ, langs med Plantningerne; at det endelig er oeconomifſt rigtigt, at have diſſe Plantninger paa vore Jordhegn, for dog deraf at have en Indtægt.

Omtrent ſaaledes formene vi, at Grændſelinien mellem Gavn og Skade kunde drages, naar vi betragte den her omhandlede Sag i Almindelighed. Hæfte vi derimod vort Blik paa Plantningernes Virkninger, med Henſyn paa Vexeldriften, da troe vi, at de her i Almindelighed vilde være gavnlige, kun ei naar Jorderne ere lave og vaade.

Det er en Eiendommelighed ved Vexeldriften altid at lade et Gædaar foregaaes af et Forberedelsesaar. Saaledes kalde vi alle de Aar, hvori vi paa Markerne dyrke, enten en Brakfrugt, der

tillader Jordens Bearbejdning, medens den staaer derpaa, eller saabanne Foderurter, der afflaaes inden de kunne sætte Kjerne, eller endelig saadanne Planter, der ved deres brede Blade og tæt sluttede Vext, give Jorden den saa gavnlige Commerkygge. Til de første høre, f. Ex. Kartøfler, Roer og deslige, til de andre Klover, Bitter ic., og til de tredie Erter, Bitter, Boghvede og deslige.

Det er en Erfaringsfætning, at de efter disse Brakfrugter og Foderurter følgende Sædafgrøder lykkes bedre og bedre, alt eftersom hine have staaet bedre og fuldkomnere sluttede. Da nu næsten alle disse Vexter ere bragte os fra varmere Climater, Kartøflerne fra Amerika, Kloveren fra Spanien, Boghveden ved Korsridderne fra Palæstina og saa videre, saa er det meget naturligt, at de alle lykkes bedre ved en mild Temperatur af Jord og Luft, hvilken de finde i en langt høiere Grad bag Plantninger, der bryde de kolde og tørrende Vinde, end paa aabne og tørre Gletter. Have Plantninaerne altsaa end ikke en umiddelbar gavnlig Indflydelse paa Cerealierne; saa virke de dog her middelbar til bedre Sædafgrøder, ved i Forbedringsaarene at give hine Planter Leilighed til, at sætte Ugeren i en gunstig Forfatning for den efterfølgende Vegetation. Jeg antager paa samme Maade, at der ved dem kan spares en ikke ubetydelig Deel Sædeforn, da Sæden altid bufter sig stærkere paa en Mark, der

har Fugtighed og Lye, end paa en anden, hvor den allerede tidlig maae skjæmpe med de Hindringer, som Tørke og Kulde lægger i Veien for dens Væxt. Denne Plantningernes Virkning naaer over hele Ageren, og hvis de end skulde skade Sæden paa den Strimmel, der er dem nærmest, saa er det dog rimeligt, at hiin mere almindelige Virkning maae overvie denne, der kun rammer en liden Deel.

Enhver der har Plantninger om nogle Marker, men har de andre liggende udsatte for Indvirkningerne, af den over dem slygende Wind, vil i al Fald have haft Leilighed til at gjøre samme Observation, som den der viser sig aarlig hos mig, at Plantningerne unægtelig formere Mængden af Straaet og af saadanne Planter, som de ovenanførte, der tjene til Foder for Besætningen. Hver Landmand veed hvad dette har at betyde; mere Foder er mere Gjødning, og mere Gjødning atter mere Sæd end ellers, uden at regne paa Fordelen af de opfodrede Væxter, i Mælk, Smør, Uld eller Arbeidskraft. Plantninger synes altsaa at være en gavnlig Ting hos en Væxelbruger, der ikke har fide Jorder.

Men den maaskee vigtigste Fordeel som Plantningerne forskaffe, have vi endnu ikke berørt og den bestaaer deri, at ligesom de forøge Foderplanternes Mængde, saaledes fremskynde de deres Væxt. Hvor vigtig denne Sag er, vil kun den kunne ret vurdere, der bruger Staldfodring

Kun han erkjender de store Forbele, der fremkomme ved 14 Dage tidligere at kunne give Grønt, end det ville være ham umuligt, uden Plantningernes Læ.

Med Rette anføres, som en af Hovedhindringerne for Staldfodringen, at man først kan begynde at give Grønt midt i Junii, hvis man har Kløver, og først i Julii, hvis man kun har Viffer. Vel er det unægteligt, at dette Tilfælde kun indtræffer der, hvor man har bygget Staldfodringen paa Kløverens flette Grundvold. Hvor man veed at Raps, eller Rotabaga eller Rug bør give det første Grønne til Kvæget, der er allerede denne Hindring tildeels hævet. Imidlertid vide vi dog alle, at en Rugmark er tidligere grøn om Foråret end en anden, der ellers er saaet paa samme Tid og i lige god Jord. Vi see f. Ex. altid Rugen først grøn langs med en Grøvt eller Plantning, der giver Lye mod Nordenbinden. Altsaa endog i det Tilfælde, at vi ikke have nødig at vente med at begynde Sommerfodringen, indtil Kløver eller Viffer kan hugges, give Plantningerne og da Leilighed til at kunne begynde at tage til Rapsæd eller Rug, et Par Uger tidligere end sædvanlig, og blot for denne ene Fordeels Skyld lønner det Umagen at plante. Staldfodring er den sandeste Grundvold for al forædlet Cultur, den bør efter min Formening ikke følge men gaae foran denne. I denne Anledning skal jeg engang være saa frie at fremsætte mine Meninger.

Og hvo istemmer endelig ikke Gader Horats's: *misce utili dulce!* Hvor smilende et Udseende skulde ikke vore Egne faae, om vi plantede langs med vore Grøfter. Hvo har seet det skønne smilende Thorseenge uden at føle Sandheden heraf. Naar man betragter denne lykkelige De fra Brei-ninge Observatorium, seer den ud som en stor Blomster-Hauge. Markerne ere Bedene, de rige Afgrøder Blomsterne, og Plantningerne det engelske Græs.

Jeg erkjender altsaa paa Grund af hvad jeg her har sagt, at jeg anseer Plantninger for gavnlig under de her angivne Omstændigheder, og at de synes mig efter den Synspunkt, hvorfra jeg betragter Agerbruget, at være et medvirkende Hjul, i Landoeconomiens Forbedrings velbe- regnede Maskine.

Strandmøllen, den 22 Dec. 1814.

J. E. Drewsen.

Efterretning om en Staldforing paa
en Gaard i Marsslandene, efter
n. Sch. H. B. 1815, 3 H.

Der bliver skrevet saameget over Landoeconomie,
men det Mindste passer til Marsslandet, der er
skrevet saa meget over Staldforing, og Akterne
desangaaende synes mig allerede at være sluttede
paa en for samme ikke gunstig Maade. (?) Imidler-
tid vover jeg dog at meddele mine Landsmænd en
Landoeconomist Efterretning angaaende Marsslan-
det, og uden Raisonnement, blot ved Kjendsgjer-
ninger, hvis Rigtighed i alt Fald kunde bevidnes
af et heelt Nabolag, paa ny at vække Opmærk-
sømheden for den uglede, udraabte, hist og her
forsøgte, ingensteds for ægte fundne Staldforing.
Sagen er vigtig baade for hele Marsslandet, saa-
velsom for hele Landet; thi, om en Bonde til
Græsning bruger 50 til 60 Tønder Land, eller
ved Staldforing kan komme ud med det halve; —
om han af en betydelig Deel af sine Jorder i
Brakaaret ikke har andet end store Befosninger
og meget Arbeide, eller om samme Deel ligesaavel
bærer sin Frugt, som alle de andre, det troer jeg
man tør kalde en vigtig Sag. "Hvad? skal Jorden
da slet ingen Hvile have?" "Hvem giver os den?"
var eet Svar; et andet: "Jo, hele Vinteren igjen-
nem." Men i denne Stil vil jeg alligevel ikke
foredrage Sagen.

For 5 Aar siden begyndte Paul Paulsen i
Hedebyggekrog ved Nørredithmarsten, til Forsøg,
8de Bind 1ste Hefte.

Staldføringen med 4 Heste og 8 Køer. Til disse Creature brugte han polst Kløvergræs af 8 Edr. $1\frac{1}{2}$ Skp. Land geom. Maal (8 Demat og 2 Saat, 1 Demat = 216 □ Roder *), 1 Saat = 36 □ Roder), og bjergede endda af samme Stykke Jord 11 Læs Kløverhøe. Til polst Kløver (*trifolium melilotus officinale* Lin.?) allene strække sig hans Erfaringer. Aaret derefter begyndte han strax med sit hele Dvæghold, og flere Aars Udfald har lært ham, at blive ved dermed.

I Sommeren 1813, saavel som i nogle foregaaende Sommer, brugte han 30 Edr. $4\frac{1}{10}$ Skp. Land geometrisk Maal (31 Demat), til 12 Heste, 12 Køer, 1 Tyr, 13 treaarige, 12 toaarige Stykker Ungkvæg og 12 Kalve. Han høstede desuden af samme Jord 36 Læs Kløverhøe, og fjorte 47 Læs moden Kløver ind, hvoraf der blev udtørstet 5000 Pd. Kløverfrøe, — Kløveren gav dette Aar ikke meget.

I Sommeren 1814 har han brugt til 50 Stykker Kvæg, hvoriblandt der vare 12 Heste, 12 melkgivende og 8 f-de Køer, 27 Edr. $4\frac{2}{7}$ Skp. (28 Demat), desuden høstedes 24 Læs Kløverhøe og henimod 800 Pd. Kløverfrøe.

Derimod udfordres til dette Antal Kvæg, naar det skal gaae paa Græs, og Græsningen

*) En Rode regnes i Eidersfædt til 16 God, altsaa er en Demat $7\frac{1}{2}$ Skp, eller omtrent 1 Tonde Land geom. Maal. 1 Saat er $\frac{1}{2}$ Demat. I Beregningen er for Kortheds Skyld 1 Demat regnet for $7\frac{1}{2}$ Skp. Land.

just ikke er saakaldet gammel Græsgang, den man ved nogen Vexeldrivt ikke kan have:

til 12 Heste 17 Edr. $6\frac{1}{2}$ Skp. (18 Demat)	} Charere for liden end for meget anlaet.
— 12 Køer 14 — $6\frac{1}{2}$ — (15 —)	
— 12 træer rigt Skfr.	
Ungqvæg 9 — 7 — (10 —)	
— 12 træer rigt . 5 — $7\frac{2}{5}$ — (6 —)	
— 12 Kalve 2 — $7\frac{7}{10}$ — (3 —)	
— 1 Eyr . — $7\frac{9}{10}$ — (1 —)	
52 Edr. $2\frac{7}{10}$ Skp. (53 Demat)	

Deels for at bringe Staldforingsystemet til fuldkommenhed, deels for at blive frie for Nødvendigheden af at brække eller sommerpløie, har Paulsen efterhaanden indført en fuldkommen regelret *) Vexeldrivt paa sin Gaard efter 5 Marker. Følgende Schema viser Driivtsmaaden.

Første Aar. Sommerbyg. Efteraaret tilforn er vinterlagt eller sæddet — om Foraaret pløiet igjen 3, 4, 5 Gange, alt eftersom behøvedes.

Andet Aar. Hvede. Bygstubben kun een Gang pløiet. Man siger rigtig nok, at Hveden ikke skal lykkes efter Byg, men Paulsen er hidtil endnu ikke overbevist derom, han har meget

*) Ikke en fuldkommen regelret Vexeldrivt. Dette Sædskifte er muligt det fordeelagtigste paa V. Marskgrund, men Vexeldrivt er det ikke.

mere endnu i forrige Aar seet herlig Hvede efter Winterbyg. Gaaer det imidlertid ikke, bliver Sædfølgen forandret.

Tredie Aar. Havre og Bønner; til disse mere end den halve Deel af Arealen. Havre saavel som Bønnemarken gjødsles, dog hiin meest.

Fjerde Aar. Hvede. Om Foraaret harves den unge Hvede, Kløver saaes i, og derpaa tromles. Hveden segles, paa det at den unge Kløver kan have Lye af de længere Stubbe om Vinteren. Gjødsles paa Stubbene.

Femte Aar. Polst Kløver. Kun 1 Aar.

"Men ingen Kapsæd, ingen Rug, intet Winterbyg?" Nei, heller ingen Røer, ingen Kartøfler, ingen Tobak. Skulle da alle dyrke Alt?

Kløverforing giver en reen Hest. Køerne give derved noget mindre Mælk, end naar de hele Sommeren have godt Græs. Smør faaes imidlertid ligesaa meget, som af græssende Køer, og det er det bedste Græssmør. Med en maadelig Tilgiwt af Korn blive Studeene let fede og meget fede. Ogsaa Kalvene b. finde sig vel ved Kløver.

To Mennesker ere tilstrækkelige til at passe et saadant Antal Kvæg. Fredningen, naar der græsses, fordrer ligeledes let et Par Mennesker om Sommeren. Tillige anslaae man Frednings Omkostningerne, naar Grøvterne ikke holde Vand, og de altsaa behøve at renses; som ogsaa Gjødningens anseelige Forøgelse ved Staldforingen.

Skad endeligen Jordbunden angaaer, saa lykkes Kloveren i enhver Marssjorbund, dog bedst i den svære, og den lette forlanger kun mere Gjødning.

Hermed hare, vel ikke alle, dog de fleste og vigtigste Indbendinger besvarede, og Indsenderen benytter kun denne Leilighed, paa Grund af den beslægtede Materie, naar han i det Følgende:

1) Bringer den Mand i Erindring, der for omtrent 40 til 50 Aar siden i Sognet Marne saae til Bunds, det vil sige, begyndte at reole (tiefkleien) *) og derved blev til evig Tid en Velgjører for hele Marssen. Hans Navn var, som Indsenderen har hørt, Parven Drevs. Landets Historie og Culturnhistorien kan sandeligen ikke optage noget mere fortjent Navn, og burde dog, da det er høj Tid, bevare samme fra For- glemmelse;

*) Kley kaldes i Marssen et Lag af meget fed Jord, der ligger omtrent 1 Alen dybt under den øverste Jordkorpe, og har dannet sig af den fede Glim, Havets Oversvømmelser i forrige Tider efterlod sig. Samme Lag kan være henved $\frac{1}{2}$ Alen tykt. "Tiefkleien" er da fra Dybet at ophente denne Kley, og udsprede den paa den udmatte Ager. Der graves nemlig en Kende paa to Alens Brede imellem Agerne, og efterat den øverste Jord er kastet til Side, optages al den Kley, som der findes, og spredes paa Ageren ligesom Gjødning. Kenden fyldes til igjen med den opkastede Jord. Ved denne Kley forbedres Jorden saaledes, at den i endel Aar bærer langt rigere Frugter, end efter nogen anden Gjødning. Ogsaa det Mudder, der findes i Grøfterne, opkastes og udspredes med Gordeel paa Ageren.

2) priser Marsken lykkelig, at Bønderne i Eiderstedt og Nørre-Ditmarsken især ved Conjuncturer ere bragte tilbage fra Feedgræsningsen *), som gjør at Bønderne ere ude fra Huus og Hjem, at deres Børn blive dovne og Arbeidsfolkene brødløse;

3) opfordrer Hødbønderne, i de lange Vinter-aftener til, dog at lade deres Karle og Drengene gjøre noget andet, end at spille Kort og sove. Kun ikke, om Folkene endogsaa vilde, at spinde og strikke; thi det er umandigt. Hvad der kunde gøres, det faaer man at vide af Bønderne paa hiin Side af Elben.

*) Marskfjorderne brugtes hidindtil fortrinligen til Græsnings. Da da Ovæget ved det fede og stærke Græs bliver særdeles fedt, kaldes saadan Græsnings Feedgræsnings.

Om Italiens Agerbrug.

(Af Bibliothek britannique.)

Efter Folketalslisterne, som under den franske Regjering bleve udfærdigede, og om hvis Rigtighed man ikke har Marsag at bære Tvivl, taltes paa det faste Land af Italien, 17,329,624 Mennesker, og naar man fordeles dette Antal paa det Fladeindhold, 14000 franske Kvadratmile, saa komme 1231 Indvaanere paa hver Kvadratmiil; en Befolkning, der overgaaer Frankriges og Engellands, ja endog overstiger med 3 Millioner, de ældre Beregninger af dette Lands Folkemængde. Europas Befolkning har i det 18de Aarhundrede gjort de hurtigste Fremskridt; denne paafaldende Menneskeforøgelse maae ansees for en Folge af den høiere Dannelselse, der almindeligen udbredte sig, og som tilveiebragtes saa hurtig, fornemmelig ved almindelig Udvikling af Kunstflid og al Slags Virksomhed; thi Agerdyrkning, Sunster, Haandværker, Handel og utallige Slags Haandteringer, som ved Folkeslagenes nye Forbindelser og ved de enkelte Statsborgeres nye Forhold, paa engang fik nyt Liv, gave ogsaa ny Anledning til Virksomhed og sikrede Enhver sit Underhold. Ved en Folkemængde af 1230 Sjæle paa en fransk Kvadratmiil, kan Italien allerede regnes blandt Europas meest blomstrende Lande, dog maae man herfra drage hine usunde og øde Egne, og de vilde

Bjergene, der omgive dem, thi der er Folkemængden kun ringe.

Hverken ved sine Manufacturer eller ved sin Handel er Italien bleven saa blomstrende. Fra Udlandet henter det næsten alt, hvad det af Vare behøver, og dets Havne besøges meer af fremmede end egne Skibe. Det bekymrer sig ikke meget om de almindelige Handelsforhold; det stræber ikke at drage nogen Handelsgreen til sig, og indrømmer neppe Handelen Stapelstæder eller Oplage. Kilden til Italiens Velstand maae selvfølgelig, da den ikke kan søges i dets Kunstflid eller Handelsvirksomhed, ene findes i dets Agerbrug.

Det er derfor ikke urigtigt at gjøre sig bekendt med Italiens Agerbrug, den Maade hvorpaa det drives og dets Udfald; thi dette er saa blomstrende, at det maae ansees som Hovedaarsagen til dette Lands Nationalrigdom og store Folkemængde. Ved at fremstille dette, kan det tillige tjene til Maalestof for andre Lande, og er for saavidt uimodsigelig vigtigt.

Italiens blomstrende Agerbrug hidrører fra flere Omstændigheder; der alle forenede have medvirket til dets Opkomst. Blandt de vigtigste tælle vi Følgende: det hældige Klima; Jordens monnets Frugtbarhed; Jordens Udskifning i smaa Parceller; det indførte Eedskifte og Jordens hensigtsmæssige Behandling; Oxernes Anvendelse til Markarbejde; de høitliggende Stæders fornuftige Anvendelse; og endelig den yldige Forbindelse mellem Bjergene

og de usunde Sletter (Maremmerne), hvorved begge paa det fordeelagtigste kunne benyttes. Jeg skal i Korthed endnu tilføie noget herom, for saaledes at give Dem en klarere Anskuelse af Fremgangsmaaden ved det italienske Agerbrug, som jeg agter at beskrive Dem.

Jeg behøver ligesaa lidt vidtløftigt at skildre dette Lands lykkelige Klima, som den store Indflydelse, den rene og milde Luft har paa Agerdyrkningen og Planternes Held. Det er gunstigt for overmaade mange og forskjellige Værters Dykning, og derved bliver det mueligt for Landmanden blandt disse at vælge dem, der for hans Beliggenhed og Jordsmøn ere de meest passende. Ved Solens Varme modnes Druer og Træefrugter, og Sædmarkernes Indhegninger, der, som oftest, bestaae af Morbærtrær, yde saaledes, uden Skade for Jordfrugterne, Druer, hvis Viin vederqvæger Arbejderne, hvis Blade fremvirke Silkeavl, og hvis Brænde om Vinteren giver den fornødne Varme. Her behøver man hverken Skove eller særskildte Viinhaver, thi dette Land er saa begroet med Trær og Viinstofke, at man uden at indrømme disse særegne Pladse, og uden ved dem at indskrænke Jordfrugtablen, frembringer Brænde og Viin i Overflødighed.

Jordsmønnen, hvoraf de store Sletter mellem Alperne, det adriatiske Hav og Appenninerne bestaae, og som kunne vandes, er frugtbar, og giver rige, skøndt ikke saa rige Afgrøder, som

Limagne og Belgien. Jordstrækningerne paa Italiens sydlige Side, hvilke have vulkanisk Oprindelse, ere endnu frugtbarere; disse strække sig fra Ombroes Brede til Kalabriens østlige Grændse. Inden for disse Grændser ligge Toskanas lerede Maremmar og de apenniniske Kalkbjerge, hvilke ene kunne regnes til det utatnemmelige Jordsmon, men neppe udgjøre Femtedelen af Italiens Overflade. I Frankrige er Forholdet næsten det modsatte, da man der antager, at kun Femtedelen af dets Fladeindhold kan bære Sæd og er værd at dyrke.

Med Undtagelse af Maremmerne ere Jorderne i Italien udstykkede i mange smaa Parceller. Eierne have, istedet for at sammenlægge deres smaa Eiendomme, og som et stort Heelt at lade dem dyrkes efter een og samme Plan, allerede i lang Tid fulgt den fornuftige Grundsatning, at udstykke dem, og deraf danne mange smaa Aalsbrug. Til dette Niemeed byggede man smaa Landsbjesaaninger tilligemed de til Aalsbrugets fornødne Bygninger, og derved opfyldtes Landet med Huse, som ligge midt i de dertil hørende Marker. Overeensstemmende med Aalsbrugets Art ere disse Parceller større eller mindre. I Lombardiets Sædlande finder man saadanne, der ere nogle hundrede Kvadratsabne store, da de derimod i Toskanas Haver neppe indeholde saa mange Kvadratsod. Denne Udstyknings fordrer hyppre Summer til Bygningernes Opførelse og

saamange Aalsbrugs Drist, men den er ogsaa tillige Aarsagen til den store Mængde Familier, der besatte sig med Agerdyrkning, og sælgelig, til Forøgelsen af dertil offrede Hænder. Da enhver Landmand saaledes kom til at boe midt i sin Rod, lettedes Arbeidet ham derved meget; han kunde derfor anvende meer Flid og Omhu derpaa; efter Behag, og overeensstemmende med Omstændighederne bruge dem til de meest indbringende Afgrøder, uden den Møie og de Omkostninger, der ere uadskillelige fra store og fjernliggende Jorder. Ved disse Landsbyebeaaningers Forøgelse mangfoldigjordes tillige Frugt- og Kjøkkenhaveerne, og flere Huusdyr oplættedes — Gjenstande, som ved større Aalsbrug ofte forsømmes, og som desuden bedst lykkes ved den daglige Omhu, som smaa og arbejdende Bondesfamilier kunne yde dem.

Saaledes anvendtes Italiens Grund, ved Jordeiernes rigtige Beregning og frie Villie, til Agerbrug i det Smaa, omendstjondt Naturen synes at have bestemt dens udstrakte Eletter til store Aalsbrug. Deraf havde man en dobbelt Fordeel. Disse smaa Aalsbrug ere indførte i femt Sjettedele af Italien; kun i Maremmerne finder man store Forpagtninger, og ved disse er Forpagtnings Afgiøften fastsat til Penge. Alle de smaa Parceller dyrkes for den halve Afgrøde, og Fordelen ved denne Forpagtningsmaade er for Italien saare vel beregnet. Herved beholder Eieren uafbrudt Forkjerlighed og Omhu for sine

Godser, hvilket man sjelden finder at være Tilfældet, hvor store Eiendomme bortforpagtes. Derved lægges end videre Grunden til gjensidig Deeltagelse og venskabelige Forhold mellem Eier og Forpagter, og jeg har selv ofte været Vidne til saadan gjensidig Velvillie, hvorfra i mange Henseender udspringe betydelige Fordele for Menneskesamfundet. Eieren har Gavn af, at Forpagteren frembringer rige Afgrøder. Derfor undslaaer han sig heller ikke for at gjøre de fornødne Udlæg, naar han blot indseer, at større Indtægt af Jorden sikrer ham Renten deraf; og netop ved disse Forskud, i Haab om Gevinst, frembringes de store Forbedringer, hvilke Italiens Agerbrug skulder sin høie Flor. Men omendstjondt disse Forbedringer kun efterhaanden iværksættes, ere de dog varige. Bonden kunde af Mangel paa Penge ikke have udført dem; men paa store Godser, der bortforpagtes for en vis bestemt Sum, ville saadanne heller aldrig været udførte, da hverken Forpagteren eller Eieren ville have haft tilstrækkelig Interesse derfor.

Når denne Uoparcellering, hvorved er saa meget taget Hensyn paa Fordelen, frembringer tillige det venskabelige Forhold mellem Eier og Forpagter, da den Sidste ikke kan undvære den Førstes Forskud til nødvendige Forbedringer, men i det han tillige søger med Flid og Omhu at drage den størst muelige Fordeel deraf, forsøger han derved tillige Eierens Gevinst, der ved venskabelig

Behandling søger end meer at anspore Forpagteren til desto større Virksomhed.

Allerede i de gamle Romers Tider vare Italiens Jorder deelte i smaa Agerbrug; man finder Esterretning derom i deres Skrifter, og i mange Egne opdager man endog endnu Spor deraf. Men Jorden dyrkedes den Gang ikke af frie Jorderbrugere, men af Slaver. Da ved den kristelige Religions Indførelse hiint Livestab ophævedes, gaves der endnu ei frie Agerdyrkere, der selv eiede Formue, og kunde ansættes som Forpagtere; og derfor maatte Eierne overlade Jorderne til deres Frigibne, som derfor gav dem Halvdelen af det Frembragte. I de gamle Romers Tider havde man Brak og Trevangsbrug, men sildig indførtes almindeligen en Frugtbyrde. Det er vanskeligt at bestemme det Tidrum, hvori denne Forandring fandt Sted; maaskee den ikke er ældre end Korsogene, og det er sandsynligt, at ved disse forplantedes Maisen og den palæstiniske Dyrkningsmaade til Italien. Ved den stigende Virksomhed og større Velstand, der fandt Sted, efterat Korsogene vare tilendebagte, begunstigedes Agerbrugets kraftfuldere Drikt, og derved erholdt det de Pengeforbruk det behøvede, saavelsom Afsetning paa Produkterne.

Ved de fleste i Italien brugelige Frugtsolger, veksle Mais og Hvede stedse med hinanden. Hiin Plante har særegne Fortrin, og dens udbredte Dyrkning skylder man tildeels den store Indtægt

af Jorden. Maiskornet andendes til samme Brug, som de øvrige Sædarter; men denne Plante udsuger ikke Jorden; den vedligeholder meget mere dens Kraft og Stjærhed, saa at Sol og Luft stedse kunne forbedrslagtigen virke derpaa, og er derved den bedste Forberedelsesfrugt for den følgende Sæd.

Italien er saa riig paa naturlig Eng, at den aldeles ikke behøver den kunstige, og der dyrkes ogsaa kun saa Foderurter, blandt hvilke den hollandske Kløver i Lombardiet, og i det sydlige Italien Kløveren med lange purpurfarvede Blomster oftest forekommer. Paa Tomianos Banker dyrkes ogsaa en Slags Saintfoin (Esparcette) med rosenrøde Blomster; men Lucernen, der i de Gamles Skrifter saameget roses, har jeg ingensteds fundet i Italien; end ei en enkelt Plante deraf.

Frugtsølgerne ere samtligen beregnede paa Frembringelsen af Menneskenes Kornødenheder. Uagtet Klimaet er saa skjønt, dyrkes kun saa Farvekplanter; jeg har kun bemærket Silke- og Hampavl, og nogle Farveplanters, hvortil endnu i den senere Tid Bomuldsplantens Dyrkning i Omegnen af Neapel er sæt.

Italiens sunde og frugtbare Egne frembringe nu en Trediedeel mere, end i Romernes Tider, og denne større Produktion maae ansees som Følge af den affskaffede Brak, og en heldig Frugtveksel. Men dette Overflud opveies vist nok ved det Tab, som Maremmerne forarsage; thi disse Egne, der

tibligere i det romerske Riges lykkelige Læder, gabe saa overordentlige Afgrøder, frembringe nu, i Forhold dertil, saare lidet.

Man bruger i Italien kun Oxer til Marksarbeidet; jeg har aldrig, end ikke een eneste Gang, der seet en Hest for Ploven. Det er afgjort fordeelagtigere at bruge Oxer end Heste; — deres Værd aftager ikke, men snarere stiger; Indkjøbsprisen kommer altsaa med Renter tilbage. Ere de ikke mere tjenlige til Arbeide, saa feder og slagter man dem. De koste mindre end Hestene, saavel i Henseende til Foder, som Beslag og Selestri. Her regner man, at to Oxer koste 120 Francs mindre om Aaret, end to Heste, og dette er sandelig en betydelig Fordeel i Aalsbrug, der give den halve Produktion i Afgift, især for Korpageren, der sædvanlig er fattig og savner rede Penge. Jeg behøver ikke at sige Dem meer, om Oxernes Fortrin for Hestene, med Hensyn paa Agerdyrkningen. At disse Dyr almindeligen bruges i alle italienske Agerbrug, taler tydeligt derfor; men de færreste blandt dem, der have talet og skrevet om denne vigtige landoeconomiske Gjenstand, have pønsket paa at udfinde den sande Aarsag, hvorfor man i Almindelighed i de sydlige Lande har vedblevet at bruge Oxerne, medens man i de nordligere bestemte Hestene til dette Brug. Dette Valg har sin Grund, og er ikke en blot Følge af Sædvane og Glendrian, men Naturen selv har ledet Landmændene dertil, ved i de sydlige Lande at

frembringe et fortrinligt Slags Oxer, der besidde Munterhed, Kraft og uden at være graadig, medens de i Norden ere dorste, tunge og følesløse. Derimod ere Sydens Heste smaa, svage, lette og uskikkede til svære Arbeider; men i Norden ere de store og stærke. Følgelig har man til Markarbeidet hist kun valgt Stude, og her næsten kun Heste, og begge, saavel de sydlige, som nordlige Lande befinde sig vel ved dette Valg.

I Italien har jeg bemærket fire forskellige Arter Hornqvæg, foruden Bøfsterne, nemlig: a) de Oxer fra Piemont, som man ligeledes finder i det sydlige Frankrige; b) de ungerske Oxer med store Horn, hvilke ere de bedste til Arbeide, og naaisomme, og lidet kostbare at underholde; c) de lombardiske Oxer, hvilken Art er fremkommet ved Krydsning af ungerske Tyre med Sveizer Køer; og endelig d) en luseguul afrikansk Art, som er udbredt i Neapels Maremmer. Alle fire Arter yde gode Arbeidsdyr; men blandt Køerne ere kun de bedste til Malkning og Tillæg, som ved Krydsning med Sveizerkøer ere fremkomne.

Italien eier en utallig Mængde Hornqvæg; i det ringeste ligesaa meget som Holland og Sveiz. Blot i det romerske Campagna tæller man 67000 Stykker, og de, under denne varme Himmeleegn, steds grøne Enge yde disse af Naturen mindre graadige Dyr, en tilstrækkelig Mængde Foder. Imidlertid vilde dog de smaa Holsbrug,

ikke i Stand til selv at tillægge de dem fornødne Arbeidsdyr, ofte komme i Forlegenhed, dersom de i Maremmerne til Qvægavl indrettede Avlsbrug, ikke forsynede Torvene med store Hjorder, paa hvilke de mindre Fodeiere kunde kjøbe hvad de behøve. Maremmerne levere ikke alene mange unge Qvier og Oxrer, men fra deres Stutterier komme ogsaa alle de Heste, som bruges i Italien. I andre Egne vilde det være umueligt, da Avlsbrugene ere saa smaa og Jorderne indhegnede, at besatte sig med Tillæg af Heste. Den Deel af Maremmerne, der ikke er besat med Heste og Oxrer, er offret de uldbærende Dyr, hvoraf to Millioner, paa spansk Raade indeeleste i vandrende Hjorde, ikke blot gavne ved deres Pels, men endnu mere ved deres Mælk, for hvilken de ogsaa mere holdes og statteres af Hjordernes Eiere. Gaarenes Mælk bruges fornemmelig til Ost, hvilken i et Land, hvor Kæerne yde lidet eller intet til Meieriet, søges og yndes meget.

Saaledes har Naturen altsaa anvist og skienket enhver Himmelegn den Slags Savndyr, som bedst lykkes der og yder størst Fordeel. Der hvor Oxrerne og Hefelet opvoxe til en betydelig Størrelse, bliver Hesten kun liden og svag, og der, hvor Kæerne formedelfst Klimaet ikke give megen Mælk, frembyder des frugtbare Gaar sin Eier et af Mælk udspilet Yver.

Disse forskiellige Slags Dyr, der vandre i Maremmernes ubeboede Egne, stifte dobbelt Savn, sde Bindes iste Heste.

ved, overeensstemmende med Aarstiden, enten at græsse paa disse Sletter eller paa Appenninernes raa Bjerge, der omgive disse, hvor de stedse finde en passende Græsgang, som uden disse Hjorde forblev ubenyttet, men som nu yder alle de dyrkte Frembringelser, der, til Menneskenes Underhold og Agerbrugets Drivt, ere uundgaaeligen nødvendige.

Italiens Jorder nyttes overalt paa det bedste; der findes neppe nogen Plet, der ikke, overeensstemmende med sin Beliggenhed og Jordens Godhed, frembringer rige Afgrøder, og de italienske Landmænd have, fra de forskjellige agerdyrkende Nationers forskjellige Systemer laant, og paa deres Grund anvendt, alt det der kunde gjøre deres Agerbrug fordeelagtigere, og deres Afgrøder rigere. Fra Holland hentede de Indretningen af deres Bandingsskanaler og Enge; fra Belgien de uafsladelige, stedse veksende, Afgrøder; fra Østen hentede de Maisen, Oliventræet og Viinstoffen, og lærte ogsaa derfra, hvorledes de paa det hensigtsmæssigste skulde behandle Jorden, for at kunne afnode den de rigeste Afgrøder. Af Hyrdefolkene lærte de paa bedste Maade at behandle og pleie deres Qvæg, og den Kunst, overeensstemmende med Aarstiden, snart at drive dem paa Bjergene, snart i Dalene. Senere forsøgte de at dyrke Risen, og dreve i de vaade Egne denne Vøl med saa megen Iver og Indsigt, at deres Morader derved snart forvandlede til Haver. An-

densteds blev Morbærtræet og Silkeavl en Gjenstand for deres Virksomhed, og i de sidste Lieder har man endog med Held forplantet Bomuldsavl og Indiens Frembringelser til Egnen af Neapel.

Reisende Landoeconomer kunne derfor, i Italien, ligesaavel finde fuldkomne Mønstre, for vor Jordklodes ældste paa Nøagavl beregnede Hyrdebrug, som for den palestinske Maade at dyrke Jorden. De ville der finde mange ypperlige, og med stor Indsigt drevne Avlsbrug, hvis Indretninger paa beundringsværdig Maade ere passede til Localet og Jordsmonnet. Italiens høie og blomstrende Velstand er det meest talende Beviis paa, at Dyrkningsmaaden er god; thi Jordsmonnet er ikke saa overmaade frugtbart, som man maaskee kunde troe, og af en Mængde Agerdyrkningsregistre, som jeg har haft Leilighed til at sammenligne, er Resultatet, at det kun yder $5\frac{1}{2}$ Fold. Ikke desto mindre frembringes i Italienernes Agerbrug, ikke alene det, de selv behøve, men de kunne endog sælge saamegen Sæd, Riis, Olie, Uld og Silke, at de dermed kunne betale de fra Fremmede hentede Fabrikata. Men det, der ved en Folkemængde af 1230 Mennesker paa Kvadratmil, fortæres i Landet, kan ikke være ubetydeligt, og det er derfor beundringsværdigt, at saamange landoconomiske Producter ikke desto mindre kunne udfores.

Maji 1816.

Joh. Chr. Drewsen.

Efterretning om en Muldvarpesay.

Det kunde ved første Biekast synes, at den lille Muldvarp, der lever under Jordens Overflade, hvor den kun fortærer Regnorme, og maaſkee lignende Kryb, uden at gnave Roden af vore Bexter, burde være frie for Menneſkets Forfølgelser. Imidlertid lærer Erfaring, at den Skade den foraaſager er ofte ikke ubetydelig. Ved ſine underjordiske Gange udhuler den Jorden, og mangen Plante bliver ſyg, fordi dens Rod naaer et tomt Rum, ſom den enten ikke eller kun til ſin Skade kan overſkride. Andre Bexter løſter Muldvarpen i Veiret, i det den, for at danne ſine Gange hæver Jordſkorpen, og ved de ſmaa Høie, den, for at ſtille ſig ved den af hine udgravne Jord, opkaſter, tilhøſter den mange ſpæde Planter, der aldrig ſiden komme frem. Gartnere og Landmænd klage derfor almindeligen over den Fortred, de have af Muldvarpene, og de ſiſte med ſaa meget mere Høie, ſom de Mulvarpeſtud, der om Foraaret udjævnes paa Klovermarker og Enge, ſnart erſtattes ved nye, der ſkjulte mellem de frodige Planter ikke mærkes, førend Leen med Tabet af ſin Skarphed, har afſkaaret dem.

Gamle Landmænd forſikre, at Muldvarpene ſiden deres Ungdom have tiltaget i Mængde, og jeg har ſelv hørt Landmænd fra Egen beklage, at deres Enge næſten dækkedes af Muldvarpeſtud.

At Muldvarpene for Reſten i andre Lande, ſ. Ex. i Franfrige, findes i endnu ſtørre Mængde

end hos os, sluttes deraf, at jeg for ikke længe siden læste Efterretningen om, at en vis Mand, der i dette Land hele sit Liv igjennem havde beskæftiget sig med at fange Muldvarpe, ved Hjælp af en Kælde, fik saadan Færdighed i denne Fangst, at han ikke blot fangede dem i næsten utroelig Mængde, men var endog saa vis paa, hvor Kælden burde stilles, at aldrig nogen Muldvarp kunde undgaae ham. Paa Grund heraf tilstod Regjeringen ham visse Fordele, men paalagde ham at lære Andre sin Kunst.

Om Muldvarpen for Resten ganske bør udryddes, er et andet Spørgsmaal; et Spørgsmaal som jeg ikke vover at besvare, men hvorved jeg kommer til at tænke paa, at en vis tydst Fyrste engang lod sætte Priis paa Spurvenes Hoveder, hvorved rigtig opnaaedes, at disse Fugle, som just ikke aldeles udryddedes; saa dog formindskedes i den Grad, at Kirsebærrene og de melkede Bygkærner lede lidet eller intet. Men derimod toge Insekter overhaand og formerede sig i saadan Mængde, at Spurve, over hvem man havde lyst Forbandelse, nu atter fik Fred og Lov at opholde sig i Landet; thi man indsaae nu, at de, skøndt skadende i visse Henseender, dog ogsaa gjorde noget Gavn.

Muldvarpene kunne mueligen stilles i Parallel med hine Fugle. Den Skade, som de tilføie os, ligger aaben for vore Øine, medens det muelige Gavn, de stifte, da denne kun kan

være negativ, skjules for os, og bliver ifkun fjendelig, naar de ophøre at virke. Det vil maaskee derfor være meest overeensstemmende med Klogskab, at formindske deres alt for store Mængde, men ikke ganske at udrydde dem, hvilket vi, i det ringeste i vore Haver, ved Hjælp af den her afbildede Sax, sikkert kunne opnaae.

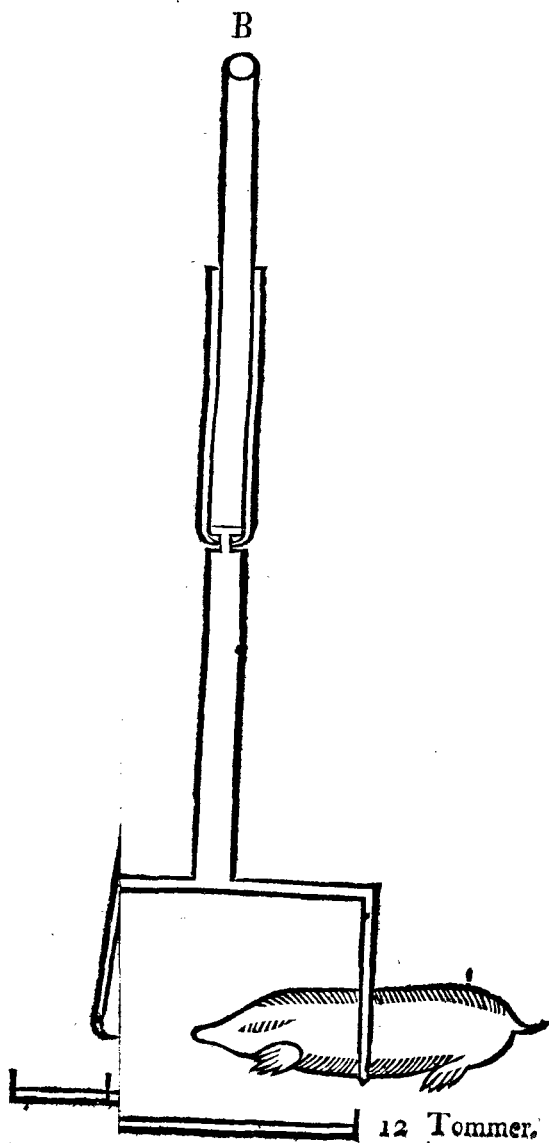
Tegningen behøver ingen videre Forklaring, da Redskabet er saa simpelt. A viser Muldvarpens saxe opstillet fra den ene Side; B Muldvarpens saxe sammenslaaen, og fra den anden Side.

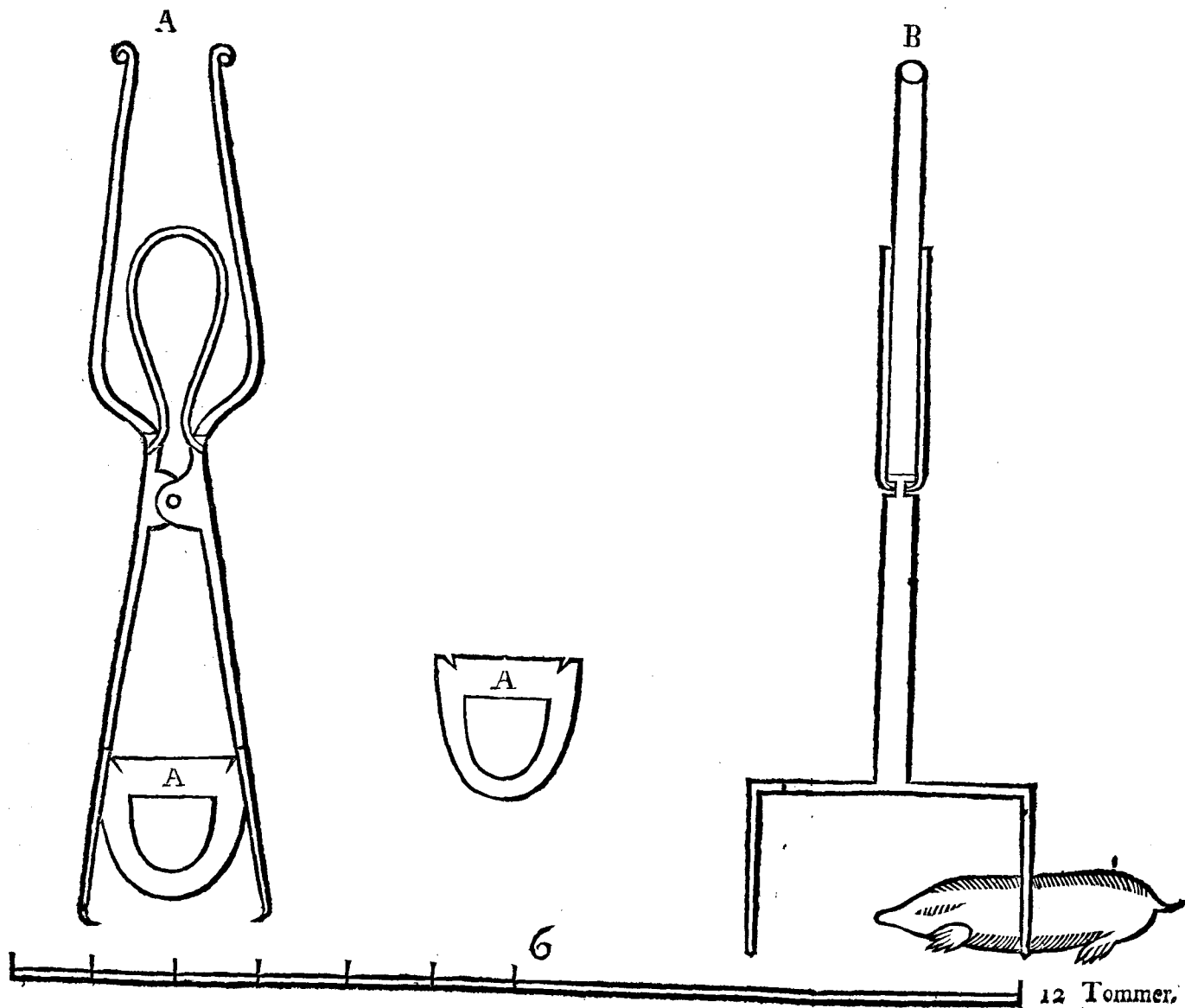
Saxen stilles saaledes, at Pladen a staaer tværs for Muldvarpens Gang. Man optradser med Haanden saa megen Jord, at Saxen kan staae frit. Oven over den Aabning man saaledes har gjort i Jorden, lægger man Blade eller andet Lignende, for at hindre Jorden fra at falde ned, og dernæst Jord for at gjøre Gangen mørk. Naar Muldvarpen nu kommer for at gaae igjennem sin Gang, hindres den ved Pladen a deri, og i det den stræber at fjerne denne Hindring, skydes Pladen bort, Saxen slaar til, og den lille Muldvarp er fangen.

Den her beskrevne Sax faaes tilkjøbt i Kjøbenhavn, hos Jsenkræmmer Svane & Comp. paa Østergade, hvor den, saavel som formodentlig hos flere andre Jsenkræmmere, sælges for 13 Mark Stykket.

Strandmøllen, i August 1816.

Joh. Chr. Drewsen.





Korsedderkoppens mærkværdige Egen- skaber.

(Oversat.)

Naar man med et Forstørrelsesglas betragter
Bæven af en Korsedderkop (*amena diadema*),
saa opdager man, at den bestaaer af to forskjellige
Materier. Alle Traade, hvilke løbe som Straa-
ler fra Middelpunktet til Bævens Omkreds,
saavel som alle store Befæstelsestraade, ere silke-
agtige, det vil sige, de hærdes strax ved Luften,
saasnart Edderkoppen giver dem fra sig, og have
da intet klæbende ved sig. De concentriske Traade,
der som en Mangelandt løbe gennem Straalerne,
og danne det af Kredse tilfammensatte Net, bestaae
for sig ligeledes af den samme Materie; men de
ere allesammen forsynede med smaa Kugler af en
overordentlig klæbende Materie, der lide ligesaa
lidet ved Solen som ved Vandet, og holde sig
længe i denne Forfatning. Et Insekt tør blot med
nogen Deel berøre disse Kugler, saa klæber det
fast, hvis det ikke er stort nok til at kunne rive
sig løs. Ved Edderkoppens eget Legeme klæbe ikke
disse smaa Kugler, hvorfor den uden Hindring kan
løbe fort derover. De talrige Traade, hvilke en
Edderkop giver fra sig, for deri at indvikle et nylig
fandet Insekt, ere af den første silkeagtige Beska-
fenhed.

Repertorium des Neuen und Wissenwürdigsten.

Jeg tør antage at Efterfølgende, der ved Hr. Kommerceraad Tommesen er sendt mig fra den vakkre, allerede Tidendernes Læsere bekjendte, Høveriebonde Niels Kemmer, vil med Interesse læses, og det leveres derfor her, aldeles i hans eget Sprog, paa nogle faa Rettelser nær, i Henseende til Orthographien.

Dr.

Berp den 8de Januari 1818.

Høistærede!

Forsikret om, at De tilgiver min muelige Ubefædighed, som saa let indsniger sig uformærkt for den mindre Oplyste, tillader jeg mig, at bede Dem ærbødigt om Tilgivelse for min Seendragtlighed, at jeg, efter saa lang Tid siden jeg havde den Ære at modtage Deres meget Ærede af 5te Maj f. A., af hvilket, saavel som af de mig af Dem forærede og tilsendte snukke og gode Landoeconomiske Skrifter, jeg slet ikke kan sige mig fri for at være forængelig nok, til i egne Tanker at bryde mig lidt af, nu først fremkommer for at meddele Dem min ærbødige Erkjendelighed og Kyndigste Tak. — Jeg har ingen Undskyldning

undtagen denne, jeg er en Arbejder, og har sjældent Leilighed at fatte Pennen i Haanden, og sjældnere at spænde dens Drivesjeder i Hjernen. — Jeg bør vel allerførst sige Dem hvem jeg er, nemlig, en meget simpel og fattig hoberiegjerende Fæstebonde og Bondesøn, som har tilbagelagt en Alder af omtrent fire og en halv Decennier, baade i Civil og Militair Tjeneste, med al den Simplicitet, som altid fattige Væner opfordrede mig til. — Hvad jeg for Tiden kan rose mig af, er aleneste, jeg er i Besiddelse af en god Kone, ved hvem Forsynet har velsignet vort Ægteskab i 21 Aar med 10 Børn, - hvoraf de 4re endog førend jeg fik Afsked fra den virkelige Krigstjeneste; de 9 af dem leve, og ere tildeels ganske uopførte; men, som jeg til Skaberens Ære ikke bør glemme, alle sunde og raske.

Her har De, S. E. Hr. Drewsen, en kort og sand Beskrivelse paa den Mand, De har værdiset Deres Agtelse, og vist Deres Godhed. — Tillad mig en lige kort Beskrivelse over Tilstanden her i Gaanen, i Henseende til Agerdyrkningen; — og endskiøndt jeg aldeles ikke kan nægte, at den jo i Forhold til forrige Tider, ikke lidet har forbedret sig, baade i Henseende til Dyrkningen og Dykningsfredskaberne, saa er den dog langt fra ikke hvad den burde være, eller hvad man (som jeg tænker) tør haabe, den mueligt kan blive. Sommerstaldforing er her ubekjendt; Jordarterne her ere intet mindre end ufrugtbare, de bestaae almin-

beliøst af fast Leer, mere og mindre muldblandede, dog rigtig nok paa sine Steder, den meget magre Leerart, som her kaldes Dvægbund, og tillige meget af den sure, kolde og fugtige; det sædvanligste Sædskifte er: 1ste Aar Byg, Hør, Havre eller Boghvede; 2det, Rug; 3die, Byg; 4de, Havre og 5te Havre, paa nogle Steder med Klee, der, Undtagelse gives hvor Vinterhvede saaes i Steden for Rug, og Vinter i Steden for Havre, derefter græsses i 4re Aar. — Min Mark, som staaer for næsten 5 Tønder Hartkorn, bestaaer af omtrent 33 Tdr. Land, som jeg hidindtil har deelt i 11 Indtægter; min Jordarts Forskjellighed har udfordret forskjellig Sædskifte, den er meest leerrig, lidt muldblandet, efter een, men rigtig nok stærk Gjødning, tager jeg 6 Halme, og det 7de Aar bærer den gode Klee til Glet; disse sidste holder især det meste af min Mark, hvorfor jeg troer Muligheden af at indføre med Fordeel, Tid efter anden, Sommerfaldsforing.

Deres Medlidenhed giver mig Mod til at fremkomme med Indlagte, som er nogle Afteners Arbejde, skulde de samme (jeg tilstaaer det) uordentlig sammenrystede Blandinger kunne fortjene offentlig Kundgjørelse, er det mig saare kjær, i al Fald, har De derover at disponere.

Jeg er o. s. v.

Niels Kemmer.

En hoberiegjørende Bondes Forestillinger om Aldskilligt, Landoeconomien vedkommende.

Er det en unægtelig Sandhed, at man skal nedlægge en reen og sund Kjerne i en kraftfuld Ager, for at aale en fuldkommen god Afgrøde, saa bliver det første Foretagende at gjøre Ageren kraftfuld, thi først da kan ventes en fuldkommen Kjerne, der lettest lader sig affondre, saavel fra de svange Kjerner, som og fra alt Ufrudsfrø. Vil man da, som enhver ønsker, aale mere og bedre Sæd, da først en kraftfuld Ager, og derpaa en med Glid og Nøiagtighed udsøgt reen og fuldkommen Kjerne at nedlægge i den. Vil man, at de Handlende med mere Begjerlighed skal opsøge og afkjøbe os vor Sæd, da først en kraftfuld Ager, der giver en fuldkommen Kjerne, og saameget, at der kan undværes endeel til Salg; kan man kun undvære f. Ex. en 30te Deel af et Slags Sæd, da er dens Qualitet ulige ringere, end om dens Quantitet kunde overskyde en 3die Deel. Vil man sommerskaldfore, da først en kraftfuld Ager, der kan frembringe til nogen Fuldkommenhed saadanne Sædearter og Staldforings-Arter, som man ifølge sin Jordarts Bestaaffenhed maatte dyrke og anvende til dette vigtige Brug. Vil man folde sine Faar, da først en kraftfuld Ager, der kan frembringe saadan Afgrøde af Kløder eller andre Græsarter,

at Gaarene paa et lidet Areal, i Forhold til deres Mængde, kan fødes, thi ellers bliver Goldens Offer: "Flynning" besværligere, og Goldstedet gjødes ikke til Gavn. Vil man saae en renere og bedre Sæd — vil man producere mere og bedre Sæd — kort — skal min Agerdyrkning og med den min Velstand gjøre noget Fremskridt, da først en kraftfuld Ager; men, hvorledes faaer jeg en kraftfuld Ager? Naar jeg gjøder min Ager tilstrækkeligere, pløier den oftere og dybere, da bliver den kraftfuld, — men hvorfor er den det ikke allerede? Jeg syntes Vinteren var for lang at foreudi, og tænkte altsaa paa intet mindre end Sommerstaldforing, hvis sande Nytte jeg nu indseer; jeg torde kun i enkelte Dele afvige fra det Gamle og Almindelige, thi jeg havde ingen Vone til at taale selv det mindste Tab. En lidet Afvigelse fra det Gamle, nemlig, jeg staldforede mine Heste om Natten til hen paa Sommeren, overbeviste mig om Staldforings sande Nytte ved Gjødnings Formerelse, og stor er den Nødvendighed for Bonden, at forbedre sin Gjødnings baade Qvantitet og Qualitet; er det ikke hans Jorder, der fra Aarids Tid manglede en tiende Deel af sin Afgrødes Gjødke, ved Tiendens Yden in Natura, hvilket endnu paa mange Steder tildeels har Sted, formodentlig fordi den fattige Bonde ikke tør forbinde sig til saadan Tiendeafgiwt, som hans i sin Tid forbedrede Jorder rimeligt kunde tilholde. — Men det ikke var bedre, om Bonden tilkjendtes at

betale Tiendeafgipt, i Forhold til hvad hans Jorder i deres nuværende Stilling kunde producere, og siden om visse Aar gav mere i Forhold til sin Jords Forbedring, saa kunde han altid, saavel i de første Aaringer efter hans Tiendeafgipts Bestemmelse, som siden, være Mednydere af sine forbedrede Jorders Forstegrøde.

Ja, flere ere de Maader, paa hvilke vore Jorder betages Gjødning, som de med naturlig Billighed kunde gjøre Fordring paa, s. Ex. Affald ved Brændeviinsbrænding, forbrugt som Foder til Creature, afgiver jo Gjødning, men ikke til den Ager, som afgav Kjernen, der bestemtes til dette Brug; selv i denne Henseende var det hensigtsmæssigere, at brænde paa Landet end i Kjøbstæderne, men mon vi simple Bønder, ikke, som Mogle have meent, herved vilde blive mere drifsfældige? — Jeg troer virkelig nei. Ikke den der til ordentlig Tid har Leilighed til at spise, og hvis Appetit altsaa ikke var overdreven, er udsat for at spise mere end til Mættelse, og uden at skade sin Sundhed, men den der i længere Tid ingen Mad havde nydt, maatte i det mindste bruge mere Forsigtighed, for ikke at overvælde sin Mave; ikke den der arbejdede ved Eiden af Oskanden, var udsat for at forkjæle sig ved paa eengang at nyde formegen kold Drikke, men snarere den, der paa en varm Dag, under strængt Arbejde, længe maatte vente efter Lødskelse; ikke Bonden, som havde Leilighed at nyde sin Soppen til Frokost, og

derpaa gaae munter og glad til sit Arbeide, var udsat for den Fristelse, at beruse sig enten hjemme, i Kroen, eller i Kjøbstaden, men snarere den, der i flere Uger savnede den Drik, som han uueligt kunde have Hæng til, overbældede sig dermed, naar han endelig kom til, hvor den var at bekomme. *) Hvad den Indvending angaaer, at Bonden i forrige Tider, da Brændeviin tillavedes paa Landet, oftere saaes besjænkter, i Slagsmaal og andre af Brændeviins Overilelse flydende Omstændigheder; saa spørger jeg, var det ikke ogsaa Tilfældet til Gilde og slige Sammenkomster paa den Tid meget mere end nu? og dog alligevel kunde enhver have ligesaa god Leilighed, til at beruse sig ved Gilder i vore Dage som i forrige Tider. — Allsaa maae det nok være, som jeg haaber, Sædeligheden der har forbedret sig, at sige i den Henseende, thi jeg frygter meget at den paa andre Maader har østaget.

End mere, bliver ikke meget Affald i Møllen, især i vore Tider, da Grubbeværk ere saa almin-

*) En anden Sag var det, om ikke Tjenestefolkene vilde fordrø Brændeviin daglig, som en Rettighed, naar det brændtes i Huset, og om ikke meget Korn vilde blive slet afbenyttet, ved at afgive lidet og maadeligt Product; item: om smaa Brænderier kunde betale den Tidsspilde, og Bekostning paa Løiet, Brænde, m. v., som dertil udfordres, ikke at tale om Afgang i Kjøbstadernes Næring, Consumtionen, ic.

J. E. E.

Er forhen besvaret i 2d. Tid. 2 B. — B. J. R.

delige? er ikke dette Affald et meget kraftigt Foder, og giver god Gjødning, men ikke til den Ager, som frembar det. Det er sandt, Mølleværfer ere kostbare at bygge og vedligeholde, og Kornets Forædling ved Malingen er forbunden med mange Besværligheder. Møllerne bør altsaa have deres gode og rige Udkomme; men kunde dette ikke skee, fordi Kornets Eier sit Affaldet af sit Korn? Skulde Mølleren endelig nyde sin Betaling af Kornet in Natura, da burde det ingenslunde være det, baade for Yder og Ryder saa uberegnelige Affald? Saae vi nogen Tid Kornvægt i Brug, da burde det uden Tvivl fornemmelig være i Møllen, her behøvedes som jeg synes slet ingen Maal, Vægten alene overbeviste jo Enhver, om han var steet Ret. — Møllerne vare da ikke udsatte for de mange, ikke sjelden ubillige Domme, af dem der levere slet og urenset Korn til Behandling i Møllen, og dog gjøre Regning paa at faae igjen i lige Forhold med dem, som levere godt Korn. Sandt er det, at naar Mølleren er berettiget til at maale vort Korn, for deraf at nyde sin Told, og vi ere forbundne til at modtage hvad der tilbaageleveres os, uden at gjøre Fordring enten paa Vægt eller Maal, saa beroer jo vor Ret i denne Henseende, ikke alene paa Mølleren, men paa hans Svends eller Drengs, Redelighed eller Uredelighed, Paapassenhed eller Skjodesløshed; og ifald Mølleren's Andeel af Kornet er bestemt efter Maal, det jeg ikke veed, (da enhver Møller tager

ikke lige meget, ei heller den samme Møller paa enhver Tid) saa kunde det jo ligesaa let beregnes efter Vægt. Jeg har ellers ikke hørt nogen grundig Indsending, imod Kornvægt tilligemed Maal i Kjøbmandshandel; nok mueligt, det ikke vilde saa ganske tvinge Bonden til ikke at sælge Andet end vel rensket Korn. Jeg troer, nemlig, at naar man kun kan sælge lidet af sit Korn, som er Tilfældet med Bonden i Almindelighed, saa tager han naturligviis ved Kornets Rastning de lette svange Kjerne, til at sælge, hvoriblandt Ukrudsfrøet nødvendig maae falde, just fordi det holder Ligevægt med samme i Forhold til sit Legems Størrelse; bliver nu ved Rensningen endeel af Ukrudsfrøet tilbage i Kornet, saa veier det virkelig mere end det fylder; thi som sagt, det holder ungefær Ligevægt med det Korn, hvoriblandt det ved Rastningen faldt efter sin Størrelse, men det fylder ikke i Tønden i Forhold til sin Størrelse, just fordi Ukrudsfrøet er mindre end Kornet, saa tvinges det af den større Kjerne til at indtage det Rum, man kan tænke sig imellem ethvert særskildt Korn i Tønden, der ellers vilde for Endeel staae aaben. Nogle Slags Ukrudsfrøe vilde nok heri gjøre Undtagelse, f. Ex. Heire i Hveden. De sælgende Kornvare vil saaledes uden Tvivl baade i Hensende til Vægt og Reenhed staae i Forhold til vore Agres Kraft og Dyrkningsmaade, med mindre vi folgte af det Bedste, og til egen Forbrug beholdt den fletteeste og svange Kjerne, og

saaledes handlede tværtimod egen Fordeel. Maa-
sagen hvorfor de østersøiske Kyster i Rusland og
Preussen levere bedre Korn til Handelen, end
vore danske Her, maae nok ogsaa være, en enten
ved Naturens eller Kunstens Hjelp kraftfuldere og
frugtbarere Jordbund.

End videre, den Fourage, som Bonden aar-
lig leverer til Regimenterne, kommer jo ikke som
Gjødning den Ager tilgode, som producerede den.
Mon det ikke kunde være mueligt, uden at skade
Cavallerierne, at disses Heste, til hvis Under-
holdning Fouragen leveres, kunde i fredelige Tider
og naar Regimenterne ikke vare samlede til Baa-
benøvelse, underholdtes af Landmanden og hos
ham gjøre nogen Tjeneste; men da man let ind-
seer, at dette er noget, hvis gavnlige eller skadelige
Følger jeg ikke formaaer at bedømme, og altsaa
ikke just kan være vis paa, at mit Spørgs-
maal jo kan være latterligt for de mere Indsigts-
fulde, da beder jeg man vil erindre, det er kun
vore magre og forsultede Agres Sag jeg taler.

Men er det nu saa nødvendigt at formere og
forbedre sin Gjødning, og saavidt mueligt gjengive
Ageren Gjødningen af alt det den frembragte, for
at faae en kraftfuld Ager, hvorfor seer man da
nogle, saavel Præstegaardes som Herregaardes
Marker, der dog fra ældgammel Tid lod sig pleie
med Tienden af Bondens Jorder, foruden deres
egen Production, slet ikke frugtbarere end Bon-
dens Jord? hvor dette er Tilfældet, beviser det jo
ede Vind i Heste.

i øvrigt en flettere Dyrkningsmaade. — Altsaa en forbedret Dyrkningsmaade, en dybere og oftere Ploining, et fornuftigere valgt Sædskifte, hjælper meget til at faae en kraftfuld Ager. — Men, vore Ager stæer ikke deres Ret med Gjødningen, og endnu mindre med den øvrige Behandling, rigtig nok haaber jeg at man just ikke med Føie kan sige vi pløie liig Evinene, men det er dertor ikke alt godt nok gjort. — Nei, vi som ere Hoveriegjærende maae anvende endeel af den Tid og de Kræfter paa Hoveriearbeide, som vore egne Ager med Villighed kunde gjøre Fordring paa. Men mon dog ikke det (som jeg tænker, baade af Gud og Mennesker forbandede) Hoverie, ligesaavel som Israels 430de Trældoms Aar kunde engang faae Ende. *) — End mere, saa længe vi ere alle sammen næsten yderlig fattige, saa ønske vi kun bedre og hensigtsmæssigere Agerdyrknings Redskaber, uden at see nogen Muelighed til at erholde dem, hvilket er Aarsag til, at endstjændt vi hverken kjende den engelske Plov, Exstirpatoren, Hoppes og Skuffelploven, Hestehakken, eller nogle af disse uden Tvivl os faare gavnlige Redskaber, saa bedømme vi dem dog gjerne som intetduende, ret ligesom det hedder i Fabelen, at Ræven siger: at Kønnebærrene ere sure saalænge de sidde i Træerne,

*) Jo, men ere I gode Folk villige til at betale Eieren en billig Godtgjørelse for samme; og kunne I imellem Eder selv, derom vorde enige?

og han altsaa ikke kan naae dem. Ja, hvor ofte
 skeer det ikke, naar vi fordres for en Udgiwt, som
 vi ikke har kundet erhverve, at vi, endskjøndt
 imod vor Willie, nødsages til at frastjæle vor
 Agerdyrkning og øvrige Bondehaandterings Syssler
 megen Tid, som vi anvendte til at sætte Røve-
 træ og kjøre til Staden, eller paa hvilkensomhelst
 anden Maade, der gives Udfigt til, baade med
 egen saabellom Hestes og Vognes Slid, at for-
 tjene en Skilling; saa fristes man jo og til, ved
 ofte at fordres for hvad man ikke paa anden
 Maade kan tilveiebringe, at sælge enten en Mal-
 kekoe eller et godt Arbeidsdyr, uagtet man ikke
 uden Skade kan undvære det, og troer sig lykkelig,
 om man paa saadan en Tid kan finde en Liebhaber,
 der vil give saameget derfor, at man dog dengang
 kan faae sin Skat betalt, hvis ikke, saa maae
 man jo, saa nødig man vil, sælge af sin Sæd,
 endskjøndt den meget mueligt kunde være fornøden,
 enten til Sæde eller Gode Korn — og jeg haaber
 man vil tilstaae os, at vi nok med Græmmelse
 indsee, at vi gaae den rette Wei til ydermere
 Armod, men hvad skal man gjøre? Det er jo som
 Ordsproget lyder: at tørre den ene Haand med
 den anden. — Ja det er vist, at naar man fra
 den Side betragter en fattig hoberieggjørende Bonde,
 saa kan man just ikke undre paa, at Agerdyrknin-
 gen gaaer med smaa og langsomme Skridt fremad,
 og vil saalange Tiden ikke faier sig bedre for Bon-
 den, i Henseende til hans Penge Udkomme, ikke

gjøre store Spring; vare vi kun engang komne saavidt, at vi uden at gjøre det paa vor Algerdyrknings Regning, eller rettere sagt: uden at den skulde lide derved, kunde svare de Contributioner, som paabydes, saa skulde vi bedre end hidindtil af en forqvaflet Jord kunne danne en kraftfuld Alger, og saaledes lægge Grundvold til bedre Aar for Efterlægten.

Men hvortil al den Klagen? At vi kjende de Hindringer, der ligge os i Veien, det er godt nok, men at blive staaende ved enhver Anstødssteen, og beklage vor Banes Vanstokkelighed at betræde, fordi den ikke allerede er bortvæltet fra vore Fjed, det gaar ikke an, nei, lader os hellere med frit Mod og Munterhed angribe Tingen, — med fornuftigt Overlæg og stadig Flid urette vi dog noget; mange Hindringer ville ogsaa formodentlig blive hævede, naar vi selv gjøre hvad vi kunne. Ordsproget lyder: den er lettest hjulpen som vil hjælpe sig selv, vi faae at begynde i det Smaa, og det er nok egentlig det retteste; thi saa lære vi at indsee, hvilke de Vanstokkeligheder ere, der mueligt kunde være i Følge med et forandret Afsætbrug efter Tid og Omstændighed, og hvorledes disse Vanstokkeligheder tildeels kunne undgaaes, siden maaskee vi lettere kan gaae videre, — kan vi end aldrig naae Guldkommenheds Maal, saa bør vi dog saameget mueligt stræbe derefter. — Men jeg er næsten overbevist om, at der vil ikkun udrettes saare lidet, uden Religiositetens

Korbedring, hvoraf kunde fødes Patriotisme og Moralitet, og jeg ønskede man vilde tilstaae mig, at vor Agerdyrkning vil til enhver Tid staae i lige Forhold til disse, og er dette rigtigt, saa kan man ikke forundre sig, at den endnu er meget ringe. — Det slaviske Hovserie, Kjøbmandens Bindesøge, den almindelige Eigegyldighed ved Næstens Undergang, og mangehaande Slags utilbørlig Egen nytte, forestiller jo en maadelig Patriotisme, og tusinde Tildragelser omkring os vidne jo desværre alt for tydeligt om Moralitetens Forsald, og hvilken af Agerdyrkningsens Hindringer har ikke sit første Udspring heraf. — Man behøver vel ikke at spørge, af hvem tør man haabe disse vigtige Ting forbedrede? — Af Religionens Lærere (Præsterne), men hvordan skal de paa Embedsvegne komme (om jeg saa maae udtrykke mig) Golt i Tale? Enkelte Undtagelser fraregnede er Kirkegang jo næsten aflagt! Ja, de kunde rigtig nok komme i det Huus, hvor en eller anden Udsvævelse var begaaet; men mon ikke den Paagjeldende vilde vide at henvise til mange Andre, som kunde være skyldige i samme eller andre umoraliske Handlinger? ja godt om Præsten selv var sikker paa at frikjendes. — Saa meget er vist, at jeg synes man i Almindelighed, hverken skammer sig for Gud eller sig selv ved sine flette Handlingers Udsøvelse, og hvad Undseelse skulde man da have for Religionens Lærere, der dog ere Mennesker? — Dog vil jeg langt fra ikke nægte, at en retskaffen Præst, der baade ved Lær-

dom hædrer sig sit hellige Embede, og ved Lebnen pryder sin Stand, jo unægtelig har stor Indflydelse paa sine Tilhøreres Moralitet, men at den virkelige Dyd ikke altid staaer i Forhold til Lærers Flid og gode Exempler, kunde vel hidrøre fra forskjellige Aarsager, iblandt disse kunde med Grund regnes den taalesløse Vilddhed, der hersker ved og under Høveriearbejde, der er meget affkeiligere og forargeligere, end selv det der finder Sted ved Krigstjenesten, hvor der hersker dog Tugt og Disciplin (her taler jeg just af egen Erfaring), ligesom ogsaa Mangel paa vor dyrebare Religions Sandheds Indplantning i de Unges Hjerter; jeg har derfor lovet mig meget af en forbedret Skoleindretning, og troet Mueligheden af, at veldannede Skolelærere, hvis hellige Pligter er dem dyrebare, vil under Præsternes aarvaagne Tilspandanne en Ungdom, hvis større Guldkommenhed i Henseende til Moralitet, Sædelighed og Ouelighed til sine Forretninger, kunde i sin Tid raade Bod paa endeel af de mange Hindringer, for Agerdyrkningens Fremme i vort elskede Fædeland. — Men selv denne saa christelige og nyttige Foranstaltning med Skolevæsenets Forbedring, mis kjendes dog af Almuens ældre Daarer; — og jeg kan ikke nægte at de, flere end forhen, til Skolevæsenet medgaaende Beforsninger, kan for Tiden ikke udredes uden at være trykkende for de fleste af Bondestanden, men meest trykkende blive de dog, som enhver anden Byrde, naar man ikke anseer

det for Pligt. Lad os kaste et Blik tilbage paa vore catholske Forfædre, som byggede de mange skønne og stærke Kirker (kun Skade, at ingen af dem i vore Dage er lagt ved Genezarets Bø, jeg mener, hvor Folket trængde sig til Frelseren for at høre Guds Ord), jeg troer, nemlig, at disse vore Forfædre kunde have bygget baade Kirker og Skoler, med! samme Arbeide og Betsøining, hvormed de byggede Kirkerne alene, og ligesaa vist kunde vi vedligeholde baade Kirker og Skoler med den Deel af Tienden, som nu er Kirken alene tilhørende. — Men troede vore Fædre at gjøre Gud en Dyrtelse, ved at give Kirken høie Spirer og rige Indkomster, da synes jeg at det i vore Dage var hensigtsmæssigt at komme Skolerne til Hjelp; thi dersom Skolevæsenet i Henseende til Lærdommen ikke formædelt vore vise Løves Tilfidesættelse tabe sin Hensigt, og hensalde til sin gamle Lunkenhed, da synes jeg at torde vore at paaastaae, at vor Ungdoms bedre og hensigtsmæssigere Underviisning i Skolerne kunde have den bedste Indflydelse paa vor Agerdyrknings Forbedring — og dette siges jo intet mindre end: paa Landets almindelige Velstand, og det endog uden at Læreren behøver at være enten theoretisk eller praktisk Landmand, — han vige de vist ikke fra sin Læres Hensigt, isald han undertiden en Vaar, eller Sommerdag med sine opmærksomme Ynglinge gik i Marken, og ved Foreviisning og Samtale med dem om de mangfoldige, Sandserne forekommende

Gjenstande i Naturens vidtsløftige Rige, lod dem i dette klare Speil beskue den Altings Skaber, som de allerede havde hørt noget om. Mon det ikke vilde gjøre en Sjæls opløftende og Sinds henrykkende Virkning, paa disse, frie, uskyldige og glade Skabninger? Mon ikke de med større Begjærlighed ønskede nu at vide mere, og saaledes selv lattede Arbeidet for Læreren ved deres Underviisning? Mon ikke disse, ved nu at blive underrettede om, hvorledes Skaberen ordnede Alt til Liv og Virksomhed, skulle begynde at føle den Pligt, at de i Overensstemmelse med denne vise Foranstaltning burde være virksomme og nyttige; jo, jeg har selv erfaret, at naaet jeg, som er Huusfader til en talrig Familie af mange Børn (der altsaa ikke kunde unddrage mig for den Pligt, at give Børnene nogen Underviisning), lærte dem ved Ex. mpler af Naturens Rige, som ikke hævede sig formeget over deres svage Fattævner, saa viste de sig altid med en spændt Opmærksomhed og stor Videlyst, — og af de paa denne Maade fattede Begreber og indpræntede Lærdomme, gives der, for Landalmuen især, nogle i den voxnere Alder, saa ofte Leilighed til at tilbagefalde en Deel i Huskommelsen, hvorved man stedse mere tiltager i Kundskab om de Ting, som hører til Naturens Fuldkommenhed, og med større Lyst, Munterhed og Glæde, viser sig virksomme og nyttige paa den Plads, Naturen anviste som Virkefreds. — Mon ikke saadanne Unglinge, der allerede før de blive

fuldvoxnene ere mere behandrede i Naturens Rige, end vi gamle fordomsfulde Daarer, kan med Billedlighed affordre os det Haab, at de i sin Tid ville blive bedre Agerdyrkere end vi, vi som daglig havde Leilighed til at bestaa Naturens Pragt og Yndighed, men dog aldrig tillod vor med tunge Næringsforger fængslede Sjæl at fryde sig derved.

— Men mon det ikke er Saligheder, der aldrig ville kunne nydes, som jeg i disse trykkende Tider drømmer om? Mon ikke mine behagelige Forestillinger ville forstyrres, og det glade Haab flusse mig, som jeg allerede har fattet om vores tilvoksende Ungdoms større Fuldkommenhed, isald den flygtige Tanke henreb min Opmærksomhed paa modsatte Gjenstande? Vist nok, vil det Godes Fremgang til enhver Tid have sine Vanskeligheder; men kunde man kun faae vel begyndt; kunde man kun fatte det rette Begreb om den store og sande Rette, som naturligtviis maatte blive en Folge af Moralitetens og Agerdyrkningens Forbedring, saa lode mange Vanskeligheder sig bestride. Understøttet af en viis og faderlig Regjering, af gode og med sand Patriotisme besjelede Mænds Medvirkning lader sig meget udrette; skjøndt med langsomme Skridt, dog bestandig fremad, nærmer man sig dog Maalet. — Man har altsaa Grund til at nære Haabet, og det var saare ønskeligt om Enhver, af hvad Stand han endog maatte være, vilde ansee det for hellig Pligt, at gjøre sit til, at det kunde gaae i Opfyldelse.

Men jeg frygter at jeg allerede har fjedet mine Læsere. At de ikke kan gjøre Regning paa nogen ordentlig Forestilling af en simpel Bonde, giver mig Frihed at bede ærbødigt om Tilgivelse, allerhøjest da jeg, som hverken har Lærdom eller naturlig Anlæg, og endnu langt mindre Øvelse i at skrive for det Offentlige, har ført disse mine Forestillinger i Pennen, omtrent ligesaa uordentligt, som den flygtige Tanke tilsagde mig; — et Skridt jeg ikke tørde vove, dersom jeg ikke i Forveien var overbevist om deres ædle Tænkemaade, efter hvilken de bedømmer mig med Skaansel.

Leip i Schisholms Sogn i Jylland i Januari
1818.

Niels Kemmer.

*

*

*

Jeg beder, tillad mig end videre:

Et Par Ord til Bonden.

Ogsaa du, som blev min Medarbejder i Jordens Dyrfkning, lad os veyle et Par Ord, lad os undersøge vor Tilstands sande Bestaandighed! "Vort Råd opfordrede os at velte Klumpen, — vi velte den undertiden med stor Møisomhed, og dog maae vi beklage, at vi ikke kan have vores Udkomme, dette Lidet som Algerens Production kan overskyde til Salg, staar, i Henseende til Priserne, ikke i Forhold til de Nødvendigheds Vare, som vi maae

kjøbe; desaaarsag hjemføges vi daglig af den Enghjæst: Pengetrang, hvilken nu, lig de mange Alffens Omløbere, gaae næsten ingen Mands Dør forbi; — og ere vi almindelig fattige, saa ere vi almindelig foragtede, ikkun saa ansee os for nyttige Borgere i Staten, ikkun saa af Standspersoner forestille sig os som deres Medmennesker, af Skaberen bestemte til at nyde sælleds Lyksalighed med dem; Kjøbstæd-Sadestrygeren seer os med Foragt, og tiltaler os ikke med sit broderlige, men foragtelige, Du; ja gives der end en Enkelt iblandt os, som troer sig at staae i nogen Anseelse, mon det da ikke snarere er hans stolte Opsørsel, end hans fornuftige og rettskafne Forhold, der hævede ham lidt; — Professionister, ja selv Husfæren iblandt dem, staaer i større Anseelse, thi han forstaaer dog saa meget, at han lader sig sit Arbejde saaledes betale, at han har Væne til at opføre sig finere, kort, man troer os forbundne til at gjøre Opvartning for Enhver.”

Saaledes og paa lignende Maade lyder den almindelige Stemme, og sandt er dette, at Tidens Omstændigheder ere os saare ugunstige. — Men her Broder! lad os prøve, om vi ikke kan danne noget ved Tingen, at det kunde blive bedre; jeg veed vel du vil svare, Du synes vi allerede har gjort vor Flid, men hvem kan bestride alle de Besværligheder som trange Pengetider, og svære Skatter og Afgifter føre med sig? — Ja jeg maae tilstaae at vores almindelige Armod truer med

Ødelæggelse, men lad os gribe et kraftigt Middel, vi vil nemlig see, om vi ikke kan producere mere af vor Jordplet. — Dersom al vor Mark var saa kraftfuld som vore Haver, saa kunde vi jo avle saameget, at vore Udgifter ikke skulde blive os besværlige — nu det sker vel ikke i vor Tid. Men vor Toste, paa den vilde vi begynde, den er vel allerede i nogenledes Kraft, den maae vi endelig have saaledes gjødet og behandlet, at den i Væxtens om Sommeren kan give Roget til Staldforing, saaledes vil vi ikke i næstkommende Foraar slippe vore Creature i Marken saa tidlig som sædvanligt; kan vi ikke oppebie den Tid, at vi paa vore Agre kan afslaae noget, førend Creaturene vrager det tørre Gøder, og længe efter deres sædvanlige Udgang, saa lad os hellere uleilige os med at skjære hvad vi kan, saasom omkring ved Hegnet i vore Haver, og andensteds, hvor Græs og Urter tidlig vore, og blande det med det tørre. — Middellet er saare fattigt, men vi ere jo ogsaa min Ven, simple Folk der skal anvende det; jeg vilde kun, at vi dermed skulle gjøre den allerførste Begyndelse med Sommerstaldforing, siden kunde vi lettere gaae videre, og efter at vi paa det Bedste har gjødet og behandlet en dertil bestemt Alger, besaae den med Blandingskorn, eller hvad dens Beskaffenhed og Jordart udfordrer, og anvende dens Afgrode til Sommerstaldforing, enten for enkelte Creature det meste af Sommeren, eller som maaskee var det retteste, for de fleste af vore

Kreature en vis Tid daglig; saasom i regnigt og koldt Veir: om Natten, samt Morgen og Aften; men i varmt Veir: midt om Dagen; den mere Gjødning vi herved samle, vil vel sætte os i Stand til at bestemme et større Areal, til næste Aar at anvende til Sommerforing, — og da vi ikke saa behøve saa stort Areal til Græsning, saa kan dette lade sig gjøre uden Afkortning paa vor sædvanlige Gæd, den vi endog kan formere, allerhelst om vi ved en god Kløverbort kan komme i Etik med Gaarefoldning. — Men jeg veed, at du troer dig besejret til at indvende: hvordan vil vi komme affred med alt dette? Vore Forsfædre kjendte ikke til disse Sommerstalsforings Anstalter, og vore Tjenestefolk ere vrangvillige til de sædvanlige Arbejder, og vilde blive meget mere, naar vi foretog os noget Nyt, hertil vilde jeg svare dig: vore Forsfædre vare slet ikke saa ganske uvidende om, hvad der bør lægges til Grundvold for et forbedret Agerbrug, f. Ex. vi kan jo meget godt erindre, hvor ofte disse Gamle talede om, at det var daarligt at indtage mere Jord til Behandling, end man havde tilstrækkelig Gjødning til; men fandt de indtog alligevel, tværtimod bedre Overbevisning, saa meget, at de langt fra ikke kunde gjøde eller behandle det til nogen Guldkommenhed; de vidste og meget godt at sige, at det var Skade at lade sine Heste gaae ude til silbig paa Efteraaret, samt deres Fæ-Kreaturer om Vinteren, ligesom de og badlede den Maade at beholde flere Kreature til

Winterheld end man vel kunde føde; men at disse gode oeconomiske Forestillinger ikke blev fuldsnydet, derom vidnede daglig Erfaring. — Men isald gamle Vedtægter, Sædvaner og Skikke i Hælleds- skabets Tider, afholdte vore Fædre fra Jværfset- telsen af nyttige og gode Forsætter, som den sunde Fornuft opvakte hos dem, saa bør ingenlunde vi, som paa en langt friere Maade kan drive vort Agerbrug efter Behag, betænke os paa at iværk- sætte hvadsomhelst der er til Fordeel for vor Ager- dyrknings Fremme. — Hvad vore Tjenestefolk angaaer, paa hvilke der vist ikke uden Høie klages meget i disse Tider; mon da vi Husbædre ikke kunde finde nogen Årsag hos os selv til deres Grevenhed og umoraliske Forhold? Mon vi ikke desværre ofte selv give Tjendet forargelige Exem- pler? — Dersom vi afholde os Sels fra de Ar- beider, der ere meest trællende, besværlige og ubehagelige, endskjøndt vi ere raske og sunde, eller dersom vi selv spise den bedre Kost og drikke det federe Æl, eller holde vore Tjenestefolk som Slaver, og vore egne Børn som Kjæledægger, saa kan Ingen undres paa, at Tjenerne ere misfornøiede med deres Underholdning, og modtvillige til deres Arbeide. — Ja jeg vilde troe, at det bedste Mid- del til at faae sig troe, flittige og lydige Tjener, er uden Tvivl, naar man ved sit eget Exempel viser dem hvordan de bør være; har vi Børn, min Broder, saa for Alting lad os bestræbe os for, at danne dem til gode Christne, nyttige, virk-

somme og dydige Mennesker, det skal snart begynde at virke paa Tjenestefolkenes Moralitet, allerhelst naar hine, saavel i Arbeide, som i Levemaade og Klæder kun holdes lige med disse. — Naar nu Tjeneren seer, at han omtrent har det ligesom vi Selv og vore Børn (og dette bør han baade hos dig, mig, og enhver simpel Bonde), naar han nyder den samme Underholdning som vi Selv kan være tjent med, og Selv lader os befalde; hertil hører og at vi annamme Guds Gaver med erkjendelig Taknemlighed; naar han seer at vi Selv og vore voksne Børn tage Deel med ham i Arbeidet, naar ikke saadanne Forretninger, der egentlig tilkommer os som Huusfædre, afholde os derfra; naar han seer, at vi idelig og uafbrudt sysselsætter os med de Ting, som egentlig hører til vor Bondehaandtering, og ikke tillader os nogen Tidsspilde, enten ved Lediggang, Kroegang, eller det forbandede Prangerie, hvilket Alt, moderlig spammer os mange vederstyggelige Laster; naar han seer, at vi nøiagtig holde tilraade med enhver Ting, ere omhyggelige og paapassende med vore Kreaturers Rygt og Pleie, og aldrig uden virkelig Modbydelighed see selv det mindste gaae til Grunde; naar vi ikke alene redeligt betale ham sin accordrede Løn, men paasee, og med fornuftigt og velmeent Raad veileder ham til at anvende den saaledes, at han kan have al muelig Fordeel af sit Slid og Arbeide, og naar vi under blid og kjerlig Adfærd advare ham imod de Laster, som han ifølge sine

Naturligbøieligheder kunde have Hang til, forestille ham disses skadelige Følger, og ved vore egne christelige Handlinger lede ham paa Dydens Wei; saa vilde jeg troe at uagtet Moraliteten er meget fordærvet, blev det dog en Sjeldenhed, at et ungt Menneske af den tjenende Klasse skulde være saa grundfordærvet, at ovenmeldte Omgangsmaade (der dog er vor Pligt) jo skulde gjøre saa meget Indtryk paa ham, at han derved skulde lade sig lede til Flid og Troskab. — Men hør Broder! vi slap nok vel snart fra vor Agerdyrknings Forbedring, og begav os til de sande Christen Dyder, i Sandhed disse bør virkelig og staae foran; thi det er vist, at dersom vi skal blive gode og dueelige Agerdyrkere, da maae vi først besitte os paa at være gode Christne og retskafne Huusfædre, og lad os aldrig troe, at det ene Mueligt kunde være det andet til Hinder, nei, tværtimod, det ene befordrer det andets Fremgang.

Naar vi nu saaledes som aftalt, har begyndt med en Smule Commerstaldsforing, og allerede kan kjende Gjødningens Formering, da maae vi med Flid gaae videre, dog kun gradvis frem; thi rigtig nok er det ikke vor Tofte alene der skal forbedres, men ethvert Stykke Jord, som vi har i Besiddelse; men da vi hverken har Væne til at bekoste de dertil hørende Redskaber, førend vi Tid efter anden kan høste nogen Fordeel af den hos os allerede begyndte Forbedring, ikke heller for det første have saa megen Gjødning, at vi anderledes

end lidt efter lidt kan sætte vore Jorder i Kraft, — at pløie dybt og ofte, og derved skjærne Jorden, og rense den fra Qvækrødder, eller som de her kaldes Seener, er en almindelig Regel for Agerens Forbedring, et fornuftigt valgt Sædskifte hjælper meget, — til dette hører, at vi maae kjende Jordarternes Forskjellighed, ikke alene ~~den~~ den egentlige Plovsure angaaer, men endog Underlaget, da det end fra gammel Tid er en bekjendt Sag, at forskjellige Jordarter hylde fortrinligt forskjellige Sædarter. Saaledes troer jeg, vi handlede fornuftigst, om vi paa de sure, fugtige og fastleerige Jorder, dyrkede Winterhvede istedet for Rug; jeg har i dette Aar, som ellers og tilforn, ikke et eneste Numer Jord besaaet med Rug eller Hvede alene, men med begge Slags; til Hveden vælger jeg de sureste og fugtigste Ender og de fasteste Leerbrinker, thi her mislykkes Rugen, den jeg dyrker paa det mere Muldblandede; Muldsandigt har jeg kun saare lidt af; og jeg troer, at kun denne Jordart burde jeg anvende til Rug, da den alene giver mig en god Grøde og en fuldvoxen Kjerne, endskiøndt de samme Ager støder med Enden til en Søe, og mange fugtige Enge. Hvorledes jeg uden nogen betydelig Umage eller Bekostning forekommer Brand i Hveden, skal jeg strax sige dig. — Men jeg veed du nu vil spørge, om det ikke er Berberisserne der volde, at vi nu ikke aale saamegen og god Rug, som i forrige Tider; — og det er ikke forunderligt, om du og

8de Bind 1ste Hefte.

jeg, i vor Enfoldighed ikke kan fuldkommen bedømme en Sag, om hvilken der af flere vittige Mænd er skreven meget baade for og imod. — Jeg veed ikke, der ere Berberisser nærmere min Mark end omtrent en Mil, og derimellem store Skove, min Rug er rustet og maadelig i Toppen; kun nogle muldsandige Ender ere gode, som jeg allerede har sagt; nu kan du jo begribe, at det ikke er rimeligt, at Berberisserne, om det end var mueligt, at deres Gistskov af Svampe eller hvad det ellers er, kunde trænge over eller igjennem Skovene og bedærve vore Rugmarker, skulde saaledes aarlig faa en visse smaa Strækninger, der ligge ligesaa frie og aabne som deres fordærvede sure og leerrige Raboer. — Dog har jeg aldrig tvivlet paa, at de som har skrevet imod Berberisserne, jo have erfaret deres Indskydelse paa Raboefornet; jeg har og selv i denne Sommer seet Rug tidligere og mere rustet omkring et Par smaa Berberisseskuffer, som deri var plantet. — Jeg veed ikke om Berberissernes Forsvarere har saa ganske nægtet Mueligheden af deres skadelige Virkninger paa deres Raboer, og derved troer jeg, saavel vi, som baade Berberissernes Forsvarere og Anklagere, kunde lade det blive, uden at vige meget enten fra Sandhed eller nogen Overbedrivelser; vi vil altsaa ikke saae vor Rugfødt tæt Berberisserne, men er der nogen betydelig Afstand, eller Banker eller Buske imellem denne og hiin, saa faaer vi Rugen, og Berberisserne skader den vist

ikke, men var Jorden saur, kold eller leerrig, og ikke i Forveien skjernet og rensket, og Sommerkastefrost indtreffer, saa mislykkes den alligevel.

Nu vil vi min kjære danske Broder afbryde Samtalen, kunſt først en kort Udsigt over, hvad Haab vi tør gjøre os om Skjæbnen i den tilkommende Tid. — Er det nu mueligt, at vi med fornuftig anvendt Flid og Vindſkebelighed kan ſaaledes forbedre vore Agre, at de kan blive kraftfulde og ſikkebe til at frembringe, baade ſaa megen og ſaa god Production, at vi derved kan ernære os, og ſvare enhver hvad vi ere ſkyldige; er det nu mueligt, at vi vi ved Hjelp af Lærdom, gode Exempler, og Formaning til Dyd og Gudsſrygt, forenet med nyttig Virksomhed, kan opdrage vore Børn ſaaledes, at de kan blive retſkafne og Staten nyttige Borgere; er det nu mueligt, at vi ved fornuftige og paſſende Forholdsregler med vore Tjenestefolk, kan forbedre deres Læſemaade, og danne dem til at blive lydige, flittige og tree, ſaa kan vi være viſſe paa, at ſaavel vor landſfaderlige Regjering, ſom enhver ædelſtænkende Høſbonde og Øvrighed, vil glæde ſig ved at kunne formere vor Lykke, ved at forunde os ſaadanne Friheder, ved hvilke vi kunde blive i Stand til at virke mere fuldkomment til almindeligt Bedſte; — og da ſkal ingen ængſtelig Klageſtemme over Mæringsſorg, Kortrykkelse, eller deſlige, lyde fra vore glade Boliger, i hvilke vi veltilfreds med Tæroelighed og Nøiſomhed, enhver i ſin huuslige

Familiefreds, nyde den Belsignelse, med hvilken Forsynets Godhed vil belønne vort Arbeide.

Vil Gud spare Liv og Helsen, kunde vi maaſke videre tales ved en anden Gang.

Lerp i Schiøholms Sogn i Jylland i Januari
1818.

Niels Kemmer.

*

*

*

Hvedens Kalkning, for at forekomme Brand.

Man samler saamegen Urin, som man behøver, med en Kalkbørste overdrysler den paa et Løegulv udbredte Hvede, overriver med en langtandet Rive og overdrysles igjen, saa at enhver Kjerne bliver lidet fugtig, derpaa oversælder man Hveden med Kalk gjennem et Sild, river det over og sælder igjen, saa at enhver Kjerne tiltager sig en Skimmel af Kalken, derpaa sammenskydes Hveden i en Dynge, og saaes om anden Dagen, isald Veiret det tillader, hvis ikke kan den uden Skade ligge, da den allerede er tør, med mindre man har befugtet den mere end behøvedes, og kunde i saa Fald udbredes noget. Denne Kalkningsmaade brugtes af Præsten i Schiøholms, hvor jeg for nogle og tredive Aar siden tjente som Dreng; der var aldrig Brand i hans Hvede, ligesaaalidet som jeg, efterat

have brugt samme Maade, nogenfinde har funden
et eneste Brandax i min.

Serp, i Januari 1818.

Niels Kemmer.

*

*

*

Erterers Conservation for Muggenhed indtil
de faaes.

Med nogle Stykker Træ, eller hvad man dertil
vil bruge, affondrer man en firkantet Plads paa
Køstet, paa hvilken man jævnt udbreder tør Rug-
langhalm, derpaa lægger man Erter og siden et
Lag Langhalm, og Erter, og saa fremdeles. —
Man kan og blande Erterne med Hakkelse af
reen og tør Rughalm, og ved Kaffining adskille det,
naar Erterne skal faaes. Saaledes behøver man
ikke at lade sine Sædearter sidde uafstørskne indtil
Sædetiden, kan altsaa have Leilighed til at afben-
nytte Foringen lidt daglig, da Creaturet gjerne
vil kjedes ved alt for meget deraf. Heste, som
sædvanlig føres med Havre og Havrehalms Hak-
kelse, vilde befinde sig godt ved lidt finstaaet
Erteføer iblandet. Jeg behøver vel ikke at erin-
dre, at man ei bør afbenytte Smaafoer og Abner,
da det almindeligst indeholder den Deel af Straaet,
som fra Ageren af er raadden.

Serp, i Januari 1818.

Niels Kemmer.

Simpelt Middel, hørved en Koe, der er vant til at ville slaae, naar den malkes, afvænnes derfra.

Man lader sig giøre en Rem omtrent en Alen lang, med et Spænde. Den behøver hverken at være stærk eller bred. Denne spænder man temmelig fast oven over Knæet paa det Been af Koen, der vender fra Malkepigen (Det maae formodentlig være paa Bagbenet). Saaledes staaer Koen stille og afvænner sig, naar dette nogle Gange er brugt, ganske fra at slaae. Er den meget vild, kan man ogsaa spænde en Rem om det andet Been.

Landw. Zeitung 1810, 470.

E. St. Skulde nogen af vore Landmænd have forsøgt dette Middel? Og mon det er probat?

Dr.

Pamologisk Tryllering.

Under denne Titel har en Pastor Georg Carl Ludvig Hempel i Zedlig udgivet et Skrivt, hvori han efter 20 Aars Erfaring paastaar, at man, ved at anbringe denne pamologiske Tryllering, kan tvinge Frugttræerne til at bære.

Fremgangsmaaden er følgende: Kort for Frugttræerne begynde at blomstre, just som de ville aabne Knopperne, affjæres Barken rundt omkring de valgte Grene, som en Ring i $\frac{1}{4}$ til 1 Tommes Brede, overensstemmende med Grenens Tykkelse; bredest nemlig paa de tykkeste, smallest paa de tyndeste Grene. Ei blot den yderste, men endog den inderste Bark bør aldeles affjæres, og end ei den fine Hinde skaanes, da Saaret ellers læges alt for hurtigt.

Han paastaar, at Frugttræerne derved useilbarligen tvinges til at bære i det følgende Aar, og at han ofte har seet, at medens de Grene, paa hvilke Ringen ei var anbragt, havde liden eller ingen Frugt, sank de andre under Vægten af den store Mængde Frugt de bære.

Har man faaet unge Træer, hvis Frugt man gjerne vilde lære at kjende, medens det endnu var Tid at proppe dem paa ny, om de ei bare god Frugt, saa anbringer man blot Trylleringen

paa en liden Green, der useilbarligen maae bære Frugt.

Saaledes forsikrer Hr. Pastor Hempel, og jeg spørger: Er denne Fremgangsmaade bekendt og forsøgt hos os? Er den befunden anvendelig eller maastee forkastet af vore Gartnere? Lider Træet ikke ved denne Behandlingsmaade saameget, at man i følgende Aar taber det man mueligen i et Aar vinder?

Dr.



Bemærkninger

over

landoeconomiske Gjenstande

I.

Om Mergling.

At Mergling ansees af alle kyndige Landmænd for en af de fordeelagtigste Grundforbedringer ved Agerdyrkningen, er unægteligt, heller intet Blændværk; dog har jeg saa ofte erfaret, at Mergling, urigtigt drevet, ei allene har været uden Nytte, men endog skadet. Endskjøndt vi have flere gode Forskrifter for Fremgangsmaaden med Merglingen, og man ei vel kan være bekjendt at undskylde sig med Uvidenhed; saa holder jeg dog for, det vilde medføre nogen Nytte, hvis denne Gjenstand kunde blive værdiget den Opmærksomhed, at practiske Landmænd, som have drevet Mergling i længere tids Tids tidet Hefte.

eller kortere Tid, vilde offentlig meddele deres derved gjorte Bemærkninger. Følgende, mine saa og ubetydelige Bemærkninger, som jeg beder optagne med Overbærelse, fremsætter jeg med det inderlige Ønske, derved at kunne lokke mange gavnlige Erfaringer og herlige Oplysninger om de mange vigtige Agerdyrknings-Operationer, den nyere Theorie opstillede, frem for Lyset; deriblandt ogsaa om Mergling.

I disse Tidenders 4de Binds 1ste Hefte meddeelte jeg Underretning om, hvorledes Hr. Statsraad Zeuthens Anviisning i Almanaken for 1815 gav Anledning til, at Mergel fandtes her i Egnen i Mængde, berørte tillige den Iver, hvormed Hr. Greve Fryd begyndte at drive Merglingen ved Søbyegaard, og lovede, til ad Aare, at meddele mine Erfaringer, som jeg monne finde at fortjene Publicitet.

Det eneste Sted her i Egnen, hvor Merglingen drives med Force, og drives aldeles efter Forskrifterne, er som sagt ved Søbyegaard, hvor Herr Greve Fryd selv dirigerer Ablingen, og efter hvis Plan enhver Foretagende udføres, ved en Aalsforvalter, som med inderlig Lyst stræber at fatte Plannen, og med megen Activitet søger at iværksætte den. Fra 26 Mai 1815, da den første Mergelgrav aabnedes paa Søbyeegaards Mark, til 16 Juli 1816, kjørtes der i alt 9989 Læs Mergel, som vare tospændige og temmelig svære, saa at 2 af dem godt kunde regnes for 3 almindelige Bøn-

berlæs. Foretagendet var aldeles udenfor Hove-
riet; thi Greven havde anskaffet flere Mergelvog-
ne og Styrtekarreer, og ladet dem indrette saaledes,
at Hjulene kunde passe til begge, og brugtes snart
til Vognene snart til Karreerne; han kjøbte til sam-
me Foretagende halvgamle stærke Heste; antog
faste Tjenestefolk, Karle og voxne Dreng, til at
kjøre Mergelvognene. Til at løshaffe, grave, læsse
og sprede Mergelen, havde han Dagleiere paa
Accord, nemlig for hvert 100de Læs 9 Rbd. R. V.
Spildjorden, som bortstaffedes med Styrtekarreer,
beløb sig til 38000 Karreer. Mergelen udførtes
paa Vognene, hvoraf sædvanlig 5 bestandig vare
i Gang; man fandt, at en Vogn godt kunde ind-
tage det Dobbelte imod en Styrtekarre, Hestene
leed mindre og der sparedes de halve Kjøresvende.
Hvert Læs affattes i 2 Huf eller Dynger, som
Kjøresvendene snart lærte at afflikke med Hurtighed,
saa der ikke heller gik mere Tid bort ved Afslæsnin-
gen. For at faae Merglen jævnt fordeelt, var
forud sat en Qvist eller Pind paa hver 5te Alen,
langs med Keenen af den Ager, som laae paa høire
Side i den Indtægt, som skulde mergles; og der-
paa aflæssedes Merglen saaledes, at paa hver
Pind sattes en Huf; den næste Rad sattes henimod
Ryggen af Agren, saaledes, at en Huf altid kom
til at staa midt for hver 2 af den første Rad; den
tredie Rad kom paa den anden Side af Ryggen,
og den fjerde henimod den anden Keen; med næste
Ager fortsaaredes nu i den begyndte Orden. Med

hine 9989 Læs Mergel, der var det samme som 14983 Bønderlæs, bleve merglede 66 Tønder Land g. M., det var henved 230 Bønderlæs pr. Tønde Land. Mergelen var Sandmergel med smaa Lag af Kalkmergel iblandt, og Jorden, den fattes paa, var suur og lerig. Denne samme Jord, som ingenfinde havde givet mere end 4 à 5 Guld eller 3 à 4 Tønder Sæd, det ene Slags med det andet, pr. Tønde Land, trængte desuden til en anden Grundforbedring, som ogsaa drives i Brakaaret tilligemed Merglingen, nemlig skadeligt Vands Afledning; thi formedelsst en Mose, som for størstedelen ligger udenfor Hovedmarken, hvis Beliggenhed er lavere end Møsens, lide de samme Indtægter meget af Grundvand; desuden er samme Mark næsten ligesom overstrøet med smaa Vassiner, hvoraf nogle, blot enkelte Allen i Gjennemsnit, dog ikke sjældent fordrede Grøfter af 3 à 4 Allens Brede og 2 à 3 Allens Dybde og flere 100 Allen i Længden. Disse Brakgrøfter fordrede uhyre Anstrængelser, ei allene at faae gravet, men med at føre den opkastede Jord i Vassinerne; og forinden Brakmarkens sidste Pløining til Sæd, kunde der ikke stilles saameget som en Træstoe fuld af Vand paa noget eneste Sted.

Hine merglede 66 Tønder Land, bestod af 4 Indtægter i denne Mark, hvoraf hver altsaa paa 16 Tdr. 4 Skpr. En Indtægt blev merglet paa Rugstubbene til Byg 1816, en anden i Brakmarken 1815 til Rug 1816. Bygget som var arabet

Byg, leed meget af Tørke først paa Sommeren 1816; men skjød dog godt frem, især da Regnen i Juli indtraf, og gav henved 7 Fold. Rugen blev overordentlig stærk, og gik i Leie, da Regnveiret indtraf og angrebes overordentlig stærkt af Røst, saa den kun gav henved 6 Fold; og hvis den ei havde været saaet tidlig, og havt et Forspring med Modenheden, var den sandsynligviis blevet reent ødelagt.

De allerflestes Berberisser ved Søbysgaard bleve samme Efteraar borttrøddede. De øvrige 2 Indtægter vare: Brakmarken 1816, saabelsomt ogsaa den til 1817. Foraaet 1817 blev saaet, efter 3 Pløininger, i den merglede Rugmark 1816, i de 16 Lønder 4 Skjepper Land, 17 Lønder af det allerbeste toradede Byg, som ved 2de Gange at kastes udkom som de fremmeste Korn. Dette Byg kom meget tyndt, og tegnede i lang Tid ei til, at vilde lukke Furene, og hvis det ikke havde været saaet i merglet, kraftig og godt behandlet Jordsimon, havde det ufeilbarligen givet et meget maadeligt Udbytte; men da Varmen efter en skøn Regn indfandt sig, skjød det sig frem med en beundringsværdig Frodighed; saa at efter disse 17 Lønder Byg avledes 168 Traver, hvoraf hver giver rigelig 1 Lønde Byg, blot i Ribelsen var 17 Lønder, dette bliver altsaa omtrent 11 Fold, eller noget over 11 Lønder pr. Lønde Land. I Brakmarken 1816 blev samme Efteraar saaet 8 Lønder Winterhvede i 6 Lønder 6 Skjepper Land, nem-

fig: 3 Edr. god Saaehvede, i 3 Edr. 3 Skjepper Land, som 1817 gav 28 Traver à 10 Skjepper eller 35 Edr., det er $11\frac{2}{3}$ Fuld eller omtrent $10\frac{1}{2}$ Edr. Hvede pr. Ed. Land — samt 5 Tønder maadelig Saaehvede ligeledes, i 3 Edr. 3 Skpr. Land, hvorefter afledes 30 Traver 14 Kierve à 8 Skpr. som bliver $30\frac{3}{4}$ Tønder det er 6 Fuld eller 9 Edr. pr. Ed. Land *). Resten af denne Brakmark eller 9 Edr. 6 Skpr. Land var besaaet med Rug, som groede maadeligt frem imod som i Fjor, høortil Søderugen, som var taget fra en anden Mark efter Holsteens Rug, som i Fjor var stærkt rustet, formenes at være Marsagen; dog forventer man 7 à 8 Tønder pr. Ed. Land: jeg siger forventer;

*) I samme Dieblif, som jeg slutter mit Brev til Dem, erholder jeg frivillig Underretning fra Hr. Grev Frøys's Kolsforvalter paa Søehvegaard om, "at Hveden paa Søehvegaard nu netop var afstørken; men at den gav mere end han havde beregnet efter Provetærskningen. Efter 8 Tønder Udsæd i 6 Tønder 6 Skjepper Land afledes i alt 81 Tønder 3 Skjepper, hvoraf 28 Traver efter 3 Tønder god Saaehvede i $3\frac{2}{3}$ Ed. Land gav 42 Edr., som bliver $12\frac{2}{3}$ Edr. pr. Ed. Land eller 14 Fuld efter Udsæden — og 30 Traver 13 Kierve efter 5 Tønder ringe Saaehvede i $3\frac{2}{3}$ Edr. Land gav $39\frac{3}{4}$ Edr., som bliver $11\frac{2}{3}$ Edr. pr. Ed. Land eller omtrent 8 Fuld efter Udsæden. Han formener tillige, at det samme vil blive Tilfældet med Byget, hvoraf kun ogsaa endnu er gjort Provetærskning." Denne Underretning meddeler jeg herved Deres Velhed. med Begjering om, at tilføie den til som en Anmærkning ved mine Bemærkninger, hvors Beregningen, der var grundet paa Provetærskningen, selvfølgelig er for lav.

thi der er endnu Intet forfket deraf. Disse skjønne Resultater, af Grundforbedringerne med Mergling og Brakgrøster, viser hvad Kunsten formaaer over den raa Natur, og, ved at sammenligne Afgrøden med hvad den var forhen, seer man tydeligt, at endog en maadelig Jord i hast kan stige i Cultur. Vel sandt! her er medgaaet en betydelig Driftscapital; og hvis Frugterne ei strakte sig videre ud i Tiden, var der kun lidet vundet. Men Hr. Greven, vel vidende at slige Forbedringer forøge Grund-Capitalen, vil at Dyrkningen skal drives, saavidt Omstændighederne tillade det, til mueligste Guldkommenhed, han vil ei vide af en Mellemting at sige, og lader sig ei nøie med Halvgjort; heller ikke skaaner han paa fornøden Udgiut. Een Ting beklager han sig meget over, som noget ret fortrædeligt — nemlig Hoberiet; thi han med flere drivtige Godseiere og Forpagtere, finder deri en uovervindelig Hindring for den bedre Dyrkning; og han har for kort siden sagt mig: at hvis han kunde være vis paa, at erholde Betalingen for Hoberiet af Bønderne, accorderede han sig strax en billig Godtgjørelse derfor i Penge, især da han indseer, at ogsaa Bønderne, og især Bønderne vandt derved, da de fleste af dem kunde slaae en Karl eller Pige af, saavel som ogsaa et Par Heste; men en stor Deel af dem maae lade pante hos sig, ei allene for de Kongelige Skatter, men mange andre Udgiuter, lade sælge for halv Priis, hvad ei kunde undværes, uden stor Skade,

ſaa de haſte med ſtarke Skridt til Betteſtiaben: her er ligesom et andet Charybdis, der bortriver Alt, hvad ſom nærmer ſig — og beſværre! Alt ſynes at nærme ſig det med ſtarke Skridt!

Angaaende den omtalte Mergelgrav har jeg endnu et Par Bemærkninger at tilføie. Den indeholdt ſom meldt Sandmergel, og fandtes paa det høieſte Sted i Agerlandet, tæt ved Siden af en dyb Dal, i en liden Forhøining lige paa Pynten af Skræntningen, ifkun et lidet Spademaal dybt, tæt under en mager Grønſvær, ſom barLyngſpring — *Erica vulgaris*, — tydiſt: Viſſe — *Genista germanica* — og flere Hedplanter; og den fandtes ifkun paa et enefte Sted, hvor Jorden hævedes ſom til en lille Forhøining. Efterat Spildjorden var bortført, og man havde udført nogle 100 Læs Mergel, og vilde til at udvide Mergelgraven, fandt man, at Mergelens Leie til alle Sider ſant betydeligt, fra 4 til 9 Alen, hvilken Omſtændighed iſær forøgede Omkoſtingerne og Arbeidet med at bortføre Spildjorden; men den bortførtes ſaavidt man havde begyndt, i en Omfang af 60 til 70 Alen, i en Runddeel, hvortil Mergelleiet gav Anledning. Mergelgraven blev 25 Alen dyb; og i den Side, ſom vendte ud mod Dalen, dannede man en Abning til Ud- og Indkjørsel. Jeg blev her opmærksom paa en Omſtændighed ved Mergelens Leie, overeenſtemmende med hvad Thaer ſiger herom: Den hele Maſſe af Mergel dannede ligesom et ſpidſt Bjerg, med bølgeformige Sider, midt inde

i Bakken. — Thaer siger: at man paa jevn Alger-land sædvanligt træffer Mergelen overfliggende paa Toppen af Høie — Hügelu — og forklarer sig derober omtrent som saa: "Ved en Revolution, som vor Klode fordam unægteligt har været underdergaaet, ere de dybere liggende Jordlag ved en underjordist Kraft høst og her drevne i Veiret, hvorved slige Høie mange Steder have faaet Tilværelse, f. Ex. ligesom naar man støder med et Prisma paa en Bog Papiir, som derved paa den modsatte Side faaer en Forhøining, hvor der underste Blad er komuren i samme horizontale Beliggenhed, som det øverste."

Efterat man den 16de Juli 1816, som meldt, var bleven færdig med omtalte 4 Indtægters Mergling, og om Aftenen i al Roe og Mag samlede alt Redskabet sammen, og for bestandig forlod Mergelgraven, fordi de nærmeste Indtægter vare merglede, men især fordi her ingen Mergel mere var at faae, uden at paatage sig et næsten uoverkommeligt Arbeide, med at bortføre Spildjerd — styrtede Mergelgraven sammen inden næste Dag, med et forfærdeligt Bulder, som især forarsagedes derved, at de 25 Allen høie Sider paa flere Steder sammenslyrtede og derved pressede Luften ud af hiin Rjøreveis Nabning. Mogle Udfløttere ei langt derfra troede af Forstrækkelse, at Verden skulde forgaae. Efter al Anseelse var slet intet at befrygte for Sammenslyrningen, da Væggene vare lige, i Runddeel, tætte og næsten

klippehaarde, og dog! hvor nær ved Døden vare alle de Mennesker, som nogle saa Timer forud, uden at ahne den mindste Fare, saa trygge arbejdede her?! Jeg kjender et lignende Tilfælde fra det Hølskeenske, hvor en Mand lændede Ryggen op til Siden af en Mergelgrav, netop paa et Sted, hvor en stor Steen viste Siden frem, og, i det han satte den øverste Ende af Skovlen, med Hænderne paa, for Brystet — væltede Stenen ud, hvorved han gjennembores af Skovlekaftet og reent forknustes af Stenens Vægt. —

Det er næsten utroeligt, saa hastigt den, ellers haarde og faste, Mergel, ved Fugtighed og Luftens Paavirkning, opblødes og smulkes; dette har jeg erfaret i min Mergelgrav, og jeg anfaaer det for Pligt her at meddele ovenmeldte mine Bemærkninger. Hr. Greven, inderlig glad over, at Ingen kom til Skade ved hiint uventede Tilfælde, beføel udtrykkelig: ei ofiere saaledes at sætte Menneskers Liv og Helbred i Vove!

Man aabnedes paa et andet lavtbeliggende Sted paa Læbygaardss Mark en nye Mergelgrav, hvor der vare 2 à 2½ Alen Spildjord, og hvor der forejandtes af den blaa Leermergel, og i August Maaned 1816 udførtes af samme 1637 Læs; men man standsede med Merglingen nu, for Høstens Skold og besluttede, for stedse at forlade samme Grav, fordi den gav saa ringe et Udbytte; thi Mergellaget bestod kun af omtrent 2 Alens Dybde.

Om Foraaret 1817 aabnede man den tredie Mergelgrav, paa en Skraaning mellem Algerlandet og Engen, paa et Sted, hvor der randt Smaavæld mellem Ellebuste og andet Smaatrædt, og hvor Vælobandet bebudede, der var jernholdig Grund. Mergelgraven valgtes 54 Alen i Længden, tværs over Skraaningen, og 24 Alen i Bredden. Spildjorden, der bestod af svampig Muld, jernholdig Gruus, næsten som Ahl, og flere Slags Leer, naaede her omtrent til 3 Alens Dybde, og førtes blot udenfor ned efter Engen til. Vælobandet, som flød fra oven af, samlede i en liden Grøvt ovenfor Mergelgraven og ledtes ned til Engen ved den bageste Ende af Graven; ved den forreste Ende i det laveste Hjørne dannedes en Ud- og Indkjørsel, og Vandet, som samlede i Graven selv ledtes ud af en Åbning i det modsatte Hjørne, saa langt det kunde løbe, siden pompedes det ud. Mergelen, som her forefandtes, var af den blaa, og blev jo dybere jo mere kalkholdig: man naaede saavidt i Sommer, at man fik taget 5 Alen Mergel i Dybde; men fordi Hestene ei formaaede at udføre den til større Dybde, maatte man ophøre, uagtet man ved et Jordbore havde erfaret, at der 3 Alen dybere, og maaske mere, endnu fandtes den bedste Mergel. I Juni, Juli og August udførtes af denne Mergelgrav i alt 4284 Læs, hvoraf 3327 Læs sattes paa Grønjord og Resten i en Bunte fort fra Mergelgraven, fra hvilken Bunte det Manglende eller 347 Læs førtes om Efteraaret

paa Indtægten $16\frac{1}{2}$ Tønder Land, efterat samme var sældet til Brak. Her blev altsaa givet 222 Læs pr. Td. Land; men da denne Mergel var tungere end hiin Sandmergel, og Udførselen tillige var besværligere her, kan man ikke her, som stede hist, regne 2 Læs til 3 sædvanlige Bønderlæs, skjøndt de dog vare noget større; man kan altsaa regne samme Quantitet af denne Mergel som af hiin, med Hensyn til Arealet. Man kan antage, at hine 4284 Læs Mergel indeholdt 9480 Cub. Alen, det er: omtrent $2\frac{1}{10}$ Cubikålen fast Mergel pr. Læs. Fordi denne Leermergel var besværligere at sprede, da den tillige maatte knolde, beløb Betalingen, for at grave, læsse og sprede, sig her til 10 Rigsbankdaler R. B. for 100 Læs.

Førend Winterens Begyndelse sidste Efteraar 1817, fik man størstedelen Spildjorden taget af en nye Mergelgrav oven for jernsides hiin, hvilket gif saameget lettere, som man ikkun behøvede at styre den ned i den forrige Mergelgrav.

Brakmarken for 1817, og som var den sidste af de Indtægter, der fik af Sandmergelen, blev besaaet med Hvede, som var kommen directe fra Holland, og det endnu for Høst, da Gjødningen paaførtes. Samme Hvede stod om Efteraaret og staaer endnu overordentlig skjønt. Formedst en attraaet Forandring med Høvet, er Hr. Greven endnu ei bestemt paa, hvilken Dyrkningsplan og Sædsfølge han vil følge her i den merglede Mark; men flere end 4 Rjeve efter Gjødningen tager han

ikke: han harber at Kløveren, som hidindtil et har villet lykkes, i Fremtiden skulde lykkes bedre efter Merglingen.

Mange Landmænd, og særdeles de fleste Bønder her i Egnen saavelsom mange andre Steder, merker jeg nok nærer uagtet deres store Begjerlighed efter at finde Mergel, dog alligevel en stor Tvivl om dens Nytte; thi en stor Deel af dem, som allerede for 2 Aar siden lod opsløge Mergel, og havde endda ei saa liden Betøstning derpaa, have ei engang begyndt med at kaste derefter: Andre, som have havt nemt ved at kaste dertil, have kjørt nogle saa Læs til Prøve, og, uagtet en bedre meddeelt Anviisning, nedpløiet den strax til Sæd, eller ogsaa sat den saa umaadelig tyndt, at ingen kjendelig Virkning, ja endog ofte skadelig Virkning sporedes derefter; desAarsag man lod det forblive derved. Nogle Faa, som dog ved Merglingen ei saa aldeles fulgte Forskriften, have vel sporet Nytten deraf; men de synes dog, at det ei lønner Umagen. De ville som Gæstere paa Livstid vide sig sikre paa hastig Fordeel; derfor finder jeg ogsaa Mergelens herlige Virkninger, naar jeg undtager hos mig selv, ingensteds her, uden hos et Par Selveier-Huusmænd, som for nogle Aar siden tilkjøbte sig smaa Lodder i ubrudt og lymbegroet Hedejord, hvor de satte Boe paa bar Bund; disse have, ligesom jeg, merglet tilstræffeligt, omtrent 200 Læs pr. Td. Land, og det svære Læs, fordi Mergelen læssedes paa Vogne

ovenfor Graven, hvor den var opkastet, og ladet den ligge Vinteren over udspreedt paa de allerede raadnede Furer, med hvilke den siden i tørt Veir, ved omhyggelig Bearbejdelse, blev godt blandet; men de saame Huusmænd, fornemmelig den ene, som driver sin Lod med Stude, have ogsaa, ligesom jeg, i en mager Hedejord fra 6 til 10 Tønder Rug, Byg og Havre pr. Td. Land, i saadan behandlet og merglet Jord, endog kun efter lempelig Gjødning.

2.

Feilslagne Forsøg, med at forebygge Rust paa Rug.

Hr. Pastor Rønne har, i disse Tidenders 5te Bind 2det Hefte Pag. 845, fremsat det Spørgsmaal: Om Rust paa Rug ei kunde forebygges ved at udvaste den ligesom Hveden, saavelsom og Brand paa Byg og Havre? I denne Anledning meddeler jeg mine derom gjorte Bemærkninger, ved flere i denne Henseende anstillede Forsøg. For 9 Aar siden gjorde jeg mig selv det samme Spørgsmaal, og derfor udvastede Rugkjerner baade fra rustet og rustfrie Rug, og vedblev med adskillige Forandringer ved Vadstningen, flere Aar i Række; med jeg fandt ei mindste Spor til Forandring paa den Rug, som var vadstet, og den, som var

uvadsket; thi det ødelagtes altsammen af Rust, endog førend Drætiden: Forsøget var nemlig anstillet i min Have. Et Middel hjalp imod Rust, og dette var: jeg lod alle mine mangfoldige smaa og store Berberisser tilhobe bortrødde, dette gif for sig 1813, og siden blev al min Forsøgsrug god, saavel den uvadskede som den vadskede; endsskjøndt den nu og da blev rustet, men i langt ringere Grad, og langt sildigere end forhen.

Byg har jeg ingenfinde forsøgt paa at vadsk, da jeg formeente med salig Provst Høegh, at Brand deri ei var smittende; men da Hr. Krigsraad Hjelstrup (som jeg herved takker forbindtligst, fordi han har villet værdige Bekjendtgjørelsen om mine Forsøg, der lærte mig at kjende Aarsagen til Brand i Hvede og et sikkert Middel derimod, saamegen Opmerksomhed, at han har anstillet lignende Forsøg for at komme til Wisshed derom) i disse Tidens 6te Binds 3die Hefte Pag. 361, har sagt, at han har erfaret: Brand i Byg ogsaa kan forebygges ved Støvning eller Vadskning, ligesaavel som Brand i Hvede; saa skal jeg til ad Aare ei forsømme, at anstille Forsøg med, at søle sunde Bygkorn med Støvet af Bygbrandax, og deraf omhyggeligen vadsk nogle, medens andre forblive uvadskede, og derpaa nedlægge dem allesammen, hvert Slags for sig, i et Beed i Haugen, netop ligesom mit Forsøg med Brand i Hveden. Havre- Kjerne har jeg paa samme Maade tilføiet med Støvet af Hvedebrandax, af Mangel paa Havre-

brandax; men jeg fandt ei mindste Spor til Smit-
ten derefter.

3.

Om Rota бага.

I diøse Tidenders 5te Bind 2det Hefte Pag.
252 har, som bekjendt, Hr. Kammerraad Drewsen
leveret et meget lærerigt Stykke om denne Roeart,
og med samme fremsat den Formening, at Fro-
sten paa de spæde Planter forarsager, at en stor
Deel af dem samme Sommer skyde Frostengel.
For 20 Aar siden meddeelte daværende Chirurg,
den saa sjeldne Bredefeldt, mig Erse til en Roe,
han kaldte: gule hollandſke Stikroer — gelbe hol-
landſche Stekruben — som jeg, ved Forsøg sidste
Sommer, blev overtydet om, at være selv samme
som Rota бага. Jeg har i al den Tid dyrket
samme Roe, der egentligen er en Kaalrabi med
underjordist røde eller mørkegule Knolde, og sær-
deles søde, og funden den som en af vore fortrin-
ligste Roer, fordi den lønner Umagen bedst, for-
dærves ei af Frosten, kan i en Jord, der ei er
for fugtig, udholde de fleste Vintere i det Fri og
er en fortreffelig Føde saavel for Mennesker som
for Malkesvær og Gaar. Bemeldte nu afgangne
Bredefeldt sagde mig bestemt, at dersom en bety-
delig Nattefrost indtraf, efterat diøse Roeplanter

vare komne frem, maatte man besejgte at en stor Deel af dem stød Frøestengel samme Sommer. Ved i saa lang Tid, at være opmærksom derpaa, har jeg fundet, at det ikkun vorder Tilfældet, naar disse Planter have faaet flere end de 2 første Blade, eller som det kaldes, have skiftet Blade; dog kan en rigelig Gjødsel, en omhyggelig Lugning og gunstigt Veirligt ofte forebygge dette Onde, som gjør dem aldeles utjenlige. De fordrer en dybt bearbejdet og kraftig Muld, og kunne taale en meget rigelig Gjødsning, og lykkes bedst i baade Sommer.

Hammel, den 2den Februar 1818.

N. P. Scholer,
Skolelærer og Kirkesanger,



E. Skr. Forrige Sommer begyndte jeg, efter Hr. Drewsens Anviisning, at dyrke gjødede Bisker i Brakjord, til Staldforing, og fandt den Ting fordeelagtig over min Forventning; men jeg meddeler ei mine Bemærkninger derved, førend jeg faaer flere Aars Erfaring.

nde Bindes andet Hefte.

(11)

I Anledning af Herr Justitsraad Meers- gaards Skrivt: Noget om Skat- tevæsen,

hvorudi omtales, at Landmandens indirecte Paa-
læg og Byrder maaskee kunde overstige de directe
Skatter, giver underskrevne sig den Frihed herved
at fremlægge, efter Uddrag af min her paa Gaar-
den holdende Dags-Journal en Liste over de frie Rei-
ser, som fra Aaret 1812 den 1ste Mai og til Dato
ere udredede af min Gaard, som staaer for 7 Gaards
Mr. à 8 Edr. Hartkorn pr. Mr. Naar disse Reiser
blev anslaaet til Værdie efter Bognmands Taxten
for disse Aaringer, saa vilde vist nok deraf sees, at
denne Byrde allene (og hvor mange andre ere der
ikke endnu at opregne) sikkert beløber sig til en be-
tydelig Summa. Maaskee Nogle vilde synes, at
jeg her anslaaer disse Reiser for høit, jeg mdaa der-
til svare, at den, som er virkelig Bognmand, og
derfor allene holder Heste, maa endog have For-
deel deraf, men derimod Jordbrugeren som hol-
der sit bestemte Antal Heste, til sine Jorders Drift,
kan umueligen føre for det samme, naar hans
Jordbrug skal lide derved, thi det er ikke allene
det første Aar, han ikke faaer sin Jord rigtigt be-
handlet, og derved høster mindre, men de følgen-
de Aaringer, vil det endog kunne mærkes paa Af-
groden, og deraf vil vist nok Enhver, der kjender
til Landbruget, indsee, at det er en meget betydelig

Byrde for Jordbrugeren, at præstere slige Griede
 Reiser, og maatte Enhver sikkert med mig ønske
 at slige Reiser, kunde efter Her Pastor Rønnes
 Forslag præstere af privilegerede Vognmand
 imod Betaling, og denne inddrages af Hartkornet,
 ja derved vilde denne Byrde lettere fordeles paa
 Hartkornet, end naar Reiserne skal in natura præ-
 steres, og end videre vilde man ogsaa blive betryk-
 get for den urigtige Fremfærd, som undertiden
 indtreffer med de Heste, man har i Reise. Jeg vil
 her fremsætte til et Exempel, et Tilfælde som en
 Gang traf mig selv. Aaret 1815 den 12 August,
 blev jeg tilsagt at møde paa Ridebanen i Kjøben-
 havn med 2 Par Forspænds Heste, tilligemed 2de
 andre Jordbrugere, hver med 2 Par Heste, for
 at kjøre med tomme Vogne til Frederiksborg.
 Deristeden bleve Vognene fuldt tillædsede med
 Planter, og disse maatte Karlene kjøre med, til
 1½ Mil paa hin Side af Hirschholm, og derfra
 igjen kjøre de tomme Vogne, over Mark og Skov-
 Veie til Frederiksborg. Mange flere slige Tilfælde
 ere maaskee mødte flere end mig. Ligeledes kan
 det skee, ved at præstere slige Reiser in natura,
 at man undertiden bringes til rimelig Formodning
 om, at nogle Reiser som man maae præstere, næs-
 tigen ikke skulde været tilladelige Friereiser, og
 dog bringes ved nærmere Oplysning i Erfaring,
 at de virkeligen vare tilladelige. Jeg vil ligeledes
 give mig den Frihed, ved Exempler, som i den
 Henseende ere mødte mig selv, at forklare dette; men

hvor ubehageligt er det ikke, saavel for dem der
 blive satte i den Nødvendighed eller Fristelse at
 forespørge sig om sligt, som for Vedkommende,
 der igjen skal besvare sligt. Exemplet er dette:
 Jeg med flere af Amager Lands Jordbrugere have
 i flere Aar efter Ordre mødt i Kjøbenhavn for at
 flytte Havre fra et Magasin til et andet, nemlig
 fra Amtsforbatter og Justitsraad Bjergs Boepæl
 og til Maltmøllen. Da jeg nu af flere havde hørt,
 at dette skulde været en privat Entreprise, saa
 formodede jeg, at disse Reiser ikke skulde have været
 tilladelige. Ligeledes gik det mig ogsaa i Hjer-
 torsommer, da jeg blev tilfagt, med flere andre,
 at møde paa Ridebanen i Kjøbenhavn, med for-
 spændte Vogne, og to Mand med hver Vogn for
 at befordre 50 Lpd. Høe pr. Vogn, til Artilleriet,
 som den Gang laae i Leir paa Amager Fælled.
 Jeg havde ligeledes her ladet mig sige, at Hr. Ju-
 stitsraad Bjerg havde ved Licitation paataget sig,
 at levere dette Høe til Leiren, og hvor rimelig var
 det ikke at formode, at dette saaledes skulde have
 forholdt sig, da en Mand i store Maglebye havde
 ved samme Licitation paataget sig at levere Halm,
 og dette maatte han selv transportere til oven-
 nævnte Leir, og dog tog jeg feil, hvilket af her
 medfølgende Afskrift af et i denne Anledning fra
 Hans Excellence Herr Geheime-Conferenceraad
 v. Bülow mig tilfillede Brev kan erfares. Af dette
 Brev sees ogsaa, at jeg ligeledes haver taget feil,
 i Henseende til en i Brevet omtalt Brød-Trans-

port, smendskjendt jeg af en Militair havde hørt, at der for nogle Aar tilbage var udgivet en Parol-Befaling, som sagde: at ethvert Militair Korps skulde lade bage sit Brød, ved det dem nærmeste Bagerie, og formodede jeg, at Aarsagen dertil var, for at skaane Jordbrugeren faa meget som mueligt for Keiser. Enhver vil vist nok af ovennævnte see, at det vist nok vilde være gavnligt, at see Pastor Rønnes Forslag i Henseende til Gric. Keisers Udredelse, maatte finde Bifald. Jeg vil sikkert ogsaa troe, at hvad Landeveis, Arbeide angaaer, det og vilde være det rigtigste, at dette blev foretaget ved Mænd, som efter Licitation eller Accord paatog sig dette meget besværlige Arbeide, thi da vilde det være meget mindre tryk-kende, naar Jordbrugeren betalte det med Penge. Jeg haver selv været i det Tilfælde, at præstere Arbeide til den nye Landevei, som gaar fra Bordingborg og til Kjøbenhavn, thi Aaret 1805 eiede jeg en Gaard Bredshauge kaldet, som laae ved den gamle Landevei til Bordingborg, nemlig ved Tappernsøe Kroe, og den Tid maatte jeg præstere Arbeidet 2 Mile borte fra mit Hjem, og altsaa maatte jeg hellere have betalt den dobbelte Værdie af det, som mit paalagde Arbeide have været værd, end forrette samme in natura.

Østgaard paa Amager, den 3 Februar 1818.

H. Christensen.

E. Str. Hvad Marsagen angaaer, hvorfor jeg ikke for Aaret 1816 haver været affordret saa mange Reiser, (See vedlagte Fortegnelse!) som i de foregaaende Aaringer samt de efterfølgende, var; at det Uheld mødte mig, at saavel min Heste, som Koestald i dette Aar afbrændte, tilligemed 68 Kær og 15 Heste, og jeg altsaa paa den Grund for en Tid var fritagen for Reiser.

Copie af det i ovenstaaende Skrivelse omtalte Brev.

Deres Belædelhed har forespurgt, om adskillige af Amtsforvalteren Justitsraad Bjerg requirerede Reiser og Transporter af Amager Land vare tilladelige Kongereiser eller ikke? I den Anledning har jeg indhentet bemeldte Justitsraad Biergs Forklaring, hvori han har oplyst, at den af Dem omstrebne Havre,*) og Høe, Transport er requireret ifølge det Kongelige Rentekammers Ordre, og at Transporten med Brød, hver 5te Dag til Jægersborg, grunder sig paa fornyet Pas fra Generalquartiermesteren af 24 November f. Aar,

*) Conditionernes, af 10 Febr. 1818, 9de Post, maae altsaa vel vare forskjellig fra f. Aars Conditioner; thi der paalægges Leverandøren Transporten.

ifølge hvilket der hver Gang skal afgives 2 Vogne og som for det første sandsynligviis vil vedblive. Han har derhos bemærket, at Amager Lands Beboere for Fremtiden skal vende forskaaet for slige Reiser imod at deeltage i Forhold til deres Hartkorn i andre frie Reiser. Hvilket mældes dem til fornøden Efterretning.

Sjellands Stiftamtmandskab, den 26 Jan. 1818.

Bülw.

Fortegnelse

over

Konge og Sogne-Reiser, som fra 1ste Mai 1812
 ere udredede af Løitgaard, som staaer for 7 Gaards
 Nummere, hver paa 8 Eder. Hartkorn og beliggen-
 de i Taarnbye Sogn, paa Amager, hvilket Sogn
 haver i det hele at udrede for 108 Gaards
 Nr. à 8 Eder. Hartkorn hver Gaard.

Dato		Bog- ne	Heft	Kar- te	Hvortil de ere brugte.
1812					
Mai	20	I	2	I	Til Kjøbenhavn efter Brød.
—	26		2	I	Fra Kjøbenhavn til Amager.
—	30	I	2	I	Til Lyngbye og Isøemark.
Juni	8	I	2	I	Til Jægersborg og tilbage med en Officeer.
—	10		2	I	Til Korpand med en-Brød- Vogn til Kjøbenhavn og tilbage.
—	13	I	2	I	Til Jægersborg.
—	19	I	2	I	Til Kjøbenhavn med Amts- Provsten.
—	25	2	4	2	Til Rudersdahl med Matro- ser.
Juli	17	I	2	I	Til Dito med en Officeer og tilbage.
—	18	I	2	I	Til Hirschholm med 6 Eder. Havre.
—	20	I	2	2	Til Amager med en Landin- spektor.
—	24	I	2	I	Til Rudersdahl med en Of- ficeer.
—	31	I	2	I	Til Amager med Amtsfor- valteren og tilbage.
		12	28	15	

Dato		Bogs ne.	Heste	Kar- le.	Hvortil de ere brugte.
1812		12	28	15	Transport.
Aug.	8	3	6	3	De to Bøgne til Hirschholm med Havre, den ene Vogn til Amager med Fourage.
—	13	1	2	1	Til Kjøbenhavn med Fou- rage.
—	14	1	2	1	Til Dito med Virkedomme- ren frem og tilbage
—	17	1	2	1	Til Jonstrup efter Brande til Skolen.
—	20	2	4	2	Til Kjøbenhavn at flytte Havre.
—	28	2	4	2	Til Amager fra Kjøbenhavn med Fourage.
Sept.	7	3	6	3	Til Hirschholm med Havre.
—	12	2	4	2	Til Kjøbenhavn efter Fou- rage til Amager.
—	18	1	2	1	Til Dito med en Officeer og tilbage.
—	21		1	1	Estafette ved Kystmilicen.
—	22	2	4	2	Til Kjøbenhavn efter Fou- rage.
—	24	2	4	2	Til Hirschholm med Havre.
—	27	3	6	3	Til Kjøbenhavn efter Brød og Fourage.
Oct.	2		4	2	Til Kjøbenhavn med en Brød-Vogn med Brød.
—	8		4	2	Til Dito med Dito
—	13		4	2	Til Dito med Dito.
—	18		4	2	Til Dito med Dito.
—	23		4	2	Til Dito med Dito.
—	31	1	4	2	Til Dito med en Krudtcarre og en Vogn.
		36	99	51	

Dato.		Dage	Gesj	Kars	Hvortil de ere brugte.
		ne	te	te	
1812		36	99	51	Transport.
Nov.	1		3	2	Til Roeskilbe med en Smes dekarre.
—	13	1	2	1	Til Rjøbenhavn.
—	21	1	2	1	Til Dito efter Fourage.
Dec.	14	3	6	3	Til Lynghye med Lasarettst til Rjøbenhavn.
		40	112	58	
1813					
Jan.	9	1	2	1	Til Rjøbenhavn efter Fou rage.
—	11	1	2	1	Til Glostrup med en Of ficeer.
—	18	2	4	2	Til Rudersdahl.
—	29	1	2	1	Til Dito med en Officeer.
Febr.	3	1	2	1	Til Dito med Lasaretsager.
—	13	1	2	1	Til Rjøbenhavn med Fou rage.
—	19	1	2	1	Til Dito efter Dito.
Mars	11	1	2	1	Til Dito efter Dito.
—	27	1	2	1	Til Rudersdahl med en Ar restant.
—	30	4	8	4	Til Dito med Ammunition og en Officeer.
April.	9	1	2	1	Til Rjøbenhavn efter Amts forvalteren og tilbage.
—	3	1	2	1	Til Glostrup med en Of ficeer.
—	17	1	4	1	Til Rjøbenhavn med Amt manden og tilbage.
—	25	2	4	2	Til Dito med Fourage.
Juni.	4	2	4	2	Til Dito med Dito.
		21	44	21	

Dato.		Beg- ne	Heste	Kars- le	Hvortil de ere brugte.
1813		21	44	21	Transport.
Jun.	9	1	2	1	Til Lyngbye med Husarer.
—	14	2	4	2	Til Kjøbenhavn med Fourage.
—	16	1	2	1	Til Kjøbenhavn, paa Amager og tilbage.
—	18	1	2	1	Til Amager med Fourage.
—	20	2	4	2	Til Dito med Dito.
—	24	4	8	4	Til Kjøbenhavn med Fourage.
—	29	4	8	4	Til Amager med Fourage.
Juli.	3	1	6	3	Til høie Taastrup med Sjællands Ridende Jægere.
—	14	2	4	2	Til Kjøbenhavn med Fourage.
—	19	1	4	2	Til Dito efter Dito og i Forspand.
Aug.	7	1	2	1	Til Kjøbenhavn efter Fourage.
—	19	3	6	3	Til Roeskilde med Matroser.
—	28		4	2	Til Kjøbenhavn med en Brødvogn.
Sept	2		6	3	Til Dito med Fourage.
—	6	3	2	1	Til Dito.
—		1	2	1	Til Harested efter Brænde til Skolen.
—	13				
—	18	1	2	1	Til Kjøbenhavn med Havre.
—		1	10	5	Til Dito med Fourage og Forspand for Brødvognen.
—	23	3	8	4	Til Dito efter Dito og Dito for Dito.
Oct	16				
—	18	2	2	1	Til Rudersdahl.
—		1	4	2	Til Kjøbenhavn med Brødvognen.
—	22				
		56	136	67	

Dato.		Vogn ne	Heft	Kars le	Hvortil de ere brugte.
1813		56	136	67	Transport.
Nov.	11	2	8	4	Til Dito med Dito efter Fourage og med en Auditor.
—	20		4	2	Til Dito med Brædvognen.
Dec.	1	3	10	5	Til Dito med Dito og efter Fourage samt en Vogn til Ledøie efter Træer til Nemiøsen.
—	2	2	4	2	Til Kjøbenhavn efter Tørv til Ridenende Jægercorps.
—	4	1	2	1	Til Dito med Munderingsfager.
—	8	1	2	1	Til Dito efter Dito.
—	11	1	2	1	Til Dito efter Brød.
—	12	1	2	1	Til Rudersdahl med en Doctor.
—	13	1	2	1	Til Kjøbenhavn med Leverance.
—	15	1	2	1	Til Dito med Dito.
—	17		8	4	Til Roeskilde med Krudt.
—	26	2	10	5	Med Militaire til Roeskilde.
		71	192	95	
1814					
Jan.	2	2	8	4	Med Armatur til Roeskilde.
—				4	Til Kjøbenhavn efter Havre og med Forspand for Brædvognen.
—	5	2	8		
—	8	4	8	4	Til Roeskilde.
—	11		1	1	Til Dragse som Estafette til Rystmilicen.
—	20	4	8	2	Til Kjøbenhavn efter Fourage
		12	33	15	

Dato.	Bog- ne	Heste	Kar- le	Hvortil de ere brugte.
1814	12	33	15	Transport.
Jan. 26	1	2	1	Til Dito efter Brød.
— 31	2	4	2	Til Dito efter Fourage.
Febr. 4	3	6	3	Til Roeskilde med Militaire.
— 7	1	4	2	2 Heste i Korspand til Roes- kilde, Vognen i Rbh. med Havre-Leverance.
— 17	1	2	1	Hentet Tørv til Bagten paa Dragge.
Marts 22	1	2	1	Til Dragge og til Rjøbenh. med Kammerh. Norman.
— 23	1	2	1	Fra Sundbye til Dragge med Dito.
— 24	1	2	1	Fra Dragge til Sundbye med Dito.
— 26	2	4	2	I Korspand til Rjøbenhavn.
Apr. 3	2	4	2	Til Jægersborg med Lasarets Sager.
— 16	1	4	2	Til Rjøbenhavn med Leve- rance.
— 30	1	2	1	Til Ledøie efter Træer til Re- misfen.
Juni 14	1	2	1	Til Rjøbenhavn med Amtss Provsten.
— 30	1	2	1	Med Admiral Løvensørn til alle Remisferne og tilbage til Rjøbenhavn.
Aug. 3	1	4	1	Til store Maglebye med Amt- manden og tilbage til Rjø- havn.
Oct. 6	1	2	1	Til Rudersdahl.
Nov. 2	2	2	1	Til Dito.
— 28	2	4	2	Til Hirschholm med Sengen- klæder.
	35	87	41	

Dato.		Dage	Beste	Kars	Hvortil de ere brugte.
		ne		le	
1814		35	87	41	Transport.
Debr.	20	2	4	2	Til og fra Kjøbenhavn med en Docter og en Procurator.
		37	91	43	
1815					
Jan.	13	2	4	2	Til Rudersdahl.
Febr.	17	1	2	1	Til Dragøe med Kammerh. Norman.
—	18	1	2	1	Fra Dragøe til Kjøbenhavn med Dito.
Marts	28	1	2	1	Fra og til Kjøbenhavn med en Docter til Taarnbye.
—	29	1	2	1	Dito med Dito til Dito.
—	30	1	2	1	Dito med Dito til Dito.
Apr.	10	1	2	1	Til Jægersborg med Mun- deringsfager.
Mai	26	1	2	1	Med Amtsforvalteren.
Julii	12	4	8	4	Til Frederiksborg.
—	19	1	2	1	Til Remisserne med Admi- ral Løvensgrn.
—	22	2	4	2	Til Frederiksborg.
—	23		4	2	Til Dito i Korsbånd.
Aug.	10	1	2	1	Fra og til Kjøbenhavn med Amtmanden.
—	12	4	8	4	Til Frederiksborg.
Sept.	29	1	2	1	Til Remisserne med Admiral Løvensgrn.
Nov.	16	2	4	2	I Kjøbenh. for at flytte Havre
—	22	2	4	2	I Dito for Dito
		26	56	28	

Dato.		Bogs ne.	Hefte,	Kars ie	Hvortil de ere brugte.
1816					
Jan.	20	1	4	2	Til Kronborg med Birkedom- meren.
Febr.	15	1	2	1	Til Kjøbenhavn med Amts- manden.
Apr.	22	1	2	1	Til Ledøie efter Træer til Remissen.
Juni.	21	1	2	1	Til Remissen med Admiral Løvensørn.
Oct.	3	2	4	2	Til Kjøbenhavn efter Bræn- de til Skolen.
Nov.	12	2	4	2	Til Dito, at flytte Havre.
Dec.	5	2	4	2	Til Dito Dito.
—	22	1	2	1	Til Dito efter Amtsforval- teren og tilbage.
		11	24	12	
1817					
Feb.	25	1	2	1	Til Rudersdahl med en Of- ficer.
Marts	28	3	6	3	Til Kjøbenhavn, at flytte Havre.
Apr.	5	3	6	3	En Vogn til Hirschholm, 2 Vogne til Jægersborg med Brød.
—	26		4	2	3 Forspand med Amtmanden til Amager.
Mai.	19	3	6	3	Til Kjøbenhavn efter Høe til Leiren paa Amager.
Juni.	6		4	2	Til Dito med Amtmandens frem og tilbage.
—	9	4	8	4	Til Dito efter Høe til Leiren paa Amager. Kæled.
Juli.	5	2	4	2	Til Frederiksborg med en Officer.
		16	40	20	

Dato.		Boge ne	Hefte.	Kar te	Hvortil de ere brugte.
1817		16	40	20	Transport.
—	11	1	2	1	Til Dito med en Sadelmager
—	22	1	6	3	Til Roeskilde med Oberst Heide og Veispiqueur Mæ ren.
Oct.	17	1	2	1	Fra Kjøbenhavn til Sund bye med en Procurator og tilbage.
—	24	1	2	1	Fra Dito til Dito med Dito.
Nov.	14	1	2	1	Fra Dito til Dito med Dito.
—	21	1	2	1	Fra Dito til Dito med Dito.
—	25	1	2	1	Til Kjøbenhavn med en Docter.
—	28	1	2	1	Til Dito efter en Procura tor.
Dec.	9	1	2	1	Efter Birkedommeren fra Kjøbenhavn til store Mags lebye.
—	12	1	2	1	Til Jagersborg med Brød.
		26	64	32	

Inledning af foranstaaende, som Forfatteren har haft den Godhed at tilstille Undertegnede for at besørge dets Indrøkkelse, bruger jeg den Frihed at tilføie følgende Bemærkninger:

1. De Reiser, som blot i et Fredsaar, 1817, ere præsterede af Loitgaard have medtaget 64 Heste og 32 Menneffers Arbeide i een eller flere Dage; thi nogle af Reiserne have ikke kunnet endes paa een Dag. Middeltallet, som er ført, beløber sig omtrent til 64 Mile hen og ligesaa mange tilbage, altsaa til 128 Mile. Dersom disse blot anslaaes til 14 Mk. pr. Mil frem og tilbage, vilde det dog være en Udgift af omtrent 150 Rbdr., (og alligevel er her intet Veiarbeide bragt med under Beregning) men det er ikke nok at regne paa denne Maade; thi deels medtager ofte 1 heel eller endog $\frac{1}{2}$ Mils tilfagt Kjørsel hele Dagen, eller og saa meget af denne, at Resten er spildt for Agerdyrkeren. Dersom altsaa denne endog kunde præstere de offentlige Kjørseler, uden at sættes tilbage i sin Drikt, saa blev det dog kun de længere Reiser, som kunde taxeres efter den angivne Maalestok, det er de 47 Mile à 14 Mk. circa 110 Rbdr. de øvrige 14 kortere maatte i det mindste anslaaes til 6 Rbd. for hver 84 —

Er 194 Rbdr.
(12)

Men, som Forfatteren meget rigtigt anmærker, Algerdyrkeren holder ikke, og kan ikke holde Folk, Heste og Vogne til Befordring; thi han er ikke Vognmand, og lever ikke af Kjørselsfortjeneste, men af Jordens Afgrøde. Er han en drivtig Landmand, saa har han altid (nogle Vinterdage i det høieste undtagne) Arbeide for Folk og Heste; ethvert Savn af Arbeids-Kraften er en Forringelse i hans Gaards Drift, som har Følger, ikke blot for det ene Aar, men mueligt for flere Rotationer. At bruge sin Arbeidskraft saaledes, er det samme for ham, som det er for den, der lever af sine Hænder, at angribe Capitalen; jo oftere sligt gjentages, des fattigere vorder han, indtil han omsider eier Intet. Der kan af denne Aarsag ingen Priis være høi nok, med mindre vi ville antage, at den var saadan, at Landmanden for den kunde holde og virkeligen holdte de overcomplette Folk og Heste m. v., som til slige Kjørseler behøvedes. Det er og bekjendt nok, at en Algerdyrker, som veed at sætte Priis paa sit Arbeide, ikke for nogen Betaling lod sig leie til at kjøre, især i Pløie, Gøde eller Høste-Tid. De offentlige Kjørseler, som en indirecte Skat betragtet, kunne derfor uden al Overdrivelse regnes 3 eller 4 Gange saa høit, som jeg har antaget, og dog vilde den kloge Landmand ikke for Betaling paatage sig dem.

2. At den indirecte Skat ikke overalt i Landet er lige stor; men endog saare forskjellig, det er bitterligt nok, og kan umueligt være anderledes, da der formedelst locale Omstændighed nødvendigen maa gives mange offentlige Kjørseler i visse Egne, medens der gives faa eller næsten ingen i andre Egne. Selv paa et og samme Amt fordeles Byrden af denne Marsag ikke altid ligeligen. Gaae vi til Sognene selv, da lyde der de bitterste Klager ofte over ulige Fordeling, og er det endog sjeldnere Tilfældet, at Uredelighed fra Vedkommendes Side fremkalder disse Klager, saa er de derfor ikke saa sjeldent ugrundede; thi ikke alle Sognesogder ere vel istand til at beregne den rigtige Proportion imellem det større og det mindre Hartkorn; men naar heri en Misregning finder Sted, da trykkes jo den Ene frem for den Anden; og falder dette Tryk paa den mindre Hartkorns Bruger, saa søles det med fordoblet Vægt.

Var nu denne indirecte Skat en Ubetydelighed, som neppe fortjente at nævnes, og Skatternes Uredelse ikke var vanskelig for Mængden at yde; saa kunde Staten maaſkee være uden stor og ængstelig Bekymring for at faae den forandret; men da fligt ikke er Tilfældet, og der desuden her og der kan gjøres store Misbrug af de offentlige Kjørseler; saa kan Staten umueligt være ligegyldig

ved den Tanke, at nogle af dens Børn trykkes langt haardere, end Andre, og at Uvedkommende mueligen bruge den Kraft, som skulde bidrage til Uoredelsen af de Skatter, der ere Staten nødvendige, som kun vanskeligt nok kunne inddrives og som med enhver Dag blive vanskeligere at erholde.

3. Da Last og Kraft, ved de offentlige Kjørseler, saa ofte staae i et bagvendt Forhold, maatte denne Indretning saa meget mere ønskes forandret. Lad os antage, at en Transport af 4 eller 5 Cneise Brød fra Kjøbenhavn til Jægersborg requireres i En af Aarets travle Tider og besørges dertil endog ved en Vogn fra Amager; saa spilder denne en heel Dag, som ikke kan godtgjøres med nogen Penges betaling; men lad os ogsaa kun antage 14 Mk. pr. Miil, saa bør dog en Gaard i Taarnbye kunne beregne for $2\frac{1}{2}$ Miil 3: 5 Rbd. 5 Mk., medens en Vognmand, med Fordeel, kunde besørge Transporten for 2 Rbd. 3 Mk. Antage vi nu, at Vognen endog hentes fra Hollænderbyen, bliver Misforholdet end større.
4. Saalænge Staten ikke seer det mueligt, at afslutte hine Kjørseler, som vist nok ikke er saa hastigt gjort, som det er sagt; maae man dog inderligen ønske og gladeligen haabe, at de ville vorde indskrænkede til de allernødvendigste, som ikke ved leiede Vogne kunne udføres, og

alle Amters høie Øvrigheder, i Forening med de største Løds, Tiere, ville bewirke saa ligelig en Fordeling, som mueligt.

5. Denne Fordeling vil, med Hensyn paa Mand imod Mand i Sognene, lettelig med nogenlunde Nøiagtighed kunne iværksættes efter Hr. Christensens Forslag i L. T. 7, 3; men, at iværksætte den imellem Sognene indbyrdes, er vist ikke nogen let Sag; Var der allerede, som det bør formodes, paa alle Amtstuer forud holdt ordentlig Bog over Sognenes Kjørseler; saa vilde derfra kunne hentes megen og ønskelig Veiledelse; men, var dette ikke Tilfældet, saa troer jeg, at der umueligt kunde gøres andet, end en interimistisk Fordeling, som aarlig maatte rettes og forandres, indtil den blev saa billig og rigtig som mueligt. Ikke nok, at ethvert Sogn gjorde, i Forhold til sit Harkorn, omtrent lige mange og lige besværlige Reiser; men Statens physiske Kraft maatte ogsaa spares. Derfor maatte naturligtvis ethvert Sogn besørge de Kjørseler, som vare samme nærmest og hvorved Tourerne ikke bleve fordoblede. Jeg bør oplyse dette med et Exempel: Her i Lyngbøe boer en Land-Physicus og her ere Amtets Burderingemænd, som bruges ved Brand- Assurance- Forretninger og mange flere Leiligheder; her ere adskillige Skov-Auctioner i de Kongelige Skove, som kræve Kjørseler for Auctions-Directeur, Jæ-

casuator o. fl. ogsaa finde her nogle Sesskions-
 Samlinger Sted o. s. v. Alt dette gjør, at
 Lynghyerne ofte requireres og undertiden kjøre
 i andre Sognes Anliggender, f. Ex. med Læ-
 gen og Burderingsmændene. Dersom man
 nu, for at gjøre Fordelingen ligere, vilde paa-
 lægge andre Sogne, at besørge slige Reiser,
 saa kunde vel den ligelige Fordeling opnaaes og
 Lynghye Sogn holdes skadeløst; men derimod
 vilde Statens physiske Kraft Rides til Unytte,
 hvilket især maatte indtræffe ved de senest nævnte
 Befordringer. Lægen skal, t. Ex., i epide-
 miske Sygdomme daglig befordres 2 Mile bort,
 eller Burderingsmændene møde, for at syne
 Kirker, Skoler ic. eller for at taxere Huse og
 Gaarde til Assurance, lige saa langt fra deres
 Hjem. Dersom de befordres ved Vogne fra
 Lynghye, saa beløber enhver Reise hen og
 hjem kun 4 Mile. Skulle de derimod hentes
 ved Vogne fra det paagjældende Sogn og igjen
 hjemkjøres; udgjør enhver Reise i det mindste
 8 Mile. Antages nu 30 saadanne Reiser
 aarlig for Lægen og Burderingsmændene; saa
 spilder Staten 180 Miles Kjørsel, hvil-
 ket den ikke kan betragte med Ligegyldighed.
 Lynghye f. Ex. bør derfor vedblive at besørge disse
 og de flere Reiser, som ere det nærmest; men
 igjen holdes skadeløst ved Fritagelse for andre
 Kjørseler.

Disse og lignende Tilfælde vilde indtræffe paa forskjellige Steder og bør nødvendigen tages i Betragtning, om ikke det ene Sogn skal reent ødelægges, medens det andet forskaanes.

Men af denne Aarsag vil det ikke være let at gjøre en retfærdig og rigtig Fordeling imellem Sognene indbyrdes, undtagen de hidtil holdne Bøger udbrede et tilstrækkeligt Lys over slige locale Omstændigheder; men, som sagt, man faaer da at gjøre en interimistisk Fordeling, som siden rettes og berigtiges, indtil Maalet er naaet.

Sagens Vigtighed vil sikkerligen tilbrage sig alle Høie Vedkommendes Opmærksomhed, og fremvirke den nødvendige Anstrængelse, for hvilke en taknemmelig Slægt skal velsigne sine Velgjørere.

B. F. Rønne.

E. Skr. Efterat dette er trykt, høres Rygtet om en forventende ny Skatteforordning, der herligen vidner om Regjeringens faderlige Omhye for Landmandens Løb og altsaa tillige spaaer frydefulde Udsigter i Henseende til de indirecte Skatter.

B. F. R.

Magrethelund, nu Aldebretsminde d. 18 Febr. 1818.

Hr. Udgiveren af Landoecon. Tidender.

Hermed tager jeg mig den Frihed, min Herre, at sende Dem en lille Afhandling, jeg i nærværende Vinter udarbejdede; og saafremt den kvalificerer sig til at indrykkes i Landoec. Tidender, overlades til deres Disposition, med Begjering, at den maae komme for Dagen om mueligt allerede i næstfølgende Hefte, hvilket jeg med Hensyn til nogle Dele af dens Indhold maae bede Dem om. Men skulde derimod Afhandlingen ikke behage Dem og De synes, at den ikke fortjener Plads i Deres Tidender, er De nok saa god, inden De tilbagesender mig Afhandlingen, ved et Par Ord at underrette mig herom.

Jeg har ikke besvaret Hr. Kammer. Drewsens Erindringer til min første Afhandling, fordi jeg troede at burde overlade til Læseren at dømme imel-

lem os. Min Mening blev fremsat i Overensstemmelse med de Erfaringer, jeg den Gang havde havt Leilighed at samle, ligesom Hr. Drewsen sikkert gjorde det samme. Jeg vil derfor endnu i nogle Aar samle flere Erfaringer, maaskee vi da bedre enes og at vor Strid kan blive bilagt.

Jeg har den Ære, o.s.v.

E. Dalgas.

Nogle Aarsager til Agerdyrkingens langsomme Fremgang.

Den Ordeelagtige Sensation, Hr. Rønnes Njonne Afhandlinger i Landoec. Tidender om Aarsagerne til Agerdyrkingens langsomme Fremgang og Midlerne til dens Ophjælpelse, have opvakt hos den tænkende Landmand, bevæger mig her at anføre endnu nogle af denne fortjenstfulde Forfatter ikke berørte Omstændigheder, hvilke jeg troer staae Agerdyrkingens Opkomst i Veien. Blandt disse tæller jeg:

I.

At det ikke er tilladt at forene tvende eller flere, større eller mindre Jord-Eiendomme til et Heelt; og ved Magelæg at ombytte enkelte Dele af to Gaarde, kort: at skifte og valte med sine Jord-Eiendomme efter eget Behag!

Unordningerne tillade Udparcelleringer selv i overmaade smaa Lodder, men disses Gjenforening er forbuden! Hvormange Eiendomme vilde dog vinde en til Udsdriften bekvemmere Form, naar det var Ejerne tilladt at ombytte et eller andet Kobbet eller Mark, eller at tilkjøbe dem een eller anden Jord-Eiendom i Nærheden af deres Gaard, mange Gange beliggende midt i deres Marker,

hvorimod de maaskee igjen kunde sælge en alt for langt bortliggende. De mange Feil som ved de tidligere Udskiftninger ere begaaede, vilde saaledes uden en ny og bekostelig Udskiftning og uden at paalægge Ejerne nogen Evang, lidt efter lidt af sig selv blive rettede, ja mange Udskiftninger i de paa gammel Viis (med en Deel Jorder i Nærheden og en anden Deel i en lang Afstand) udskiftede Byer finde Sted. At Hartkornet paa de Gaarde, der gjorde Brug af en saadan Tilladelse, blev forandret, forstaaer sig af sig selv, da ethvert Kobbelt eller Stykke Jord, der blev ombyttet eller solgt, beholdt det Hartkorn, der efter Taxationen tilkom det; hvorfor enhver Forandring af dette Slags ogsaa usfortøvet maatte tilmeldes Rentekammeret.

Men ikke allene fra den agronomiske Side betragtet, selv i statistisk Henseende, maatte en saadan Tilladelse ønskes. Mangen formuende Landmand kunde ofte finde det raadeligt at kjøbe een eller flere Lodder, som nu af forarmede Familier drives slet. Forenede til hans øvrige Ejendomme og drevne med Kraft, maatte de snart give et Overskud i Productionen. De forrige fattige Eiere af disse Lodder bleve derfor ikke tabte for Staten. Som arbejdende Husmænd for den ny Eier, vilde de tjene til Productionens Forsøgelse og Folkemængdens Vedligeholdelse.

Et bedre Forhold imellem Drist's og Grund's Capital blev ogsaa en Følge af denne Tilladelse. Den, som ingen tilstrækkelig Drist's Capital havde

i Hænder, vilde ofte sælge en Deel af sin Gaard, for med mere Kraft at drive Resten, hvorimod dem, som havde Capital tilovers, vilde trachte efter at forstørre sine Eiendomme.

Man frygte ei for at formange smaa Lodder bleve inddragne, hvorved Populationen maaskee kunde lide. Trang til Arbeiderne vil stedse nøde de større Gaarde: Eiere at ansætte et tilstrækkeligt Antal arbejdende Familier. Saaledes vil der ogsaa altid blive en stor Mængde velhavende Eiere af smaa Lodder, der nok vilde vide at holde paa deres Eiendomme. I det hele er det dog kun de større Gaarde, der frembringe noget klækkeligt Overskud til Kjøbstædernes og Brønderiernes Forsyning og til Udsælsel. De mindre Lodder, især naar de ere meget smaa og Eierne fattige, have enten slet intet eller ogsaa kun et ubetydeligt Overskud. Imidlertid kan man ikke nægte, at de mere end store Gaarde, befordre Befolkningen og skaffe Mennesker til Søefarten, Fabrikkerne og Manufacturerne. Men hvad hjælper en stor Mængde Mennesker, Søefart og Fabrikker, naar Landet ikke selv frembringer den første Basis til disses Vedligeholdelse? Kun naar man i dette Punkt har Resourcer hos sig selv, kunne sidste blive af varig Nytte for Staten! — Hvo som kun med lidt Eftertanke har betragtet Tingenes Gang i England i de sidst henløbne 100 Aar, vil finde et mægtigt Beviis for Rigtigheden af denne Sætning. Ved at opmuntre Agerdyrkningen, hævede England sig snart

over alle andre Nationer, men det glemte for tidligt hvad det skyldte denne velgjørende Agerdyrking. Den blev tilfidesat, forsemt, forhaanet og kom ei længere i Betragtning. Handel, Skibsfart og Manufacturer derimod saameget mere. Saaledes trak England vel en Tidlang Europas Guld til sig og troede derved at sikre sig sin Eksistens. Men hvor ofte har ikke det rige England, midt i dets Overflødighed, lidt stor Mangel, der grændsede selv til Hungerød, og hvor maae det nu, da dets Handel og Manufacturer have faaet et saa haardt Stød, beklage dets Utafnemmelighed mod Agerdyrkingen. Saaledes hjælper Englands store Folkemængde, dets Fabrikker, Manufacturer og Skibsfart, kun til at forstørre Nøden i nærværende Øjeblik, istedet for at have dets Agerdyrking holdt Skridt med Tiderne, vilde det ikke føle nu saa meget til den Crisis, hvori alle Næringsgrene for nærværende Øjeblik svæve over hele Europa, og saaledes maae og vil det gaae overalt, hvor man forhindrer Productionen at sætte sig i Ligevægt med Consumtionen.

Man lade derfor Landmanden uden Hindrer udstykke eller forene flere Grundstykker til et Heelt. Det rette Forhold imellem store og smaa Eiendomme efter Tids- og Local-Omstændighederne, vil finde sig af sig selv. Population, Production og National-Rigdom, ville da først Haand i Haand naae den største Høide.

En anden som mig synes overmaade vigtig Aarsag til Agerdyrkningens langsomme Fremgang er: Savnet af et Agerdyrknings- eller Landvæsens Collegium, en Landboe-Commission, et Institut for Landoeconomien, der vel ingen udøvende og lovgivende Magt skulde have, men hvis Mening og Forslag Rentekammeret dog altid inden det udgav en Loe, Landvæsenet vedkomme, først burde høre. Vore Kammeralister ere for det meste Jurister, der ved deres bestandige Ophold i Hovedstaden og deres mange Forretninger, ikke have Leilighed, noie nok at blive bekendte med vort Landvæsens Mangler, selv om de altid besad alle dertil fornødne Kundskaber og vare besjælede af Iver for Agerdyrkningens Opkomst. Intet Under derfor, at Agerdyrkningen har været og endnu er saa mange Aaand underkastet og at saalidet gjøres for at befrie den derfra. Hvilke herlige Frugter maatte man derimod vente, om et Collegium som det nydnævnte, med Iver og Sagkundskab bestjefte sig med Agerdyrkningens Anliggender?!

Dette Collegium kunde bestaae af ligesaa mange Medlemmer som der ere Aamter i Landet, hvoraf ethvert havde sin Repræsentant. Kyndige, fordomsfrie og Landvæsenet hengisne Mænd, lige meget af hvad Stand, maatte hertil vælges og naar Collegiet først engang var organiseret, tilkom det dem selv at vælge sine Medlemmer ved ind-

træffende Vacance. Medlemmerne maatte nyde tilstrækkelig Reise- og Diet-Penge, saalænge Forsamlingerne fandt Sted. Ved en Præsident af høi Rang maatte man søge at sætte Selskabet i Agt hos de lovgivende Collegier og andre Autoriteter. I øvrigt havde Præsidenten kun sidste Stemme og behøvede ikke altid at være tilstæde, da en Directeur som valgtes af Medlemmerne kunde styre Forretningerne. Landsfaderens naadige Beskyttelse maatte Collegiet isærdeleshed besidde. For Resten burde det have saaliden udvortes Glans som mueligt, for at Landmanden uden alt for mange Ombyrde kunde henvende sig til det. Et tilstrækkeligt Antal corresponderende Medlemmer maatte sætte Collegiet istand til at kunne indhente de fornødne Efterretninger i Landets forskjellige Egne, og denne Udmærkelse allene tildeles agtværdige Mænd, af hvem man kunde vente nyttige og sandhedsfulde Efterretninger. Alle Autoriteter i Landet skulde være forpligtede til at meddele Agerdykningscollegiet alle de Efterretninger, det begjerte, naar Begjeringen kun var forsynet med Præsidentens Underskrift.

Ikke allene den statistisk, cammerallistiske Deel af Landvæsenet: den landoekonomiske Lovgivning, Kornpolitiet, Handelen med Landets øvrige Producter, Kjøbstædernes Forsyning med Levnetsmidler, kort alt hvad der har Indflydelse paa Landvæsenet, burde bestjeftige Collegiet, og Forslag, som sigtede dertil, haade begjeres og ventes af samme,

men ogsaa den praktiske Agerdyrkningss Forfrem-
melse maatte ligge det paa Hjertet. Med en aar-
lig Fond af 5000 Specier for alle Kongens Lande
lod sig meget udrette. Ikke skulde disse Penge
anvendes paa Premier: deres liden Nytte og util-
strækkelige Virkninger bekjendt, men paa at under-
støtte kyndige og driftige Landmænd i at indføre nye
Fremgangsmaader i Jorddyrkningen, skjenke dem
de forbedrende Redskaber, man i de nyere Tider har
opfundet, være dem behjælpelige i at forædle Egnens
Dvæg, Kaaer, og Svine, Racer; kort enhver
som saaledes indførte noget Nyt forhen i Egnen
ubekjendt, maatte kunne gøre Krav paa Selska-
bets Opmuntring og Understøttelse. Kun at Val-
get af de Ting, man vilde indføre, anvendtes med
første Varsomhed, og at intet uden probate og for
den Egn man tiltænkte dem passende Ting søgtes
indført; saaledes at Collegiets Bestræbelser og den
gode Sag ikke kom i Miscredit ved et feilsagent
Udfald. Nye Forsøg til Videnskabens Forfrem-
melse maatte aldrig søges forenede hermed, og om
man opstillede dem, behandles ganske separat. De
talrige Exempler paa veldyrkede og med Hensigts-
mæssighed drevne Gaarde, som herved i Landets
forskjellige Egne vilde fremstaae, maatte snart virke
paa Mængden af Landmændene og udbrede nye Kund-
skaber, lyst til at virke, og Jværl for en bedre
Dyrkning. Hovedsagen ved et saadant Institut
var at det besattes med indstattsfulde Mænd, be-
stjælede af Jværl for den gode Sag; at det besat

Landmandens Tilfald, stod i Agtelse ved de lovgivende Collegier og at dets Raad i det mindste altid først hørtes inden man skreed til executive Forholdsregler.

Jeg møder her den Indvending, at vi have haft en lignende Indretning i General-Landvæsens Commissionen, men deels har denne Commission kun befattet sig med det generelle af Landøeconomien og ikke sørget for den praktiske Ugerdyrknings Forfremmelse, deels er den endnu for ganske nyligen bleven ophævet, til ikke liden Skade for Landet.

At Ideen til et Institut, som det jeg her har foreslaaet, ikke er ny for Læserne af Thaaers Skrifter, tilstaaer jeg gjerne, men for de fleste danske Landmænd vil den dog, haaber jeg, have Interesse.

Med sand Glæde vil Fædrelands Vennen have bemærket, at det Kongl. Landh. Selskabs Foretagender i de sidste 2 Aar have taget en Vending, der meget svarer til de her gjorte Forslag, saaledes at man gjennem dette hæderlige Selskab, der nu saa vensynlig nyder Landsfaderens naadigste Opmærksomhed, kan vente at see det her foresatte Forslag, skjønt vel med Modificationer, maaskee engang bragt i Opfyldelse.

8de Bind 2det Hefte.

(13)

Til stor Demuntring for Agerdyrkningen og sand Gavn for Landet har man tilladt fri Udsæls af alle Kornvare og priset vore vores Regjering, at den, uagtet de manges Skrig *) over Gjenkaldelse af denne Frihed, i afsigte Vinter viste en Consequence, der maade have den høit i Nationens Dine **). Saa meget mere maade man

*) Hvorlidet rigtige Principer over Statsbestyrelsen endnu ere udbredte iblandt os, vise de mange paradore Uttringer i offentlige Tidender og i det daglige Liv, ifølge hvilke man paa tusinde forskjellige Maader begjærer Handel og Wandel indskrænkede for at skaffe den for det meste med gode faste Indkomster loode Deel af Nationen, og de Mange der iuge Landets Fædme, lave Priser paa Livets første Fornødenheder, uanseet om den øvrige, sig selv ernærende Deel af Nationen derover maade sukke i Armod og Elendighed. Disse gode Herrer betænke ikke, at det ikke er Nationen der er til for deres Skuld, men at det er dem der ere til for Nationen, at det er deres Pligt enhver for sig at befordre Landets Glor og Bødske, og derfor at gjøre dem bekendt med de nyere Systemer over Statsbestyrelsen, hvilket dog endnu ikke vil hjælpe meget, naar de ikke fatte den Beslutning at ville indsee saa saare indlysende Sætninger, som den at Handel og Wandel ikke kunne blomstre uden fuldkommen Frihed.

**) Dog havde jeg onsket, at i det Kongel. Rentekammeres Skrivelse af 15de Febr. f. A. til de Hrr. Amtmænd, ifødet for: "at intet Forbud med Kornvarens Udsæls paataafes i War" havde faaet: aldrig; thi viser Regjeringen ikke en stadig Consequence i dette Punkt, vilde vore Kjøbmænd aldrig indlade dem i Køre Speculationer med Kornvare, fordi de ved et pludseligt Forbud maade frygte, at see dem frugteene af maaffes flere Aars Anstrængelser berøvede.

forundre sig over, at denne Frihed ikke udstrækker sig til alle Landets øvrige Producter. Kvæg, Heste, Sviin, Smør, Fæst, Uld &c., ere endnu meget betydelige Afgifter, ofte Beløbet af hele Indkjøbsprisen undertastede inden de passere vore Grændser eller forlade vore Kyster. Disse Producters Udsørsel er som oftest mere vigtig end Kornudførselen, thi Frembringelsen af Heste, Kvæg, Sviin, Smør &c., er ikke saa meget som Kornet, Indflydelsen af et ufrugtbart Aar undertasted, og Landets, især Jyllands Frembringelser bestaae fornemmeligen i disse Artikler, hvoraf vi derfor altid have et Overskud, hvis uhinbrede Udsørsel er et sikkert Middel til at afhjælpe Handelsbalancen. Af samme Aarsager, som man altsaa har tilladt Kornets fri Udsørsel, maae man ønske en almindelig Tilladelse til toldfri at udføre alle Landets øvrige Producter. Udlandet vil da med mere Begjerlighed hente vore Stude og Heste, deels fordi de allerede ere temmelig gode, deels fordi den lette Priis vil være en Driveffjeder for ham at komme til os. Kvæg, og Heste, Kolen vil tiltage i Forædling og Udvidelse, og Nationens Rigdom altsaa med.

Saaledes som Tingene derimod nu staae, er den høie Told, der for en Hest, et Hoved, ja en liden Qvie, paa tvende Toldlinier i et Land, der staaer under et og samme Scepter, maae betales, en uovervindelig Hindring i denne Handelsgreens Flor; og Fleerheden er enig om, at den Glæde,

der nu hersker i vor Dvæghandel, for en stor Deel maae tilskrives denne svære Skat, der umiddelbar falder tilbage paa Landmanden og nader Uolanden ren andet Steds at søge de Kreaturer og Hæster, han før hentede hos os, hvorved Landmanden har tabt een af sine fornemste Indtægtskilder og derved Midlerne at subsistere.

Ligesaa besværligt falder det Landmanden at anskaffe sig de uundværligste udenlandske Kornnødheder formedelsi deres høie Priis, der for en stor Deel foranlediges ved de Baand, der indskrænke den fri Handel. Var det enhver tilladt frit at indføre og hvor han vil at sælge: Jern, Staal, Salt, Tjære, Sukker, Kaffe, Viin, kort alle Slags Vahrer uden Undtagelse, hvormegit maatte det ikke nedsætte Prisen paa alle disse Ting og befordre et virksommere behageligere og mere nydelsesfuldere Liv?! Vel ere alle disse Vahrer ikke absolute Nødvendigheder, men hvi skulde man nægte den vindstibelige og arbeidsomme Landmand efter fuldendt usømmelig Dagsgjerning en liden Bederqvælgelse, naar denne kun svarer til hans Vone at skaffe sig den?! Landmandens Vone er i Almindelighed ikke stor, vil man altsaa unde ham denne Bederqvælgelse, maae den ikke være saa kostbar som hidtil.

Den Told, som næsten alle udenlandske Vahrer ere underkastede for at turde indføres, er en Last, der falder ligesaa tungt paa den Kartige som paa den Rige. Mange af disse Vahrer ere absolute

Nødvendigheds Artikler, andre ere ved en langvarig Brug blevene ligesaa uundværlige for mange Mennesker, atter andre tjene til at forhøje Nydelsen af et behageligere Liv, og atter mange endnu ere Luxus-Artikler i høieste Grad Med Forsæt at forhøje Prisen paa de Nødvendigheds Artikler saa mange Fatige og mindre Formuende behøve og hvorpaa Industriens Førfremmelse for en Deel beroer, maae gjøre hine modløse og berøbe dem Midlerne at subsistere. Ligesaa lidet synes det billigt at ville forhindre, eller i det mindste vanskelig gjøre, Nydelsen af Livets Behageligheder; og endelig saa uskadelig Fortoldningen af Luxusbahrer for Resten kan være, saa synes det dog ikke raadeligt, allene for dem at anlægge Toldboder og lønne kostbare Tjenere, der kun opsluge den hele Fordeel.

En fuldkommen fri Handel synes altsaa ikke allene billig, men er ogsaa nødvendig for at befordre vort kjære Fædelands Opkomst, thi det kan ikke seile, at naar Udlænderen finder en aaben og uhindret Handel i vore Havne, han da vil komme med sine Frembringelser og igjen indtage vore Producter. Hvorledes det Tab den Kongl. Kasse her ved blev udsat for bedst erstattedes, vil jeg i det følgende faae Anledning til at vise. Maaſkee at Fabrikanten vilde klage over, at hans Fabrikanter ved Handelens Frigivelse ikke længere fandt nogen Udførsning. Men er denne Evang billig og retfærdig? og har man nogensinde viist Ugerdyrkeren

en lignende Begunstigelse ?! At ville fremkunfle Fabriker og Manufacturer i et Land, hvor Folke-
mængden kun er svag og Productionen ringe, er
det samme som at behørde Nationen med en svær
Skat. De ved Manufacturers Udlæg Agerdyrk-
ningen berøvede Hænder, ville forhøje Dagloen og
gjøre Agerdyrkningen mindre fordeelagtig, og de
ved fremkunfledede Fabriker frembragte dyre Fabri-
kater, som paanødes Nationen, ville afvinge den en
større Udgiut end udenlandske mindre dyre Fabri-
kater vilde have kostet. Den naturlige Orden,
hvorefter Fabriker og Manufacturer i et Land
som vort med Fordeel fremkomme og blomstre, er,
naar Agerdyrkningen og Befolkningen gjøre saa
store Fremfkridt, at første frembringer lave Priser
paa Livets første Fornødenheder, og sidste en saa
stor Overflødighed af Menneker, at der fattes Ar-
bejde til at beskæftige dem med. Da ville Manu-
facturer af sig selv fremkomme og blomstre trods
al Indførsel fra Udlandet, fordi den lave Priis til
hvilkken vi da kunne sælge vore egne Fabrikater vil
fortrænge de udenlandske *). Kyndige og formu-

*) Saa jammerligt som mange Fabrikantere i nærvæ-
rende Dieblif klage over Tab, saa utidig er dog deres
Klage. En af vore vindfibeligste og meest indfats-
fulde Fabrikantere har forsikret mig, at han endnu
altid har den onfseligste Affætning paa sit Klæde;
men siger han, vi maae ei læn ere gjøre Regning
paa 200 prEt. Fordeel, 25 prEt. kan ogsaa gaae an.
Gid det kun stod sig halv saa godt med Agerdyrkningen!
Han erklærede den Told af 30 prEt. udenlandske Klæ-

ende Fabrikantere fra Udlandet vilde da ved de gode Udsigter Landets Forsatning tilbyder dem, nedsætte dem hos os og udbrede Kundskaber i dette Kog.

Alt Penge gaar ud af Landet for fremmede Væhrer er ingen Ulykke, saasnart vi kun sørge for, at lignende Summer igjen komme ind for egne Producers Udsørsel, og er vor Stilling saa pæqver, at vi lidet eller intet have at udføre, saa lad os endeligen blive fornuftige og ikke sætte os i Gjæld. En klog Husfader afmaaler sine Udgifter efter sine Indtægter, og vogter sig for at røre ved Capitalet, hvorfor skulde en heel Nation ikke gjøre det samme? Forbud mod Indsørsel og høie Soldatter ere ikke Midlerne, at bibringe os dette Maxim; meget mere synes de at formere Attraaen efter udenlandske Væhrer og foranledige mange Indsmuglinger. Nei hertil behøves langt kraftfuldere Midler. Edel Resignation og Bortffærneise af al Misundelse over at see den mere formuende nyde et bedre og behageligere Liv; Ophøielse over den Spot man er udsat for, naar man ikke vil følge Dagens Tone og vise sig over Tone; og endeligen det faste Forsæt med Deconomie og Utrættelighed at vilde arbejde sig frem, maae besjæle os førend vi

desforter der maae betales for aldeles overskud, og var af den Mening, at de indenlandske Manufacturer gjerne uden samme kunde bestaae, da, som han angav, de raar Materialier og Livets første Fornødenheder faae i lav Priis, og Maskineriet har gjort temmelig betydelige Fremffridt hos os.

tænke paa nogen Fremgang i vores oeconomiske Stilling.

Jeg kommer tilbage til vores første Materie: Skjønt mindre trykkende, men dog altid som et Baand, der hviler paa Agerdyrkningen, maae Indførsels Consumtionen betragtes: den er en indirecte Skat paa Landmanden, thi kommer han med sine Producter til Torvs, maae han enten sælge dem saa meget bedre Kjøb eller ogsaa betale Consumtionen. Ligesaa trykkende for Kunstfliden er Male-Afgiften i Almindelighed. Jeg vil kun nævne her den svære Afgift, som er paalagt Brændeviinstorvet. Maae ikke den danske Brændeviin derved stige saa høit i Priis, at den ikke kan konkurrere ved Affætningen med den holsteenske, og troer man maafee, at denne Afgifts fulde Beløb i Virkeligheden udredes?!!!

Man indvender ikke herimod, at den Afgift den holsteenske Brændeviin maae give for at indføres i Danmark, igjen opveier Male-Afgiften; en utroelig Mængde Brændeviin fra Holsteen indføres uden at betale Told!

Hvor lidet indbringende og hvor bekostelige disse Indretninger i øvrigt ere for Staten, behøver intet Beviis, det blotte Diekast er overbevisende nok. Ikke at tale om den ubehagelige Sensation, den med Accisehæbelsen forbundne Visitation opvækker, og Indsmugling som mange, mere af Had mod denne Afgift end for dens Betydeligheds Skyld, udøve. Man finder ogsaa i Almin-

delighed, at naar Accise-Betjenterne ere meget strænge, de da ere forhadte og udsatte for mange Vexationer. Saaledes maae Moraliteten ogsaa ved slige Indretninger svækkes. Det er altid Leiligheden, der gjør Tyven, og jo flere Leiligheder, jo flere Tyve. Jo færre Oppbevarstiers Maader, des færre Oppbevarstiers Betjenter og folgeligen saa meget mindre Leilighed til Bedrageri; ikke at tale om de derved formindskede Omkostninger. Dagens Begivenheder ere bekjendte nok og saa oprørende, at jeg ikke behøver som Bevis herpaa her at nævne dem.

Ønskeligt altsaa for hele Staten og isærdeleshed for Agerdyrkningens Forfremmelse, at alle Landets raae eller forædlede Producter, fri og uden mindste Hinder, under alle Omstændigheder maatte kunne forlade vore Kyster, ligesom Handelen i Almindelighed blive frigiven. Ingen Premier, ingen særegne Begunstigelser eller Opmuntringer af nogen Slags, ville have saa velgjørende Følger som denne. Den tænkende og velhavende Borger eller Landmand vil da sætte sin Capital i de Ting, der indbringe mest og saaledes de Grene, der efter Tids- og Local-Omstændighederne ere mest passende, af sig selv blomstre uden at man har nødig saaledes som ofte er skeet, at begunstige en enkelt Green paa Beføstning af en anden, ofte langt mere passende.

A.

Blandt de Aarsager, der forarsage Landmanden betydeligt Tab og i Almindelighed sidste Aars Ulykke, tæller jeg ogsaa vort Papiir-Penge-system. Det er bekjendt nok, hvorledes mange have vidst og forstaae endnu at benytte dem af den Forvirring, der har hersket i vort Pengevæsen, medens den fredssommelige og arbeidsomme Landmand uden Indflydelse var og endnu er udsat for alle Coursens Capriser! Mangen Landmand har i denne fatale Cours fundet sin Undergang, og jeg tør sige, langt flere vilde desværre endnu finde den! Aldrig har et saa misligt Forhold fundet Sted imellem Prisen paa Landmandens Produkter og de Kornødenheder han maae kjøbe, samt Renters og Skatters Beløb. De fleste Renter betales dog efter en vis Cours, eller ere dog formedelt Pengenes stegne Værdie for Øjeblikket meget høie. Skatterne ere beregnede efter Statens Kornødenheder, hvortil ikke er lagt en reel *), men en nominal Værdie til Grund, saaledes at Yderne ved den nærværende Bedring af vor Cours og den sunkne Pris af alle Producter, tabe betydeligt. Kjøbmanden beregner sine Vahrer efter Børs Coursen og kun den arme Landmands Produkter ere udsatte for den vilkaarlige Pris Finkelbrønderen behager at sætte paa dem.

Saa onskelig og saa behagelig for Fædrenerlands Vennen den nærværende Bedring af vort

*) Dette er nu forandret paa en saare onskelig Maade.
B. F. R.

Papiir i mange Henseender maae være, saa uhykelige Følger vil den dog have for mangen Landmand, der i de senere Aar kjøbte Land: Eiendomme efter den da gjeldende nominelle Priis, men ikke efter den da værente reelle Værdie. Disse begræde nu ved Coursens Bedring og Jordeiendommens sunke Priis deres Daarlighed og see med Forfærdelse deres Undergang imøde. Allerede ere mange agtværdige Mænd faldne som Offer for deres Vindstibelighed. Mange flere trues med samme Eljebne, og raades ikke Rod herpaa, ved at reducere enhver siden 1813 indgaaet Sjælsforkøbing til dens oprindelige Værdie i rede Søl (?!), maae snart al Vindstibelighed forsvinde fra vore Gletter, og den Banqverot, der truer saa mange, blive en Rational Banqverot.

Dette er ikke den eneste Ulykke Rigsbanksejdlernes Bedring har foranlediget. Det kunde ikke længere undgaae Capitalistens og Agerkarlens skarpe Blik, at naar de i nærværende Dieblis fik deres paa Sølsværdie lydende Obligationer omskrevne til Rødværdie, de ved de Udsigter Coursens Bedring tilbyde dem, snart kunde vente at faae ligesaa mange Rigsbankdalere C. B. som nu R. B. Dette har foranlediget i afdigte 11 Dec. Termin en almindelig Opsigelse af alle Capitaler lydende paa C. B. Slige Speculationer med Penge, der ikke kunne finde Sted uden een af Parternes Tab, tyde paa en Feil i vort Pengevæsen, som tiensynligen ligger deri, at vi have flere end een

Pengesort i Landet. Er der Fordeel ved at eje S. B., ville alle have deres Capitaler omskrevne i S. B. Forhøies derimod N. B. indvortes Værd, skal alt omskrives til N. B. o. s. v.; og saaledes Debitor idelig være udsat for at faae Pengene op, sagte og ved Pengesortens Forandring at lide Tab. Det er beklageligt, at en Mand, der lever af sine Hænders Arbeide eller sin Industries Er, hverv, og for Resten er uden politisk Indflydelse, maae see sin Gjæld ved et eneste Pennestrog paa Børsen betydelig forøget. Og ligesaa beklageligt for det almindelige, er den Leilighed til Nageren og Agioteren, Indretningen med vort Pengevæsen tilbyder!

Til Ulyffens Fylde kommer endnu den store Pengetrang, der er bleven saa følelig, at hvis ingen ubentet Forandring heri sker, Snarsting 1818 før vil ligne en Pengestilstand end Pengeomsats. Det er at vente, at ikke den halve Deel af de optagne Kapitaler ville blive betalte; for den anden halve Deel vil det nok blive Creditors isteden for Debtors Sag, at sørge hvor han faaer Penge fra. Den værdige Hr. Inspector Trsiel har gjort et vigtigt Forslag til at afhjælpe den Ulykke, der truer saa mange Tusinde *). Det er hvi Tid, at der bekjendtgjøres om fra denne Kant

*) I Virkeligheden er Pengetrangen ikke saa stor som Capitalisterne bemoie dem for at lade den gjælde. Og man kan med Føie antage, at Faste om et Laan paa Een Million Rigsbankdalere snart maatte foran-

kan ventes nogen Hjælp for at adsprede den Tung-
sindighed, der har bemægtiget sig de fleste Debitorer,
thi det vil ikke allene i næstkommende Snaptings-
termin blive nok, at de paatage dem deres Gjæld i
Ravne, Værdie og derved aabne dem Veien til
Udengang, men det vil mest komme an paa hvem
der bedst kan tilfredsstille Creditors Graadighed.

Af alt dette følger, at vi for Diebliffet trænge
til nogle almindelige Bestemmelser, der kunne
sikre Debtors Skjebne, og for i Fremtiden at
forebygge lignende Uheld, at der foretages en total
Forandring i vort Pengevæsen. (?) Allene Freden og
en blomstrende Handel kunne soutenere vore Rigs-
banksedler. Ved mindste Krig vil alt komme i
Uorden igjen og vi være udsatte for alle deraf fly-
dende Ulykker. Mig synes at vi have tilstrækkelig
Erfaring herfor.

En saare vigtig og ønskelig Forandring bliver
altsaa vore Papiirpenges med Sølv- Vær-
diens Afskaffelse og i disses Sted Sølvmyn-
tens Indførelse efter en god Myntefod. At
dette Raad er lettere at give end at udføre, til-
staaer jeg gjerne, men umueligt kan ingen falde det.
Kun at man med Sagkundskab og Overlæg forener
den uroffelige Villie at bringe Sagen i Udførelse.

dre Scenen. Man har før seet, hvorledes en indbildt
Kornmangel ved at aabne ubetydelige Magasiner, har
forandret sig til Overflødighed.

Nationen venter længselsfuld denne Velgjerning og seer med Misundelse en Part af Riget allerede at nyde den.

5.

Mindre vigtig, men dog altid meget nyttig forekommer mig en Forandring i Maaden paa hvilken Capitelstarten sættes. Saaledes som Fremgangsmaaaden nu er, faaer man ikke en Gjennemsnit af de Priser Landmanden har faaet for sit Korn, hvilket dog billigen burde være Tilfældet. De høie Kornpriser, som sædvanligen i Sept. og Oct. finde Sted, komme ikke Landmanden i Almindelighed til Nytte; men kun den der har Oplag af Korn og de enkelte der sælge Sæderne, og dog tages de med i Gjennemsnits Summen. Landmanden betaler altsaa mere end om han havde leveret Kornet i Natura *), hvilket dog af ingen Rettsindig kan begjeres. Saaledes maane det samme ogsaa finde Sted, hver Gang Kornet falder i Pris i Januari og Februari, de egentlige Sælgemaaneder; og for Landmanden vil det ikke blive lidet trykkende, naar han, for at betale sin Tiende og andre Prestationer efter Capitelstarten, skal sælge et større Quantum Korn end der oprindeligen er bestemt, ofte alt hvad han har tilovers for at befriide sine øvrige Udgifter **); og den Godtgjæ-

*) Her findes det modsatte almindeligen Sted.

B. F. N.

**) I Aar er Capitelstarten for Weile Amt: Aug 15 Rbd. 70 k., Bys 9 Rbd. 1 k., Hare 5 Rbd. 2 k.

relse hvorfor han maaſtee i det paaſølgende Aar ved en lav Kapitelſtart og høie Kornpriser, ſaaledes ſom ofte har været Tilfældet kan vente, fommer ham dog ikke ſynderlig til Nytte, da den ikke opveier den Uorden, der i det foregaaende Aar rammede hans indre Oeconomie. Paa Grund heraf holder jeg det rigtigere, at Kapitelſtartten ſættes efter Gjennemſnitsprisen af de 3 Maanedes December, Januari og Februari, og at Betalingen udredes midt i Marts, hvorved Landmanden ikke kommer til at gibe mere end han ſelv har ſaaet, eller Eiendetageren til at ſaae mindre end han ſelv kunde have udbragt af Kornet; og den forſtes Udgifter ſamt den ſiſtes Indtægter da bedre ſvare til de øvrige Tidſomſtændigheder.

6.

En af de Aarsager, der ſtandſe Agerdyrkningens Opkomſt i Almindelighed og en Begynders Virksomhed i Eardeleſhed, ſynes mig at være vort Skattesystem. Man har lagt ſørſte Delen af denne Byrde paa Jord Eiendommene, uden at tage Henſyn til diſſes ringe Inportabilitet imod andre Næringsveie og de enkelte Individuers ſtorre

1c. og de for Diebliktet gjeldende Priser ere 10 Rbd. for Rugen, 6 Rbd. for Bygget og 3½ Rbd. for Havre. Hvorledes er det muligt, at Bonden ved et ſaadant Misforhold kan beſtaa?

eller mindre Formue. Herved har man rigtig nok naaet den letteste Maade at bestemme enhvers Bidrag, men man har ogsaa saaledes bebyrdet Landmanden og især den ikke Formuende, at Landmanden kun med største Møie slider sig igjennem istedet for at skride frem ad. Hvor ulige er ikke den Nytte en formuende og en ikke formuende Landmand have af tvende ellers lige store, med Hartkorn lige bebyrdede, og ligesæl dyrkede Gaarde? Første beholder, efter at have bestridt alle Udgifter, undertiden endnu nogle pr Et. Renter af den Capital, han anvendte paa Gaardens Kjøb; men sidste maae overlade mere eller mindre deraf til andre, sælgelig beholder han kun lidet eller intet tilovers til Forbedringer, til Afdrag paa Capitalen, fort til Anvendelse af de Midler, hvorved han kan formere sine Indtægter og forbedre sine Kaar, medens den Formuende fuldkommen er i Besiddelse af alle disse Fordele. Og dog betale begge lige store Skatter! Det samme gjelder endnu mere for Landmanden i Almindelighed, i Sammenligning med andre næringsdrivende Borgere eller Capitalister, der leve af deres Penge. I Almindelighed koster en lige stor Kapital anvendt i Handel, i Fabriker eller Søfart, ja selv i vore Dage i Disconten, langt bedre Renter end placeret i en Landeiendom. Den daglige Erfaring viser os Kjøbmænd, Fabrikanter o. s. v., der i saa Højde have erhvervet dem en betydelig Formue, medens Landmanden neppe efter mange Aars Anstrængelser

og Uafsømmeligheder erhverber en liden Formue, og dog staae de Skatter, begge Parter betale, langt fra ikke i Forhold til dens Indtægter. Mængderig Mand, Capitalist og Embedsmand med svære Indkomster, betaler næsten slet ingen Skatter, fordi han ingen faste Ejendomme besidder. Kort, det er ikke Nationens Formue og dens Indkomster der skattes (?), men for størstedelen det arbeidsomme fremad stræbende med liden eller ingen Formue begavede Individ.

Paa hvad Grund man selv i vore Tider har paaastaet, at Statens Fornødenheder fornemmeligen burde have af Jordeiendommene, begriber jeg ikke, men saa meget bedre, at mange andre Næringsveie paa Agerdyrkningens Bekostning der ved nyde en Lettelse, der er ubillig, og der forarsager, at saa faa Capitaler anvendes paa Landoecnomien. Det nærværende Skattesystem afficerer altsaa ikke alle Næringsgrene lige stærk, men begunstiger siensynligen enkelte af dem. De Skatter, et Statsborgerlig Samfund betaler, ydes for at sætte Regjeringen istand at skaffe Landet den Beskyttelse, som er nødvendig, for med Rolighed at drive de forskjellige Næringsveie. Billighed taler altsaa for, at enhver bidrager dertil, i Forhold til den individuelle Nytte han har af den Beskyttelse, Lovene og Regjeringen skaffe ham. Skal et Skattesystem altsaa være retfærdigt, bør alle Næringsveie skattes forholdsmaessigen til deres Importabilitet og Opmuntringen til at drive dem deresde Vindst det Hefte. (14)

ved, blive lige stor for alle Capitalister, og Embedsmanden bør ogsaa sættes i Klasse med den der driver Næringsveien og det blandt de sikreste Næringsveie, og fritagelse for at betale Skat kun tildeles den, der intet kan fortjene. Af alle bekjendte Skattesystemer opfylder vel ingen mere disse Fordringer end en vel indrettet Formue- og Indkomstskat! Men hvorledes denne bedst indrettes, deri bestaaer Knuden, som sikkert ikke er let at løse. Det er ingenlunde min Hensigt her at udvikle denne Materie, hvortil mere Erfaring og Kjendskab med Landets Bestaandighed, end jeg kan have, behøves. Kun saa meget være det mig tilladt at foreslaae:

1. Taxationen eller Bestemmelsen af Forholdet, hvorefter ethvert enkelt Individ skal bidrage til Skatternes Udredelse, bør ikke stee med dertil, for hele Amtet, ja ikke engang for et heelt Herred udvalgte Taxatorer, men af en Commission, der vælges iblandt Beboerne selv og ikke faaer en større Virkefreds end det Sogn, den Bye eller det Sted den er fra, og hvor den nøie er bekjendt med Beboernes individuelle Forsatning. Man indseer let Grundene herfor.
2. Det halve Antal af Medlemmerne i Commissionen gaaer aarlig af, og deres Plads erstattes med nye, for at Mand, der ere bekjendte med Forretningernes Gang, altid findes i Commissionen, som tillige kunne rette de tidligere begaaede Feil.

3. Ved Taxationen selv bør visse Regler følges. Saaledes synes det billigt, at Taxationen stiger efter en vis arithmetisk Progression i Forhold til Formuens og Indkomsternes Størrelse, saaledes f. Ex., at noget mere betales af det andet end af det første Tusinde, en Mand's Formue bestaaer af, noget mere af det 3die end af det 2det og saa fremdeles. Tilsvarende bør tages Hensyn til Næringsveienes mere eller mindre Sikkerhed. Den arbejdende Klasse eller Dagleiere, Lønde og Haandværksfolk, maatte billigen ogsaa taxeres, skjøndt kun i et ringe Forhold; thi baade er det Pligt for dem at bidrage til Statens Løb, og vil den deraf flydende Sum formodentlig denne Klasse's Talrighed blive betydelig.
4. Resultatet af Commissionens Forretninger bør i en vis kort Tid staae til Eftersyn for alle og enhver; saaledes at om nogen skulde have at klage over ubillig Ansættelse, man endnu usfortøvet kunde eftersee og berigtige Feilen.

Denne Raade at taxere Formue og Indkomster begynder at blive temmelig bekjendt her i Landet, siden Udgiøsterne til fattig- og Skole-Væsenet ere befalede at lignedes paa Formue, og at den baade er billig og retfærdig og ikke forbunden med uovervindelige Hindringer i Udførelsen, begynder man temmelig almindelig at indsee. (!) Jeg har været

Uindviede ved flige Ligninger til den Prestation, med hvilke man har vidst at bedømme en Mands Forsatning, men dertil hører nødvendigvis at Taxations Mændene udvælges blandt Beboerne selv, som ville tale Sandhed uden Sky og Partiskhed.

En saadan Formue og Indkomst = Skat havde foruden de allerede anførte Fordele den store Nytte, at mange skjulte Rigdomme og mange for skattefrie Personer nu blive skattede, og derved Byrden paa de andre meget lettet, saaledes at den samme Sum Staten nu behøver, reparteret paa den anførte Maade, useilbarligen maatte blive langt mindre besværlig at udrede, og det Tab den Kongl. Kasse blev udsat for, ved den i et af de foregaaende Stykker hentydede Ophævelse af Told- og Consumtions-Væsenet, saaledes sikkerst gjenbandedes *).

7.

Man har paastaet, at Agerdyrkningen i dens nærværende Forsatning er, hvad den for Dieblifket bør være, og at Regjeringens Pligt er: at sætte Grændser for en alt for intensiv Fremgang af denne Industriegreen, hvis skadelige Følger maae blive en alt for stor Population, som Landet tilsidst, selv ved den meest blomstrende Agerdyrkning, ei formaaer at ernære.

*) Man efterlæs herved Schmalz's Haandbog i Stats-Oeconomien!
H. F. R.

Da flige Grundsætninger mere kvalificerer sig til at qvæle Industrien end til at befæste Landets Flor, troer jeg det ikke urigtigt her at opkaste nogle Tvivl imod deres Rigtighed.

Hvad altsaa den første af hine Ytringer angaaer, saa er det vel sandt, at vi i et frugtbart Aar, naar tillige ingen Udsørsel finder Sted, have Overflodighed af Korn, og at dets Priis da er meget lav. Men er Korn da det eneste Landmanden frembringer? Finde ikke vore Heste, vore Stude, vore Fedevarre &c., for det meste god Af sætning? og sæt ogsaa, at disse Artiklers Production i Henseende til Quantiteten staaer i rigtigt Forhold til Af sætningen, saa er det derfor ikke modbevist, at deres saavel som Kornets Af sætning betydelig kunde vinde, om man lagde mere Vild paa at forædle dem, især Kornet, hvorved det ikke allene maatte blive mere søgt, men ogsaa bedre betalt! thi hvorfor skulde Udlandet ikke ligesaa gjerne afhente og betale ligesaa dyrt vore Kornvarer som de østersøiske, naar Qualiteten kun var den samme. En vigtig Bevæggrund for ham blev altid den kærtere Vej; og Handelsforbindelser mangle vi jo heller ikke. Altsaa i Henseende til Qualiteten af vore Producter bliver, vores Agerdyrkning dog altid endnu mange nyttige Forbedringer muelig.

Ogsaa maatte man ønske, at Landmandens Udl forsøgedes saa meget, at han rigelig kunde forsyne sit Huus med Fødemidler. Hidtil har han

med al den Overflødighed i Productionen, man saa meget taler om, dog kun levet knap, ja paa mange Steder ussel, fordi han er nødt at sælge det meste af Productionen, som følgerigen endnu ikke er tilstrækkelig, og hvis Forsøgelse i det mindste altsaa maatte have den gode Folge, at Landmanden blev sat istand at nyde et behageligere og sorgløbere Liv, hvor ved hans Drivtighed, hans Redelighed, hans Fædrelands Kjerlighed og Agtelse for sin egen Stand, meget maatte tiltage.

Uden Tvivl vilde ogsaa Tilladelse for Landmanden, selv at forædle sine Producter, meget bidrage til en større Consumtion og en bedre Dyrkningsmaade. Store Brændeviinsbrænderier, anlagde i de Egne hvor alle dertil fornødne raue Materialier ere godt Kjøb, og under mindre fordeelsagtige Conjunctioner: Kartoffelbrænderier; maatte snart skaffe os Brændevinen for saa godt Kjøb, at den nødvendigen maatte finde Afsetning i Udlandet.

En Handelstractat med de Korn consumerende Stater, hvorved disse tilstædes fri Indførsel af deres Vahrer her i Landet, imod lige Begunstigelse for os, ved Afsetningen af vort Korn hos dem, maatte vist formere Afsetningaen betydeligt; ligesom i Almindelighed Handelsfriheden altid blev et af de bedste Midler, at sikre os en god Afsetning af vore Producter.

Jeg kan derfor ikke istemme den Mening, at vor Agerdyrkning i nærværende Dieblis opfylder dens Bestemmelse, at al videre Fremgang er unytt-

tig og ikke at vente, og ligesaa lidet kan jeg bifalde, at naar alle Hindringer ryddes af Veien, har Regjeringen opfyldt alt hvad man af den kan for-
 dre. At en intensiv Agerdyrkning ikke bør frem-
 funksles, deri ere vel alle fornuftige Statisti-
 kere enige. Enhver kyndig Landmand vil nok
 vide at dyrke sine Ejendomme i Overeensstemmelse
 med de Fordeler, Tidsumstændighederne og de uøstse
 Fremskridt i Agerdyrkningen tilbyde, uden at
 man har nødig ved Opmuntringer at spore ham
 dertil. Men da Massen af det agerbrugende Pu-
 blicum endnu for største Delen bestaaer af fordoms-
 fulde uoplyste Hoveder, der med en uimodstaaelig
 Kraft hænge til den gamle Slendrian, synes det
 at være Pligt, at udrydde disse Fordomme og at
 befordre landoeconomiske Kundskaber mere udbredte
 iblandt Landmanden, for at sætte ham istand at
 benytte en eller anden gunstig Vending, Tid-
 sumstændighederne mueligen kunde foranledige til en
 total Reform i vort Landbrug. Det gaaer hermed
 som med enhver anden Ting; vil man udføre no-
 get, maae man i Tide have det Fornødne i Be-
 redskab. Saaledes modtog Agerdyrkningen efter
 Fællesskabets Ophævelse betydelige Forbedringer,
 da Krigen imellem Frankrig og England aabnede
 Danmarks Handel og Producter en fordeelagtig
 Udsæls, saaledes vil maaskee engang en Krig,
 en Revolution i en Naboeetat, foranledige Bøvel-
 brugens mere almindelige Udbredelse iblandt os.

. Hvad nu den næste Paastand angaaer, saa
 maae jeg oprigtig tilstaae, at jeg ikke indseer, hvor-
 ledes at intensiøst Agerbrug skulde have den umid-
 delbare Følge, at Folkemængdens Tilvæxt blev
 saa farlig som her angives. Lad Frugtvoexlen med
 Brakfrugtavl og Staldfodring, ja den skønneste
 Haugekultur blive almindelig, og ikke en Plet
 Jord findes uopdyrket, saa vil dog den Masse
 arbejdende Kræfter, som hertil behøves og dertil vil
 søges tilveiebragt, ikke overstige en vis Punkt,
 nemlig den fornødne, og denne igjen staae i et
 fordeelagtigt Forhold til Productionen, thi saa
 daarlig handle dog ikke mange, at de skulde fore-
 tage dem noget ufordeelagtigt mod dem selv. En
 intensiø Agerdyrkning vil altsaa ikke frembringe
 flere Mennesker end der til de forskjellige Arbej-
 ders Udførelse behøves, og kan derfor ikke ansees
 som et directe Middel til Populationens Forø-
 gelse, men vel som en Betingelse uden hvil-
 ken den ikke bør skee, og naar alting gaaer
 sin naturlige Gang, ikke vil skee; thi Føde be-
 høve alle Guds Skabninger og, hvor denne ikke
 findes, fremkomme heller ikke Mennesker. Jo større
 Production et Land har, jo lettere Kjøb har man
 Livets første Fornødenheder, jo mere falder Dag-
 leien, jo flere Entrepriser uden for Agerdyrkingen
 sættes i Værk, jo flere nye Familier fremkomme
 og jo mere stiger Folkemængden; men standse
 Productionen, maae alle andre Følger standse
 med, og forringes Productionen, forringes ogsaa

Dristigheden og følgerigen Folkemængden med. Lad Danmarks hele Areal blive opdyrket og en havemæssig Cultur blive almindelig, Productionen altsaa stige meget høit. Lad Menneskene formere dem til det dobbelte og tredobbelte om man vil; kan Agerdyrkningen, ligemeget af hvad Aarsag ikke stige høiere eller gaaer den tilbage, maae Producterne strax stige i Priis, dette vil igjen formindste Dristigheden, nedsætte Fabrikernes og Manufacturerne's Tal og betage Menneskene Leilighed at formere dem. Derfor vil Folkemængden i et Land som Sverrig og Norge, hvor egentlig Mennesker kun boe for at benytte disse Landes Producter, og som altsaa ere at ansee som Fabrikker af den store europæiske Stat, aldrig stige betydeligt; thi de ere i Henseende til deres Existens alt for afhængige af andre Stater, og Aarsagen, hvorfor de beboedes, er indskrænket. Man kan altsaa ubekymret for Følgerne lade Agerdyrkningen blomstre; naar alt gaaer sin naturlige Gang, vil Populationen aldrig blive for stor, eller stige over Landets Evne at føde den *).

Frygt for Hungersnød, fordi Folkemængden kunde stige uforholdsmæssigen mod Productionen, er altsaa ugrundet, thi Aarsagen kan ikke finde

*) At en i det uendelige breven Parcellering, naar den var muelig, kunde have den omtalte farlige Følge, er meget sandsynlig, men Udparcelleringen er ingen forbedret Agerbrug, og har intet med samme at bestille.

Sted, og skulde Misværet foranledige Hungerenød, da indseer jeg ikke med vor værdige Hr. Rønne, hvorfor flere af Tusinde skulde hendse i et befolket og kultiveret Land, end i et slet befolket og slet dyrket Land. Millioner Eder Kartofler og Roer, og vel oversåede Kreaturer, ere desuden som samme Forfatter siger gode Hjælpeskilder i Nødstilfælde. Man læse herom Hr. Rønnes Afhandling i Landoecon. Tidender 7 Bind Side 121.

Den Sætning, at uopdyrkede Jorder i en Stat ere ønskelige, fordi de afgive en Resource, naar Populationen stiger for høit, falder af samme Aarsager tilbage. Hvilken ussel Resource desuden, der saalænge den er til, ingen Nytte afgiver, og saasnart den benyttes, er tilintetgjort. Langt sikkrere og ophøiet er den Resource, vi i Agerdyrkningen selv have, hvis videnskabelige og practiske Udvikling ingen Grændser kjender.

Den hele Sætning om, at Agerdyrkningen bør holdes under visse Stranker for at forebygge en alt for stor unyttig og skadelig Population, kan desuden kun være et Føster af Mistillid til Guds Almagt og store Viisdom, thi hvorledes kan man antage, at Gud lod Mennesker fremkomme, uden tillige at have sørget for Midlerne til deres Ophold?

Af alt dette følger, at Agerdyrkningens blomstrende Fremgang, aldrig kan have skadelige Følger for Staten, men er meget mere ønskelig for sammes Opkomst, ja gandske uundværlig for at

vebligeholde vor Selskændighed. O! at man dog engang ret vilde indsee, at Danmarks første og fornemste Kilde til Velstand er Agerdyrkningen! Man synes dog ret vel at have indseet, at Landets Indtægter ikke svare til den daglig tiltagende Luxus, og har desaaarsag foreslaaet den ene Besparelse og Indskrænkning efter den anden. Hvorlidet de have frugtet er bekiendt, vi forbruge endnu en overordentlig Mængde udenlandske Vahre, og det vi affætte af indenlandske Producter opveier ikke nær de Summer, som gaae ud af Landet. Vigtigt, yderst vigtigt altså, skulle vi bestaae og Velstanden tiltage, at vi skaffe vor activ Handel Overballancen. Dette kan ikke skee ved ganske at frasige os alle udenlandske indbildte eller fornødne Nødvendigheder, hvorved vi kun afbryde vore Forbindelser med Udlandet og spare os selv Veien til vore egne Producters Affætning. Uden passiv Handel kan ingen activ Handel finde Sted og uden først ingen Industrie blomstre i et Land; men at skaffe activ Handel Overvægten, maae være Formaalet for vore Bestræbelser, og dette kan allene skee ved at sikre vore indenlandske Vahre en god Affætning og skænke Handelen den fornødne Frihed. Danmark har intet andet at affætte end Landmandens Producter, hvor naturligt altså, at al muelig Opmuntring skænkes Landmanden for at Productionen baade i Qvantitet og Qvalitet kan tiltage. Den blandt Landmanden saaledes fremkomne Velstand vil snart meddele sig til de øvrige

Stænder; hele Staten vil blomstre og Danmarks gyldne Alder saaledes ikke være fjern!

O! I Edle og Mægtige, under hvis Indflydelse Landets Vel staaer, iler derfor at bortfjerne de Hindringer, der standse Landvæsenets Opkomst. Skjenker Landmanden frie Hænder over sine Eiendomme, skaffer ham Tilladelse at forædle sine Producter efter eget Behag, sørger for vore inoønlønde Producters raske Afmærning og en fordeelsaatig Anskaffelse af de uundværligste udenlandske Fornødenheder. Lad ikke Landmanden i Sammenligning med Stærens øvrige Borgere, uforholdsmæssigen bære Byrden af Skatter, Natural- og Personal-Præstationer; kort hæver de Baand, der svække og lamme Industrien i Almindelighed og trykke Agerdyrkningen i Særdeleshed. Iler hermed I Brave og Edle! Tusindes Velsignelser vilde blive Lønnen for Eders Bestræbelser og hiiset en evig Lyksalighed vente Eder.

Hermed slutter jeg disse Bemærkninger, og haaber ikke at blive miskjendt af mine Læsere. Selve practicerende Landmænd maae de Byrder, der hvile paa denne Classe, være mig bekjendte, naturligt altsaa at jeg ofte tænkte paa Midlerne til Landvæsenets Opkomst. Med Aabenhjertighed og uden Forbeholdenhed har jeg sagt min Mening,

men aldrig har min Hensigt været at fornærme Nogen, eller at opægge Misforståelse mod de nu gjeldende Love; derfor venter jeg igjens skaaansom Bedømmelse og Overbærenhed med Manglerne i denne Afhandling. Har jeg feilet, vil det altid glæde mig at blive bekjendt med noget bedre, naar kun Sandheden altid habes for Øie og Hovedsieme; det, Landets Opkomst, derved opnaaes.

Aldebertsminde ved Weile, den 10 Febr. 1818.

E. Dalgas.

Om den finuldebe Faareavl's Oprindeise
og Fremfriden i den preussiske Stat, og
om de paa Statens Bekostning an-
lagte Stam-Skæferier,

af

Herr Statsraad Thær.

Oversat.

Kongeriget Preussen er særdeles skicket til
Faareavl.

Jeg troer, at torde vore den Paastand, at intet
Land i Europa kan være mere skicket til Faareavl
end de kongelige preussiske Provindser paa denne
Side Elben. De store og sammenhængende Masser,
i hvilke Land-Eiendomme her ere forenede, tattet
være den tidligere, skøndt ufuldkomne Udskiftning,
kunne forskaffe Skæferierne mageløse Græsgange.
Hvor Grund-Eiendommen er udstykket i smallere
Strimler og hvor desaaarsag Fællesskabets Servitut
hviler paa alle Jorder, indskrædkes Faareavlen
paa mange Maader. Alle Græsgange, som ligge
i bestandigt Fællig, ere i Almindelighed, forme-
delt den ringe Omhu, man anvender paa deres

Cultur, meget farlige for denne Dyrart, der ved større Forædling stedse bliver fjælnere. Selv Bjerg-Græsgange, hvilke man ellers med rette antager for meget tjenlige for Faar, have i deres Dale hyppigen baade og kilderige Steder, der i enhver saad Sommer ere meget farlige for Hjorderne.

At Skovgræsgangen er farlig og lidet gavnlig, er noksom bekjendt. Medlagte, med hensigtsmæssige Foderurter besaaede Agre, fra hvilke, for medelst deres sammenhængende Glade, Vandet for det meste kan bortledes, eller hvis usunde Steder dog paa forskjellige Maader kunne affjæres, forskaffe dette Næg større Sikkerhed og den tjenligste Næring, hvilken kan gives hver Flok i den nødvendige Orden og Inddeling.

Det mere sande, men kraftfulde Jordsmon, har efter sine Græsarters indre Bessaffenhed særdeles Fortrin i Hensyn til Faareavl, og er Græsgangen endog mindre hyppig og et større Gladerum nødvendigt, end paa Leer Jord, saa lærer Erfaring dog, at Faarene finde fortrinlig Næring paa hiint. Selv den fletteste Sandjord og den derpaa voxede Graæbunder (*aira canescens*) er for Faarene et kjær Tilsøgtstæd i saadt Veirigt, og dette tørre, beedste Græs nyde de da med meget Velbehag.

Paa den anden Side er Faaredrivt den fordeeltigste Maade, hvorpaa slig høi og tør Jordbund kan benyttes. Vi have meget Ugerland, som i Forhold til sin Jordbund vilde pttre en be-

tydelig Frugtbarhed, dersom Plantenæringen ved idelig Afl af udsugende Frugter ei i langt større Forhold uddroges end ved Gjødsfning gjenerstattedes. Netop derved, at vore Landmænd i visse Perioder vare vindstibelige og opbrøde næsten al Græsgang og Skovgrund, og besaaede den med Græs, ere mange Districter forvandlede til ufrugtbare Heder, hvortil de af Naturen ei vare bestemte. Algerlandet formeredes, Kvægdriøten tog af, og skjøndt Trevangssystemets Regel egentligen var: at gjøde hvert tredje Aar, saa kunde dette dog kun paa en meget lille Deel, hvert sjette, sjældent hvert niende, ofte kun hvert tolvte og attende Aar iværksættes, og maaske har den største Deel af Algerlandet i Markerne efter dets Opdyrkning ingen anden Gjødning erholdt, end den, som det tamme og vilde Kvæg lod falde derpaa.

I denne udtømte Tilstand bliver for os intet andet Middel tilbage, end det, som Mecklenborgeren fra Midten af forrige Aarhundrede med saameget Held har iværksat, nemlig at lade det Halve eller endnu større Deel af Algerlandet ligge urørt til den, ved Dyrenes paa Græsgangen tabte Gjødning, tillige med den ved de udvidede Besætninger forøgede Staldgjødning, atter kunde beriges med Plantenæring; det løse Jordsmon saarer mere Consistens, og det saakaldte hidfige mere Kjølning.

Paa vort Lands høiere og mere tørre Dele er denne Græsning alt for mager til at ernære Hornkvæg saaledes, at det paa nogen Maade kunde

lønne. Men Gaaret derimod, som op søger et hvert Halmstraae og gjerne bevæger sig fra et Sted til et andet, finder, naar Pladsen ikkun er stor nok, stedsse tilstrækkelig Næring; dets Gjødning, der fordeeler sig mere, er til Græsgangens Forbedring selv meget virksommere, end Qvægets Gjødning, der falder plættevis og i Bunker. Siin bortdunster mindre og forbinder sig inderligere med Jorden.

Allerede derfor er det afgjort fordeelsagtigere at benytte Agerlandets Græsning til Gaar end til Qvæg. Men det er fornemmelig ved den større Fordeel, som Gaarene yde, at man endog forestrækker dem paa de Agre, der ellers vel kunde ernære Hornqvæg, forudsat blot at Gaarestammen ikkun er bragt til nogen Forædling, jeg vil et sige til Fuldkommenhed, fordi denne i Almindelighed ei hurtigen opnaaes. Det er uden for al Tvivl, at man saaledes ved at benytte den Jord til Gaar som ved vor sædvanlige Drist har aldeles ingen, og nsie regnet, endog negativ Værd, kan bringe den til eminent Værd.

Winterfodring, der bør staae i Forhold til den forbedrede eller dog formerede Græsning, naar ethvert Skæferie i sit Slags skal kunne lønne sig, indskrænkedes forhen hyppigt ved Mangel paa Eng. Dette kan ved de nu udbredte landøkonomiske Kundskaber aldeles ikke meer være Tilfældet. Der,
8de Bind 2det Hefte.

hvor Enghøe ei kan erstattes ved Kløver, Lucerne- og Sparcette-Høe, hvor hverken Jordsmon eller Clima er skikket til disse Planters Aul, dyrkes stedse mangeslags Blandingsfoder, der slaaes i grøn eller halvmoden Tilstand, samt Spergel og fremfor alt Kartoffer. At de sidste erstatte ethvert andet Foder, nøie beregnet, yde det mindste kostbare og ved tilbørlig Dyrkning, aldrig slaae feil, er nu ved mangfoldige Erfaringer (af hvilke mange endnu i Vinter meddeltes i den af det berlinste Selskab for Uldens Forædling da holdte Forsamling) sat udenfor al Tvivl. Betydelige Skæferier af det fineste Slags ere flere Vintere igjennem holdte i den bedste Tilstand, blot ved Halm og Kartoffer. I Sachsen maatte man paa mange Godser give Kjørne istedet for Høe og selv ved høie Sædpriser fandtes dette fordeelagtigt, men mindre kostbart og virkelig tjenligere for Faarene, er Fodring med Kartoffer, eller, om man vil, med andre Rodvæxter. Desuden indskrænkes paa denne Maade Faareavlen aldeles ikke *).

*) I en Afhandling om Arndts Geschichte des Pommerischen Bauerhofes, som findes i deutsche Beobachter, beskylbes Merino for at fortrænge Menneffene fra Pommeren. Hvor Merinos gaae, mener Forfatteren, kunde gaae Menneffer, hvilke Staten til sine Høe mere behøver. De gode, fromme Skabninger! skulde man ikke troe de vare glubende Dyr! Men tiltager ikke Pommerens Folkemængde mere, saa ere de lige saa lidet Skyld deri, som la nation féroce, nommée les Haidschnukkes, i at den lyneborgske Hede ei er opdyrket. Forfatteren, som man iøvrigt ikke

Vertil kommer den preussiske Nations udmærkede Industrie, dens driftige Aand forbunden med Standhaftighed der vedbliver, selv naar Udsalget ved tilfældige Hindringer glipper; uden hvilke Egenheder man i ingen Green af den høiere Lands

Kan nægte skarpsindige, statsoeconomiske Anskuelser, har endnu ei fattet, at i vort nordlige Klima, og især naar Ugeren fra sin første Opdyrkning er uddragen den af Naturen tidligere sammendyngede Kraft, kan større Folkemængde ikkun grundes paa orogget Dvægaal, da denne allene er istand til at forstaae og vedligeholde Jorden den Frugtbarhed, som er nødvendig for at frembringe Levnetsmidler til et større Antal Mennesker. Husdyrene gaar aldrig Menneskene i Veien, og jo flere af disse er paa Jorden, des flere Mennesker. Dette beviser England, Holland, Franken, Schlesien o. s. v. I Spanien maae vistnok Menneskene tildeels vige Skæferierne; dog ere ikke Aarene Skyld heri, men Menneske, ved de Indretninger de have truffet med disse godmodige Dyr. England holder paa et lige Glæde um dobbelt saa mange Aar som Spanien; men disse Aar ere hoved-Grundvolden for den uhyre Menneskemængdes Ernæring. Det er vistnok sandt, at Jorderne i Pommern allerede ved Udsigten til en mere forøget Aareavl erholder større Værdie, og at Jorderne derfor ere mindre tilbøielige til at sælge den for enhver Pris. Men naar der gives Mennesker, som kunne betale og ved omhyggeligere Drivt bedre benytte den, saa ville Jordeiere sikkert findes beredvillige til at sælge eller bortforpagte og flige Mennesker ville upaatvivleligt findes, naar engang en Stamme af frie, smaa Grund-Eiere dannes. Men de store Godsseiere ville lære, at de paa Halvdelen af deres Jorder kunne holde dobbelt saa mange Aar, som nu paa det Hele, uden derfor at formindske deres nærsærende Kornavl, men ikkun Udsæden og Arbeidet.

husholdning, mindst i den finudbede Faareavl, gjør mærkelige og varige Fremskridt.

Nel er Faareavl stedse stærkt drevet i Markerne, Pommern og Schlesien og har været disse Provindsers betydeligste dyriske Production; men man behjælper sig dog kun dermed, hvor Mangel paa Græsgang og Enge hindrede Nørgaavlens videre Udbredelse. Den gav, naar man rigtig beregner det lidet Høe og de samtlige Omkostninger, intetsteds noget reent Udbytte, og ifkun Koldgjødnin-gen og Halmens Forvandling til Gjødning var det som erstattede Omkostningerne saa ringe de end vare. De mange Sygdomme, hvis Behandling man ei forstod, forarsagede saa stor Dødelighed blandt Hjorderne, at manges Landmand beklagede, at være nødsaget til at holde Faar, blot for at skaffe sig nogen Gjødning.

En Grund-Stat, der fremvirkede det, som Hr. Forf. ventet deraf, nemlig, tvang Ejerne til at give Slip paa deres Besiddelser, var det Jordærvælgste, der kunde møde vor Stat. Derod vilde, under de Omstændigheder, i hvilke Jordæren for nærværende Tid almindeligen befinde og maae b-finde sig, den første Deel af Nationalformuen bliver aldeles ødelagt og Jord, hvis Besiddelse man kunde ønske, forvandles til øde Græsninger. Iøvrigt har jeg slet intet imod, at en Deel af Statsformøen nhederne oppebæres ved en Grundkat af Jorderne, forudsat at den kunde lignede rigtigere efter den rene Indtægt, som Jorden ved den eenrante indførte Benyttelsesmaade giver — thi Industrie her ei beskæft.s — og at den erlægger den, som under hiin rene Indkomst. Thi blot af den rene disponible Indkomst kan Staten varig have Afgift.

Udbyttet af hundrede Stykker Faar var anslaaet til 25 Rbdlr., hvorved Eng og Græsning ei vare bragte med i Beregning, og mangen Forpagter beklagede sig over, at hiin Taxation var for høi. Imidlertid blev Faareavlens Vigtighed for Staten tilfulde erkjendt af vor Regjering, og det gjordes Godseiere og Forpagtere til Pligt at holde Faar; ved hvilken Evang rigtigt nok Tilbøieligheden dertil snarere formindskedes end formeredes.

Frederik den Stores Bestræbelser for Landhuusholdningen og Faareavlen.

Frederik den Store var formodentlig den første i Lydsland, der fattede den Idee, at forbedre vor Faareavl ved Indførelse af Merinos Racerne. Det er lidet bekjendt, at dette ved hans Regjerings Tiltrædelse var et af de første Skridt til Agerdyrkningens Fremme og at han alt i Aaret 1748 lod forskrive endeel Vædere fra Spanien og senere gjentog dette flere Gange. Men disse Vædere forsvandt uden at frembringe nogen mærkelig Virkning og gik maaskee over Grændsen. Men i Aaret 1783 lod han et betydeligt Antal Vædere og Moder Faar forskrive, deels fra Spanien, deels fra den afrikanske Kyst og England, i det Hiemmed at anlægge et Stam Stæferie lig det

som nu findes i Sachsen. Denne store Regent havde saare megen Sands for Landhuusholdningen; han erkjendte den for Rationalvelstandens Basis, indsaac dens Mangler, og søgte meget alvorligt at forbedre den efter rigtige, men ham ei fuldkomment tydelige Ideer. Men en synderlig ugunstig Stjerne svævede over alt hvad han foretog sig, med Hensyn paa Agerdyrkningen. Hans Ideer og Planer misforstodes af dem, der skulde udføre dem, mange af dem bleve af Uvidenhed anseet for uiværksættelige og derfor betragtede blot som den store Monarks Lune, over hvis Udsærelse man tillod sig at skuffe ham. Man kunde ved Forbedringer af det Slags vove dette snarere end ved andre; efterdi nemlig landoeconomiske Foretagenders Udfald ikke umiddelbar er afhængigt af Mennekehænder og Villie, men ikkun kan frembringes ved Naturkræfternes Ledning og først efter et længere Tidrum forventes, og da haabede man, at Kongen alt vilde have glemt det. I vor Stat, som i de fleste andre, fattedes et af sagskyndige Mænd bestaaende Organ for den landoeconomiske Haandtering, andre Statstjenere kunne ei løsrive sig fra Stadboerens Synspuncter, og stode i den Formening, at de fleste Forbedringer i Landhuusholdningen ikkun vare Sant, og at den uncultiverede Bonde blev dog den bedste Landmand, da han nødtes til at arbejde, ligesom Negeren til at frembringe. Blandt alle Forbedringer, hvilke Frederik den Store med den alvorligste Villie bad at

udføres, og hvilke i deres Grund, Idee vare meget rigtige, lykkedes ifkun det, som ved mathematisk Kunst og menneskelige Kræfter kunde iværksættes, nemlig store sumptige Landstrækningers Udtapninger. Aldrig triumpherede den store Mand inderligere og mere tilfreds, end da han staaende paa Odermarskens Dæmning udraabde: Jeg har vundet en Provinds! Men desværre foraarfagede mange andre feilslagne Planer, og det ringe Held, han erfoer af det, som foretoges endog under hans egne Øjne, at han tilsidst, synes at opgive Haabet om en blomstrende Agricultur, og fik Forkjærlighed for Manufacturbæsenet, hvor med det syntes at lykkes ham bedre; og nu begyndte han dette selv paa Agerdyrkningens Bekostning. Saadant var ei hans tidligere Tændets.

Paa denne Maaade mislykkedes nu ogsaa hiint projecterte Stam-Skæferie. Dette havde, som fast alle reisende Hjorder medbragt Skab i høi Grad, en Sygdom, hvilken den største Deel af Skæferne frygtede som Pest, uden at forstaae at behandle den. Til et slegt Anlæg ved Hjælp af søge og langt borte hentede Dyr, udfordres en Mand, som vil drive det med Forstand, med varm Kjærlighed og Iver for Sagen, og som ei lader sig afskrække ved at see en Deel af sine Forbentninger uopfyldte; thi ellers ere alle derpaa anvendte Omkostninger spildte. Hiin Hjord er nu forsvunden; dog kunne nogle Spor af dens Tilværelse og Afkom endnu opdages.

Indførelse af finuldede Faar i Sachsen og andre tydske Lande.

Imidlertid var det sachsiske Stam- Skæferie blevet til og dets Fremgang vakte tænkende Landmænds Opmærksomhed ogsaa i vor Stat. Da dette Skæferie har virket fordeelsagtigen paa vore Provindser, og kan ansees for Moder til alle ædle og forædlede Hjorde i det nordøstlige Tydskland, saa fortjener det her særskilt at omtales.

I Aaret 1765 grundedes dette Skæferie først ved en Foræring, som det spanske Hof gjorde det sachsiske. Kongen af Spanien vilde ved denne Foræring erstatte Sachsen, hvad det ved Krigen havde lidt, og hæve det igjen af den sørgelige Tilstand, hvori det var nedfunktet. Hvorledes det kunde skee ved en Foræring af 230 Stykker Faar, var vel dengang alle, og er selv endnu mange, ubegribeligt; alligevel er det skeet! og Sachsens Vinding derved er saa stor, at den rigeligen opveier Tabet ved Krigen. Hine Faar, nemlig 102 Stykker to- og treaarige Bødere af Skæferierne Alfaro og Bejar, af Lurbieta, Alcolea og Regretti, og 128 toaarige Moder- Faar af Escorial, Hjorden, omhyggeligen udsøgte efter Kongen af Spaniens Befaling, oversendtes paa hans Bekostning over Cadix og Hamborg. Heraf oprettedes et Stam- Skæferie, og de overcomplete Bødere udlaanedes uden Betaling i Springtiden til private Skæferier. At de vare angrebne af Skab, hindrede i Begynn-

belsen Forædlingens Fremskridt meget; thi Skæferie. Eierne frygtede for en almindelig Smitte. Dog sandt flere deres Regning ved den forfinede Uld, og deels for at undgaae de hidtil begaaede Feil, og i denne Hjord forhaanden værende Sygdomme, deels for at udvide Virkefredsen endnu mere, besluttedes og udførtes et nyt Indkjøb af Marino-Æaar i Spanien. Dette Indkjøb gjordes i Estremadura af Hjorderne Tranta, Regretti, Villa Paterna og Cueta. Stykket kostede den Gang noget over fyrgetyve Rdlr. og Transporten flete ligeledes over Cadix og Hamborg. Man havde indkjøbt 176 Æaar og 100 Bødere, hvoraf 169 Æaar og 89 Bødere ankom til Sachsen i Aaret 1779.

Hiin ældre Hjord maatte rømme den skønne Græsgang paa Stolpas Slotshjerg for den nyankomne, og begynde adskillige Vandringer, til Hebenstein og tilsidst til Böhmen, hvor den nu staaer. Da man var bange for at den var skabet, forblev den i en Slags Proscription, og man anvendte neppe den fornødne Omhu paa den, hvorfor ogsaa antages at den ei er vedligeholdt usorfalsket, og at mange af de ægte Dyr ere gangne over i private Skæferier. Den forjente ikke en slig Tilfidesættelse, thi det er umiskjendeligt, at dens Uld besad den stærste Fiinhed og meget regulær Væxt, at den selgelig udsprang fra en homogen Stamme. Men den var liden af Væxt og blev ogsaa derfor tilfidesat af dem, som endnu et

forstode at sætte Pris paa hiin Qualitet. Imidlertid synes nogle af de meest udmærkede Privat-
Skæferier i Sachsen at være dannede af den. Fra
den nedstammer saaledes og den originale Merinos
Hjord, der tilhørte den af sin Raaredrivt berømte
Fink i Copitz, og af hvilken siden en Døel forplan-
tedes til Petersborg og, ved den forjente Mands
Efterkommere, til flere preussiske og anhaltiske Do-
mainer.

Denne Mand har uden tvivl virket meest til
Udbredelsen af den finulsede Faareavl i det nord-
lige Tyskland. Hans uafslidelige Iver for hans
eene da hans Kunders Skæferier, hans i Tryk
udgivne Skrifter og hans udbredte Correspondence,
sels hans Fejder med adskillige Modstandere, vakte
Sandsen derfor hos alle dem, der stræbte efter et
højere Maal i Landhuusholdningen. Iffun ders-
ved har han standset Fremskridt til en højere For-
ædling meget, at han antog Forædlingens alt for
hurtige Progression, og paaafod, at de indfødte
Faar vare i fjerde Generation saa forædlede ved
Merino-Vædere, at man kunde antage Racen for
at være constant, og alt bruge de deraf avlede Væ-
dere. Han folgte selv Westfalske Vædere (Stænder) -
og anbefalde, da han ei kunde tilfredsstille alle Be-
stillinger, ogsaa andre, af ham ved slige Blan-
dings-Vædere stiftede Hjordes Tillæg, skjøndt disse
neppe vare saa gode som hans egne. Ved dette
Mægreb standfæstes Forædlingen i mange Skæfe-
rier, og gif i andre tilbage. Dog bevarede han

fig selv en sandsynliggen reen Stamme. Denne var udsprunget af de allerede omtalte første sachsiske Stam: Skæferier, thi da man spurgde ham tilraads angaaende den indtrufne Skab, saa udbød han sig derfor nogle af de meest angrebne Mosder: Gaar, der holdtes for ulægelige.

Flere sachsiske Godseiere søgte nu ogsaa saasnart muligt at forskaffe sig Stammer af denne, af andre derimod frygtede Hjord, og det er umiskjendeligt, at nogle af de nuværende fineste Stammer have sin Oprindelse derfra.

Den anden Hjord bekjendt under Navn af Stolper: Hjorden forblev uidentbiel ganske uforsalfet og pleiedes med større Omhyggelighed under Opsyn af Skæfer Krängel, der havde hentet den fra Spanien, og under den saare erfarne og indsigtsfulde Amtsforvalter Hr. Racks Beskyrrelse. Den er af aldeles reen spansk Herkomst, intet vægte Blod er kommet derimellem; men den synes ei at udstamme fra aldeles homogene spanske Hjorde, hvorfor nogen Ulighed blandt Individierne endnu stedse viser sig, skjøndt deres Natur og Legemsdannelse ere bedre end Gaarene i Lohmen.

Ved de Sachsiske Privat: Skæferier bliver man var, at nogle have krydset begge Stammer, men at andre derimod blot have betjent sig af den ene Art.

Paa samme Tid, eller maaskee endnu tidligere, havde man ogsaa til det Østerrigste og And:

hachste forskrevet Merinos-Hjorde fra Spanien. Keiserinde Maria Theresia lod i Aaret 1773 bringe en betydelig Hjord fra Spanien og deraf anlægge Stam-Skæferier. Flere østerrigiske Magnater fulgte senere hendes Exempel, ja man paastaar, at nogle endog tidligere havde indført Merinosaar til Mähren. Disse østerrigiske Skæferier, hvilke, i det ringeste for største Delen fremvise en fra de sachske mærkelig forskjellig Udsæxt, have hidtil ikkun haft Indflydelse paa de preussiske Skæferier i Schlesien.

Preussernes Bestræbelser for flinuldede Saareavl.

Men de sachske ædle Skæferier virkede altsaa paa vore øvrige Provindser fra 1794. Det glimrende Exempel, som hiit gaves, virkede paa forskjellige Landmænd med mere omfattende Blik. Man forskrev fra Sachsen Vædere og Moderfaar, men som dog for det meste vare Blandinger. Men da Tillæget blev ufuldkomment, og stod tilbage for de sachske Skæferier, vandedes nu hos fremad stræbende Landmænd det levende Ønske, at erholde en ægte Original-Stamme, og dette blev saa lydeligt, at den nu regjerende Konge i Aaret 1801 ei allene approberede den af den Minister Struenses Plan, at lade en betydelig Hjord forskrive fra Spanien paa de Privatmænds Bekostning, som hertil havde tegnet sig, og at udvirke den spanske

Regjerings Tilladelse og Understøttelse dertil; men ogsaa paatog sig de af Forhandlingerne flydende almindelige Omkostninger. Den nu værende Overpræsident, Hr. Baron von Wink, der allerede, ved i denne Anledning at bereise de tyske Merino Skæferier, havde forskaffet sig sandelige Kundskaber i dette Fag, paatog sig, ledsaget af Hr. Regjeringsraad Hecht, Reisen til Spanien og denne Plans moisommelige Udførsel, uden nogen anden Interesse, end det Almindeliges Bedste. Han udførte den paa den mueligst sparsomste Maade; Hjorden ankom til Søes meget sund og ifkun ubetydelig angreben af Skab.

Sandsen for denne vigtige Forbedring udbredte sig nu stedse mere. Gaavel i Markkerne som i Schlesien stræbte den største Deel af Landmændene at forædle deres Faarestokke, og mange søgte at forskaffe sig en constant Stamme, af sachsiske og anhaltiske Skæferier.

Men hos mange nsiere regnende Landmænd blev det stedse en stor Anstødssteen, at al Udførsel af Uld fra gammel Tid af var forbuden i vor Stat, og at altsaa den fine Ulds Priis stod meget dybt under Udlandets, om den end var af lige Qualitet; thi fra Sachsen gif den sorteerte Uld, under Navnet Electoral-Uld til England, Nederlandene og Frankrig, uden at de sachsiske Uldfabriker leed derved, eller at Fabrikanterne endog beklagede sig derover. Hvormeget, sagde man, vil den finere Uld hos os falde i Priis, naar alt

for meget kommer til Markedet og vore Klædefabrikanter beholde Monopol derpaa! Uden Ophævelsen af dette, den fine Kaareabl aldeles undertrykkende, Forbud, vare vi i det Hele ei komne videre. Det var indlysende, at det rene Beløb af al Uldfabrikation i Staten, var noget aldeles Ubetydeligt imod den rene Vinding, som Landet kunde vinde ved at Kaareablen bragtes til Fuldkommenhed og at National Indtægten kunde formeres tusinde Gange mere ved denne, end ved vor daværende Stats Uldfabriker, om endog disse virkeligen havde lidt derunder. Men det var klart, at ogsaa dette sidste ei kunde være Tilfældet, naar de, som fabrikerede finere Vare, fandt hvad de behøvede paa alle Markeder, istedet for at de ellers maatte hente det fra fremmede Lande, og at de desuden allerede ved Indkjøbet vilde have tilstrækkeligt Fortrin fremfor Udlændinger. De sachske Uldfabrikers Exempel, i det de formedelst et slegt Fortrin vare istand til, ei allene at concurre med Udlændinger ved Materialets Indkjøb, men ogsaa ved Varenes Salg, og derved gjorde de mærkeligste Fremmskridt, beviste ved Kjendsgjerning, hvor ugrundet vore Fabrikanters Modsigelse var. I Begyndelsen vedblev vel en Udførsels Told af 2 Rbdlr. paa 22 Pund, hvilken vel var mindre affrækkende, men dog vilde have været trykkende nok for vor Uld-Production, fordi den holdt fremmede Kjøbere tilbage; men den blev derfor nedsat til den ubety-

tydelige Udsørfels : Told 4 Gr. for hvert 22 Pund.

Da dette var skeet, oplibedes først alle Uld-Forædleres Mod, thi uagtet Udsørfierne i de, især landlig Industrie qvalende Aar 1811 og 1812 alle vegne faldt dybere end de havde staaet for ti Aar siden, saa erkjendtes dog, at dette ikkun vare Følger af de ulykkelige Tids-Omfændigheder, og alle værrede det Haab om en hurtig Forandring, uden hvilken Landet vistnok ogsaa maatte blevet en Ørk og vor industrielle Nation have vanskeliggjort. Mange Godseiere anvendte selv i denne knappe Tid paa deres Skæferiers Forbedring Kapitaler, som de ikkun under de byrdefuldeste Betingelser kunde bringe tilveie.

Allerede i Aaret 1813 aabnede sig en Affæring for vor Uld til England over Colberg. Flere Giere af finuldede Skæferier leverede der deres Uld i Commission, efterat den paa behørig Maade var sorteret. Uagtet den nyeligen gjenåabnede Handel var forbunden med mange Vanskeligheder, og den engelske Cours, formedelst de store Remisser til Tydskland, stod saa usædvanlig lav, saa viste sig dog en isinesaldende Fordeel i Sammenligning med Salget paa vort eget Marked, og hvad der var det vigtigste, Udlandingers Opmærksomhed henledtes derved paa den, i den preussiske Stat producerede Uld, om hvilken de ellers først seent vilde have faaet Kundskab. Derfor indfandt sig alt i Aaret 1814, uagtet den farlige Tid,

mange udenlandske Kjøbere og Commissioner ved bort Marked. I Aaret 1815 indtraf end flere; Egningen blev stærkere og Prisen paa vor Uld nærmede sig, indtil omtrent 10 Procent til de Priser som i Leipzig og Frankfurt am Main gaves for lige saa gode Vare.

Oprindelse til de den preussiske Stat tilhørende Stam-Skæferier.

De meget forskjellige Priser, der betales i Forhold til Varenes Godhed og Fæinhed, overbeviste nu alle, der havde Kaareavl, om hvor vigtigt det var, at stræbe efter den mueligste Fuldkommenhed, og at dette Maal alene derved kunde naaes, at man søgte at forskaffe sig Bødere og om muligt ogsaa Moderfaar af en i sin Oprindelse paa fædrene og mødrene Side fuldkommen reen og i sin Natur ligeartet Stamme. Men da man i denne Henseende saa let kan skuffes, saa gik det almindelige Ønske ud paa, at vi, efter andre Staters lykkelige Exempel, maatte erholde et offentligt Stam-Skæferie, hvis Afkom Staten ved streng Opsigt gav Ræghedens Præg. Vor Monarks Tilstedeværelse i Paris gav hertil den gunstigste Leilighed, es erdi Napoleon ingen Omkostninger og Umage havde sparet for at forplante et Udvalg af de skønneste Stammer fra Spanien til Frankrig, og havde anvendt virkeligen umaadelige

Summer derpaa, ligesom hine betjente sig hertil af de erfarneste og skarpsindigste Kjendere, Lasteyrie, Tessier, Husard, Morel de Vindé, Poiferé de Ceré, Sylvestre. Da Keiserinde Josephine selv elskede Faareavl med Lidenskabelighed, saa søgte de spanske Store alt i Aarene 1805 og 1806 at erhverve sig hendes Gunst, ved at gjøre hende Foræringer af Udvalg af deres Hjorde, hvilket Valg overdroges hine Kjendere. Blandt de Store i Napoleons Rige var det bleven Mode, at kappes i den fine Faareavl, og de franske Generaler i Spanien, især Murat og Moncey, sparede derfor intet Middel, for ogsaa at forskaffe sig selv det Bedste. Uagtet denne Iver paa den sidste Tid, især efter Josephines Dødsang, ophørte, og mange Hjorde, af Mangel paa den aldeles nødvendige Opmærksomhed ved Valget af Tillægs Dyr, aftog igen i Godhed, saa er det dog vist, at man i Spanien selv ei kunde fremvise noget Bedere af dette Slags end i Frankrig. Hans Majestæt Kongen gav derfor Ordre til Indkjøb af betydelige Hjorde, hvilket ved Statskantsleren, hans Durchlauchtighed Fyrsten af Hardenbergs Omhu, og under virkelig Geheime Ober, Finantsraad Rothers Ledning, udførtes af Hr. von Dewiz paa Milzow. Den sidste Hjord hidbragtes under militair Escorta i Vinteren 1815 til 1816, og ankom i Midten af Januar til Bornstedt ved Potsdam.

Skæferierne ved Paris, fra hvilke disse Hjorde toges, bedømme de første Kjendere, Sylvestre Windes 2det Hæfte.

stre, Lasteyrie og Tessier, efter privat Inddrag-
ne Efterretninger, saaledes som følger:

"Marſchal Monceys Hjord er af den rene
Race Paular og Negretti og hentet fra Spanien
i Aaret 1808 af Hr. Poiferé et Ceré. Der er
aldeles ingen Tvivl om dens Herkomst, Skjøn-
hed og vedligeholdte Egthed.

"Grev Morel de Vindés Hjord nedstammer fra Hr.
Tessiers rene Merino-Stamme og er forøget ved
nogle Dyr fra Rambouillet, men især ved Gaar fra
Malmaison. Den hører til de skjønneste i Franke-
rige, og der er ei nogen Tvivl om dens Reenhed."
I en anden Efterretning om samme hedder det:
"Hr. M. de Vindés Græsgang er ikke den bedste,
den er skovagtig, fugtig og kold, det er allene ved
Konst, at han vedligeholder sine Dyr's gode Tilstand,
men dog have de en vis Svagthed." (Derom over-
bevistes man ved at see dem, men nu er denne for-
sunden.)

"Murats Hjord. Denne er i Aaret 1808 og 9
bragt fra Spanien i et Tal af 2000 Stykker, og
skjøndt man ikke veed af hvilke spanske Hjorde den
er taget, saa kan det dog ei omtvieses, at den ned-
stammer fra de første Leonesere. Murat har siden
overladt den til Hr. Dally og Trappe under visse
Betingelser." "Dailly's Hjord i Cartorie. Den
er af denne erfarne Gaarekjender ved strængt Valg
og betydelige Omkostninger udsøgt af de fleste
finessede Hjorde."

”Den, Administrator ved Stam, Skæferiet i Rambouillet, Bourgois, tilhørende Hjord i Roseau. Den første Grund til denne Hjord er lagt ved Gaar, hvilke Majoralen, som bragde Gaar for Kongelig Regning til Rambouillet, skaffede ham, og er siden udentviøl forstærket ved udvalgte Gaar fra Rambouillet. Den staaer i alle Henseender ved Siden af den i Rambouillet og er af aldeles homogen Natur med samme.”

Endvidere blev en Hjord, tilhørende en i Nærheden af Paris etableret Amerikaner, Parker, som havde anvendt store Summer paa dens Danelse, kjøbt for Fyrsten af Hardenbergs Regning, og denne staaer nu i Nye, Hardenberg.

Indkjøbet, der stete blot som et privat Foretagende, blev formedelst de gunstige Tids, Omstændigheder gjort til meget billige Priser, langt under dem, som ellers betaltes. Dog maatte man tage nogle hele Hjorder, i hvilke mange Dyr fandtes, der maatte udskydes. Men var det ei skeet, saa maatte man have betalt Udvalget dyrere.

Det særdeles ugunstige Veir, i hvilket disse Dyr fra October Maaned af maatte gøre Hdreisen, angreb dem meget, og al mulig Omhuue uagtet, skjøndt man ikke sparede Udgift ved Transporten, ankom de her i en meget syg Tilstand. Især var den ondartede og smitsomme Klovesyge. (Som er meget forskjellig fra vor sædvanlige Klovesyge) udbrudt iblandt dem, og alle, selv de nyfødte Lam, angrebes af den. Ved denne Syge

dom der tilfids angreb Knoklerne og frembragte Udværter paa Knæledet, tabtes mange. Skab, som ligeledes havde almindelig udbredt sig imellem dem, kunde ikkun modarbejdes ved Palliativmidler. Selv efter deres uventede Ankomst til Bornstedt, manglede det dem paa tilbørlig Pleie; man havde ei Rum nok til dem og ei Foder, der var passende for deres Sundheds Tilstand. De kunde ikkun fødes med Korn, der formodentlig Klobernes varige Betændelse var et alt for irriterende Foder. Men det største Tab paa Reisen leed Hjorden paa Lammene, som næsten alle fødtes undervejs. Ved disse Omkostenheder, de høie Transport-Omkostninger og Føragens Dyrhed i Bornstedt, har denne Hjord i sin nærværende Tilstand vistnok kostet Staten meget, men dog tør man haabe, at det første Udlæg om nogle Aar, selv i blot pecuniær Hensyn, vil synes ubetydeligt.

Vinterreisen selv, de paa samme fremkomne Engdomme, og Dyrenes ofte afvejlende Behandlingsmaade, havde en meget skadelig Indflydelse paa Udværtenes oprindelige Godhed. Den fik, som den anden Væxt siden beviste, en Egenkab, som ei var den naturlig, og dette forårsagede, at den selv af Kjendere bedømtes tvivlsomt og vanskeligen fandt Affætning. I det Følgende skalde vi atter omhandle denne Ulds Natur.

Paa samme Tid var Ministeriet for det Indre traadt i Handel med Hr. Böcking, Eier af Godset Reichenstein ved Aachen, om en Merino-

Hjorb, som sandsynligvis af Kosacker var drebet bort fra det franske Stam: Skæserie Palant Veisweiler og gennem forskellige Hænder var bleven hans Eiendom. Han havde for at sikre den i Krigstummelen bragt den til østerrigsk Schlesien. Da imidlertid Østerrøtningen om de for kongelig Regning i Paris kjøbte Hjorder indløb, saa afbrødes hin Handel, som dog siden igjen forfattedes og sluttedes for den pommerske Meliorations: Fonds Regning. Den gik til Pommern, hvor den solgtes i Flokke af 20 Stykker Moderfaar og 2 Bøddere, til den høistbydende, i Gjennemsnit til højere Priser end den til hvilke den var kjøbt. Efter Meliorations: Fondens Betingelser skulle deraf oprettedes flere smaae Privat: Stam: Skæserier.

Ovennævnte Hr. Bødding fandt Leilighed til at købe den efter Krigen overblevne Rest af den forrige Keiserinde Josephines berømte Skæserie i Malmaison, saavelsom af hendes Søn, Prinds Eugen Beauharnois's Hjorb. Lillige købte han en Deel af den forrige Indenrigs: Ministers, Grev Chaptals Hjorb i Chanteloupe. Begge de førnævnte Hjorde havde Hr. Poiferé de Céré til Koræring for Keiserinden udvalgt af Fredsyrstens Chavagne i St. Paular og ført den til Frankrig. Den malmaisonke er siden blandet med nogle af de bedste Bøddere fra Rambouillet; men den rambouilletke er holdt fuldkommen reen. Chantelouper Hjorden blev dannet af dens Eier, da han som Mini-

fler for det Indre, paa Statens Regning lod hente mange Faar fra Spanien; den har stedse været berømt for een af de første i Frankrige.

Hr. Böcking tilbød strax Staten disse Hjorde. En Contract sluttedes, og efterat man havde overbevist sig om den angivne Herkomstis Rigtighed, fuldbyrdedes Kjøbet med Hs. Majestæt Kongens Tilladelse, paa Vilkaar, at Dyrene skulde hidbringes paa Sælgerens Bekostning, og efter at man havde forbeholdt sig at udskøde dem, der havde nogen Feil, betaltes de øvrige til bestemte, og vist nok høie Priser. En Deel af dem ankom meget udmattet om Efteraaret, men de ere nu ved fortrinlig Pleie fuldkommen raske. En anden Deel overvintredes paa Reichenstein og er nu paa Reisen hertil.

De nysigtigste Undersøgelser lade ingen Tvivl om disse i Frankrig berømte Hjordes Identitet og man kan altsaa haabe, at det, som i deres nærværende Tilstand viser sig feilagtigt ved dem, maa være Følgen af senere Tidens Forsømmelse, og altsaa igjen vil tabe sig.

Endeligen er for Kongelig Regning kjøbt en betydelig Hjord, som General Greb Castella i Aaret 1806 lod bringe fra Spanien og som siden har staaet paa hans Godser i Schweiz. Efter Angivelse er den taget af een Fredsyrsten og Greb Nigretti tilhørende Hjord. Det kan ei omtvivles, at den er fuldkommen reen. Men blandt nogle Individier skælnes man ved Udbæxten forskjellige Racer, og bemærker, at andre ere frembragte ved

Krydsning. De ere altsaa ved Parringen ei holdte affondrede og overhovedet synes man at have for, samt at gjøre Udvalg af Vædderne. I Sveiz havde Hjorden ved at græsse paa en fugtig sild Dal paadrager sig Sygdomme, og har ifkun ved en meget omhyggelig Behandling kunnet reddes. Den har tilbragt Vinteren paa adskillige Domaine-Parceller i det merseburgske Regjerings-Departement og paa Petersborg, anlægges et Stam-Skæferie af den, som ved hensigtsmæssigen tildeelte Væddere kan danne to constante Racer.

Saa meget om Oprindelsen af vore Stats-Skæferiers Stamme *).

*) Der er bleven faldet meget forskjellige Domme, selv af Kjendere, over de til de ovennævnte Stam-Skæferier hørende Saar, og mange have erklæret den Sum, hvilken de har kostet Hans Majestæt, for uhyre. Det kan ei være anderledes; thi deels ere nogle af disse Racer og deres Uld saa forskjellig fra dem, vi hidtil eiede, at deres Qualiteter maa bedømmes paa en ganske anden Maade, end den, til hvilken de fleste Kjendere af sachske og lignende Racer ere vant, deels kom det an paa, hvilke Individier der ved den for det meste flygtige Undersøgelse faldt dem i Hænder. Det er sandt, vi have blandt Modrene mange der i Hensyn til deres Velse ere meget feilfulde. Men med ethvert Indkjøb af Modersaar er dette Tilfældet. Kjøbes de fra et Skæferie, som skal vedblive, saa stikker Sælgeren sig ifkun ved de udskudte Dyr; saaes de fra et, som skal gaae ind, saa er vel oftest det bedste allerede udsøgt, naar man kjøber Resten, og paa lige Skæferier er der som oftest ei den fornødne Opmærksomhed anvendt. Men er Stammen ifkun reen og ædel, saa har man, naar i Hensyn til Vædderne et frængt Valg bruges, det Haab af feilfulde Modre

De kongelige Stam-Ækseriers Oprettelse.

Under 13de Marts 1816 udfædtes Hs. Maj. Kongens Kabinetsordre til Hans Durchlauchtighed Statskantsleren, Kyrsten af Hardenberg, saaledes lydende:

”Faareavlens Forbedring er en saa vigtig Gjenstand for Landvæsenet, at Jeg finder de Forholdsregler, hvilke De, ifølge Deres mundtlige Beretning, og overensstemmende med mine tidligere Bestemmelser, under Deres Ophold i Paris har truffet til Indkjøb af ægte Merinosaar fra de franske Ækserier, for derved at forædle de inden

at erholde Lam, som ere seilfrie og fortrinlig gode, og saaledes, ved en velvalgt Parring, igjen at vinde den oprindelige Stammes Fuldkommenhed tilbage. Vi have derfor aldeles ikke udfædt et nogenlunde dueligt Moderfaar, men ville dog først noie prøve de af dem erholdte Bæderlam, inden vi bruge dem til Springvæddere.

Vi have derimod i dette Stam-Ækserie — som alle, virkelig Kyndige, ogsaa tilstaaer — et betydeligt Antal Dyr, der i deres Slags overgaar alt, hvad man hidtil i Sydland har seet. Disse er det, som skulle danne og forplante Stammen, og som omhyggeligen udsøges til egentlige Tilslags-Dyr og hensigtsmæssigen parres. Vi tør med Visshed haabe heraf at danne Stammer, som hver i sit Slags ville opnaa det Høieste. Vi have ikke erholdt disse, naar vi ei tillige havde taget det mindre Gode og Slette. Koster endog manget Dyr 10 Friederichsd'or, kjendt det ei er 4 værdt, saa ere igjen mange deriblandt, hvis sande Værdie ei kan betales med 100 Friederichsd'or. Dette er især Tilfældet ved de sidst erholdte Hjørde fra Malmaison og Chanteloupe.

landske Racer, aldeles svarende til Diemedet og approberer samme i et og alt."

"For at være fuldkommen sikker paa dette Diemedes Opnaaelse, ville det være nødvendigt, af de før allerede ankomne Hjorde, at danne tvende Stam-Skærier for Statens Regning, nemlig et i Schlesien og et i Markerne, og for hensigtsmæssig at anbringe dem, at bestemme tvende der til stikkede Parcelgaarde i de tilgrændsende Provindser, saaledes at Hjordenes Henlæggelse did kan paafølge, saasnart Veiriget og den ved Transporten forarsagede Sygdoms Tilstand gjør det mueligt."

"Overopsynet over begge Stam-Skærier, vil jeg have Statsraad Thær overdraget saaledes, at det specielle Opsyn over den Deel af Hjorden, som bestemmes at gaae til Schlesien, overdrages en med den preussiske Gaareavl bekjendt Mand. Til Opfyldelse heraf, og til Stam-Skærierernes hensigtsmæssige Indretning og Benyttelse, ville De ved Ministeriet for Finantssæsenet og det Indre foranstalte det Fornødne."

"Friederich Wilhelm."

Hans Durchlaughtighed Statskantsleren Kyrst Hardenberg udsædte ifølge denne Kabinetts-Ordre følgende Skrivelse til mig:

"Deres Høivelbaarenhed modtager i vedlagte Afskrift en Cabinetsordre, hvilken Hs. Maj. Kongen, i Anledning af de for Statens Regning i Frankrige kjøbte Merinos, Kaar, under 13de d. M. har udstedt til mig, og ved hvilken Over, Op, synet over denne Hjord bliver dem overdraget. Jeg er overbevist om, at De ved denne Forretning vil anvende al den Ivet, som Gjenstandens Vigtighed fordrer. De Hrr. Statsministre, Greb von Bülow og von Schückmann, samt Hr. Præsident von Bassowicz, har jeg underrettet herom, og desuden overdraget den Sidste at bære Omhu for, at intet kommer til at mangle Hjorden, og at Deres Foranstaltninger i denne Henseende punktligt udføres."

"Angaaende hensigtsmæssig Indretning og Benyttelse af de Stam, Skæferier, som skulle oprettes i Schlesien og Markerne, skal jeg træffe de videre fornødne Forholdsregler, saasnart den Betænkning, hvilken de nævnte Herrer Ministre have at afgive i denne Sag, er indløbet."

Berlin, den 15 Marts 1816.

C. F. v. Hardenberg.

Saaledes authentifieret kunde jeg med mere Bestemthed antage mig de syge Hjordes Behandling og jeg overdrog den derfor til den erfarne Dyrlæge, Hr. Lezius, hvem jeg og tillige bragde i For-

slag til Administrator ved Stam-Skæferiet for Markerne. Sygdommens Behandling havde stor Vanskelighed, da man manglede Plads, Græsgange, sundt Høe og Rodvæxter, hvilke vare saa nødvendige for disse Dyr, der lide af Inflammation i den Grad, at de endog laae paa Knæerne.

Mark Stam-Skæferiet paa Frankensfelde.

Jeg havde til Mark Stam-Skæferiets Oprettelse foreslaaet Godset Frankensfelde paa den Møgelinske Grændse, som dertil særdeles skikket. Dette Gods skulde afstaaes til Staten af Arvingerne efter afdøde Geheimeraad von Wolf, den førstjenstfulde Stifter af Kobbeldriften i Churmark, og efterat hiint Forslag var bifaldt, udbirkede jeg Overleveringen af Godset den 1ste Juni 1816, og lod strax Hjorden tildeels paa Vogne transportere did. Efterat 25 Væddere vare afgangne til det Magdeborgske Regjerings-Departement og der paa anden Raade var disponeret omtrent over 15 Væddere og 40 Faar, ankom til Frankensfelde 220 Væddere, og 678 Moderfaar. Men i dette Tal var indlemmet omtrent 100 Stykker, der befandt sig i en sliq Sygdoms Tilstand, at man medtog dem, mere for at forsøge Helbredelsens Mulighed, end i Haab om at tilveiebringe den.

Disse tabtes ogsaa næsten alle, da foruden Benenes fuldkomne Lamhed, Lungerne tillige vare angrebne. Ogsaa blandt de Aargamle vare mange, som havde Dreiesygdommen. De øvrige kom sig, det ugunstige Sommer. Veirigt uagtet, meget snart ved Hielp af passende Græsning, nsigtig Omhu for Hovenes og Skab-Sygdommens efter Klipningen foretagne Radical-Cuur.

Ligesom for at alle Farer og Sygdomme skulde ramme vort Skæferie efter hinanden, opdagede man netop den samme Dag, de mange Fremmede vare hidkomne til den Auction, hvorved de overcomplete Væddere skulde sælges, og mangfoldige Forretninger foresaldt, at Kopperne vare paa det heftigste udbrudte i Hjorden paa et af Raboes Godserne. Vi maatte altsaa paa det hurtigste beslutte os til Indpodning, da Smitten var uundgaaelig og maaskee allerede skeet. Dog haabede vi, at i det mindste en stor Deel alt maatte have overskæet dem, da vi fandt Kopaer hos nogle af de ældre Dyr. Men det var ei Tilfældet. Sygdommen, tildeels med sammenflydende Kopper, udbrød almindeligen hos de fleste og hos mange i en meget heftig Grad. Af denne Sygdom selv døde dog ikkun faa, ogsaa var Indpodningsstedet ikke inflammeret; men hos mange, som alt bare Spire til Døden hos sig, paafulgte den nu snarere.

Denne Sygdom forhindrede de til Schlesen bestemte Væddere fra at afgaae. De til Ostpreussen bestemte vare adskilte fra de øvrige, men alliv

gevel har Sygdommen indfundet sig hos dem paa Reisen og flere ere døde deraf.

Uden den hurtigt foranstaltede Indpodning ville ved den uundgaaelige naturlige Smitte land-
syndligt Halvdelen været tabt.

Det første Salg af Væddere paa Frankenselde.

Ved den Auction, som den 28de August holdtes paa Frankenselde, optraadtes 97 Væddere, nemlig:

af den Monceiske Race	45	Stykker.
— Bourgoiske . .	22	—
— Murat'ske . .	5	—
— Morel'ske . .	25	—

97 Stykker.

Denne Auction havde ikke det forventede Udsald. Aarsagen hertil var for endeel den endnu synlige Rest af Rodsygdommen, dernæst den paniske Skræk, som Ciere af Skæserier i disse Egne have for Skab-Sygdommen, hvis helbredte Steder endnu saaes paa den nye Uld, deels ogsaa den tvivlsomme Dom, hvilken nogle tilstedeværende Fabrikant-ter affagde og udbredte især om den Monceiske Uld. Derfor bleve ikkun 54 Stykker solgte, i alt for 1932 Rdlr. De Bourgoiske bleve bedst betalte: een med 110 Rdlr.; men de Monceiske fandt, formedelsk hiin Dom over Ulden, de færreste Kjøbhavende, endstjondt denne Uld siden af

andre Fabrikanter fandtes fortrinlig, og reen udvasket, erklæredes for en sand Skat. For de i det Magdeburgske folgte 25 Stykker, var indkommet 1326 Rdlr. Af dem som ei fandt Kjøber ved Auktionen paa Frankenselde, folgtes siden, som Undtagelser fra Reglen og med speciel Tilladelse, 23 Stykker omtrent for Auktions-Middelsprisen mellem 30 og 50 Rdlr. efter deres forskjellige Godhed.

Om den Grundsatning, ikkun at sælge til de Høistbydende.

Hiin Undtagelse vil ikke oftere finde Sted, men man vil vedblive det Princip, at de til Salg bestemte Bæddere — længer hen ogsaa Mødre — saavel ved Stam-Skærier, som naar de skulle forsendes til Provindserne, ikkun sælges ved offentlig Auktion til de Høistbydende. Vi ville heri følge de østerrigiske og franske, ikke de sachsiske Stam-Skæriers Exempel; ingenlunde i pecuniær Hensigt; men fordi herved enhver preussisk Under, saat sikkres lige Ret til at drage Gavn af Stam-Skærierne. Naar en fast Priis var bestemt, kunde det ei staa Feil, at visse Begunstigede Saadanne, som vidste at gjøre Brug af Connectioner, vilde borttage det Bedste, ja det kunde komme dertil, at man — som i Spanien og andre Steder skal være Tilfældet — maatte betale

gode Aar først til Kassen, derefter endnu engang til Administrationen, og dernæst endnu en halv Gang til Opsynsmanden.

Dersom man kunde frembringe en fuldkommen Liighed i Dyrenes Egenskaber og alle Bestillinger kunde tilfredsstilles, saa var det en anden Sag; men saavidt vil man i de første tyve Aar ei komme. Men siger man, det er dog haardt, at den, som ei kan betale disse Aar saa dyrt, som de sandsynligen ved Auktionerne blive solgte, derved skal hindres fra at deeltage i denne kongelige Velgjerning. Den, som ei kan betale høiere Priser, oftest ikke vil betale, mangler ogsaa Evne til at opnaae en høiere Aareddrivt, om endog Vædderne reentud skjærkedes ham. Ved ham vil Forædlingen i det hele ingen Fremskridt gøre, og dette er allene Institutets Djemed. Men naar de første dyre Væddere falde i Mænds Hænder, som have Kraft og Villie til at ville fremad dermed — og i andet Tilfælde vil ingen betale høie Priser — saa vil om nogen Tid enhver kunne af dem erholde Tillægsdyr paa anden og tredie Haand til lavere Priser. Stam- og Stæferierne maatte have en enorm Udstrækning, naar de skulde forsyne hele Riget og havde de en sliq, saa vilde de undertrykke Privat-Industrien i denne Green, saaledes som det begyndte at gaae i de franske Provindser formedelsk de mange der anlagte Depots. Jeg har aldeles intet imod, men ønsker meget mere af mit hele Hjerter, at Staten i denne, som i enhver anden

Green ville understøtte udmærkede dristige Landmand. Men den gjøre det ved Anvisning af en vis Sum, og overlade dem da selv at kjøbe Bæddere, hvor de troe at kunne erholde dem meest passende til Diemedet. Maaſkee vil Stam- Skæferiet engang i Tiden selv frembyde en Fond hertil. Man har almindeligen gjort den Bemærkning, at Dvægaflen ei gjør betydelige Fremſkridt, førend meget høie Priſer betales for udmærkede Tillægs- Dyr. Da en Bakwelſk Bædder i Springtiden udleiedes for 300 Guineer, da udbredtes denne til Fædning ſaa fordeelagtige Race hurtigen videre. Og da i Øſterrig en Bonde førſt ved den Politſke Auction kjøbte en Bædder for 1500 Gylden Realværdie, da vaagnede Driivten til Skæferiernes høiere Forædling hos alle øſterrigſke og ungerſke Magnater. Vel vil jeg ikke paastaae, at høi Priis og forædlet Driivt ſtedſe forholde ſig til hinanden ſom Aarſag og Virkning, det kan og være omvendt. Men det er viſt, at de ſtedſe ere ſamlede og virke vexelfidig paa hinanden, ſaaledes at alt hvad der nedtrykker den ene ogſaa ſvækker den anden.

(Fortsættes.)

Noget angaaende Brændeviins Brænderiernes fuldkomne Frigivelse.

Motto: Kongen ynder Sandheden og vil troligen følge dens Spor." Rosenstand Boiffe.

Jo flere kyndige Mænd, der have talt og skrevet for Brændeviinsbrænden paa Landet, jo nærmere vi kunne formode det Tidspunct, da vor Landsfaderlige Regjering maaskee vil opfylde Disſes og alle Landmænds Ønſke, ved at lovliggjøre denne Erhvervſkilde for Landboen, jo overflødiggere ſynes maaskee flere Afhandlinger om denne Gjenſtand. Hine Stemmer have de ſig imidlertid næſten udelukkende fra Sjælland og andre nærmere ved Hovedſtaden beliggende folkerige Egne; men diſſe differere i ſaa mange Henſeender fra Jylands længere bortliggende mindre beboede Strækninger, ſaa et par Ord fra En af diſſes Beboere maaskee kunne tilgives.

Jeg antager med hine kyndigere Mænd ſom afgjort, at Brændeviinsbrænden paa Landet, ſaa længe Brændevinen deſværre er en Nødvendigheds Artikel i et Huus, er ei allene af væſentlig Nytte for Landmanden, men endog maaskee en Nødvendighed, ſkal han under nærværende Conjunctioner kunne beſtaa, og indſkrænker mig derfor allene til det Spørgſmaals Beſvarelſe: Bør Brænderierne blot tillades i det Store paa Landet, eller kunne de overlades Enhver til Afbenyttelſe naar, hvor og hvorledes han bedſt veed og kan?

2de Bind 2det Hefte.

(17)

Enhvert Monopol paa Frembringelse af og Handel med de Ting, enten Natur eller lang Vane har gjort til Nødvendigheds Artikler, medfører mange Ubehageligheder. Som oftest leder det til en ulige Fordeling af de Byrder og Fordele Statssamfundet medfører for dets enkelte Lemmer. Den med slikt Monopol forbundne Control er som oftest ubirksom, og stedsø kostbar for Staten og Undersaatterne; den er altid forhadet, leder til alflens Bestikkelser af Embedsmænd, Kis og Vind blandt Raboer og Høsbondens urettelige Afhængighed af Tjenestetjende, kort sagt: er noget istand til aldeles at fordærve et Folks Moralitet eller forstyrre Samfundet, er det denne. Vel staaer det i en vis og human Regjerings Magt, nogenlunde at forebygge alle disse bedrøvelige Følger, men hiin Marsag er og bliver dog lige farlig, og bedre er det vist, at udrydde et glubende Dyr, end at belægge det med en Mundkurv. Denne særderligere engang tidlig eller sildig, og hiints Bid bliver desto farligere. Historien, denne Lovgiverens Lærremester, viser os, om det skulde behøves, flere Exempler paa denne min Særnings Rigtighed. Hvad baadede Theemonopolet i Nordamerika? Det havde en virksom Deel i Revolutionens Udbrud. Hvad alle Forbud mod og Control med Smughandelen i England? Trods alle Custom house Cutters vrimler den engelske Kyst af Smuglere, der trods al Opagt have de meest udbredte Forbindelser i Landet. Hvad vandt det ældre Frankrig ved

sine Soldanordninger? Det maatte sende hele Regimenter mod ordentlig organiserede Corps af Contrabandiers. Hvad hjalp Forbuddet mod Kaffe i Sverrig? man drak der fort Thee. Hvad hjulpe endeligen bore egne Love mod Brændeviinsbrænden paa Landet? Der brændes overalt i Smug; ja man har endog fordum med væbnet Magt maattet beskytte Controlen dermed.

Ingenlunde priser jeg denne mine Landsmænds Overtrædelse af Lovene, men Mennesket er og bliver Menneske, og Held den Regjering, der veed at lempe sin Statsstyrelse saaledes, at Lovenes Oplydelse er let for Borgerens Ene og Willie *). Hvad der kan siges om den Control, Monopoler forordre, passer sig tildeels paa den, som indirecte Paabud nødvendiggjøre, og da den Mening, jeg her har ytret, ledsager mig hele min Afhandling igjennem, har jeg troet at burde forudstikke den.

Jeg berører blot med et par Ord den evige Klingklang om den Sædernes Fordærvelse, Bræn-

*) Yderst utaknemmeligt handlede jeg, tilskod jeg ei vores milde Regjering dette Fortrin i en høj Grad og just paa denne Overbeviisning grunder jeg mit Haab ogsaa at see denne Anstødssteen, hvormed jeg skriver, hævet. Den samme Regjerings Humanitet, hvis Maal er Undersaatternes Lykke, vil vist ei heller misliende den Grimodighed, hvormed jeg vover at behandle et Emne, der uden sig Grimodighed aldrig vil kunne beskues fra sin rette Synspunkt. At jeg i øvrigt saalidet kan have til Hensigt at ytre Misnoie med noaen Regjeringens Foranstaltning, som at dadle enkelt Mandes Forhold eller agere Angiver, behøver jeg vel neppe at sige.

beviinsbrænden i hvert Hul, som Livudtrykket lyder, afstedkommer. Erfarenhed modsiges den gandske. Før Ølet blev almindeligt, drak Bonden sig en tæt Perial i Kjøbstædmandens Øll. Saa snart hver Bønde bryggede, tabte Ølet sin magiske Kraft, som Brændevinen allerede har begyndt at tabe den i de Egne, hvor Brændevinen hyppigen brændes i Smug. Var ei denne Sætnings Sandhed begrundet i den menneskelige Natur, da vilde Wiinlandene producere lutter Drankere og Urteboerne lutter Slikmunde. Nei saasnart Rydelsen mangler Nyhed, taber den sin Tilløkkelse og Interessens vil snart lære Bonden at spare paa det Product, der bringer ham den røde Skilling i Lommen. Den der vil drikke over Tørsten, faaer nok sin Flaske fyldt, trods alle Monopoler; thi Kjøbstædmanden sælger, den store Brændeviinsbrænder paa Landet vilde i alfald sælge hellere end gjerne en Lønde Brændevin til en Landsbyekippe, hvor Drankeren henter sin Ledskelse, ligesaa fuldt som om hans Nabo selv havde produceret den. Saaledes kunne kun tre Grunde tale for Indskrænkning af Tilladelsen til Brænderier i det Store, nemlig: Statskassens umiddelbare Intrader, den større umiddelbare Fordeel et stort regelmæssigt Brænderie yder af et lige Quantum Korn fremfor et mindre Brænderie, der taliter qualiter drives, og endeligen den større Faveur, man troer at kunde vise en Klasse af Landmænd frem for en anden.

Hvad angaaer den første Grund, da er det siff, at Staten vil tabe sine umiddelbare Indtægter af Brænderierne, saasnart disse uden Indskrænkning frigives, da i dette Tilfælde enhver Control med dem vil bortfalde, imidlertid er jeg af den Formening, at dette Tab deels er mindre end det synes, deels om saa skulde være, nogenlunde vilde kunne erstattes, deels hellere maae lides, end ved dets Forebyggelse eet til Statens Opkomst bidragende Gode hindres. Man gjøre hvad man vil, Fordelen ved Brændeviinsbrænderiet er saa stor, at dette, trods alle Anordninger vil stedse blive drevet i Smug paa Landet, selgelig maa dette derved producerede Quantum Brændeviin komme til Afdrag i hvad Staten taber. Saasnart Brænderiet bliver frigivet, vil Landboen af flere end een Aarsag kunne levere Brændeviin lettere end Kjøbstedmanden. Kjøbstædbrænderierne ville af sig selv indgaae og Staten kan da lade det til Kjøbstæderne indførende Quantum Brændeviin consumere liig Fedevare ic. *).

Skulde Landmanden endelig svare af sit Brændeviins Forbrug nogen Afgift, der vilde være moxen saa trykkende som en Malttaxe, kunde jo denne Afgift betales ved Løsning af Concession til at brænde, samt om det skulde være, en liden aarlig Afgift. Denne Afgift burde imidlertid saa-

*) Hvorvidt Consumption er et gavnligt Paabud hører det ei herhid at omtale.

Udbyttet bestemmes efter Brændeplanteskattens Størrelse og Brug, thi da havde man atter den Control, jeg saa nødvendig vilde raade til, som efter Hartkornet, thi Gaarden med det store Hartkorn har i de større directe Skatter deraf alt Byrde nok. Afgiften blev vel saaledes ligesstor for det lille og store Brænderie, det er, ei retfærdigen fordeelt, men hverken Bevillingsgebyrene eller Afgiften burde være saa stor, at den skulde have betydelig Indflydelse paa Brænderiet, og gjerne tilstaaer jeg, at sli­ g en Afgift kun i Statens høieste Trang burde finde Sted *).

Kom endelig alt til alt og Staten tabte det meste af sine Indtægter af Brænderierne, troer jeg den indirecte vandt saameget ved Frigivelsen, at hiint Tab ei burde agtes. Betænk man de haarde Aar, der for Tiden trykke og nødvendigen maae trykke Landmanden; sandeligen! ethvert Soulagement, der kan forskaffes ham, maae da synes en nyffelig Sag, koster det end andensteds eet eller andet Offer; ja, jeg tør dristigen sige: kan Staten lette Landmanden sit Jordbrug i den Grad, at

*) Ingen misstjende dog her min Meening! Ikke er jeg saa kyndig i Danmarks Finantssagen, at jeg tør påstaae, at Staten i Diebliffet kan undvære sine Indtægter af Brændeplanteskatten, men hvor villigen jeg hylder Reglen, publica salus suprema lex, tør jeg dristigen påstaae, at store Brænderier paa Landet ville forskaffe Staten denne Indtægt paa den for Landmanden byrdefuldeste Maade af alt.

han kan svare de Skatter, der nu paaligge ham, har den gjort et langt rigere Udbytte, end den vilde have ved, paa een eller anden Maade at drage umiddelbar Fordeel af nye ham aabnede Erhvervs-Kilder.

Jeg vil siden komme til at anføre nogle Exempler, der ville godtgjøre denne min Sætning, at Staten for at beholde sine Intrader af Brænderierne, ingenlunde bør indskrænke Landmanden i deres Afbenyttelse! og gaaer over til den anden Grund for de store Brænderiers Favorisering.

Det er forfærdeligt, hvor meget Korn flette Brænderier opsvie til Unytte! saaledes lyder det fra flere Munde. Vel er det onskeligt, om et hvert raat Product udbringes til det størst muelige forædlede, men en anden Sag er det, hvorvidt Staten kan eller bør umiddelbart blande sig i Sagen. Saa sandt det er, at Klædefabrikten forædler Ulden mere end Huusfliden, at det store Bryggerie producerer bedre og mere Øl end Huusbryggeriet, at Bageren leverer bedre Brød end Borden, saa sandt vilde det nok være et Misgreb, om Staten paa den Grund forbød Landmanden som han bedst vidste og kunde at væbe, brygge og bage. Jeg vover at paaftaae det samme om Brændeviinsbrænderierne.

Sandt er det, ved det flette Brændeviinstoi tabes en Deel Spiritus og en Deel bliver tilbage i Spølen, men et lidet Brændeviinstoi er ikke derfor slet; som oftest erholder det denne Egen-

skab ved at være forborgent; og større Synd er det i al Fald ikke at fore med halv afdrebet, alt-
 saa nærerigere Spøl, end med reent Korn, eller
 man med samme Grund kunde iøre imod at Hol-
 lændet foder sine Sviin med Vallen, for Mysen
 often er draget af samme.

Fordeel og tiltagende Oplysning vil snart
 bringe Landmanden til at anlægge hensigtsmæssige
 Brænderier, og Faren for Kornets Forødsel vil af
 sig selv bortfalde. Dog ogsaa her troer jeg man
 burde give Slip paa nogen sieblig Fordeel, for
 at opnaae et ellers usopnaeligt Gode. Det er
 just nu, at Landmanden trykkes af Tidssomstæn-
 dighederne og en Velgjerning, han ikke kan nyde,
 uden at rykke ud med et betydeligt Forskud, kan
 han ei blive deelagtig udi; thi han har sjelden no-
 gen Capital til sin Disposition at sætte i et stort
 Anlæg. Just nu staaer Kornets og Kreature-
 nes Priis i et betydeligt Misforhold til Landman-
 dens Skatter, Folkeløn og Fornsødenheder, han
 maae (desværre er det en sørgelig Kjendsgjerning)
 laane Penge, forringe sin Besætning, lade sine
 Bygninger forfalde, sælge sit Korn i Utide og
 efterlade Forbedringer i sit Landbrug, for at be-
 holde Hytten over Hovedet. Just nu, maae der
 gives uhyre directe og indirecte Ager af fremmede
 Penge. Just nu koster et stort Anlæg fire Gange
 saa meget som det betales med om fire Aar, saa
 Klogskab raader fra det Foretagende, total Mangel
 paa Eone end hyppigere aldeles forbyder. Lægger

man til alle disse Hindringers Overvindelse Mangel paa gode Tjenesteyende, denne saare haarde Plage, Landmanden sukker under, er det indlysende, at store Brænderier ikke kan anlægges af Landmænd.

En Ulskarl hos en Præst eller anden Landmand erholdt, da en Tønde Rug kostede 4re Rdr., i aarlig Løn 12 Rdr. og en Pige høit 6 Rdr. Denne Løn udredede Landmanden den Tid for hiin med 3 og for denne med $1\frac{1}{2}$ Ed. Rug; nu derimod tør en Karl forlange 100 à 120 Rbdlr. og en Pige det halve i aarlig Løn, hvilken Landmanden maae løse med 10 og 5 Edr. Rug i det mindste, ei at regne den uendelige Omskiften af, og den tiltagende Sædernes Fordærvelse blandt Tjenestefolk, der nutildags gaaer saare vidt. Men skal en Landmand drive et stort Brænderie, maae han holde 2 Karle dertil 3: et par Dag og Sagtysse flere, end han alt har, holde flere Folk i Julebrands- Bjergrningstiden m. m.; nok til at skræmme den, som alt liker ondt nok ved en stor Huusholdning. Store Brænderiers Anlæg vil gjøre, ikke at Landmanden brænder, men at Brændeviinsbrænderen boer paa Landet. Kunns enkelte Capitalister vilde anlægge store Brænderier, Omstændighederne vilde skabe det Monopol paa Landet, Lovene for hjemlede Kjøbstædmanden. Dette Monopol vilde end yderligere trykke Landmanden, som Ingen vilde sætte sin Capital i et Brænderie, før Brændevinen holdt sig i en tilstrækkelig høi Priis og Brændevikisbræn-

deres paa Landet vilde noget nær være i det smaa, hvad Finantsforpagteren var i det store. Inquisitoriske Spørgsmaal, Angivelser, med et Ord Monopolet med alle dets stygge Drabanter, vilde lede til et heelt andet Resultat, end det attraaede. Skulde der behøves flere Grunde for at Staten ei saa noie bør paasee Kornets størst muelige Forædling ved Brænderierne, tilføier jeg endnu: Danmark vil næst Guds Hjælp aldrig resignere at lide Hungerensød og vort Korn har desværre ei saa rivende Affats udenlands, at det vil stige noget betydeligt om ogsaa noget tabes ved mindre henfigtmæssige Brænderier, ja maaskee Kornets Forbedelse, indtil Resten holdt sig i en passende Priis, ei er saa aldeles farlig som den ved første Diekast synes. Vel er denne Sætning noget beslægtet med den hollandske Speceriewoeconomie, men Skadeligheden af denne sidste er ei aldeles in confesso og hvad gjør selv den kyndige Landmand andet end paa en Maade forædle sit Korn, naar han hellere forer det op paa sine Creature, end sælger det for Spotpriis? Dog blander Staten sig aldrig i denne aldeles rigtige Deconomie, der aldrig kan blive farlig; thi saasnart Udlændingen vil give mere for Kornet ufortøret, end naar det er omkøbt til Fede-vare og levende Dyr, ophører Landmanden strax med sin stærke Røgt. Ligerviis vil Brændeviinskjedelen af sig, selv worde fold, naar den koster mindre af sig, end Kornets Salg in natura. Vore Brænderierne almindeligen tilladte paa Landet,

vilde dette unægteligen befordre Kartofflernes regelmæssige Udsal og Anvendelse til Brændeviin. Der avles endnu meget Korn i Danmark, der siden Afstagelsen af Kornhandelen paa Norge ingenlunde er god Handelsvare. Var Brænderiet tilladt, vandrede dette i Kjedlen istedet for at det nu for halv Værd sælges til Kjøbmanden, som mænger det imellem det bedre og derved bringer det hele i Misfærd. Ogsaa disse tvende Grunde formindste Faren for et stort Forsøden af det til Udsæls tjenlige Korn, uden at man derved behøver at frygte for Landmanden, paa den Grund at flettere Korn kan bruges til Brændeviin, skulde være ligegyldig ved sit Kornes Forædling; tværtimod, nu opryster man det urene Korn, Ufrudtet gaaer tildeels heelt igjennem Kreaturene og med Gjødslen paa Algeren, vandrede det derimod igjennem Brændeviinskjedlen, fødte det ligesaa godt og groede aldrig mere.

Endnu staaer tilbage at afhandle det Spørgsmaal: om en eller anden Klasse af Undersaatter ved store Brænderier bør favoriseres?

Ja var Brændevinen et Fabricat, der kunde i Mængde vandre til Udlandet og skaffe eller spare Landet Penge, da burde Staten ophjælpe denne Industriegreen og ved store Brænderier bringe den til Guldkommenhed; men saalænge Brændevinen ikke er en vigtig Udsælsartikkel, hører dens, ved eget Forbrug opvakte Fabrikation, til et af de nødvendige Onder, hvis Skadelighed Staten kun

Kan forminde ved at sætte det i saadan Forbindelse med Undersaatternes Virksomhed, at et midteltbart Udbytte derved vindes. Det kan saaledes vel med Grund antages, at Brændeviinsbrændere, de boe saa enten paa Landet eller i Kjøbstæderne, ere Fabriqueurer, som bør af Staten med flede Dine ansees, selgeligen, saavidt ikke Eiendoms derved forfræktes, jo før jo hellere forsvinde.

I Følge denne Grundsætning bør Brændeviinsbrændingen kun være i Landmandens Hænder, thi den passer sig bedst paa hans Bedrift og kan bedst virke tilbage paa samme som et Middel til at lette og forbedre hans Jordbrug. Jeg har forhen viist, at Penge- og Lyndemangel snart vilde spille de store Brændeviinsbrændier i rige Mænds Hænder, men ingen kan nægte mig, at Riigmanden er den, som mindst behøver at gribes under Armene af Staten, han har alligevel Snese Midler ihænde til at beskætte sin fattige Medborger, og ingen finde bør lovbestemt eller lovophjulpet Monopol yde ham flere.

Det være mig tilladt nu at anføre et par Exempler paa den Fordeel, saavel et stort som lidt Jordbrug kunde have af selv at brænde et adæqvart Quantum Korn, overladende til den agtede Læser selv at lempe dem efter de mange forskjellige Størrelser, der findes imellem hine.

En Ven af mig eier en Hovedgaard af middel Størrelse, som har complet Hoverie. Den ligger 4 Mile fra den nærmeste Kjøbstad, hvor

han med Nød kan omsætte sine Vare; I sin Hus-
holdning forbruger han over, men jeg vil kun
regne 2 Potter Brændevin dagligen, er aar-
lig 730 Potter, hvilke i hiin Kjøbstad betales
med 5 Mk. Potten, er . 608 Rbdlr. 2 Mk.

Paa jydsk Veie føres dette

Quantum kun paa 2 Læs,
nu vilde vel den Landmand
der unødt vilde føre 4 Wiil
for 5 Rbdlr. ei være fuld-
kommen vel forvaret, men
da der gives Bønder her i
Egnen, der for den Priis
lade sig leie, regner jeg
for Transporten kun

10 — —

Summa 618 Rbdlr. 2 Mk.

I hiin Kjøbstad betales 1 Ed. Rug med 11
Rbd. og 1 Ed. Byg med 6 Rbd. er for begge 17
Rbd., paa et Læs tages kun 3 Edr. Rug eller Byg,
Transporten pr. Ed. af begge Slags beløber alt-
saa til 3 Rbd. 2 Mk. som bør afdrages den for
Kornet erholdte Betaling, hvilken saaledes i holdne
Penge kun bliver 13 Rbd. 4 Mk. Min Ven
maa derfor, for at løse hiint Quantum Brændevin
føre til Toros $45\frac{1}{4}$ Ed. Rug og ligesaameget Byg,
der med Overmaal og Spildekorn løber op til den
runde Sum 46 Edr. af hvert Slags.

Jeg vil nu antage, at min Ven vil opofre
blot det Quantum Korn, hans Brændevin nu fø-

ster ham, til Brændeviinskjedlen; jeg vil, for ei fleer-
 tidigen at betragte Tingen, ikke bringe i Anslag
 hvad Spølen kunde importere ham, ikke paaberaa-
 be mig, at hans forsgede Ildbrandsbjergning
 koster ham lidet eller intet; med andre Ord, jeg
 vil lade Spølen gaae op mod Ildbrand og Umage,
 hvorved Fordelen da vil blive saaledes at beregne:

Uden Hæxerie, naar man nogenlunde forstaaer
 sin Dont, producerer man ved et almindeligt Bræn-
 derie af 1 Ed. Rug og ligesaameget Byg 64 Pot-
 ter Brændeviin, vel ikke stærk, men som den oftest
 kjøbes og drikkes paa Landet, udgjør af 92 Edr.
 Korn 2944 Potter. Af disse forbruger min Ven
 730 Potter, igjen til Salg à 5 Mk. Potten
 2214 Potter, udgjør . . . 1845 Rbd.
 Derfor Vognleie til Kjøbstæderne 30 —

Igjen 1815 Rbd. (!)

Som min Ven maae tabe for at Staten kan hæve
 Consumtionen af 730 Potter Brændeviin, hvori
 den dog maa lade sig decourtere Productet af al-
 stens Underfløb *).

Her har jeg endnu ikke bragt i Beregning,
 om eet eller andet Fald Korn tog Skade for min
 Ven, ved en baad Høst og fugtig Indagning i La-

*) Det er intet Under, at Brændevinen her maae koste
 Landmanden meget; thi en stor Deel af det Korn,
 han her sælger, føres til Glensborg og kommer som
 Brændeviin tilbage; mange Munde maae Landmanden
 altsaa føde, for han faaer sit eget igjen.

den, hvoed hans Byg blev rødspidset, følgerig utjenligt for fremmede Maltgjærerier, om hans Havre blev gulobrændt, om vaad Commer gaa ham Klaver og Skraad i et fiddt Fald Rug og gjorde det derved usælgeligt, at han har i sin Lade meget Spildekorn, Opfeining og ved Rensning frakilt fvaagt Korn, som nu kun anvendes til Sviin &c. Alt slikt vilde vel ikke give saa megen Brændeviin, men var da ei heller af saa megen Værd og kunde paa anden Maade ikke godt anbringes. Jeg har ei bragt i Beregning den Fordeel, at min Ven kunde under uforholdsmæssig lave Kornpriser gjøre endee! af sit Korn i Brændeviin, istedet for nu at sælge det af Mangel paa Løftstrum, derved overgjenime det og saaledes tilveiebringe en større Stædighed i Kornpriserne.

End mere trykkende er Affavnet af Brænderie for den store Hovedgaard's Parcel, der med egen Arbeidskraft drives, thi der er Brændeviinsforbruget umaadeligt og Korntransporterne næsten ubestridelige.

Jeg eier selv siden afvigte November en liden Bondegård. Denne anseer jeg som en interimistisk nødvendig Boepæl. Dens Mark derimod kan ikke føde mig, vel tager jeg med Glæde mod den Fordeel, den kan yde, men den kan aldrig blive min Næringsvei, jeg kan altsaa med Grund anføre den som et Exempel paa, hvorledes Brændeviinsbrændingen kan virke, ikke til Eierens directe Fordeel, men blot til Jordbrugets Forbedring.

Paa bemeldte min Gaard holder jeg 4 Heste, 5 Køer og 16 Saar; et Misforhold, som strax overtyder hver kyndig Landmand om, at det for Dieblikket er slet beffilt med mit Agerbrug. Dette Misforhold maae imidlertid tilskrives Mangel paa Udskifning, thi efter min Gaards Areal og Bonitet maatte paa den kunne holdes 12 à 16 Køer; men har jeg ved Udskifning havet denne Hindring for min Gaards Opkomst, staaer endnu en langt værre tilbage, jeg mangler nemlig Gjødske, thi jeg har kun det Høe og slet ingen Mergel eller andet udenoms Hjelpemiddel. Var Brænderiet nu en frigiven Erhvervsskilde, forbedrede jeg mit Bryggers og mine Bryggeredskaber saaledes, at jeg, naagtet jeg maatte kjøbe Kornet, kunde brænde saameget, at Spølen kunde føde mig en Koe mere, eller jeg med Tiden kunde indføre Staldforing. Den forøgede Ildbrandsbjergning som og Brændingen kostede mig kun det saare lidet; thi min Scilling uden for Bondestanden gjør det mig dog nødvendigt at holde et par Tyende flere, end Gaardens egentlige Drift fordrer, hvis ledige Tid kunde anvendes til hiint Arbeide.

Spølen af 5 Skp. Rug og 5 Skp. Byg givet med Haffelse kan strække til 4 Køer i 14 Dage, naar jeg ved Spølrøgtningen blot vil spare $\frac{1}{4}$ af det Foder, Køerne ellers maatte have. Naar jeg regner Indbindingstiden fra 1ste Novb. til 16 May er 28 Uger, vilde Spølrøgten for mine 4re Køer, som malkede, udfordre Brændingen af om-

trent 18 Edr. Korn, for at kunne give mig Foder-
 overskud til een Koe mere. Disse 18 Edr. Korn, som
 jeg maatte købe, kostede mig 153 Rbdlr.

De gave mig 576 Potter

Brændeviin, hvoraf jeg for-

brugte 100 Potter i mit

Huus, igjen til Salg 476

Potter à 5 Mk. . . . 396 — 4 Mk.

Igen 243 Rbdlr. 4 Mk.

Istædet for at jeg altsaa nu maae betale mit
 aarlige Brændeviins Forbrug med 83 Rbd. 2 Mk.
 havde jeg ovenstaaende Summa i Behold foruden
 een Koe mere paa Stalden, og saameget overflø-
 digere Mælk, at jeg kunde forsørge mig selv med
 Smør, imellemstunder have en Fedekalb og spare
 en betydelig Deel Mælk, jeg nu af Mangel paa Mælk
 maa forbruge. Den Kjerne, jeg nu maae give mine
 Køer, fik mine Heste og jeg sparede derved Ind-
 kjøbet af 8 Edr. Havre. Anvendte jeg nu hiin
 Beholdning til Grøsters Gravning, Hegning, min
 forøgede Gjødskes Product til forøget Besætning,
 hvor hastigen vilde da ikke mit Agerbrug forbedres.
 Jeg har i Henseende til Spølsens Forbrug og Næ-
 rerighed ene fulgt en kyndig og paapassende Huus-
 moders Opgave, men jeg omtaler jo ogsaa her et
 Brønderie saaledes som en god Huusmoder kunde
 bestyre det.

Ovenmeldte min Gaard beboedes før af en
 Bondefamilie, som drev den ved Hjælp af en Karl
 æde Vinds ædet Heste.

og Tjenestepige. Denne Families Maade at erhverve sine Udgifter paa, vil vise os Brænderiet fra nok en anden forskjellig Synspunkt, vil vise os det i den størst muelige Simpelt, blot med Hensyn paa Diebliffets Trang. Vel staaer min Gaard for kun 4 Skpr. Hartkorn, da imidlertid dette Lave Hartkorn kun er et Tilfælde, og de fleste Gaarde af lige Størrelse staae for omtrent 2 Edr. Hartkorn, bør denne Størrelse antages ved Skatternes Beregning.

Endskøndt Gaarden koftede mig med Besætning over 2500 Rbdlr., vil jeg dog troe, at Bonden især med Hensyn paa det antagne høiere Hartkorn vilde have den for 2000 Rbdlr., hvoraf han forrentede det halve med	50 Rbdlr.	
Skatterne med et rundt Tal	90	—
Jeg antager, at Bonden kan nære sig med en mindre dærlig Karl og Pige og beregner derfor hans Folkeløn til den yderst moderate		
Sum	80	—
10 Potter Brændevin i det allermindste	8	— 2 Mk.
Gaardsredskaber og Bygningers Vedligeholdelse koste unægteligen mere, men jeg regner det blot for . . .	20	—
I alt	248 Rbdlr.	2 Mk.

Transport 248 Rbdlr. 2 Mk.

Kæerne maatte have noget
Høe og Ribelse som ellers
burde komme Hestene tilgo-
de, følgelig maatte min
Formand opvægte al sin
Skaftehavre paa Tienden
nær og derimod købe 8,
men jeg regner kun 6 Edr.

Sædehavre à 4 Rbdlr. 24 —

Summa Udgift 272 Rbdlr. 2 Mk.

hvoortil endnu kunde regnes den aarlige Forringelse
af hans Hestebesætning, thi Føl kunde og burde
han ikke opføre, men jeg vil reent overspringe
denne Post.

Disse Udgifter løser Bonden paa følgende
Maade:

Jeg antager Maret ret godt og han sælger 3
Edr. Rug og 3 Edr. Byg, hvilket indbringer ham
som ovenfor viist i reen Gevinst kun 13 Rbdlr.
4 Mk. pr. Ed., men da Bonden for at faae Penge
maae lade sig leie til adskillige Kjørseler, bringer
jeg Vognleien i Anslag med og han har altsaa for
sine 6 Edr. Korn 51 Rbdlr.

Han graver og sælger til
Skagen i det allerhøieste, of-
test mindre, en 32 Læs Skud.

Løst 51 Rbdlr.

Transport 51 Rbdlr.

tørre. Skagboerne hente disse
 Tørre ved Stranden $\frac{1}{2}$ Mil
 fra Bondens Mose, men
 Bonden-maa, for at kunne
 præstere tørre Tørre, i Som-
 merens blideste Tid, føre
 det halve Quantum hjem $\frac{1}{2}$
 Mil; hvert Læs faaer han
 betalt med 10 Mk., sande-
 lig en daarlig Vinding,
 imidlertid skaffer det ham
 rede Penge

53 — 2 Mk.

Maaskee, men jeg antager for
 afgjort, han sælger 1 Lpd.

Smør 8 —

4 Sneseg 2 —

6 Stkr. mævre Gjøse . . . 8 —

 122 Rbdlr. 2 Mk.

fradraget Udgiften 272 — 2 —

 Deficit 150 Rbdlr.

Vel maage Bonden efter Reglen kunne sælge
 nogle Kalve og Lammestind, samt lidt Uld, men
 hans Kone trænger til lidt Hør, et Lærklæde og
 andre Smaating, saavel hun som han til Skotsi,
 der skal rede Penge til Præste og Degne, Offer,
 fattige og Skoler, Gjordemoder og Læge m. m.,
 saa det skal kaldes godt om hine Smaaandtagter
 kunne tilstrække dertil.

Man forbauses med rette over sig en Underballance for en Bondegaard og spørger med Grund: er det mueligt at dække den? Amtstuenes Regnskaber, Proprietairernes Cassebøger og Herredsskriverens Panteprotocoller, vise os desværre, at den alt for mange Steder ikke dækkes. Ofte har en Mand under Krigen sammensparet sig noget som Soldat eller Matros, maaskee stundum havt nogle Priispenge, men denne liden Capital er alt forbrugt og Bondens Debet vil alt tiltage.

Dog naar jeg antager, at min Formand kunde dække sit Deficit, maatte dette skee ved at lade sig leie til een eller anden Kjørsel, til at pløie et par Beed i nærmeste Kjøbstad, (skøndt denne ligger 3 Mile borte *); han maae drive nogen Landprang om dertil Leilighed gives, bjerge af eet eller andet strandet Skib, fiske noget, om et par hellige Dage indtræffe, og kjøre disse sine Fiske tørrede flere Mile omkring i Oplandet, altsammen paa sit Agerbrugs Bekostning, ja maaskee han, som virkeligen ofte skeer her i Egnen, nødtes til det fordærveligste af alt, at sælge et par Traver Havre paa Algeren, eller et par Læs Foder af sin Lade.

Kunde denne Bonde nu brænde blot det Quantum Korn han kan sælge, blev hans Indtægt følgende:

*) Dette er virkeligen Tilfældet: Skagen, som ligger saa isoleret, leier Bønder hele 4 Mile oppe i Landet til at drive noget af sin Jord.

6 Eder. Korn à 32 Potter, er 192 Potter
Brændeviin à 5 Rfl. . . . 160 Rbdlr.

Han kjøber en Griis for 2
Rbdlr. hvis Opføding in-
tet koster ham, da den kan
nære sig med Kjøkken, og
Bryggers, Affald, lidet
Vælde, Stumper Græsning
nærmest omkring Gaarden,
Møddingen ic., imidlertid
er den mager, ingen sikker
Handels-Artikel og uden
Spæl har Bonden ei Raad
til at fede den, nu derimod
kan ud paa Vinteren hiin
Spæl bringe ham Svinet
med Ister, Hoved og Ryg
til 10 Rbd. à 2 Rbdlr. er
Gevinst

18 —

Brændeviins, Brændingen
medtager i det høieste med
al Odselshed kun 8 Læs
Tørø; altsaa igjen at sælge
af ovenansførte Quantum

Tørø for 40 —
Smør, Æg og Gjød 18 —

 236 Rbdlr.

fradraget Udgiften 272 —

Deficit 36 Rbdlr. 2 Rfl.

Dette Deficit dækker han med omtrent $\frac{1}{4}$ af den Arbeids- og Tidskraft, han behøver til hiin større Sum's Dækning, og kan anvende de frie $\frac{3}{4}$ til sin Gaards Forbedring, hvilken snart reciproque vil virke saaledes, at den vil give sin Eier et aarligt Overskud.

Ikke tør jeg med Tausshed forbigaae nogle Indvendinger man mueligen vilde gjøre mig imod min Beregning og vil forud besvare den:

"En Tonde Rug og en Tonde Byg koste i Kjøbenhavn 20 Rbdlr. og en Pot Brændevin 3 Mk." Jeg skriver ikke om Sjælland; det er om Benslyssel jeg taler, hvor hiin Beregning støtter sig paa Kjendsgjerninger, hvor Beboeren er ligesaa god Borger som Sjællandsfareren og har samme Deel i sin Landsfaders kjerlige Omhue som hiin nærmere ved Hovedstaden boende Landmand, hvor desuden saabelsom i flere Jyllands Egne de fleste Paabud af naturlige Marsager hvile tungere paa Landmanden end i de ved Hovedstaden nærmere beliggende Provindser *).

"Korntransporten vil ikke være Herremanden saa aldeles kostbar, da Hobbonden jo bortfører hans Korn og han selv desuden har ledige Heste." Denne Indvending fortjener intet Svar.

*) Det vilde være et nyttigt Foretagende, nærmere at fremstille Marsagerne til sig Kjendsgjerning, men denne Sags Drøftning hører ikke til nærværende Materie.

"Af een Skjeppe Korn kan ikke produceres 4 Potter Brændevin." Jeg tilstaaer heel gjerne, at hvor Bonden ikke tør kjøbe sig et lidet vel indrettet Brændevinstoi og sølgelig maae svie i en Jerngryde med et Trædæksel, en gammel forstødt Hat af et Destilleertoi og et Svaleredskab, bestaaende af en Bøfsepibe som gaaer igjennem en Halvtønde, udbringes kun 2 Potter, men mit Opgivende har jeg selv seet Exempler paa og uindskrænket Brændefrihed vil snart forbedre Brændevinsredskaberne, hvor smaa de end vilde blive.

"Naar Brænderiet blev almindeligt, vilde Brændevinen paa ingen Maade holde sig i den anførte høie Priis." Dette er meget sandsynligt, men jeg skal ogsaa bevise, at der har været solgt Rug i denne Vinter her i Egnen for 9, ja 8 Rbd. Tønden, ligesom jeg overhovedet i mine Beregninger ifkuns saare lavt og tildeels aldeles ikke har anslaaet Bifordelene ved Brænderiet.

"Det stod jo mig selv frit for at løse Bevilgning paa et stort Brænderie og derved end hurtigere ophjælpe min Gaard."

Mange store Brænderier kunne ikke rummes i det Forhold, som mange smaa Gaarde trænge til at ophjælpes. Jeg har ikke Penge til at sætte i et stort Anlæg og havde jeg dem, turde jeg ikke

sætte dem i en Eiendom, hvis Forbedring kun
kan være en Bisag for mig.

"Min sidste Beregning er aldeles local." Dette
tilstaaer jeg, men paaستااer tillige, at om der
gives Egne, hvor sliq en Eiendom kaster et større
Korn- og Fedevarer-Overskud af sig, gives der og
Egne, hvor sliqe Landbrug producere af Fedevarer
et Minus af Beboernes Behov og hvor der ere end
mindre Resourcer til ved udenoms Fortjeneste at
dække det anførte Deficit, ja jeg tør dristigen paa-
staae, at mangen Landmand var allerede i disse
Egne forlængst gaaet fra sin Gaard, havde han
ikke brændt i Smug.

"Vore Penges Forbedring vil snart aldeles
forandre mine Beregninger." Dette vil skee, men
neppe til Landmandens Fordeel. Hans Korn og
Fedevarer falde hurtigen (vi see det i nærværende
Næblik) med Coursen; imedens hans Renter staae
fast og hans Skatter og Kolkelsen langsomt dale.

"En saa stor Brændeviinsproduction som jeg
har fremstilt til Exempel, vilde ikke finde Affæt-
ning." Dette er den vigtigste Indvending, som
kan gøres mig, uagtet Brændeviinsforbruget i
Danmark er uhyre og vist overstiger det tre om
ikke firdobbelte af hvad Consumtionsregnskaberne
opgive; men der bliver endnu mange Husholdnin-
ger tilovers paa Landet, som intet Brændeviin pro-
ducere og derved befordre Affætningen, s. Ex. i
Egne hvor der er Mangel paa Jdebrand eller dens
Bjergning for kostbar, hvor overflødig Hæbjerg-

ning gjør Kjøbslen til Hovedsag og Gjødsfens Formærelse ved Spølen uundvending, eller i Huse, hvor Familien foretrækker Rolighed for et med Bryderie forbundet større og mere indbringende Bedrift; ja Indførselen af fransk Brændeviin, hvilket stundom har været lettere Kjøb end den Danske, vilde opføre, ligesom Kjøbstædernes Brænderier som for, hen viist, vilde bortfalde *).

Dog; lad mine Modstandere have Ret, lad dem nedsætte Landmandens af mig fremstilte Fordeel til det halve, han vilde dog have et betydeligt Gavn af Frigivelsen og dette Gode var og blev ligesfuldt et Gode, fordi det ei var det Største **).

Efter saaledes at have viist hvor gavnlig Brænderiets uindskrænkede Frigivelse vilde være for Statens talrigeste Lemmer Landmændene, disse være Bønder eller Jkkebønder, have et stort eller lidet Landbrug, tørde vi maaſkee antage, at Staten vil omme sig ved at unddrage et sit Barn sin ene regjerende Haand for at række dem begge til et andet, ei heller veed jeg, hvilken Classe af Landmænd Staten middelbart fulde søge at formindſke ved at tilstaae andre større Fordele. I et Land,

*) Det er virkeligen allerede Tilfældet, at Landmændene i Smug føre Brændeviin til de smaa Kjøbstæder.

**) Gaare nødig vil jeg af denne min Paastand have uddraget et Beviis for, at de paa Landet anlæggende saa fordeelagtige Brænderier nok kunde taale et dygtig Paalæg. Mit i Anledning af Statens Indtægter anførte, viser min Mening om sligt et Paalæg.

hvor Agerdyrkningen ene maae frembringe de Vare, hvormed fremmede Natur og Kunstprodukter indløses, maa Agerbruget nødvendigen være af forskjellig Størrelse, thi luttet smaa Gaarde vilde intet Øverstud levere, luttet store, intet Folketal. Vel troer jeg at turde kalde det en Lykke for Danmark, om de store Landbrug, det endnu, eier opretholdes, hvormod desværre saa mangen Tidsumstændighed synes at virke, dog tør en Patriot nok saalidet ønske Herregaardene soutenerede ved et Brænderiemonopol, som forhen ved Ørenstaldning, thi de mindre Landbrug vilde derved forlængtes, allerhelst da de med store Brænderiers Anlæg forbundne Omkostninger, som forhen ansat, spille Monopolet i de rigeres Hænder og gjør det derved end mere trykkende.

Burde nogensinde Staten ved Brænderiets Tilladelse blande sig i Sagen og favorisere eet Landbrug mere end et andet, da maatte denne Omhøe dog for alting ikke dreie sig om Landbrugets Størrelse, men om dets Drift.

Maaskee kunde Brænderiet i saa Henseende frigives visse Aar, men med det Forbehold, at f. Ex. uudsiftede Eiendomme efter disses Forløb aldeles mistede Friheden, samt at Gaarde, som efter Omstændighederne brugte heel eller halv Staldforing, forbleve befriede for en Afgift, andre derimod skulde svare; men her gjordes da atter Control fornøden, og jeg maa oprigtigen tilstaae min svage Tiltroe til alle nærhaands fremskaffede

eller fremtvungne Forbedringer; hvoortil det ophjælp f. Ex, Premierne Jølandsfarenes Fiskerie, de mindre Ufredsbøder Hegnet. Landmanden i det hele taget er nu omstunder ikke saa ufrydlig om, eller utilbøielig til Forbedringer, at han skulde behøve nogen skarp Spore; man løsne blot de haarde Baand, Tidsomstændighederne snørede om hans Hænder og han vil snart røre disse; taknemmeligen vil han gjengjælde Staten det ham bragte Nøfer og med gjenvunden Styrke og Driftighed understøtte det Regeme, hvis lykkelige Lem han med retfærdig Stolthed føler sig at være.

En Klasse af Landmænd, om den ellers fortjener dette hæderlige Navn, jeg mener Huusmandsklassen, har jeg endnu med Tausshed forbigaaet. Huusmand kalder jeg ikke den, som eier mindre end een Lunde Hartkorn, men den som ikke med egne Heste driver sin Jordlod.

Boer Huusmanden paa en stor Gaardslod og hjælper ved Ugedage til Gaardens Drift, driver han, NB. ikke pro forma, et Haandværk eller Fiskerie, spader han sin Jord eller dyrker den ved Hjælp af sine Køer, da er han en nyttig Mand i Staten, men gjør han som den ulige største Deel af vore Huusmænd, ingen af Delene, da er han med Undtagelse af det lidet, jeg siger lidet Antal som behøves til Dagleiery, en ond Naboe, en Ulykke for Gaardmanden; vel ophjælper han Statens Folkemængde, men desværre det er ikke ar-

beidende Hænder, men fortærende Munde han sætter i Verden.

Denne min Sætning synes paradox, man paaflaarer i Almindelighed, at mange Huusmænd afgive godtkjøbs Dagleiere, der maatte være af en uskateerlig Nytte for Gaardmanden, men Tingen er ikke saa, i det mindste ikke her i Egne. Jeg kan kun bevise denne min Sætning, ved at opregne utallige Smaating, som maaskee ville synes min Læser ubetydelige, men kjeder deres Gjennemlæsning ham allerede, hvorledes maa da ikke deres Gjennemgaaen, og deres Overvindelse kjede og pine Gaardmanden.

Jungensteds lider Gaardmanden mere for og med Tjenestefolk, end i de paa Huusmænd rige Egne, thi i disse Egne gives ingen Mellemstand mellem Drengens og Huusfaderens; neppe er Drengen confirmeret, før han opsøger sig en Dulcinea med samme Fortrin og faaer sig enten et Huus eller blot en Stue i Enden af en Huusmands Huus *), og nu have da sligt et par Folk et Paaflud, hvormed de for dem selv og Verden kunne besmykke deres Lædshed. I dag skal Manden tørste 2: eller bante Kornet af 4 à 5 Kjærve, som hans Koe skal have, imorgen skal han have Møgvognen, det er, byde 3 à 4 Gaardmænd, ofte en heel Wiil

*) Det er i Almindelighed i sinesfaldende Sandhed, at i Gaarde findes sjelden Jenderster med mindre disse som Beslegtede eller Afgtægtsfolk kunne gjøre Forbring paa Opbold der paa Stedet.

borte fra tilhøve, for at age ham nogle Læs Afke paa et par Skjepper Land, iovermorgen skal han være om een til at pløie 2c. 2c. Længere hen paa Sommeren skal han en Dag passe sin Koe, det er, gaae omkring og stjæle Græs i Kanten af Gaardmandens Rug, thi den sølle Løs, til hvem denne Dont ellers er betroet, er et Vrende af Bye, for at kjøbe sig et Par Træskoe, Dagen efter skal han være hjemme og passe den Spæde, thi Moer skal bage, eller maaskee ud hos Gaardmændene at være om en Taar Melk til Hjelp til en Ost, Dagen efter skal han ud at rogte sine Tørv, det er ud i Mosen, at see til om det endnu er Tid at tilfige sine sædvanlige Hovbud at føre ham Tørbene hjem, Dagen efter regner det og nu maatte en Anden gaae den lange Wei til Gaardmanden, han havde lovet at arbeide for. Naar den Tid kommer, skal han bjerge noget til sine Faar, det er, gaae omkring og efter Lyst og Leilighed slaae noget daarligt Græs i Heden, hvilket maae forbedres med en Agerende, Gaardmanden maae overlade ham; nogle Dage efter skal dette Høe rogtes og det sædvanlige Hovbud tilfiges at føre det hjem. En Væg skal maaskee opflines, hvilket vel kunde skee i en Time, men Husmanden er berettiget til med sin Samvittighed, derfor at qvitte en heel Dag o. s. fl. See dette er Huusmandens Agerbrug; neppe feiler den som paaftaaer at en Huusmand ikke arbeider $\frac{1}{4}$ imod den Gaardmand som selv følger sin Plov. Af dette Agerbrug kan imidlertid Huusmanden ikke

leve, hans Jord producerer ikke Korn nok til ham og Foder nok til hans Koe; selgeligen maa andre Erhvervstilder aabnes. Manden, stundom ogsaa Konen, gaae i Høsttjeneste, hvorfor Gaardmanden da ofte maae betale et Tjenestetjyendes halve Aars Løn, samt en Kage og en Ost til Juul, stedsse maae han meie og hjemføre Husmandens Korn og stundom med Konen modtage et af hendes Børn. En Dagløn maae stundom fortjenes, men denne tillige opskrues saa høit, at den kan tilstrække til Dagen, paa hvilken Husmanden rækker og strækker sig hjemme. For øvrigt maae holdes Kroe, og Spillehuus*), drives Landprang, tiggess Foder og Uld: Moer maae ud med sin Kande, tigge Værdelse og fere Løgn og Bagtalelse i Bye. Der maae ageres Dvaksalver, Vinkelskriver og klog Mand o: eller Hexemester ic. ic. Ernærer nu alt dette

*) Jeg har for flere Aar siden kjendt et ikke stort Sogn med saa Gaard- og mange Huus-Mænd. Gaardmændene vare paa et Par Aar meget forfænttede, blandt Husmændene holdt 3 Ripper, hvort i min Tid et Menneske blev ihjelslaget og en fjerde Huusmand gjorde Profession af at stjæle Kjerve paa Gaardmænds-Markerne og at lade sig af Svirebrødre leie til at holde med dem i Klammerie paa Markeder, thi han var en sand Herkules. Men Justitien kunde jo fyre dette Uvæsen? Jovist, Jørgen kom for et Exverie saagat i plinliat Forhør, men udholdt sine tre Dages Kat og stjal som før, thi ingen turde binde an med ham. Sandeligen det var værdt i vore Criminal-processer at eftersøge om ei de fleste Forbrydelser, især Exverier, begiktes af Husmand eller Huusmænds-Børn.

ikke Familien, maa Fattigvæsenet, det er Gaardmanden, ud med det manglende. (!) Mange Omstændigheder forøge de Plager, dette Naboeffekt overvelder Gaardmanden med. Blandt Husmændene hedder det: Peer kan ej taale at grave Gladtors, thi han har et svagt Laar 3; lidt Gigt; Poul kan ikke grave Skudtors, thi han kan ikke taale at være vaad om sine Fødder, siden han laae af den Kolde ved Regimentet; Christen kan ikke taale at slaae Høe, siden han fik saa ondt over sin Lænd paa Fanonbaadene; Hans kom nylig hjem med sin Kræmmerpose og er ikke nu bekvem til at arbejde; Mads kan her faae større Daglon Ih' sset en federe Kost, ja i Præstegaarden faae Brændeviins flasken paa Bordet 2c. 2c. Alle disse Hindringer maa den stakkels Gaardmand ikke allene ved alffens Bønner, Betaling og Hoverie rydde af Veien, men endog lade en Karl ride Sognet rundt en heel Eftermiddag, for at faae fat paa en Dagleier næste Dagen, han maae opsætte sit Arbeide, ikke til den beleiligste Tiid, men indtil Huusmanden vil, som han kalder det, gjøre ham den Tjeneste at komme 3; bortslunke en Dag hos Gaardmanden. Sandelig da den milde Lodgiver løsnede Hovbondens Baand, tænkte han neppe, at et langt værre Hoverie vilde indsnige sig, at Bonde, Præst, ja Proprietair vilde komme til, som nu skeer, at kjøre til Høve hos Husmanden.

Er en Bye i Fælledsskab, da er det Husmanden, som opgraver, opgræsfer og opbrænder den

Kælled Gaardmanden svarer Skatter af; skal Udskiftningen foretages, møder Bonden hos Huusmanden Modtvillie; dennes Paastand paa Kælledlod, vanskaaber og indkniber Gaardmandens Lod, som efter Udskiftningen stedse ufredes af Huusmandens Creature og talrige Fjæderkræ. Med sand Abekjærlighed holder Huusmanden sine Børn hjemme, thi han har Fattigvæsenet at stole paa. Dette Keer i den Grad, at jeg i Aar har i min paa Huusmænd temmelig rige Egn maattet forskrive mig en Gaarehyrde fra Fattigvæsenet i Aalborg, 12 Mile fra min Boepæl. Hvo skulde troe, at man her i Egnen maa have Gaardmænd til at takke? Huusmænd kunne og gide ikke.

Du smiler, min agtede Læser! over min lange Jeremiade over Huusmands Uvæsenet; men jeg forsikkrer, at mangen Gaardmand sørger over dens Sandhed.

Paa disse Grunde vilde jeg have Huusmandsklassen saa lidet uueligt favoriseret, følgerigen udelukt fra Brænderiets Fordele. Dette kan imidlertid bedre skee ved uindfrænkethed af Brænderiet, end paa nogen som helst anden Maade; thi hvor hver Gaardmand kan brænde, bortfalder Huusmandsbrænderiet, paa samme Grund som Kjøbstædmandens. Indretning af blot store Brænderier vilde endog efter min Formening tildeels spille Brænderiet i Huusmænds Hænder; Gaardmanden ville desuagtet i Smug have sin Brændevin fabriqueret; selv tør han af Frygt for de Binds det Heste.

sine Tjenestetjyendes Angivelse ikke gjøre det, følger lig vælger han den Udvei, som alt nu finder Sted, og leverer sit Korn til Huusmanden, som nok tier med sig selv og derved bliver deelagtig i den Fordeel Gaardmanden udeelt kunde og burde nyde.

Jeg troer saaledes korteligen at have blift, at mindskrænket Tilladelse til Brændeviinsbrænden paa Landet, paa hvad Maade enhver Agerdyrker bedst vidste, vilde og kunde, vilde være en Belsig-nelse, for i det mindste den jydsk Landmand, samt at Brændeviins Anlæg blot i det Store paa Landet vilde snarere skade end gavne ham, og slutter med det Ønske, at mine frimodige Uttringer ingen maa fortorne og at de af mig, skjøndt ufuldkomment bearbejdede, dog med Redelighed fremstillede Sandheder, maa nøiere werde drøftede af de ædle Mænd, som udrustede med Evne og Villie kunne i denne Sag virke til Landmandens Gavn.

Skrevet i Marts 1818.

Westenholtz,
Major, R. af Obr., Ober- og Underretts-
Procurator, samt Strandings-
Commisfair.

Mere om den pomologiske Tryllering, eller Kingsnittet.

I Anledning af mit Spørgsmaal angaaende den pomologiske Tryllering, har jeg modtaget tvende Skrivelser, som jeg iler at meddele Tidendernes Læsere, da jeg tør forudsætte, at disse med Interesse ville læse dem. Den første er fra en hæder-
værdig Godseier, som allerede nogle Gange har meddeelt sine Erfaringer i dette Tidsskrift, og den anden fra den botaniske Gartner i Kjøbenhavn Hr. Holbøll.

Hiint lyder saaledes:

Høi skæredet!

Ved at læse Stykket "den Pomologiske Tryl-
ling" i sidste Hefte af L. Dec. Tidr., maa jeg ikke
undlade at meddele Dem en Erfaring, som gjør
det meget sandsynligt, at Pastor Hampels Paa-
stand: at kunne tvinge Frugttræer til at bære,
kan være rigtig. I Vinteren til 1814, da der
faldt en stor Mængde Sne, bleve mange af mine
unge Træer i Træfrugt-Haven beskadigede af Mu-
sene, som under Sneen havde afsnabet Barken i
en Ring omkring Stammerne nede ved Roden.
Nogle af disse gik strax ud i Sommeren 1814,
men de andre som ikke vare saa stærkt beskadig-

gede, bare, til min Forundring, en paafaldende Mængde Frugt, nemlig Ebler, imedens de øvrige unge ubeskadigede Træer bare itkun ganske enkelte faa Frugter. Det samme har været Tilfældet alle de paafølgende 3 Aar med disse beskadigede Træer, hvoraf dog siden nogle ere gaaede ud, nemlig de som heel rundt om Stammen vare gnavede. — Naar jeg nu i denne Have seer et ungt Træ, som bærer en Mængde Frugt, saa er jeg vis paa at det er et af de muusgnavede. Men Frugten paa et saadant Træ er kjendelig mindre, end den paa de ubeskadigede, og det forekommer mig at den bliver aarlig mindre.

Jeg troer derfor ganske sikkert, at man paa den af Pastor Hempel beskrevne Maade, kan fremtvinge Frugten, men ogsaa at det vil stee paa Træets eller Grenens Beføstning, og jeg holder altsaa for, at man ikke bør forsøge Ringningen, uden paa den halve Deel af Træets frugttegnende Grene.

Kjøbenhavn, den 16 April 1818.

Erhødigst ic.

Allerede ved denne Skrivelse overbevises man om, at Ringsnittet kan gavne; men at det bør iværksættes med fornøden Omhu og Maadehold.

Hr. Holbølls Brev udbreder end mere Lys
 pver denne Gjenstand, og lyder saaledes:

Høistærede

Tillad, at jeg i Anledning af Deres Spørgs-
 maal i nyeste Hefte af Landoeconomiske Tidender
 Pag. 136, angaaende Pastor Hempels saakaldte
 pomologiske Erhøring, meddeler Dem mine Erfar-
 ringer om denne Sag. Forend 1788 havde jeg
 i et Haugekrift læst om et saadant Indsnit, hvor-
 ved frodige ufrugtbare Frugt-Træer kunne gøres
 dragbare. Jeg fik strax Lyst til at anstille Forsøg
 dermed, og det første skede paa et Bergamotte-
 Træ, dengang omtrent 25 Aar gammelt, og
 saavidt jeg nu kan erindre, omtrent 9 Tommer i
 Diameter. Indsnittet skedte en Rod fra Jorden,
 blev skåret i Tomme bredt, og hele Barken bort-
 taget til det rene Ved. I første Sommer var
 største Delen af Indsnittet overgroet med nye Bark,
 i andet Aar aldeles sluttet, og havde ikke ringeste
 Virkning paa Træets Væxt eller Frugtbarhed.
 Skuffet i mit Haab gjorde jeg nu Forsøg paa et
 Æble-Træ, af de saakaldte Pundæbler; jeg vilde
 nu, som Tydskken siger: besser machen, og aflag
 en Barkring hende 3 Tommer breed, Virkningen
 var at Træet blev sygt og efter et Par Aar døde.
 Tvende saaledes anstillede Forsøg kvalte min Lyst
 til at prøve flere. Frydenlund, hvor disse For-
 søg skedte, blev solgt, jeg forflyttet, og jeg tænkte

ikke mere paa denne Sag, indtil jeg i et fransk Blad: Bulletin de la Societé philomatique, læste om en incision annulaire, som man i jardin des Plantes i Paris havde anvendt paa den gule Heste-Kastanie (*Æsculus flava*), som der i Haugen hvert Aar blomstrade, men ansatte aldrig Frugt. Folgen af Ring Snittet, som jeg vil kalde det, var ønskelig Frugtbarhed. Min gamle Lyst vaagnede nu igjen, men her, hvor ikke findes flere end et Træ af hver Sort, vovede jeg ikke at anstille Forsøget paa hele Træet, men kun paa enkelte Grene. Først skære det paa *Æsculus flava*, og samme Aar gav en lille Green sin Frugt. Dernæst prøvde jeg Ring Snittet paa en Green af det fyldtblomstrende Granat-Træ, som ogsaa lykkedes. Men disse Forsøg skedte efter den Anvisning hiint franske Blad havde givet, nemlig at den afdagne Bark Ring bindes om igjen, for at forhindre Luftens alt for stærke Paavirkning, hvilket Pastor Hempel ikke omtaler og som hiint Hauge Skrift heller ikke bererte. Medens jeg gjorde disse Forsøg her i Haugen, talte jeg med den bekendte østerrigiske Legations-Præst, Pastor Holzforster, som besad mange Slags Kundskaber; han fortalte mig at Ring-Snittet var en bekendt Ting og lærte mig endnu et Hjælpsmiddel, som man kan anvende, naar Barken er saa tjør, at den ikke kan tages af uden i smaa Stykker, som man ikke uden Vanskelighed kan binde om Træet igjen. Dette bestaaer i at

overstrøge Saaret med frisk Eggehvide, hvilket
 ikke regner af men forhindrer Luftens skadelige Paa-
 virkning. Hr. Professor Guldberg har i sin Hauge
 paa Nørrebroe efter mit Raad anvendt Rings-
 snittet paa en temmelig Deel Frugt-Træer, for
 det meste med god Held, undtagen nogle Ebletræer,
 som ere blede syge og døde; men da denne Frugt-
 Art, endog førend Forsøget stedte, var den, som
 mindst vilde trives paa denne Grund, fordi Hagen
 er anlagt, hvor de gamle Sandgrave ere tilfyldte
 med Gade-Renovation, saa kunde mulig disse
 Træer endog uden Ringsnittet have blevet syge og
 gaaet ud. Saavidt strækker min Erfaring sig om
 Ringsnittet, Pincision annulaire. Ofte har jeg
 tænkt paa, hvad der kunde forårsage denne Frugt-
 barhed, men ikke været i Stand til at udgrunde
 Årsagen, heller ikke har jeg i de plantephysio-
 logiske Skrifter, som jeg har læst, fundet noget derom.
 Vel er jeg faldet paa en Tanke, hvorledes det
 muligt kunde gaae til, men hvorvidt den har
 Grund tør jeg ikke påståae. Som bekjendt drage
 Bæxterne Næring til sig, saavel af Luftens gjennem
 Bladene, som af Jorden gjennem Rødderne. Min
 Formodning er den: at Bæxterne fornemmelig
 drage frugtbargjørende Næring gjennem Bladene
 og derimod Næring som giver frodig Væxt gjennem
 Rødderne. Det er ligesaa bekjendt, at det fornem-
 ste Saft Omløb har Sted gjennem de Kar, som
 ligge mellem Beddet og Barken. Ved Ringsnit-
 tet afbrydes dette vigtigste Saft-Omløb ganske.

Skulde nu min Formodning have Grund, saa kunde Ringsnittets Virkning let forklares saaledes: at de af Luften inddragne frugtbargjørende Vædsker ved Ringsnittet standsedes og hindredes fra at blandes med den grovere Næring af Jorden. Saa meget er vist, at Ringsnittet forarsager en svagere Væxt paa den Green hvor det anbringe end Væxten paa det øvrige Træ. Mærkeligt er det, at alle de Træer hvor jeg har seet Ringsnittet anvendt, var Væxten af den nye Bark, som voxer ud for at dække Saaret, langt stærkere fra oven end fra neden; Bevis at de Dele af Vædskerne, som ere stikkede til at frembringe Bark, inddrages i større Mængde af Luften end af Jorden, men endnu er dette intet Bevis for, at min Formodning om Frugtbarheden er grundet, hvilket jeg maa overlade den Lærde at forklare.

Resultatet af foranførte, bliver da dette: at Ringsnittet kan anbefales, men dog kun anvendt paa den franske Maade. Træets eller Greenens Væxt standser derved; men kun saalænge indtil Saaret er beklædt med ny Bark. Om Frugtbarheden siden reent ophører, har jeg ikke Erfaring nok til at sige med afgjørende Visshed. Da denne Sag har interesseret mig, iler jeg at meddele Dem mine ringe Erfaringer, i Haab om at De selv vil anstille mere afgjørende Forsøg.

E. Str.

Førend jeg affendte nærværende Brev, faldt jeg paa den Tanke, at i Kurt Sprengels Anleitung zur Kenntniß der Gewächse. 2te Ausgabe, 1ste Th. und 2te Th., 1ste Abh. Halle 1817 8vo muligen kunde findes noget i denne Anledning.

Jeg gjennemlæste dette Værk, for saavidt det berører det physiologiske, og jeg haabede at finde mine Hypotheseer om Ringsnittet, enten bekræftede, eller anderledes forklarede, men jeg fandt intet som umiddelbart vedkommer dette: Derimod adskilligt som meget har interesseret mig. Sprengel antager ikke, at Væxterne indsuge egentlig Næring gennem Bladene, men at Væstet, som ligger imellem Barken og Splinten (der Splint) er det egentlige Sted, hvor de fra Roden opstigende raa Vædske tilberedes og forandres til Næringsaft, hvilken igjen efter at være tilberedet nedstiger og i en forædlet Tilstand cirkulerer. Denne Saft eller Vædske er det, som danner den nye Bark, naar et Træ har faaet et Saar, Sprengel kalder Væstet Kilden til hele Væxten. Han siger Pag. 91. Wo die allgemeine Anlage zur Entwicklung in der Knospen ist, da wird man beim ungehinderten Aufsteigen der Saft mehr Holztaugen, hingegen Fruchtaugen bemerken, wenn die Bewegung langsamer ist, und sich daher der Bildungsast mehr entwickelt. Daher nöthigt man seit den ältesten Zeiten die Baume zum Ansehen der Fruchtaugen

durch Verwundung der Rinde, und durch Niederbiegen der Zweige.

Denne Barkens Bestadigelse maae jo nærme sig Ringsnittet og er det eneste jeg hos Sprengel har fundet, som kunde henføres dertil. Sprengel vilde altsaa, ifald han havde omtalt Ringsnittet, sikkert have forklaret dets Virkning saaledes:

De raa Safter stige op fra Roden, tilberegdes i Bastet eller dets Kar til Næringsaft; denne hindres ved Ringsnittet fra at nedstige til Roden og udvide eller forstærke dens Dele. Saften bliver ved denne Standstning mere forædlet og udviklet, og bliver derved i Stand til at meddele Træet Frugtbarhed. Endnu bør jeg bemærke, at Sprengel antager som afgjort, at Saften stiger saavel gjennem det egentlige Ved som gjennem Splinten og Bastet; Saften's Stigen forhindres altsaa ikke ved Barkens og Bastets Overflæring.

Kjøbenhavn, den 18 April 1818.

Erhødigst,

H o l b æ t.

*

*

*

Jeg formoder, at Udskillige anstille Forsøg med Ringsnittet, og jeg haaber, at Udfaldet deraf, det være gunstigt eller ugunstigt, engang maae worde disse Tidender meddeelt.

Dr.

En Afhandling om Berberisfens skadelige Virkning paa Sæden.

(Fra det Kongelige Landhuush. Selsk. til disse Tidender.)

For det Kongelige Landhuusholdnings Selskab, hvis fornøiede Virksomhed, med tilbagevendte Fred, saa oplivende sængsler Tænkendes Opmerksomhed, tager ieg mig herved den underdanige Frihed, med dyb Erbødighed, at fremlægge mine Bemærkninger over Berberisfernes skadelige Indflydelse især paa Rugen, og haaber, nu da Sagen har vundet nogen Opmerksomhed, høifaa me ei tager mig min Driftighed ilde op. Endstjøndt jeg nu, ved endeel Aars mangfoldige Forsøg og Erfaringer, fuldkommen er bleven overtyget om deres Skadelighed, smigrer jeg mig ingenlunde med Indbildning om, at Selskabet skulde ville ansee mine Bemærkninger kvalificerede til, 3de Bind 3die Hæfte.

at hviſſamme derpaa ſkulde bygge noget Reſultat; dertil er min Stilling, mine perſonlige Gænkter og mine Fortjenester alt for ubetydelige (Dette ſiger jeg ingeniunde paa Ekſtrant, men mener des lige efter Ordene); ifkun dette beder jeg om; at ſelfabet, ſom viſt ei lader mangle paa, at ſaae anſtillet Forsøg i denne ſaa ſaare vigtige Sag, baade i videnskabelig og oeconomisk Henſeende — da vilde ſjenke mine Bemærkninger ſaa megen Opmerkſomhed, at hviſſamme vilde værdige dem en Prøveſe, for at erfare, hvorvidt de ere paalidelige eller overeenſtemmende med Sandheden.

Jeg anſeer det fornødent, allerførſt at berøre nogle tildeels grundede tildeels ugrundede Anſeopſer, man i Løbet af Berberisſeiden lod indløbe over mit Forhold, ſaavelſom mine Henſigter, og tilføie Erklæringer derover; da ſelfabet ellers ſaare let kunde friſtes til, at anſee mig for en Kuſentast, mit Udsagn at mangle Sandhedens Stempel og mine Bemærkninger ſølgelig af aldeles ingen Værd. Jeg forventer ſelfabets Overbarelſe, hvis jeg ſkulde ſeile deri, at jeg her anſeer Tiden og Stedet for bedſt paffende til ſige Erklæringer, der aldeles intet Polemiſt ſkal vedklæbe; thi ſaa lænæ den Sandhed: "at Berberisſerne htre ſkadelige Virkninger paa adſkillige Kornarter" endnu var nye, og anſaaes i Almindelighed for Sværmerie og Fordomme, troede jeg, jeg gjorde bedſt i, at tie — og i en Avis at erklære mig, blev ſikkert ſpildt Møte.

Alt hvad jeg hidindtil har skrevet herom, fleste blot i den Hensigt, at vække Opmerksomheden for Sagen, der, efter min fulde Overbeviisning, er af saare megen Vigtighed for det Almindelige, og som saadan, at burde saasnart mueligt drages frem for Lyset, saameget mere som jeg fandt den indhyllet i Naturens hemmelighedsfulde Slør. Men, hvor grusomt jeg desaaarsag end skundom paa Verdens Begne blev mishandlet; tabte jeg dog ingensinde Hovedsagen af Sigte, og indlod mig aldrig i den uvedkommende Ting.

De Ankeposter, som fremsførtes i Døgnbladene imod mig, vare af den Natur, at de ei forstjente nogen Erklæring; men i et Skrivt, betitlet: Bidrag til Berberissens Forsvar, samlede af Herr Commmerceraad, Inspecteur Tommesen og udgivet af Herr Kammerraad Just, Viborg 1814, anføres adskillige, hvoraf jeg vil berøre følgende:

- 1.) "At jeg vildleder Folket ved Trus, og bringer den Lettroende i Bevægelse mod Berberissen og dens Eier (Pag. 4.) At jeg styrker Folk i Overtro (Pag. 72) At jeg bestyrker den eenfoldige Almue i Overtro og ugrundede Klager og unavn- givne fremsfører disse for Thronen (P. 76).

Endskøndt Sammenhængen viser, at Forfatteren sigter til en Afhandling jeg udgav 1813,

om Berberisernes skadelige Indflydelse især paa Rugen, og til en Ansøgning, jeg stilede til Landsfaderen for Gaardbeboerne her i Hammel s. N., om at faae Berberisserne bortrøddede her i Egnen; saa kunde dog muligt drages den Slutning deraf: at til saa haarde Beskylldninger maatte dog vel ligge noget andet Strafværdigt til Grund, end hvad der i hiint ligger aabent for hver Mand's Øine, især da i hiint Forsvarskrift for Berberisserne, Pag. 79, siges af St. dets Politimester: "at Beboerne i Egnen af Hammel ere bragte i megen Gjæring over Berberisserne, og at det ei var ham mueligt at berolige dem." Her behøvede jeg vel kun at henvise til den Gjæring, som paa samme Tid eller baade før og siden, næsten hele Landet over i dets forskjellige Provindser, har fundet Sted imod Berberisserne, for at vise hine Anklageposters Ugrund; thi fra hvem hidrørte der Gjæringen og Overtroen og Klagemaalene? — Men, da Sagen er af den Besskaffenhed, at endog den blotte Tvivl om hine Beskylldningers Sandfærdighed vilde kaste en slæm Skygge paa mig som Uagdomslærer; saa holde Selstabet mig en kort Fremstilling af Sagens Sammenhæng tilgode! — Da Mændene her i Byen den 8de August 1813 skrev til mig, og forlangte af mig: "at jeg vilde lade mine mange Berberisser bortrødde, fordi de nu grant nok saae, at det var dem, som gjorde Rugen skade" — havde jeg endnu aldrig talet et eneste Ord med Nogen af dem om Berberisernes Skæ-

delighed, som jeg dog den Gang havde været over-
 beviist om for 1 Aar siden; desaaarsag kunde de
 ogsaa med en god Samvittighed svare (da Nota-
 rius Publicus kort derefter fremkaldte hver især,
 og i Vidners Overværelse forelagte dem Requi-
 rentens Herr Commerceraad Tommesens Spørgs-
 maale, hvoriblandt ogsaa dette: "Om det er deres
 egen Erøe, at Berberisserne gjøre Skade, eller
 have de hørt det af Degnen Schøler?") "Ja det
 er min egen Erøe, efter egen Overbeviisning."
 Som sees i selve hiint Forsvarsskrift pag. 67 og 68.
 Mit Manuscript til Afhandlingen, om Berberis-
 sernes skadelige Indflydelse, jeg kort derpaa lod
 trykke, laae paa samme Tid færdigt, nemlig da
 Mændene forlangte mine Berberisser bortrøddede
 hvilken Bortrøddelse gif for sig ved Hjælp af deres
 Folk, fra 23 til 25 October s. A. Mændene
 gif strax i samme Erøende fra mig til deres Sog-
 nepræst Hr. Manniche, som gav dem den Beseed:
 at naar de Andre i Byen røddede deres Berberis-
 ser bort, skulde ogsaa hans komme bort. Mæn-
 dene aftalte derpaa, i Herr Manniches og min
 Nærværelse, at de een af de følgende Dage agtede
 dem til Krysenborg, for i Grevens Gravværelse
 at anmode Herr Commerceraad Tommesen, som
 Godset's Inspecteur, om Bortrøddelsen af de der-
 værende, dem nærmest staaende Berberisser. Imid-
 lertid førend Mændene gif til Krysenborg i dette
 Erøende, blev aftalt imellem dem og flere Beboere
 paa Grevstabet, at de samlig vilde gjøre fælleds

Anmodning, og, altsammen uden at jeg vidste
 mindste derom, gaaer nok henved en halv Snees
 Mænd fra forskjellige Byer hid og fremføre Andra-
 gendet, som jeg siden erfarede forarsagede Mis-
 forstaaelse paa begge Sider, og endtes desværre!
 med megen Harm og temmelig Forbittrelse. End-
 nu samme Dag, jeg havde lovet at røbbe mine
 Berberisser bort, gav jeg Herr Commerceraads
 Commesen ved een af hans Skrivere Bink om
 Mændenes Forehavende ham betræffende, og det
 i den meest venstabelige og ærlige Hensigt, at for-
 berede ham dertil, og om mueligt at forebygge
 Misforstaaelse, som jeg ahnende befrygtede, for-
 bi han, da jeg forhen ved at meddele ham mine
 Tanker om Berberisserne og læse i hans Træk,
 lod mig fornemme nogen Uvillie ved at svare mig
 noget stød. I en Requisition, hvori han siden
 ved Not. Publ. forelagte mig endeel Spørgsmaal,
 forekaster han mig at være Ophavsmand for
 hiin Bonde-Deputation "chi," siger han, jeg
 havde jo forud forkyndet ham det."

Enten det nu var overdreven Mistænkelig-
 hed, eller, som jeg snarere troer, avindsfulde og
 skadesfro Bagvaskere, der førte Manden bag Lyset,
 veed jeg endnu ikke; men dette veed jeg: at jeg,
 saa langt fra at have foretaget mig noget Fornær-
 mende mod ham, var mig bevidst ei nogenfinde at
 have haft den sjernefte Hensigt til at ville fornær-
 me ham. — Følgerne deraf, som Erfaringen
 siden desværre saa grant lod mig fornemme, fan

jeg endnu ei falde tilbage i Erindringen, uden med taareblandet Nie og dyb Veemod i Hjertet. Ja, jeg har havt meer end Leilighed nok til at gjøre den sørgelige Jagttagelse: at det Kjøstbareste Verden kan stjenke — Venskab — er saare forsængeligt! At jeg siden skrev en Ansøgning for Hammel Gaardbrugere til Kongen (vid. Pag. 57) var deels for at berolige Gemytterne, deels for at vinde Tid til rolig Undersøgelse; thi jeg kan ikke nægte, at jeg virkelig befrygtede, at det Exempel paa Vold mod anden Mands Berberisser, paa samme Tid statueret andensheds her i Egnen, let kunde have flere til Følge: og sandeligen, jeg tænkte ei derpaa uden med Gysen. — Men derfor frydede jeg mig ogsaa uudsigeligt ved den Resolution, Rentekammeret siden derpaa meddeelte Supplicanterne, og hvorved mit Ønske opfyldtes, den nemlig: at høifstsamme, gjennem Amtmændene i hele Riget, havde indhentet Oplysninger denne Sag betræffende — at Meningerne om Berberissernes skadelige Indflydelse vare deelte og at det ei skulde undlade at faae anstillet nyere Undersøgelse.

2.) Ogsaa dette har man paaanket (vid. Pag. 9 og 61) "at jeg 1806 var af den faste Overbeviisning, at Rugen fik sin Skade fra Roden, nu derimod er vis paa, at Berberisserne ere dens Banemænd; kunde man da ikke med Grund frygte, at Dommen endnu var for overilet? o. s. v."

Under 19de November 1804 meldte jeg i et Brev til Herr Etatsraad, Professor og Ridder E. Viborg: at jeg her til Byen siden 1800 havde fundet Rugen god paa Sandjord, men ringe paa Leerjord" — og saaledes fandt jeg den endnu lige indtil 1806, jeg udgav en Afhandling, om Rugens Misvæxt, Aarsagen dertil og Midlerne derimod: ved andre Bemærker her omkring i Raboeelauget, gjorde jeg den samme Bemærkning. Paa Grund nu af denne Gaarige Erfaring og ved Hjælp af Analogien, der lærte mig, at Sandplanter sjældent lykkes vel paa Leerjorder, uddrog jeg det Resultat: at Rugen, der er en Sandplante, maae faae sin Fordærvelse igjennem Roden fra den sure Grund eller det vandholdige Underlag; men da jeg Aaret derpaa 1807 fik Kundskab om de Erfaringer Herr Provst Heiberg i Kirkesaabne flere Aar i Rad havde haft om Berberisernes Skadelighed for Rugen, blev jeg først opmærksom paa Berberisserne, og fandt, at samme daværende her i Egnen netop vare plantede i Nærheden af Leerjorder og stode længst fra Sandjorder. Dog kunde jeg i mange Aar derefter, uagtet jeg fandt, at Rug og Havre nær ved Berberisserne altid tidligt og stærkt angrebes af Rust, endnu ei troe, at Fordærvelsen paa Rugsæden hidrørte fra dem; fordi jeg fandt Rug fordærvet af Rust ved Byer, hvor jeg positivt vidste, der slet ingen Berberisser fandtes. Jeg var i en meget spændt Forventning og længtes ret inderligen efter, at komme til Bis-

heb om, hvad dog den egentlige Årsag kunde
 være til saa store Ulykker for Landet, der nu tillige
 var indviklet i en ødelæggende Krig. Provst Hei-
 bergs Bemærkninger fandt jeg rigtige; alligevel
 var Sagen for mig en uopløselig Gaade: heller
 ikke kunde jeg dele den Mening med ham, at Skæ-
 den hidrørte fra Berberisernes Uddunsning; men
 heldede snarere til den Mening, at Berberisernes
 Blomsterstøv var Årsagen, hvilken Mening Hr.
 Pastor Ksøns paa samme Tid med gode Grunde
 beviste mig at være uden Grund. Jeg bemærkede
 snart Røstpletterne paa Berberisbladene — *Esci-*
dium Berberis —, og fandt, at de altid sad paa
 den underste Side deraf. Denne Erfaring, sam-
 menholdt med den Lære Plantephysioloaerne havde
 fremsat, at Planterne suges Fugtigheden i Atmos-
 phæren med Bladenes underste Flade" ledte mig
 paa den Tanke, at disse Røstpletter maaite maa-
 ske henhøre til Mikroskopiske Svampe — *Uredo*
bullata — hvis Frøe tilligemed Fugtigheden trængte
 gennem Porerne, og da udvikledes under Over-
 huden, som derover sprængtes. Herr Pastor Ks-
 søns's Formening, "at Røsten kom udenfra,
 siden Straaet under Bladskeden var uskadt",
 bekræftede mig endydermere i denne Tanke. Da
 Berberiserne saavel som Rugen 1810 næsten slet
 ingen Røst fik, blev jeg opmærksom paa, at der
 mueligt kunde være nogen nære Forbindelse imel-
 lem Røsten paa Rugen og *Escibierne* paa Ber-
 beriserne: og da jeg tillige bemærkede det følgende

Aar 1811, at Uedsierne paa Berberislerne
 viste sig noget tidligere om Vaaren, end paa de
 mange andre Planter, som ogsaa angribes deraf,
 eller Rusten paa Korn- og Græsarterne, troede jeg,
 at have fundet den sande Aarsag til Rusten og
 Fordærvelsen i Rugen. Dog maatte jeg ideligen
 foreslagge mig selv det Spørgsmaal: "hvorfra
 kommer vel Rusten og Fordærvelsen i Rugen, hvor
 ingen Berberisser findes?" — thi, endstjøndt jeg
 ved nogle Landsfagning fandt Berberisser, hvor jeg
 næmst havde formodet det, fandt jeg dog Egne,
 hvor der virkelig ikke fandtes een eneste Berberis-
 busk uden omtrent i 1 Mils Afstand; og dog fandt
 jeg ogsaa der Rugen fordærvet af Rusten. Jeg
 taug, og haabede endnu, at skulle finde en anden
 skjult Aarsag i Naturen, og vilde saa saare nodig
 have kast Skygge paa de mig i Sandhed kjære
 Berberisser, der ydede mig saa stor Fordeel og
 mangefold Kornsielse (Jeg aplede Bær, i dem aar-
 lig fra 20 til 60 Potter klar Berberissaft) og jeg
 foresatte mig, til ad Aare nogle at lægge Merke til
 Vinden, og tillige ideltg efterspore Rustens Be-
 gyndelse og Fremgang; thi, tænkte jeg, Hvo kan
 vide, om Taagen fra een eller anden Mose eller
 Gump ei kunde føre saadant med sig? — Næste
 Sommer 1812, kom jeg da til Wisshed om —
 hvad jeg ei søgte: at Berberisser virkelig ved
 Hjælp af Vinden, kunne forplante Rusten
 til Rugen i temmelig stor Afstand, og siden
 fra den rustede Rug endnu længere. Nu tog

jeg mig den Frihed, at indsende mit Forslag til at opfordre alle Landmænd, efter Schema at meddele deres Erfaringer i Henseende til Berberisernes Indsigelse paa Rugen; hvilket Forslag Rensetammeret sendte til Selskabets Bedømmelse, hvornæst høifsamme tilkjendegav mig: "at Det ei kunde bifalde mine Foreskiftninger om Berberisernes Skadelighed." Da jeg Aaret derpaa 1813 gjorde samme Bemærkninger som 1812, og fandt tillige, at Rug paa Sandjord i Nærheden af Berberisser ogsaa fordærvedes af Rust. blev jeg nødt til at antage en anden Mening end 1806; dette siger jeg frit ud, og føler aldeles ikke, at jeg behøver at skamme mig ved denne Bekjendelse. Alt jeg, hvor redelig jeg endog har stræbt i saa mange Aar blot at søge Sandheden, jo har viist Prover paa, jeg er et skrøbeligt Menneske, en indskrænket forsynet Skabning og kan feile — kan og skal jeg i al Evighed aldrig nægte!

3.) Fører man ogsaa den Anke mod mig: "at jeg raaber Bøe og Forbandelse over Berberisserne, som dog ogsaa er Skaberens Bærk, (vid. pag. 17 og 40.)

Da jeg 1812 var overbevist om, at Berberisserne virkelig anrette stor Ødelæggelse i Landet, indgik jeg med omtalte mit Forslag; fordi jeg formeente Sandheden derved vilde rykke nærmere til Erkjendelsen. Samme Aar lagde jeg Mærke til

en Berberisfeide i Raubers Aviser, høort man sag-
tede mere med Spot end med Grunde, ja hvor man
reentud erklærede dem for afsindige, som med Ro-
lighed offentliggjorte deres Erfaringer om Berbe-
risernes Skadelighed. Da jeg derpaa 1813 ved
Forslag og Erfaringer end ydermere var bleven be-
styrket i Vissheden om Berberisernes ubodelige
Skadelighed fandt jeg, det var høi Tid, at Pu-
blicums Opmærksomhed blev henvendt paa denne
Sag, og troede mig, som Fædrelandets Ven,
forbunden til, offentlig at meddele mine Bemærk-
ninger desangaaende, saameget mere som jeg for-
hen offentlig havde taget Berberisernes Partie,
og bidraget særdeles meget til deres Udbredelse
(Jeg havde afhændet over 3000 Berberisplanter)
og jeg kan ikke nægte, at jeg burde have raabt Bee
og Forbandelse over den Letsindighed, hvormed
man under Anonymiteten i hiin Berberisfeide
behandlede saa vigtigt et Emne; men dette fandt
jeg et saa raadeligt, og derfor skulde Berberisfer-
ne undgielde — altsammen i den Hensigt, at vække
Opmærksomheden for Sagen. — Vel veed jeg,
at Hensigten ingensinde helliger Midlerne; men
desuagtet er jeg rolig ved denne Anke, og ønsker
blot, at jeg havde været noget mere djerov. At
jeg har villet forbande Skaberenes Værk, kan vel
ingen tro, uden Den, der anseer mig for af-
sindig.

- 4.) Pag. 92 anføres: "Og er det ikke besynderligt: her (ved Skovrider, Poligen Fuglsang) lader han (Scholer) Vinden i den critiske Tidspunkt blæse fra Vesten til Osten, men i Hammel lader han østlige Vinde herske paa den Tid Kusten skal have passeret fra Berberisserne til Rugen, alt som det tjener til hans Hensigt. Hvo der saaledes har Vinden i sin Magt, finder lettere et Argument end vi andre, om det endog just derfor falder noget vindigt ud."

Her viser Forfatteren sig, som Berberissernes midlære Defensor, og lader see sin Færdighed som Jurist; han siger kort foran: "Rugen Osten for Gaarden blev ei saa god, som man havde ventet" men den Rug, som samme Aar fandtes Vesten for Gaarden, og som var reent fordærvet, omtaler han slet ikke: her ignorerer han, for at finde Anledning til at kalde mig en Vindmager, og saaledes at svække Tilliden til mit Udsagn.

- 5.) Pag. 5 staar: "Hans (Scholers) og hans Eftersnakkernes Drøm om milelang Virkning, forekommer mig især fabelagtig." I Aarhus Stifts Adressecontoirs Efterretninger anføres paa samme Tid af en Anonymus: "at jeg endog med tilbund-

ne Dine Kunde forfølge Uhyret — Berberisernes Virkninger — til Landets yderste Grændser." — Atter et Kunstgreb! —

Da jeg endnu ei har læst om, at nogen af Berberisernes Modstandere bestemt har erklæret sig over deres Virkninger uden nær ved; saa maae jeg falde paa den Tanke, at endogsaa Herr Professor Hornemann, i nye Oeconomiske Annaler 2det Bind 4de Hefte, sigter til mig, naar han dandler Dem, der troe, Berberisernes Skadelighed strækker sig flere Mile. Her maae jeg da henvise til, hvad jeg har sagt i berørte Piece, jeg udgav hos Hr. Elmqvist 1813, og som Erfaringen siden endydermere har stadfæstet: "at jeg havde sporet deres skadelige Virkninger indtræde en Strækning af mere end $\frac{1}{2}$ Mil i Længden." Jeg tilføjer her mine Bemærkninger, som siden 1812 til nu have overtydet mig om Berberisernes Skadelighed i længere Afstand, end i Raboelauget:

A: Jeg har i en Tid af 5 Aar haft Rug, hvoraf noget laae bag Bakker og noget andet lige for en Abning eller Dal gjennem Bakkerne, til hvilket sidste Vinden kunde strøge i lige Linie gennem Dalen fra Berberiserne, som vare $\frac{1}{2}$ Mil fra Rugen; men lige for Dalen blev Rugen altid først og hyppigst angrebet af Kysten, og langt ringere i Toppen end hiint bag Bakkerne paa begge

Sider deraf, i samme Slags Jord, under samme Betingelse og med samme Behandling.

B. Et andet Sted har jeg flere Aar seet Rug, hvoraf Noget lige for en Aabning i Skoven, gennem hvilken Aabning Vindens Strøg gik fra Berberisserne, naar den blæste fra den modsatte Side af Skoven: af disse Berberisser vare de fleste $\frac{1}{2}$ Wiil og nogle omtrent $\frac{1}{4}$ Wiil fra bemeldte Rug; men Rugen lige for det aabne Strøg blev immer langt haardere angrebet af Rusten, og tillige langt ringere i Toppen, end den øvrige Deel deraf bag Skoven, paa begge Sider af Aabningen.

C. Flere Aar har jeg ogsaa haft Leilighed til at bemærke, at naar Vinden første Gang bar fra Berberisserne paa et Kald Rug, som endnu mod Slutningen af Juni eller i Juli Maaned, var aldeles rustfrie, da har jeg, om saa Dage, især under megen Dug og stærk Varme, ogsaa sikkert kunnet finde Rustpletter paa samme Rug, og, med fielden Undtagelse, altid fundet Rustpletterne tilhøre paa den Side af Rugstraaene, som vendte mod Berberisserne; men dette Tilfælde fandt kun Sted i Begyndelsen, medens Rusten begyndte at aabne sig i smaae Prikker.

D. Merkeligt nok! I hiint Forsvarsbrev for Berberisserne, Pag. 68 siger Herr Commmerceraad Tømmesen: "Jens Jensen anseer Berberisserne for fadelige, fordi hans Rug tog Skade i det aabne Strøg fra Krysenborg til hans Mark, og et andensteds. Det vil sige: ligesom en Udbygning

eller Ufagt igjennem Dyrehaugen og Skoven fra Krysenborg, imellem hvilken Gaard og J. Jensens Rugmark, er foruden Skoven en stor Hovedmark. Fra Berberisserne i Krysenborg Have til J. Js. Rug er 2100 Alen, og fra Møllerhuset over 1000 Alen."

Og nu, istedet for at gjendrive J. J. som han ei kunde, fordi samme havde anført et virkeligt Factum, saa siger han blot: "Dette store Mellemrum haaber jeg er tilstrækkeligt til at vise det Urimelige i denne Mands Troe."

E. Endeligen har jeg bemærket: at Rugen, hvor der fandtes Berberisser, især i nogen Mængde, stedse tog meer eller mindre Skade i en vidt løstlig Strækning, ikke sjeldent endog paa næste Byemark, saalange indtil Berberisserne tilhøbe bleve bortrøddede; men siden deres Bortrøddelse blev Rugen bestandig god. Saaledes kjender jeg nu allerede 10 Egne, hvis ældre Beboere desforuden eenstemmigen bevidne, at Rugen ei nogenfinde tilforn fordærvedes af Rust, førend Berberisserne bleve plantede og voxte noget til.

Blandt Anteposterne anføres endeligen:

6.) Pag. 102, hvor man har villet bedømme mine Hensigter, og udelader sig med, "at det var af Oppositionskløe eller for at udmerke mig med en egen Mening" naar jeg gjør opmærksom paa Berberissernes Skadelighed; men da tilføjer jeg: at jeg ingenfinde behøver at blues ved mine

Hensigter. Hvorvidt den Anke, pag. 75 og 76, er grundet, at jeg, fordi jeg i mine Tritimer stræber at aagre med mit Pund, og ved mine Kundskaber og Erfaringer søger at gavne det Almindelige, derfor bør advares om, at afholde mig fra ulovlige og upassende Forretninger, og anbefales, at indskrænke mig til andre mit Kald uvedkommende Informationer — indstiller jeg til competente Dommeres Kiendelse. Mit Kald forsømmer jeg ikke — mine Pligter som Skolelærer og Kirkesanger har jeg nu i samfulde 2 Decennier tagtaget med samvittighedsfuld Trost, uagtet mit Helbred ofte har lidt meget derunder: mine Foresattes Bedtegninger i de Protocoller, jeg fører, saavel som, om Skulde behøves, deres skriftlige Vidnesbyrd herfor, ville kunne godtgjøre, at jeg farer med Sandhed. Dette være nok med Hensyn til Ankeposterne: Hvad jeg har anført derimod, kan jeg, om forlanges, tilstrækkeligt bevise.

Bed nu, i det Følgende, at meddele samtlige mine Bemærkninger denne Sag betræffende, forudseer jeg, at det blev alt for uendeligt og trættende, hvis jeg skulde beskrive alle mine Forsøg og de derved samlede Bemærkninger, høvert for sig; men finder det hensigtsmæssigere, at følge den Plan, Herr Professor Hornemann foreslog i 3de Bind 3die Hefte.

nye Deconomiske Annaler 2det Bind 4de Hefte pag. 241, og saaledes Punkt for Punkt anføre, hvad som ved flere Forsøg i en Række af Aar, har hævet sig til ubedragelig Visshed for mig. De enkelte Bemærkninger, om hvis afgjørende Værd jeg endnu ei er fuldkommen overbevist, skal jeg tydeligt udmerke. Sandheden ene har jeg søgt, og kun denne har Værd for mig. For nu at undgaae Vidtløftighed anfører jeg blot Tallene, hvormed Herr Professor Hornemann har betegnet sine Forslag i hin Plan, og begynder med

No. 1.

Fra 1813 til 1817 inclusive har jeg gjort Forsøg med at plante baade smaa og store Berberisbuske, saavel i Havre som Rug, sædvanligt om Foraaret, f. Ex.

a. Med store Berberisbuske. Foraaret 1813 plantede jeg en stor Berberisbusk midt i en Rugager; Efteraaret 1813 plantede jeg 2 Buske i en nylig tilsaet Rugager; Foraaret 1814 satte jeg 4 paa alle Sider af et liden Stykke Havre paa 2 Skjæpper Udsæd; samme Efteraar nok een i en Rugager. Med ved alle disse Forsøg har jeg ingenstinde ret kjendelig kunnet bemærke nogen skadelig Indflydelse af Berberisserne for Kornet. Om Sommeren 1814, efterat jeg havde faaet Kundskab om, at Hr. Forpagter Hollesen paa Vedelslund ogsaa havde sat en Berberisbusk i Rugmar-

ken, reiste jeg did, for at see hvad Virkningen var her, og fandt det samme Resultat der, som hos mig selv. Hvis jeg ikke til samme Tid havde faaet det Indfald, at sætte gandske smaa Berberisplanter, enten 1 eller 2aarige og sjelden et Qvarteer høie, havde jeg maaskee endnu kunnet drage deres Skadelighed i Tvivl. Netop derved lærte jeg at indsee Aarsagen til, at de store Berberisbuste ingen skadelig Indflydelse havde paa Kornet, nemlig: fordi de altid viste sig søgelige først paa Sommeren, fik vel Blade ja ikke sjeldent Blomster om Vaaren, men hvilke Blade og Blomster aldrig kom til Fuldkommenhed, fik heller ingen Rusk, og bortvishede for størstedelen kort efter Udviklingen, hvilket altsammen jeg tilskriver dette: at de finere Rodder, som ved de store Berberisbuste skyde vidt ud, gjerne blev beskadigede, saavel som ogsaa dette: at saadanne Buste altid kom fra den bedre Havemuld til den ringere Agermuld, fra beffjermende Lø til den barske Bind. Dog var det saare sjeldent Tilfældet, at en sliq Bust reent gik ud; men de fleste oplivedes paa den Tid den anden Drist — (Trieb) — pleier at komme i Trærne, fik derpaa Blade og dannede endog smaa Sommerkud; men det var en stor Sjeldenhed, at finde Escidier paa disse sildigere Blade, og disse sjeldne Escidia Berberis kom aldrig til Fuldkommenhed førend enten Kornet var modent, eller det var allerede, som jeg nu er noksom overbevist om, de fleste Aar, af Egnens mangfoldige rindt-

omkringsværende Berberisser, reent fordærvet af Røst baade fjern og nær.

b. Forsøget med smaa Berberisplanter begyndte jeg med om Foraaret 1814, da jeg satte en halv Snees aarige Berberisplanter i en dyb Algerieen ved Siden af en Rugager; for at see hvorvidt den Paaastand var grundet: "at Berberisser i det mindste ei kunde skade saalænge de endnu ei blomstre." thi jeg var overbevist om, at hine smaa Planter ingentunde fik Blomster samme Sommer — og de fik dem ikke heller. Hvad der ogsaa gav mig stærk Formodning om, at slige smaa Berberisplanter, som jeg saa ofte havde seet med *Escidium Berberis*, kunne skade, hidrørte fra en Bemærkning, jeg havde gjort 1811: at min Rug først begyndte at ruste paa et Sted, hvor der var skudt en stor Mængde smaa Berberisser frem af nogle Berberiskjerner, som vare udforte i et Læs Væg om Efteraaret forud; hvormeget denne Omstændighed end frapeerte mig 1811, tilskrev jeg dog den Gang ei de smaa Berberisplanter Aarsagen, men snarere en lille Engplet noget derfra; men nu 1814 var et Lys opgaaet for mig om Aarsagen til dette Phænomen. Resultatet af Forsøget med de smaa Berberisser 1814, jeg lod optage Syn over af Videnskabsmænd og tillige Berberissernes Forsvarere, som meddeelte mig samme beskrevet og bevidnet, til at indsende til Videnskabernes Selskab, skal jeg siden, efter den foresatte Plan, paa sit rette Sted meddele, tilligemed andre flere. If-

kunns dette tilføies her, at jeg de tre paafølgende Aar 1815, 16 og 17 anstillede samme Forsøg: og ved alle disse Forsøg har jeg bestandig iagttaget, det Herr Professor Hornemann under

No. 2.

har fordret, nemlig at plante de smaa Berberisfer paa høit beliggende Steder, som vare udsatte for alle Vinde, og hvor Jorden ei var meget fugtig, ei i Nærheden af Moser og fugtige Enge, stillestaaende Vand, Krat eller Skov e. dsl. thi, endstjøndt jeg var usidende om, hvad Professor Hornemann vilde foreslaae, saa havde dog de mange af Berberisernes Forsvarere angivne Aarsager til Rugens Misværet lært mig de samme Regler. Jeg har plantet Berberisfer baade hvor Kornet tilforn pleiedes at ruste meget, og hvor det ikkun rustede lidet; men fordi her ei fandtes Leilighed dertil, har jeg ei plantet dem paa Steder, hvor Kornet tilforn var aldeles rustfrit, og jeg maae oprigtig tilstaae, at denne Idee heller ingensinde faldt mig ind.

No. 3.

Med Hensyn til hvad her er anbefalet, da bemærkede jeg alletider og allevegne, at Rusten langt tidligere, — 1814 og 15 først i Juni, 1816 og 17 midt i Juni — viste sig tæt omkring de

småa Berberisplanter, først omtrent paa et Par Alens Afstand, sædvanligt meest til een Side, men ei hvert Aar til een og samme Side, og siden efter Veirligets Betskaffenhed længere omkring. Hvad jeg havde antaget som en Hypothese, nemlig at Svampene paa Berberisbladene — *Æscidium Berberis* — maatte være den egentlige Aarsag til Rusten og Fordærvelsen paa Rugen, Havren og flere Kornarter og Græsser, fandt jeg nu ei allene bekræftet ved Erfaringen, men erfarede, at nogle Botanici allerede havde antaget som afgjort; men dog erfarede jeg tillige, at denne samme Mening havde mange betydelige Modstandere, som paastode at Berberisserne paa denne Maade umuligt kunne forplante Rusten paa Rugen eller andre Kornarter; da Svampene paa Berberisbladene og Rusten paa Kornet henhørte til forskjellige Arter, ja forskjellige Slægter. For nu ved uomstødelig Erfaring at overtjydes om, hvorvidt denne Paastand var grundet, saavelsem for at være ganske vis i min Sag, da Striden, jeg var bleven indviklet i, havde taget en saa alvorlig Vending, var det at jeg som sagt vedblev fra 1814 af at anstille mine Forsøg. Efterat jeg i tre Aar havde anstillet dette Forsøg, der altid gav det samme Resultat og ved Leilighed fortalte derom til min Ven Herr Pastor Hansen i Tødberg, uden hvis oplivende Bifald, trofaste Raad og kraftige Medvirkning jeg forlænge siden havde holdt inde med offentlige Meddelelser af mine Jagtagelser i Berberissagen, bebreider

de han mig, at jeg havde beholdt Resultaterne deraf for mig selv; desaaarsag, da jeg i afvigte Sommer 1817; havde anstillet samme Forsøg, og først i Mai planter i en Rugager tre smaa, ei engang i Quarteer høie, Berberisplanter, hvoraf den ene blev sygelig og faldt efter Udfoldingen af visne Blade, og de 2de andre fik tilsammen, før end Slutningen af Mai, 19 Blade, hvoraf den ene 11 og den anden 7, og næsten allesammen paa samme Tid med flere Pletter af *Uredium Berberis*, og Rugen derpaa i Midten af Juni rustede tæt omkring dem i ei andensteds — indbød jeg i Aarhus Aviser til "at Hver, der ønskede at overtydes om Berberisernes Skadelighed, vilde komme at see mit Forsøg." Paa denne Indbydelse fulgte, at en stor Mængde Tid efter anden indfandt sig, hvilke allesammen, saavel Lærde som U lærde bekræftede: at de ei kunde antage anden Aarsag til Rusten paa Rugen her, end netop de smaa Berberisplanter, og forbausedes meget over de store Virkninger af saa ubetydelig en Aarsag. Den 22de Juni vare de fleste Rugstraae paa 9 à 10 □ Alen omkring hine smaa Berberisplanter, meest mod Nord og Nordvest, meer eller mindre rustede, medens endnu i lang Tid efter ikke en eneste Rustprik var at finde andensteds i hele Ageren. Samme Dag sagde Rygtet mig, at Herr Professor Statsraad og Ridder Wiborg snart kom til Kraghslund; desaaarsag skrev jeg strax til Hr. Oberforster Wiinholt, som boer der, og bad ham om,

Hvis Rygtet var sandt, at han da vilde formaae ham til, at komme her for at tage mit Forsøg i Diesyn; men jeg fik den for mig saa saare nedslaaende Efterretning: at Professor Wiborg havde været der, men var reist til Randers kort førend min Expressse kom der. Herr Oberforster Wilh. Hoidt, der nærer en særdeles Agtelse og Venkab for ham, kom til mig næste Dags Formiddag den 23 Juni, for at bese de smaa Berberisser og den rustede Rug: en Muldvarp havde imidlertid stuk op, hvor den ene Berberisplante stod, som derfor nu hangte med Bladene, den anden Plante var frisk og den tredje, som i Mai syntes næsten uddød, begyndte at skyde Knoppe og at udfolde enkelte Smaablade.

No. 4.

Med Hensyn til det her fordræs kan jeg meddele Følgende: *Uscidium Berberis* fandtes, som meldt, paa Bladene af de to smaa Berberisplanter i stor Mængde mod Slutningen af Mai; men Rusten paa Rugen omkring dem kom ei tilsyne, førend i Midten af Juni: saaledes kom ogsaa *Uscidierne* paa Berberisserne, ved mine lignende Forsøg 1814, 15 og 16, omtrent en 3 Ugers Tid (stundom noget før og stundom noget senere) førend Rusten paa Rugen.

No. 5.

I Maret 1817 havde jeg igien efter 15 til 16 Mars Forsøb atter prøvet paa at aale Rug i min Tofte, i Haab om bedre Held end forhen; fordi Berberisferne i Egnen i de senere Aar havde undergaaet en saa anseelig Reduction. I 2 Skpr. Land saaede jeg altsaa Efteraaret 1816 to Skpr. Rug, hvor jeg Foraaret derpaa plantede de sidst omtalte 3 smaa Berberisplanter, og havde desaaarsag den ønskeligste Leilighed til at gjøre Bemærkninger; thi hengik ei heller nogen Dag, uden jeg jo i det mindste een Gang eftersaae Forsøget. Mod Slutningen af Mai indfandt sig nogen Varme i Luften, og strax indfandt sig ogsaa Uscidierne paa Berberisferne: nogle saa Dage senere paa de i Rugen plantede end paa andre i Haverne. Saaledes stode nu de smaa Berberisplanter i Rugen med Pletter af Uscidium Berberis, som Tid efter anden udbredte sig og tillige foragedes. Paa Rugen fandt jeg endnu ei mindste Spor til Rust, før end Vinden den 17de Juni gik til Sydøst, og en stærk Hede, med megen Dug og Laage om Natten, og brændende Sølskin om Dagen, indfandt sig; thi næste Dag den 18de Juni viste Rusten sig i smaa Prikker paa de nærmeste Rugstraae ved Berberisplanterne mod Nord og Nordvest, hvilken Rust udbredte sig daglig saaledes, at den som meldt, inden den 23 Juni var udbredt til 9 à 10 □ Alen. Et Par Dage derefter forsvandt

Heden igjen, og afløstes af Regn, Blæst og Kulde med en mild Dag imellem; men ifkun naar en mild Dag med Soelfkin indfandt sig, bemærkede jeg at Kusten udbredte sig mere til Eiderne, og forøgedes tillige paa den allerede smittede Rug; derimod mærkede jeg ingen fjendelig Forøgelse og Udbredelse deraf under Regn, Blæst og Kulde og det var tydeligt nok, at en stærk Regn endog borttog en stor Deel af Kustsløvet paa Rugstraaene, men som ved mildt Veir og Soelfkin atter afløstes af nyt Kustsløv. Hvad Virkning Regnen, Blæsten og Kulden hver for sig havde eller kunde have paa Kusten, kunde jeg ligesaa lidet efterspore i Aar som de forrige Aar; da Regn, Blæst og Kulde sjældent indfinde sig særskilt paa denne Aarstid, men følges gjerne ad. Den paafølgende 21de Juli fik jeg Anmodning af min Naboe, som havde Rug omtrent 40 Alen fra Forsøgsstedet, om at borttage omtalte Berberisplanter; fordi hans Rug lige for dem begyndte at ruste, som ogsaa jeg havde bemærket, og derfor den paafølgende Dag den 22 Juli borttog jeg dem, og omhuggede Rugen, saavidt Kusten viste sig betydeligt, nemlig paa et Areal af 144 □ Alen. To Dage derefter var al Kustsløvet ligesom blæst bort af den omhugne og opbundne Rug, 5 Reeg i alt; men fra de enkelte rustede Rugstraae, uden for bemeldte Areal udbredte Kusten sig endnu, siden den Tid videre i Ageren, saaledes at Rugen paa Agerens Halvdeel, eller paa 1 Stjeppe Land derfra, ei alene var be-

tydelig mere rustet end Kysten, men endeel ringere i Toppen, da jeg den 22de August afmælede den hele Rugager, som gav mig 2 Traver $\div$ 1 Reeg, hvoraf 1 Trave fra den mindst rustede Halvdeel gav mig det usædvanlige store Udbytte af 9 Skpr. Rug, altsaa 9 Fuld, medens Kysten, med al Rivelse, ifkun gav mig $5\frac{1}{2}$ Skjeppe Rug, eller $5\frac{1}{2}$ Fuld, der ellers var overmaade godt indv som tilforn; thi saa mange Fuld har nu i 20 Aar ei timet mig førend i de sidste Par Aar, hvori man ogsaa i al den Række af Aar tæller de færreste Berberisser her.

Jeg var noget vidtløftig med Beskrivelsen over dette sidste Forsøg, ei alene fordi jeg havde haft saa god Leilighed derved til at gjøre Bemærkninger, men ogsaa fordi det fuldkomment stadfæstede, hvad jeg i 3 Aar tilforn ved lignende Forsøg havde bemærket, nemlig: at stærk Taage og megen Dug og derpaa brændende Soelskin og stærk Varme særdeles bidrager til at forøge og udbrede Rusten; men at stærk Regn, Blæst og Kulde baade standser og formindsker Rusten.

Mod Slutningen af Juli 1816 bemærkede jeg ogsaa, at Rusten ved en mild Støvregn med afvekslende Soelskin ligeledes udbredtes og forøgedes meget usædvanligt.

Heraf er det nu klart for mig, hvorfor Rugen i Almindelighed rustes stærkt i Nærheden af Kjør og Moser, i Lye af Hegn, Skov o. dsl.; saavel

som mere paa Leerjorden, end paa Sandjord; mere hvor den er stærk og tæt, end hvor den er liden og tynd; altid mere mod Roden, end mod Toppen, især om den er tæt og fyldt med Græs og Ukrud — nemlig: fordi Fugtigheden, under disse Omstændigheder, jævnligere findes paa Rugstraaene, og i Forbindelse med Varme og Soelstin begunstiger Rustens Udbredelse. Bentelig ligger ogsaa deri Grunden til, at man bedre kjender Rustens Virkninger i det fugtige Engelland, end i det tørre Søerig. Mon nu Fugtigheden paa Rugstraaene bidrager til Rustens Forøgelse og hastige Udbredelse, fordi den tjener til at opfange og tilhæfte Ruststøvet? eller fordi den begunstiger Udviklingen af de smaae Svampe, hvoraf Rusten bestaaer, enten det saa er *Uredo linearis* eller *Puccinia graminis*? At Soelstraafernes umiddelbare Paavirkning udfordres til Rustens Frembringelse, saavel som Udviklingen af *Uredium Berberis* er ogsaa en Bemærkning, jeg for længe siden har gjort, og altid fundet rigtig. Hvo der f. Ex. har seet Rug saaet ved en stor Ege — jeg nævner ei Bøg, fordi derunder sjældent groer noget — saavel under dens skyggesfulde Top, som uden omkring dens Skygge, vil sikkert have gjort den Bemærkning: at om endog Rugen udenfor Skyggen rundt omkring har været reent ødelagt af Rust, saa har Rugen, som stod aldeles i Skyggen af Egens Top, altid været frie for Rust. I mange Aar havde jeg blandt saa mangfoldige store og

småa Berberisbuske een eneste, som stod under et stort skyggefuldt Ebletræ, og som den eneste, der var aldeles frie for *Escidium* Berberis; men fra den Tid af, jeg borttog en Green af Ebletræet, som beskadigede Tæppet paa Skolestuen, og Solen et Par Timer henimod Middag om Sommeren, skinnede igjennem Ebletræets øvrige Grene ned paa den samme Berberisbusk, fik den ogsaa *Escidium* Berberis ligesaavel som de andre Berberisbuske, skøndt ingenfinde i saa stor Mængde, som disse, der stode frit for Solen hele Dagen. Da hede Sommerdage i de danske Provindsler, og navnlig her i Jylland, pleie at ledsages af Dug om Natten, har jeg ingenfinde kunnet bemærke, hvorledes begge Dele hver for sig vilde begunstige Kustens Forøgelse. Naar Luften, om Sommeren i Tørke, er det man kalder syg, det er: naar Atmosfæren i stærk Hede synes ligesom opspjldt med Røg, som f. Ex. var Tilfældet i Midten af August 1815, da udbredtes ogsaa Kusten meget hurtigt og forøges stærkt.

No. 6.

At Plantens og navnlig Kugens Svækkelse, jo gjør den mere disponibel til Smittens eller Kustens Modtagelse, ledes man ved Analogien til at antage som Sandhed, ligesom samme ogsaa bekræftes ved Erfaring; anderledes kan jeg ikke forklare mig det Særsyn, jeg i tusindtal har fundet,

at nemlig: 2 eller flere Rugbuske med flere Straae, som staae sammenblandede mellem hverandre, hvoraf den ene Buskes Straae tilhobe kunne være stærkt angrebne af Røst, medens den anden endnu vare aldeles røstfrie; thi hverken Røstløvet, Laagen, Soelstin eller andet Sligt kan saaledes udsøge den ene Buskes Straae og forkaste den anden, med mindre man vilde tillægge disse Ting Vilkaarligheder. Sædvanligt angribes de fleste Straae fra en fælleds Rod eens. Denne Erfaring, tilligemed flere forhen omtalte f. Ex., at Rugen i Sandjord gjerne rustes mindre end i Leerjord, sammenholdt med hvad Analogien lærer, at Træ paa suur Grund, og gjerne sygelig, sædvanligt gjæstes af Snylteplanter saasom Lav og Mos — bragte mig som sagt ei alene paa den Formeening, at Røstmitten var en Følge af Sygdom, som hidrørte fra Roden, men bragte mig endog paa den Formodning, at Sygdommen maaſtee kunde forebygges ved Præservativer, som Erfaringen havde lært mig med Brand i Hveden, da denne ligeledes angriber alle Ar fra en fælleds Rod mestendeels eens, og til hvilken Ende jeg anstillede en Mængde Forsøg, som længere hen skal omtales. At Planter, som efter al Anseelse staae i frodig Væxt, og røbe intet mindre end Svækkelse, ogsaa kunne ødelægges af Røst, lærer ogsaa Erfaring. Men at Plantens Svækkelse, paa den anden Side, jo ogsaa er en Følge af Røsten, er meer en kjendeligt nok, og fremlyser af den Erfaring, jeg frem-

satte under No. 5, at Rugen i den ene Ende af Ageren til Midten, hvor Kusten fra de smaa Berberisplanter havde udbredt sig meget, ifkun gav $5\frac{1}{2}$ Fold, medens Rugen, som i den anden Ende var mestendeels rustfrie, gav 9 Fold. Omstændighederne vare, saavidt det var mig mueligt at bedømme, begge Steder lige, naar man undtager de smaa Berberisplanter, som vare satte i den ene Ende. Jorden er ellers her intet mindre end fliffet til Rug; da den er stærk lerig og det man kalder en god Hvedejord, der pleier at give saakaldet lodden Rug. Mueligt kan denne Omstændighed, at Rugen var saaet efter Byg, hvortil var givet om Foraaret rigelig Gjødning, som nu blev opløst til Rug og skjærvede Leret, som der ved hindredes fra at blive skorpet i Tørke og flæg i Væde — have bevirket dette heldige Udfald.

•

No. 7.

De Forsøg her anbefales, haver jeg i mange Aar anstillet, skjøndt i Begyndelsen ei stigende til det Resultat, her anbefales at søge. For 10 Aar siden anstillede jeg Forsøg, for at opdage Aarsagen til Brand i Høden og Mødlerne derimod, og til den Ende sølede nogle Hvedefjerner i Brand, skov af Brandax, og udbaskede andre meget omhyggeligt, og derpaa nedlagde begge Slags i et Beed i min Hauge; men ved dette Forsøg, som jeg siden bestandig anstillede, udkom det Resultat:

at Støvet af Brandkjerner paa de nedlagte sunde Hvedeforn forarsager Brænd — og at Brandstø-
rets omhyggelige Afvaskning førend Nedlægning-
en forebygger Brand. Måret derpaa anstillede
jeg samme Forsøg tilligemed Rug, for om muligt
at forebygge Rusten; men saavel den vaskede som
den uvaskede Rug, blev uden Forskjel ødelagt af
Rust. Her maae jeg anmærke: at til en omhyg-
gelig Udvaskning regner jeg, først Kjernerne
Afvaskelse i mange Hold reent Vand, indtil sam-
me løb fuldkommen reent fra igjen som det var
øst derpaa, dernæst at de samme Kjerner Matten
over sættes i Blød eller Støbning i en stærk Luud
af Bøgeaske, Kalk og lidt Salt i Vand, hvori de
næste Dags Morgen atter udskylledes førend Ned-
lægningen i Jorden. Dette sidste Forsøg med Rug
blev anstillet i en Række af Aar, jevnfædes hiint
med Hveden; men gav ogsaa bestandigt det samme
Resultat nemlig: at Rugen reent ødelægtes af
Rust, endog førend Drætiden, lige indtil mine
Berberisser bleve bortrøddede, fra hvilken Tid
den siden bestandig blev god i Toppen og for det
meste rustfrie. Medens jeg endnu stod i den For-
mening, at Rugens Sygdom og Rust hidrørte fra
dens Rødder, troede jeg, at den stærke Væxt,
som saadan Prøverug fik, ved at groe i den fede
Havemuld, som upassende med Rugens Natur,
der er en Sandpante, snarere tydede paa Sygdom
end Sundhed; desaaarsag indplantede jeg Rug om
Baaren fra skarpe Sandjorder i et Beed, som

jeg paa en kunstig Maade havde dannet ved Blandingen til at ligne Sandjord; men ogsaa denne indplantede Rug, skøndt ei saa frodig i Vext som hiin, ødelagtes af Rust omtrent paa samme Tid, dog altid noget sildigere. Endnu et andet Forsøg anstillede jeg jevnslides hine, og som i mange Henseender gav skjønnere Resultater, og vil unægtelig have særdeles megen Interesse saavel for Videnskabsmanden som for Landoeconomen; og derfor vil jeg her omstændelig beskrive det, forhaabende, min Beskrivelse modtages med Godhed. Jeg er fuldt forvisset om, at hver, der anstiller dette, skal ei faae Aarsag til at klage over spildt Umag dermed; forudsat at han ellers har Sands for Naturens mangefold Skjønheder og underfulde Virkninger, og Opdagelser af dens evige og urykkelige Løbe monne være ham en kostbar Skat. Dette Forsøg, som jeg begyndte med 1806, befod deri:

Jeg forfærdigede en stærk og tæt Kasse, som i indvendig Maal var 1 Al. lang, $\frac{1}{4}$ Alen bred og $\frac{1}{2}$ Alen dyb, afdeelte den efter Bredden i 3 lige store Rum, med tætte Skillerumsvægge, og gav den en Bund som var højt og her gjennemboet med smaa Huller: jeg gjorde den tæt i Siderne, at de finere Koder af Korn og Planter, som skulde groe deri, ei skulde finde igjennem til en anden Muld, end som var dem bestemt, og jeg gav den Huller i Bunden for at overflødig Fugtighed, især om Vinteren, ei skulde skade Koderne og de spæde Winds 3die Hefte.

de Spirer. Denne Kasse, som var af Bøgesjæl, fordi jeg frygtede Egesjælens Extraktstof eller Galæblesyre og Tyrens Harpiks skulde skade, satte jeg paa en frie og aaben Plads midt i min Have, paa den flade Jord, og opsatte derpaa ligesom et Batterie af Græstørre paa 3 Quarteers Afstand rundt om Kassen, og fyldte Mellemrummet mellem Kassen og Græstørbene, med Havemuld, som traadtes fast, og blev af samme Høide som Kassen. Derpaa fyldte jeg Kassens ene Rum med Muld, taget af det, man kalder Hvedeland, det er: meget leerblandet Muld med feed Leer til Underlag, hvormed jeg iagttog dette, at jeg tog i en Dybde, lig Kassens Dybde, og nedpakkede den deri efter samme Leie og Fasthed som i Ugeren. for at ligne saameget mueligt denne, hvorved jeg altsaa fik en lignende Uger i Miniatur. Det andet Rum fyldte jeg paa samme Maade som hiint, men med det, man kalder Rugjord, det er: stærk sandig Muld, med Sand til Underlag. Det tredie Rum fyldte jeg stundom med Leermuld ligesom første, stundom med Sandmuld ligesom andet Rum, men med den Forskjel, at jeg i dette tredie Rum altid bearbejdede Mulden til en Dybde af 6, 8, 10 eller 12 Tom., som jeg tillige gav en passende Blanding af Jord, sigtende til Forbedring, f. Ex. Leermulden med Sand og forraadnet Tørvejord, og Sand med Leer eller feed Dynd eller Mergel. I alle Rum anbragtes flere Slags Gødning, men i hvert Rum altid eens i Henseende til Qualitet og Quantitet, baade

iblandet og som Obergjødsk. Efter saadan Forberedelse saaede og plantede jeg derpaa i hvert Rum forskjellige Kornarter og Planter, og gjentog Forberedelsen, Saaeningen og Plantningen aarlig i 8 Aar indtil Kassen raadnede, og Forsøgene gav usikre Resultater. Her at opregne alle de Bemærkninger og Resultater, som ved disse mine Forsøg udbragdes, vilde lede for langt fra Themaet og desuden vorde for vidtløftigt; ifkun Følgende tager jeg mig den Frihed at meddele: Rugen rustede og fordærvedes i alle Kassens Rum, dog først og meest i Leerjord og sidst og mindst i Sandjord, nemlig, saalænge Berberishegnet om min Have og Berberisbuske-Planter i den stode; men blev fiden efter deres Bortroddelse bestandig god i Tøppen, skjøndt ei altid reent frie for Rust: ifkun 1810, da Berberisserne havde saa usædvanlig saa *Uscidium Berberis*, blev den god i Tøppen og tillige mindst rustet. Jeg kan ikke beskrive, hvor det fornøiede mig at see de forskjellige Kornarter og Planter i de forskjellige Jordarter, paa saaliden en Plet, at jeg med et Blik kunde overskue dem alle — og dog finde her, saa at sige i en eneste Haandfuld Planter, de Resultater jeg forgiæves skulde have søgt paa hele Byemarken; her, ved at have de forskjellige Jordarter saa tæt samlede, og under lige Omgivelser, kan man lettere og sikkrere gjøre Sammenligninger, og med mere Bestemthed udfinde, hvilken Jordart der er bedst flirket for denne eller hiin Plante, og man kan

med mere Bestemtthed beregne Følgerne af Jordblandinger. At see f. Ex. den frodige Hvede tæt ved Siden af den forknyttede Rug i Leerjorden, og derimod den frodige Rug og den forkuede Hvede i Sandjorden; at see Hampen groe temmelig vel i Leerjorden, slet intet i Sandjord og overordentlig vel i Blandingsjord især dyb Blanding, hvori den især ved Blomstringstiden tiltager i Frodighed, men er nær ved at uddøe, saasnart man udstikker Havemulden under Kassen hvor den staaer og udfylder dens Sted med Sand; at see hvorledes Blandingsjorden for størstedelen hæver Manglerne ved enhver Jordart, og giver frodig Vext af de fleste Kornarter og Planter, alt dette og meget mere, maae nødvendig meddele et besynderligt høit Begreb om Naturen og dens evige Love, om Planternes Natur og Egenstaber, ja om Menneskets store Eoner og høie Bestemmelse, i det han af Naturen selv kan lære at kjende Naturens evige og urgyfkelige Love, og ved denne Kundskab blive Herre over Naturen selv. Hvor frugtbar paa Resultater vilde lignende Forsøg i det Store ei være! hvis man f. Ex. bragte forskjellige Jordarter fra forskjellige Egne og Provindser sammen med Trofskab og Næiagtighed; hvor let og sikkert kunde man her bedømme de forskjellige Jordarters Productionsøerne? Hvilken Nytte vilde det ikke føre med sig, hvis man her anstillede Forsøg med Blandingsforbedringer? I Henseende til Jordernes Bonitering kunde her findes Veiledning, men ei Regler; thi Klima-

tet, Beliggenheden og Omgivelserne kunne ei transporteres tilligemed Mulden. Jeg havde enaang det Forsæt, at realisere Ideen hos mig selv; men fandt for mange Vanskeligheder i min Stilling. Hvad om Herr Professor Oluffen i den Classenske Hauges frie Luft, og Herr Professor Hornemann i den botaniske Hauges indsluttede Luft, anstillede deslige Forsøg? Men da vilde jeg raade til, at anskaffe dybere Kasser, og efter bestemt indvendig Maal, een for hver Jordart, at lade dem forfærdige paa Stedet, hvor Jordarten tages, og efter bestemte Forskrifter, med Trofskab og Nøiagtighed tilpakkedes, bedæktes, forsegles og affendes; endog hvor der findes Ahl, kunde jo samme udhugges, tildannes og nedpakkedes i Kassen i samme Leie og Forbindelse som paa Stedet hvor den tages, med den derover liggende Jordart og maa skee med Underlaget tillige.

Dog! det er Tid at jeg udbeder mig Selskabets Overbærelse! Ei af Lyst til Projectmagerie gjør jeg Forslaget; skulde end Selskabet ei finde det værdigt til høihsammes Opmerksomhed, eller dets Realisering umueligt, forventer jeg dog Tilgivelse for denne Afvigelse.

Af foranstørte fremlyser da, at jeg har baade plantet og saaet, vel ikke omkring enkelte Berberisbuske, men midt imellem mange Berberisbuske omkring Haugen og i Haugen, ogsaa til forskjellige Sider har jeg saaet og plantet forskjellige Kornarter; men jeg fandt at intet hjalp mod Rust, saa-

længe Berberisserne stode: endog Rug saaet i Mai og Juni rustede i Bladtorn samme Sommer. Rug rustede først og stærkest, Byg mindst og senest, stundom Hveden før Havren stundom senere. Men ved Erfaringer jeg har samlet ved Forsøg med Rugfæd i Marken til forskjellige Tider, er det blevet til uimodsigelig Visshed for mig, at den tidlige Rugfæd, saavel af dansk Rug, som Provstierug og St. Hansrug, altid vorder bedre i Toppen end den sildig saaede, skjøndt den ogsaa angribes af Rusten; hvilken Forskiel jeg imer troede hidrørte derfra, at den tidlige Rugfæd var nærmere Fuldkommenhed og Modenhed end den sildige, naar Smitten udbredte sig. At man i England f. Ex. finder, at Hveden lider mere af Rust end Rugen, hidrører saavidt jeg erindrer derfra, at Rugen mestendeels der er moden, førend Rusten udbreder sig: dette foranlediger mig til at fremsætte det Spørgsmaal: Mon Rusten spiller sin Rolle i de sydlige Lande paa samme Tid som i de nordlige? Her har jeg ofte fundet Hvede og især Havre uangrebne af Rusten, medens Rugen endog ligesaa langt fra Berberisserne og ofte længere, aldeles ubelagtes deraf; men dette Tilfælde traf kun ind, naar disse Kornarter om Vaaren kom sildig til Fremvejt, f. Ex. 1816 da *Uredium* Berberis vare forbundne førend Straaet naaede nogen Fasthed, førend hvilken Tid de sjældent angribes af Rusten uden enten meget nær ved Berberisser eller ogsaa rustet Rug.

Hveden har jeg ofte fundet angrebet af Rusten umiddelbart paa Kjernerne i Agrene, medens Straaet endnu var blank og uangrebet deraf; og at denne Rust staaer i Forbindelse med hiin paa Rugen, saae jeg 1815, da jeg havde 4 Agre med Waarhvede tæt ved Siden af 5 Rugagre, der vare ødelagte af Rusten; thi den Hvedeager, som var nærmest Rugen, leed meest og angrebes først, lige som derimod den langt bortliggende leed mindst og angrebes sidst af saadan Rust.

No. 8.

Dette Forsøg har jeg aldrig anstillet, og det er el engang faldet mig ind at anstille det, da jeg har fundet, at Drætiden slet ikke gjorde mindste til eller fra med Rusten; thi skjøndt det sædvanligt er ved denne Tid Rugen rustet, især i Nærheden af Berberisser, har jeg dog seet den angrebet baade for og siden Drætiden, og ved hine Forsøg i min Hauge angrebes Rugen altid før Drætiden, saalange der var Berberisser.

No. 9.

Endogfaa dette Forsøg har jeg i 2 Aar anstillet, nemlig med at anbringe Smitten fra Berberisserne til Rugen. Den 28de Juni 1816 tog jeg om Morgenens tidlig, medens Rugen endnu var baad af Dug, en Berberisgreen med mange

foldige *Escidia Berberis*, som kunne smitte af ved mindste Berørelse, og førte den i en Kasse ud til Rugen, hvis baade Straae jeg lemfældig bestrøg med *Berberis*bladenes underste Side, saaledes, at jeg kunde see Straaene lidet farvede af Støvet fra *Escidierne*; derpaa satte jeg Merke til de bestrøgne Straa ved at stifte en Stok ned imellem dem, og omslynge dem løselig med en Traad, hvis Enden bleve bundne til Stokken. Siden op ad Dagen stak Solen frem, men mod Aften, jeg besaae Forsøget, var endnu ingen Rust paa Rugen; næste Dag fik jeg Forsald, og fik det ei efterseet; paa tredje Dag om Formiddagen eftersaae jeg det og fandt en stor Mængde Prikker af Rust paa mange af de bestrøgne Straae, som allesammen paa 5te Dag vare stærkt rustede, medens endnu paa samme Tid i det hele Fald Rug, ei fandtes et eneste rustet Straae. Da Rugen ei var min, hvori jeg anstillede Forsøget, rykkede jeg alle de omstalte rustede Rugstraae op og bare dem bort, og lagde siden Merke til, at Rugen paa samme Sted ei siden rustede mere, end andensheds i Faldet, som overalt blev rustet den 19de Juli s. A.

Den 30te Juni 1817 gjorde jeg samme Forsøg med at bestryge Rugstraae med *Berberis*blade, hvorpaa fandtes en Mængde af *Escidium Berberis*, hvis Støv var meget let til at smitte af. Samme Dag ved Aftenstid flyttede jeg desuden en lille *Berberis*busk ud i Rugen. Men ved begge disse Forsøg udkom intet Resultat; thi den plantede

Berberisbuxt hængte med Toppen og om en 8te Dages Tid ophørte næsten at vegetere, og den med Berberisbladene befrøgne Rug viste de første 14 Dage endnu ingen Tegn til Røst, og da den fremkom Røst derpaa, fandt jeg tillige hvi og her andensteds Røst i samme Fald Rug. Hvad der i dette Aar var Marsag i, at de Straae, hvorpaa Smitten var anbragt, ei ligesom i Fjor strax rustede, tilskriver jeg det paafulgte Veir, som blev til Regn, Blæst og Kulde, der allerede begyndte næste Dag.

Men det andet Forsøg, som ogsaa er foreflaaet under No. 9, har jeg ingensinde anstillet, nemlig at anbringe Smitten paa Korn fra andet smittet Korn.

No. 10.

Ei heller har jeg gjort Forsøg hermed; thi naar et Fald Rug s. Ex. begynder at angribes i Juni eller Juli Maaned af Røsten, vilde det være en plat Umuelighed, at opsoge og borttage alle de Straae med Røstpletter paa. Ridder Banks Forslag har jeg læst; men jeg har ingensinde i Marken seet Rugen om Vaaren angrebet af Røsten, medens den stod i Bladforn: mueligt saadant finder Sted i England. I min Have fandt jeg altid den tidlige saaede Rug ruste i Bladforn, det vil sige: den prøverug jeg saaede i Mai, Juni eller Juli, rustede samme Sommer især, men

ogsaa tilbeels sundom næste Sommer, førend den
 Kjød A γ , og altsaa i Bladkorn; men dette fandt
 aldrig Sted siden jeg bortrøddede mine Berber-
 risfer.

NO. II.

Om der gives flere Sorter Kornrust har
 jeg, overbeviist om, at jeg manglede de fornødne
 Forkundskaber og Hjælpemidler, saavel som Tid til
 dette Studium, ei engang lagt Mærke til. Saa-
 vidt det ved Hjælp af Forstørrelsesglas falder i
 Sandserne, har jeg ei kunnet gjort nogen Forstjæl
 paa Kornrusten, hvilken Kornsort eller Græsart
 den end viste sig paa. Den viser sig først i smaa
 ophsiede Puncter, sædvanlig tidligst paa Bladstæ-
 derne, Overhuden sprænges, bøier sig til Siderne
 og Rusten qvæller ud i Hullet paa den sprængte
 Overhud — Epidermis. — Denne Kornrust, der
 i Begyndelsen er lysebrun, udbreder sig, især
 under Fugtighed og Varme med brændende Sol-
 skin, meget hurtigt fornemmeligen i Længden ef-
 ter Straaets eller Bladets Stiber, og vorder om
 kort Tid mørkere, da den forsvinder og efterlader
 et fordybet Saar, der er af sort Farve. Naar
 man afstjærer et Straae, ophører strax Rusten med
 at udbrede sig, og eftersom Straaet fortorres no-
 get, forsvinder den gandske; hvilket altsammen
 tyder paa, at den henter sin Næring af Straaets
 Safter. For at komme efter, hvor denne saale-

des forsvundne Ruffstøv blev af, lagde jeg et stærkt
 rustet Straae paa et Ark reent Skrivpapir, i
 den Tanke, at Ruffstøvet useilbarliges derpaa
 maatte findes; men skjøndt jeg stundom fandt no-
 get deraf paa Papiret, var det dog ubetydeligt
 i Forhold til det som var paa Straaet: mueligt
 en ubetydelig Trævind bortførte det — eller blev
 det maaſkee optaget i Atmosphæren som Støv-
 gran? eller: blev det mueligt indsuget i Straaet,
 førend dets Porer traf sig sammen? Jeg har for-
 søgt at afsøge Rusten endnu samme Dag den viste
 sig paa Straaet, og fandt da intet Spor deraf.
 paa Straaet, kunde ei engang med det blotte Øie
 opdage Stedet; kun ved Hjælp af Forstørrelsesglas
 kunde jeg opdage Overhuden's Kanter omkring
 Stedet, som mod Lyset viste sig noget mere tynd.
 Med Hensyn til Liigheden eller Uligheden imellem
Uscidium Berberis og Kornrusten, da finder jeg
 at begge af Couleur ere hinanden lige, nemlig:
 først lysebrune og siden mørkere, og Saaret, som
 de efterlade paa Berberisbladene, vorder ligesom
 Straaenes Saar paa Kornet efter Rusten, fort;
 ligeledes sprænges Overhuden paa Berberisbladene
 af *Uscidium Berberis*. Derimod finder jeg denne
 Forstjel: istedet for at Straaene faae et fordybet
 Saar af Rusten, faae Berberisbladene af *Uscidi-*
dierne, skjøndt rigtig nok Saar, dog meget mere
 en convex Forhøielse paa den underste Side, men
 derimod en concav Fordybning paa den modsatte
 Side; men ved at undersøge denne Forhøielse eller

Knude, finder man, at den ligner de Knuder, som udvøxe paa Pilsbladene, naar *Cynips Salicis* nedlægger sine Æg under sammes Overhud, thi de ei vorde saa meget ophviiede, som paa Pilsbladene. Naar *Berberis* blomster saavel som deres Bær angribes af *Æscidium Berberis*, hvilket ofte er Tilfældet, udvøxe ogsaa disse i Hast til en overordentlig og unaturlig Størrelse, og bestaae af et foampigt Væsen, ligesom hine Knuder paa Bladene, hvor Cellevævet er udvidet. Medens Kusten viser en ujevn og uordentlig ophviied Overflade, vise *Æscidium Berberis regulare* smaa Ringe, som man endog med det blotte Øie tydeligt nok kan see. Mon ikke Bladets og Straaets forskellige Bygning kunde forårsage denne Forskjellighed?

No. 12.

Endskjønt jeg engang formæente, at Pollen kunde fordærve Rugfæden, saa har jeg dog ingenfinde anstillet det her anbefalede Forsøg, saameget mindre, som Erfaringen, som sagt, snart lærte mig, at Rugen rustes ligesuldt enten *Berberis* ferne blomster eller ei.

Til Slutning tilføier jeg endnu nogle Erfaringer og fremsætter, med Beskedenhed nogle saa Spørgsmaal.

Uagtet jeg troede og troer endnu, at Ruffen meget vel kan indfinde sig, uden just at hidrøre fra Berberisserne; saa har jeg dog saare gjerne med egne Dine villet overtydes derom, og ei skyet Noie eller sparet Beføjninger, naar jeg troede at naae Maalet, s. Ex. Da en vis Korpagter her i Egnen 1813, ved Notarius Publicus, blev opfordret til paa Ver og Samvittighed at meddele sine Erfaringer om Berberissernes Skadelighed eller Uskadelighed for Rugen og han svarede blandt andet, "at ved Nørresnede var Rugen i Aar (1813) fordærvet af Ruff, og dog gaves ingen Berberisser der" — sendte jeg strax en Expressse did, 7 à 8 Mile, for at indhente Visshed om dette Factum, førend jeg selv tog did for at overtydes; men jeg fik den Esterretning, at Rugen paa sine Steder var ødelagt af Ruff, og at der ogsaa var Berberisser i Præstegaardens Have. Jeg fik imidlertid Kundskab om, at en Præst her i Egnen, omtrent 2 Mile herfra, eiede en Bondegård i omtalte Nørresnede, reiste til ham, og fik den Beseed: "at han selv havde været i Nørresnede, fundet Berberisser i Præstens Have, og at Præstens, Degnens og en anden Mand's Rug, som nærmest omgave Præstens Have, var fordærvet af Ruff, og det daarlige i hele Egnen." —

Endnu et andet Exempel: Fra Berberisser Forsvarere erholdt jeg den Underretning: "Ved Hald og Ron Mølle pr. Viborg, ødelægges Rugføden af Ruff næsten hvert Aar, og der er dog in-

gen Berberisfer i denne Egn paa mange Mile nær." Da jeg paa samme Tid ei selv kunde komme der, men agtede siden med egne Dine at overtydes derom; saa havde jeg forud for Vissheds Skyld havt expresse Bud der, hvorved jeg erholdt den Efterretning: "at Rusten fordærvede Rugen ved Hald og Ron Mølle, men at der ogsaa begge Steder vare Berberisfer." Jeg blev siden fuldkommen overtydet herom.

Til Slutning nok et tredie Exempel: I Viborger Samler for 1814 berettes: "Rugen ødelægges i Aar som sædvanlig af Rust, uagtet her ingen Berberisfer findes." I Begyndelsen af Høsten erholdt jeg Kundskab om denne Artikel, og i det Haab her at finde Leilighed til at vorde overtydet, reiste jeg øiebliklig til Viborg, hvor jeg ganske rigtig fandt Rugen ødelagt af Rust — men ogsaa en stor Mængde Berberisfer, nemlig hift og her i Haverne i Byen gamle Berberisbuske og Hækker, og uden om Byen, paa nogle Diger om Indhegninger, en Mængde unge Berberisfer. Blandt andet fandt jeg paa den nye Kirkegaard uden for Byen saavel i en Rabat paa venstre Haand indenfor Porten, som paa Diget, mangfoldige unge Berberisbuske og Planter, hvoriblandt ikkun nogle saa med Bar; udenfor Kirkegaardsdiget havde Herr Provst Zartman et Fald Rug, som netop blev høstet, og var overmaade stærk groet, men saa ødelagt af Rust, især tæt ved Kirkegaards Diget, at det noget fra saae ud som om det havde

været grundet 'med Kirræg, uden at indeholde een eneste god Kjerne, eller med andre Ord, næsten slet ingen; jo længere fra Diget jo mindre fordærvet. Siden den Tid tabte jeg Lysten til videre Undersøgelser af den Art. En anden Omstændighed, jeg blev gjort opmærksom paa, vil jeg endnu tilføie. Fra Randers meldte man: "At Rugen her rustet er ingen Under; thi naar Solen stikker ud maae Straaene nødvendig skoldes, fordi de her frem for andre Steder er belempret med Dug, formedelst Rabolauget af Gudenaen, Moser og fugtige Enge." At Rugen rustede stærkt omkring ved Randers, endog paa Sandjorder, fandt jeg at være fuldkomment rigtigt; at Rugen der var i Rabolauget af Gudenaen, Moser og fugtige Enge vidste jeg; men jeg lod undersøge den Ting i Egnen ved Udbyehøi, og undersøgte selv ved Tvillum, altsaa paa begge Sider af Randers, ogsaa i Rabolauget af Moser og fugtige Enge og den samme Gudenaen, begge Steder var Rugen saa god man kunde ønske sig, endstjøndt der dog fandtes lidet Røst; men begge sidste Steder vare ingen Verberisfer uden saavel en halv Miil derfra; medens der i Randers gaves Verberisfer i Mængde.

Ved deslige Undersøgelser fandt jeg Verberisferne utroeligt udbredte, og kunde ikke afholde mig fra at glæde mig over den Bemærkning: Det er kun kort siden den anpristes som ukjendt; nu saa meget udbredt! Saaledes gaae vi frem uformet

til det Bedre — saaledes bære Selskabets Bestræbelser Frugter! At dets Bestræbelser for Berberis-fernes Udbredelse, blandt saa utallige heldige, ei skulde vorde heldige, er en Følge af, at Mennesket ikke er alvidende. Kun blandt Wildfareller findes Sandheden!

Nu et Par Spørgsmaal: Hvi ruste Berberis'er saa tidligt? Mon, fordi de, som sydlige Planter tidligere udvikle hine Snylteplanter? eller mon derfor, at de skulde indeholde Frøet dertil f. Ex. i Marven, hvori der findes noget lignende?

Hammel Skole Rytdagsaften 1817.

Underdanigst,

Nicolai Peter Schøler,
Skolelærer og Kirkesanger.

Til

det Kongl. Landhuush. Selskab i Kjøbenhavn.

E. Skr. Den i sine Forsøg nsigtige og utrættelige Forfatter takkes ved Undertegnede af Mange foldige for ovenstaaende lærerige og overbevisende Efterretninger, der upaatvibeleligen maae bidrage til at vække Opmærksomhed for en Sag, der er saa vigtig for Landets Agerbrug og i hvis Anledning der af alle Egnes Landmænd føres saa høitlydende og ofte gjentagne Klager.

B. F. Rønne.

Om Krybbebene, *Agrostis stolonifera*
(engelsk Fiorin), forfattet efter Opfordring
af hans Excellence Hr. Geheimeraad,
Statsminister v. Møsting, Ridder af
Elefanten, Storkors af Dannebrogen,
Præsident for Rentekammeret m. m.

Deres Excellence har behaget at affordre mig
en Beretning om den, ved Produktets Mængde
og Godhed, mærkværdige Græsart, *Agrostis sto-*
lonifera, og i det jeg ærbødigt opfylder dette mig
ærefulde Hverv, lykønsker jeg mig selv, til at
være Agerdyrker i den Stat, hvis Landvæsen-
Collegium ved vise Løse, lig den der i Aar bød
varig Fred paa vore Marker, fremmer Landman-
dens og med denne Statens Vel, og hvor Deres
Excellence, som dette Collegiums ophæiede Præs-
dent ei anseer det under Deres Værdighed, at
offre selv enkelte Grene af det praktiske Agerbrug,
Opmærksomhed. Mit Haab som mit Ønske er,
at mit Fædrelands Agerdyrkere, ved idelig Stræ-
ben efter et høiere Maal, der ved forsøgede Kund-
skaber og utrættelig Virksomhed sikkert kan naaes,
maa vise sig den Omhue værdig, hvorpaa vor
faderlige Regjering, i saa lang en Tid af Aar,
har givet dem saa mange og lige saa store som
uforglemmelige Beviser.

§. 1.

Agrostis stolonifera er blandt de vigtigste Planter, som det 19de Aarhundrede har lært os at dyrke; eller dyrke bedre. Avlsbrugets stigende Kraft berøder paa Gjødningens Forøgelse og denne i Almindelighed atter paa Gøderets forøgede Mængde. Da *Agrostis stolonifera* yder et meget stort Produkt af godt Gøder, saa bør den tælles blandt de vigtige Gøderurter.

§. 2.

Agrostis stolonifera er den botaniske Benævnelse af den Græsart, hvorom vi her handle. Den kaldes paa dansk, Krybbevene; paa engelsk Fiorin. Vor berømte Oluffen har lært os, at dens Navn egentlig er Islændernes Fe-oreen, som af Engländerne er omdannet til det bekjendte Fiorin. Paa norsk kaldes den Kryptjosa, Krypt-hviine.

§. 3.

Dr. Richardson i Irland var den første, der dyrkede denne Græsart, og bekjendtgjorde dens store Fortrin. Fra Irland har dens Dyrkning udbredt sig til mange forskjellige Lande, ja selv til Ostindien, som Richardson anfører, og overalt synes den at være hjemme.

§. 4.

I Danmark dyrkedes den først af Hr. Consul Fr. de Coninck, Eier af Fredrikslund og Dronninggaard. Han bekjendtgjorde først sine Forsøg med denne Plante i vore Landoeconomiske Tidender og senere i et lidet Skrift, under Tittel: Om Gjoringræs eller *Agrostis stolonifera*. Det heldige Udsæd af Consulens Forsøg, saavel som det store Product af godt Foder, som denne Plante gav ham, vakte Opmærksomhed, og han fandt derfor snart mange Disciple, der traadte i hans Fodspor, blandt hvilke Forfatteren heraf ogsaa har den Ære at være.

§. 5.

Mange af Naboerigets — Sverriges — oplyste Landmænd skænke ligeledes denne Græsart saa megen Opmærksomhed, at stor Mængde af Stolonier ere derhen, især i sidste Efteraar, afskrevne og affjendte fra Consulen.

§. 6.

Denne Græsarts botaniske Kjendetegn ere, efter vor Hornemann følgende: Blomstertoppen sammenkneben, Straaet grenet, krybende. Blomsterne tæt samlede. Bægerklapperne lige store, lancetformige, duunhaarede. Den findes afbildet i *Flora danica* 564.

§. 7.

Den ikke botaniske Landmand kan bedst kjende den paa dens krybende Ranker, der, forsynede med mange Knuder eller Knæe, fremskyde Rodder fra disse, naar de berøre Jorden. Den findes vild, voxende paa de fleste lette, ei alt for tørre Jorder eller er i det ringeste her Hændeligst, thi jo magrere, tørrere og fastere Jordsmonnet er, desto kortere og tyndere blive dens Ranker. Man har endog villet paastaae, at *Agrostis vulgaris* og *stolonifera* er samme Art og at hiin blot paa kraftig Grund eller ved omhyggelig Dyrkning fik Stoloner. Vi overlade Botanikerne at afgjøre denne Strid og anmærke endnu blot, at naar en Landmand, der ei kjender *Agrostis stolonifera* eller fra paalidelig Mand kan erholde den, var det end blot een Plante, for at lære at kjende den, saa vil han aldrig søge den forgjæves ved Vandgravter, der for et Aar siden ere graadne. Her skal han finde dens Ranker hængende ned ad Grøstens Sider eller svømmende paa Vandets Overflade.

§. 8.

Skjøndt *Agrostis stolonifera* unægteligen kan groe næsten paa ethvert Jordsmon, saa er det dog vist, at dens Produkt saare betinges af Jordsmonnets Bestanddele og Krafteplde. Jeg har seet den dyrket paa leret og paa sandet Grund; paa

magert Sand, saavel som paa rilig Eng og Torvemose, men Produktet har, som Jordemonnet selv, været saare forskjelligt; ja Planten har paa disse forskjellige Jordemon havt saa forskjelligt Udseende, at man neppe kunde ansee den der groede saa usselt paa det magre Sand, for at være den samme som viste sig saa hyppig paa den kraftfulde Eng.

§. 9.

Leret er ei saa gunstigt for *Agrostis* som den meer sandede, men dog kraftfulde Jord. Det synes, at den ei trives saa fuldkommen vel paa det bindende som skjøre Jordmon, om hiint end er ligesaa kraftfuldt, som dette. Fortrinligst groer den paa kraftfuld, fugtig, men ei baad Engbund. Den ynder Fugtigheden, men ei sumpet Grund, hvilket man tydelig seer, naar den dyrkes paa en Skraaening, der staaer i umiddelbar Forbindelse med en Mose. Er Jorden kraftfuld og reën, saa staaer den godt overst paa Skraaeningen, men bedre og bedre jo dybere ned imod Mosen, indtil den atter ligesom den kommer længere ud i Mosen bliver flattere og tilsidst aldeles forsvinder, eller i samme Grad aftager, som de Græsarter, der ynde megen Fugtighed, tiltage i Mængde og Kraft.

§. 10.

Da *Agrostis stolonifera* i høi Grad ynder et fjort og kraftfuldt Jordmon, og ei, især i

det første Aar kan overvinde Ufrugdet, saa er det indlysende, at Jorden bør omhyggeligen behandles, inden *Agrostis* plantes.

§. 11.

Jordens Tilberedning kan skee paa forskjellige Maader, der atter blive forskjellige, med Hensyn paa, om denne Plante skal dyrkes a. paa Agerland eller b. paa Eng.

§. 12.

a. Har man besluttet at dyrke denne Græsart paa Agerland, saa kan dette fuldkomnen tilberedes, enten ved den rene Brak, hvor Jorden da bør brydes om Efteraaret, næste Sommer pleies gjentagne Gange og gjødes, eller ved at dyrke gjødede Brakfrugter, der bør holdes fuldkomnen rene.

§. 13.

b. Vil man dyrke *Agrostis* paa Eng, da bør man frem for alt ved Afgravning bortskaffe Vandet, thi deels taaler *Agrostis* ei megen Fugtighed, deels kan Engen inden denne er bortskaffet ei uden Vanskelighed behandles, men er dette skeet, saa kan Engen dyrkes enten med Spade eller Plov.

§. 14.

Men, skjøndt Vandet er bortledet, kan Engen dog være saa blød eller bestaae af saa lidet sammenholdende Dele, at Heste ei kunne gaae derpaa, uden at synke dybt, og da nødes man til at bruge den langsommere Spade, istedet for den hurtigere Plov.

Grønsværen affstikkes da og bringes paa Hjulbøre, enten i Bunker, hvor den forraadner og i Gremtiden blandes med Gjødning eller Kalk, eller den sættes i smaa Stakke, liig Tørven, paa en høiere liggende Plads, hvor den efter at være tør brændes til Aske, og bruges til at gjødskle Engen.

Efter at Grønsværen er bortskaffet, graves og ribes Engen og beplantes om Efteraaret.

§. 15.

Kan man derimod bruge Plov og Harve, da er Arbeidet mindre uønskeligt og koster meget mindre. Ogsaa da bør man efter Afgravningen paa en eller anden Maade befrie sig for Grønsværen, der bør være aldeles ødelagt, inden man tænker paa Plantningen.

Dette kan skee paa flere Maader. Man kan sætte knivdannede Jern i Exstirpatoren og der, ved paa den ene Leed gjennemskjære Grønsværen og naar man dernæst ploier tværs paa disse Ridsler, saa vendes Grønsværen i firkantede Tørve. Disse

opfattes til Tørring og brændes til Aske eller bortkjøres og lægges i Bunker. Engen pløies dernæst een eller flere Gange, gjødtes og harves efter Behov, for fuldkommen at skjønnes.

En anden og bedre eller i det ringeste mindre bekostelig Fremgangsmaade er: at rispe Engen, der efter saaleses at have ligget nogen Tid urørt, harves. Herved sønderrives de oppløiede Strimler, der snart tørres og brændes til Aske. De Strimler som ere blevene staaende, oppløies dernæst og behandles paa samme Maade. Asken nedpløies gandske let, fordeles end meer i Jordsmonnet ved Harven og bidrager ei lidet til at forhøie Jordens Kraft.

§. 16.

Grønsværen kan endelig ogsaa tilintetgjøres ved den rene Brak, men denne Drivningsmaade synes her at være den vidtløftigste, thi hiin forraadner ei nær saa hurtigt paa Eng, især om denne bestaaer af Tørø, som paa Ngerland.

§. 17.

I September og October Maaneder saaes eller plantes Agrostis. Denne Plantningstid er den bedste, deels fordi man da kan seende over den største Mængde Stolonier, deels fordi man ved at plante paa denne Aarstid undgaar at kjempe mod

de eenaarige Ufrudsplanter, der, om de end fremkomme, dræbes af Vinteren og ikke kunne atter vise sig om Foraaret, da Jorden ikke pløies paa nye. Dette gjelder især om alle de Ufrudsarter, der fremkomme af Grøe og ofte som *Chrysanthemum segetum*, *Sinapis arvensis* og *Raphanus raphanistrum*, m. a. fl. ere hyppige paa Agerlandet.

§. 18.

Jeg har sagt, at man enten saar eller planter *Agrostis*, men herved har jeg ikke tænkt, at udsaar denne Plantens Grøe, som forraffen ogsaa er anvendeligt. Jeg forstaaer herved at man saar dens Stoloner, efter at disse ere skaarne i Hakkelse.

§. 19.

Stolonerne ere, som bekjendt, forsynede med en stor Mængde Knæ, og fra ethvert af disse, har Planten Evne, at danne Rodder. Naar Stolonerne altsaa Kjares i Stykker, der ei ere kortere end at hvert især har et eller flere Knæ, saa er ethvert saadant en liden Plante for sig selv, der, naar den ved Hjælp af Harven bringes i Jorden, eller ved Tromlen trykkes dertil, kan uden videre voxе.

§. 20.

Den virkelige Plantning er maasommeligere end Stolonerens Udsaaening, men har derimod de

Fortrin, at dertil bruges deels langt færre Stolon-
ner, deels at de plantede alle komme i Jorden og
i tilbørlig Afstand fra hverandre.

§. 21.

Beslutter man at plante, saa vælges dertil
enten Stolonner eller virkelige Planter.

Stolonerne fortjene Fortrin i den Henseende,
at de med mindre Møie samles og at en liden Plet
Jord leverer tilstrækkelig Mængde til en stor Mark.
De plantes eller rettere lægges med liden Umage,
thi det er nok, med et eller andet Redskab at gjøre
en Ridse i den løse Jord, deri at lægge Stolon-
ner, og med en Rive eller deslige at tilhulle dem
med lidet Jord.

Planterne fortjene derimod Fortrin, fordi de,
som Værter der baade have Rod og Top, hurti-
gere vegetere og hurtigere end Stolonerne tætslut-
tede dække Jorden og derved lettere overvinde
Ufrudet.

Planter bør enten optrækkes i en egen Plan-
teskole, d. e. et lidet til dette Diemed forud be-
planret Stykke Jord, eller de bør søges og opgra-
ves paa Marken, hvor de hyppigst findes i Winter-
sædens Stubbe eller paa høstede Værtagre, naar
Værterne ei stode fuldkommen sluttede.

§. 22.

Richardson taler om en tredje Maade, hvor-
paa *Agrostis* kan frembringes, paa hvilket som-

helt Jordsmøn og gaaer ved denne Fremgangsmaade ud fra den Grundsætning, at denne Græsart findes overalt, men først bemærkes, naar Høstiden forflyttes fra den sædvanlige Tid, til den, da *Agrostis* yder sit Produkt; nemlig til September eller Oktober.

Han mener, at man blot behøver at overgøde Jorden, og forsikrer at man da allerede det første Aar vil see dette Græs i Mængde, men i de følgende finde det herskende over alle de andre Græsarter.

Min Erfaring har lært mig, at han heri be-
drager sig. Jeg har set en temmelig stor Eng
behandlet paa denne Maade, men skøndt Gjød-
ningen allerede en Vinter og Sommer havde lagt
derpaa, saaes ingen *Agrostis*. Havde dette Græs
virkelig været paa Engen og blot underkøjet af de
andre Arter, saa maatte Gjødning og Fred hjul-
pet det at overvinde dem alle; men hvor det ikke
er, der fremkaldes det, som det synes, ikke ved
Gjødsling eller forandret Høstperiode.

§. 23.

Paa den anden Side er jeg selv Eier af høie
steile Bakker, som jeg allerede for nogle Aar siden
beplantede med Gran, da de ved deres Beliggen-
hed mod Nord, ved et sandt Jordsmøn og stærk
Ekraaening ei vare skikkede til Sædavl og heller et
frembragte syndeligt Græs. Mellem disse Bak-

ter ligge smaa Dale og i disse har jeg i Mar i October Maaned høstet betydelig Mængde Agrostis, kjøndt jeg før Grannernes Plantning ei mærkede denne Græsart. Da huggedes nemlig i Juli Maaned det lidet Græs, der fremkom, og Agrostis fik altsaa ei Tid til at danne sine Stolon-
ner; nu derimod udvikle de sig og denne Græsart er i Dalene den herskende. Paa Toppen af Bak-
kerne sees den derimod ikke og den forandrede Høst-
tid er altsaa ikke ene mægtig til at fremkalde denne
Græsart.

§. 24.

Planterne sættes eller Stolonerne lægges ef-
ter Snor i Rader, som løbe en halv Alen fra
hverandre. Jo tættere man planter, saavel ved
at lægge Raderne tættere sammen, som ved at
sætte Planterne tættere i Raderne, desto hastigere
dækkes Jorden, men flere Planter behøves da og de-
sto betydeligere bliver Plantningsarbeidet. En
Landmand bør folgelig bestemme sig til det ene
eller det andet, overeenstemmende med Planternes
Mængde og Antallet af de Folk, hvorover han
kan raade.

Til Stolonerne gøres blot en Ridse i Jorden,
langs med Snoren, og Planterne sættes paa sæd-
vanlig Maade ved Hjælp af en Plantepind, nogle
kommer fra hverandre. Vanding behøves ikke.

§. 25.

Men denne, den sædvanlige Dyrkningsmaaade er temmelig kostbar, deels fordi *Agrostis* Marken, om Jorden er ureen, bør den første Sommer luges, deels fordi den første Høst af Betydendehed ei før to Aar efter Plantningen erholdes, thi naar man f. Ex. planter i Efteraaret 1817, saa er Høsten om Efteraaret 1818 kun ringe, men fuldkommen 1819. Heraf følger altsaa, at man det første Aar har et uøifommeligt Arbejde at bestride, uden samme Aar at nyde Fordeel af Jorden eller den Gjødning, som *Agrostis* bør have, om Jordsmonnet ikke allerede er meget kraftfuldt.

Vel mener Richardson, at man ei behøver at luge som i en Have, men blot med Leen, at afhugge det høie Ufrud og lade *Agrostis* kvæle Resten. Men er Jordsmonnet ureent, f. Ex. fuldt af Qvæker, saa har *Agrostis* meget at kjempe imod og jeg har seet, at selv den hvide Klover har kunnet haandhæve sin Plads mod *Agrostis*, skjøndt denne stod godt og var allerede hugget to Gange. Vil man nu end svare, at enhver Plante, der ei tilføier *Agrostis* Skade, forsøger Goderets Mængde, saa bør man erindre, at enhver anden Plante, der med *Agrostis* hugges i October er at betragte som Halm, da næsten alle Planteraster til denne Aarstid ere tabte.

Lugning med Hesteredskaber kan ikke finde Sted, thi da Stolonerne fra Begyndelsen krybe

hen ad Jorden og snart fæste sig til denne, saa maatte Skuffelploven eller et lignende Redskab usejlsbarligen skade Planterne, dels ved at afribe Stolonerne, dels ved at løsribe dem fra Jorden.

Men kan end Lugningen betale sig, saa er dog Tabet af den Afgrøde, som en gjødet Ager kunde det første Aar ydet, føleligt og bør om mueligt undgaaes.

§. 26.

For baade at undgaae Lugningen og i Plantningssaaret at erholde en Afgrøde, valgte jeg følgende Fremgangsmaade, som jeg med fuldkommen Held iværksatte.

Ageren tilberedtes ved gjentagen Ploining og Harbning fuldkommen vel, og besaaedes med Spergel, der nedharvedes og tromledes. Dernæst plantedes Agrostis, som sædvanligt, og oven paa Jorden lagdes et tyndt Lag ikke halmblandet Faaregjødning. Man vil letteligen indsee, at Spergelen saaledes behandlet gav en meget rig Afgrøde, der stod saa tæt sluttet at jeg frygtede Agrostis Planterne fulde gaaes; men dette var saa langt fra Tilfældet, at næsten ikke en eneste gik ud. Da Spergelen blev hugget i Juli Maaned, saa fremvoxede Agrostis Planterne med fuld Kraft og stod om Efteraaret, skjøndt de vare plantede i Mai, ligesaa godt som om de havde, efter den sædvanlige Fremgangsmaade, været plantede i det foregaaende Efteraar.

Herved opnaaede jeg alt hvad jeg onskede. Jeg havde første Sommer efter Plantningen en Afgrøde af Jorden og ved denne Afgrøde holdtes Jorden reen og ukrudet i Summe.

Hadde jeg saaet Hør istedet for Spergel, saa havde jeg maaskee endnu handlet bedre mod Agrostis, thi Spergelen slutter sig tættere og gaaer desuden gjerne i Leie, naar den som her var Tilfældet, saaes i gjødet og kraftfuld Jord.

§. 27.

I dette Efteraar fik jeg end ydermere paa-faldende Bevis paa, at denne Dyrkningsmaade er saare hensigtsmæssig. Havde jeg ikke allerede gjort Forsøg dermed, saa skulde Hændelsen sikker-
ligen have ledet mig dertil.

Jeg havde nemlig saaet Urter i en kraftfuld Ager, der dog ei var ganske frie for Græs, egent-
lig Agrostis. Urterne viste sig fortrinlige, men da de snart af Regn og Blæst bleve nedslaaede og laae ganske tæt hen ad Jorden, saa fremkom en Deel Græs iblandt dem. Jeg saae at dette var Agrostis, og at dens Ranker, som Urterne seto, frøbe hen ad Jorden uden at skade disse. Da Urterne vare bragte af Ageren, der er omtrent 2 Edr. Land stor, saa bemærkede jeg, at den var saa fuldkommen overgroet af Agrostis, at denne Græsart, om den havde været plantet, ei kunde

flaaet tættere. Jeg besluttede taknemmeligen at modtage det, som Naturen her gavmild tilbød og at overlade Ageren i nogle Aar til *Agrostis*, som nu næste Vinter eller Foraar skal overgjødsles.

§. 28.

Anseer man Plantningen for at være for vidtløftigt Arbejde, saa kan man besaae Ageren med Stolonier, der skjæres i Hakkelse af et Par Tommers Længde, og disse bør da nedharves med den Sæd, som Sommeren derefter skal groe paa Ageren. Jeg er overbevist om, at man uden at skade *Agrostis* kan saaledes dyrke den i enhver Afgrøde, der blot ei udmagrer Jordsmonnet eller ved at gaae i Leie og længe derefter forblive paa Ageren, qvæler Planterne.

§. 29.

Høsten indtræffer i October, thi det er denne Græsart eiendommeligt, først da at have endt sin Væxt. Vel fremskyder den i Juli eller August sit Aar, og synes allerede da at kunne yde et tilstrækkeligt Produkt; men dette er kun lidet mod det, som Stolonerne og Stolonernes Stolonier, der fremkomme i September og fuldendes i October, yde. Huges *Agrostis* paa samme Tid, som det sædvanlige Græs, saa dannes ingen eller saa Stolonier, og dette er Aarsagen, hvorfor man ofte har *Agrostis* i Mængde paa sin Græsmark,

uden at bemærke den. Forandrede Høsttiden fra Juli til October, da skulde man ofte finde denne Græsart høstende.

§. 30.

Man kunde med rette forekille sig, at Høst høst maatte paa denne Aarstid være meget vanskelig, og Høet saare udsat for at fordærves. Dette vilde ogsaa være Tilfældet med enhver anden Græsart, der paa en saa sildig Aarstid skulde høstes, kun ei med den her omhandlede. Den besidder nemlig den særegne Egenskab, at kunne ligge længe afhuggen uden selv i Regnveir at fordærves; ligesom den, paa den anden Side, blot behøver et Par Dages Tørveir og Blæst, for at forvandles til fulkommen tørt og godt Hø.

Aarsagen, hvorfor *Agrostis* ei fordærves ved selv langvarig Regn, er: at denne Græsart først sildig mister sin Livskraft, hvorved den modstaaer Gjæring og Forraadnelse. Man har bemærket, at affkaarne Stolonier kunne bevares et halvt Aar, og endda voxer, naar de bringes i Jorden. Man seer ligeledes, at Stolonerne, naar det huggede Græs sættes i smaa Staakke, inden det er fuldkommen tørt, kunne spire i disse Staakke og selv allerede næsten Hø, paa en Maade, dermed forøge dets Mængde. Ja, det er endog yderst vanskeligt under Indhøstningen aldeles at berøve Stolonerne Livskraften; thi synes de end fuldkommen

8de Bind 3dis Hæfte. (24)

tørre, saa ere de dog indvendig grønne. Herpaa beroer maaskee tildeels den usædvanligen nærende Egne, som man paaftaer, dette Græs besidder og derfra maaskee den Begjærlighed, hvormed Qvæget æder det.

Men taaler dette Græs paa den ene Side ved sin varige Livskraft, Esteraarets ugunstige Paavirkninger, og paa den anden behøver blot et Par tørre Dage for at være fuldkommen stiftet til at hjemføres, saa ophører Høsten i denne Henseende at være vanskl.

At Dagene paa denne Aarstid ere korte og at Kartoffelhøsten indtræffer paa samme Tid, som Agrostis-Høsten, bør ei forglemmes, naar man skal beregne dette Høstarbeide. Til Esteraarspløiningen behøves ligeledes da Heste og Folk.

§. 31.

Høet af Agrostis har ei den behagelige og aromatiske Lugt, der gjør andet vel høstet Høe, saa kjær for Qvæget. Dette maae først lære at kjenne hiint for at give det Fortrinnet for andet Høe; men engang smagt fortæres det i fremtiden med Begjærlighed.

§. 32.

Denne Græsart kan efter Richardsons og andre Englænderes Forsikkring paa en Lunde Land

give 16000 til 20000 Pd. tørt Høe. Hr. Consul de Coninck har efter anstillet Forsøg have 14000 Pund Høe paa en Tønde Land, men han antager, at man med Sikkerhed kan gjøre Regning paa 8000 Pund; et Produkt der omtrent er overensstemmede med det jeg i Nar har havt. Kun maae man ei forestille sig, at denne betydelige Vægt indeholdes i en ligesaa stor Masse Høe, som den der ellers veier saameget; thi heri vilde man bedrage sig, da Høet af Agrostis maa ske ved mere Consistens eller nogle Saftdele, som det vanskeligen aldeles berøves, veier ved lige Masse meer, end andet Høe, men rimeligvis ogsaa nærer i Forhold hertil.

§. 33.

Saa vel Melken som Smørret er behageligt, naar Kvæget fodres med Høet af Agrostis og Smørret bliver guult eller mindre hvidt end ellers om Vinteren. Kvæg og Heste trives efter dette Høe, og man behøver ei at give de sidste saamegen Havre, naar de faae Agrostis som ellers; men om Havren, som man fra England har paaflaaet, kan i dette Tilfælde aldeles undværes, naar Hestene have strængt Arbejde, lade vi staae ved sit Værd.

§. 34.

Man har i England, som man forsikrer, med Held forsøgt at brænde Brændevin af denne

Græsarts sukkerholdige Stolonier, men senere Efterretninger have ei udbredt videre Lys over denne Gjenstand *).

§. 35.

Agrostis stolonifera er unægteligen en Græsart, der fortjener megen Opmærksomhed og som bør indrømmes Plads paa vore Enge, og især paa dem der ere flatte og ofte yde neppe 800 Pund Høe paa en Tønde Land. Hvorvidt denne Græsart derimod, under almindelige Forhold, ved høfte Sædavlens vedbliver at være Hovedindtægtskilden, bør indtage en Deel af Agerlandet, vover jeg ei her at bestemme og det saa meget mindre, som herover maatte anstilles Betragtninger, der langt vilde overskride nærværende liden Afhandlings Grændser.

§. 36.

Udskillige Spørgsmaal kunne vel endnu opkastes og burde maaskee her besvares, for derved at lede til denne Plantes rigtige Burdering. For imidlertid at undgaae Vidtøstighed, vil jeg blot opkaste og besvare et Par af dem, der forekomme mig vigtigst.

I. Er *Agrostis stolonifera* varig eller forholder det sig maaskee med denne Græsart, som med flere Andre, der vel i det første og andet Aar

*) Ogsaa her er saadant med Held forsøgt.

yde, naar de dyrkes ene, rigeligere Product, end Græsarterne i deres naturlige Blanding, men snart og Aar for Aar give mindre og maaske tilsidst aldeles forsvinde?

Svar: *Agrostis stolonifera* synes at være varig og i denne Henseende ogsaa en Undtagelse fra de andre Græsarter. Richardson forsikrer, efter taaarig Erfaring, ei at kunne spore Formindskelse af Productets, Mængde eller gode Egenskaber, og selv har jeg ei kunnet opdage, at andre Græsarter eller Ukrudsplanter formaae at fortrænge *Agrostis* fra den Ager, som den engang dækkede.

2. Udtærer *Agrostis stolonifera* det Jordsmønt meget, hvorpaa den groer og fordrer den maaskee for at tribes ligesaa megen Gødning, som den ved sit Product gjengiver Gødningmateriel?

Svar: Dette Spørgsmaal er af yderste Vigtighed og afgjør for en stor Deel denne Græsarts Værdie. Maatte vi indromme, at den behøvede ligesaa meget af Jordens Kraft, som dens Product atter kunde gjengive, saa blev hele Jordelen ved dens Dyrkning, det som Besætningen ved dens Opfodring kunde yde mere, og det blev da et Spørgsmaal om Landrente og Dyrkningsomkostninger derved kunde dækkes. Behøvede den Jorden mere Kraft end den kunde gjengive Agerbruget, saa burde den forkastes eller henvises til de Voldsbrug, der ved fremmede Hjælpemidler kunde erstatte Jorden den tabte Kraft. Lykkeligvis vil Theorie og

Erfaring bekræfte, at den kan tælles blandt de Planter, der kunne berige vore Agerbrug.

Nel er det uimodsigelig Erfaring, at *Agrostis stolonifera*, som alle Græsarter, ynder et kraftfuldt Jordemon og yder større Produkt, naar den faaer rigelig Gjødning, end om denne fattes. Men herved er ei dens udtærende Ene beviist. Rimeligt er det imidlertid, at den, da den først hugges i Oktober, og altsaa aarlig modner sit Græs, svækker Jorden mere end de øvrige Græsarter, der i Blomstringsperioden gøres til Græs. Ja, jeg troer endog at have bemærket, at dette virkelig er Tilfældet.

Men antage vi, at dens Produkt efter Middelstal er 10000 Pund paa en Tonde Land, og end videre, at dette efter Thaar og Meier, giengiver 18000 Pund Gjødning, saa bliver herved indlysende, at *Agrostis* langt fra at være blandt de tærende Planter, bør regnes til dem, ved hvis Hjælp vi kunne forhøje Jordens Kraft.

Strandmøllen i 1817.

Joh. Chr. Drewsen.

Efterretning om Landhuusholdnings-Selskabets Forehavende med Skovs Op- elskning paa Amager.

Uf Collegialtidenden og flere offentlige Blade er det bekjendt, at Landhuusholdnings-Selskabet har foranlediget, at en stor Plantning vil vorde iværksat paa Amager. Da dette Anlæg er af Vigtighed, troer Udgiveren ikke at trænge til Undskyldning, for at have i sit Tidsskrift optaget de dertil hørende Actstykker, der ogsaa i Fremtiden ville være af Interesse.

I.

Skrivelse fra Etatsraad og Finantsdeputeret Collin, Præsident i Landhuusholdnings-Selskabet, Ridder af Dannebrogen, til bemeldte Selskab:

”Overeensstemmende med den Birkemaade, som Selskabet i den senere Tid har valgt, at befatte sig med Gjenstande af nogen Betydenhed, fremsættes følgende Forslag:

Iblandt de Steder i Kjøbenhavns Omegn, hvor Savnet af Træplantning især er føleligt, er Amager. I mange Aar har Selskabet udsat Præmier derfor, men uden synderligt Held, naagtet de Træer, som der plantes, baade Frugt- og vilde, frodigen voxer, hvilket de der anlagte Haver *) bære

*) Næmlig Haver med Frugttræer i. Af dem er der, ved Landhuusholdnings-Selskabets Medvirksomhed, i de sidste 10 Aar anlagt der paa Den omtrent tredive.

Bidne om. Ogsaa er det bekjendt, at der i Fortiden har været megen Skov, som for størstedelen blev ødelagt midt i det syttende Aarhundrede ved Fjendehaand. Da Den tillige mangler Tørvestjær, saa maae Beboerne hente deres Brændsel enten fra Kjøbenhavn eller fra Sjælland; og en anden Ulempe, som denne Skovløshed fører med sig, er, at Almagerne af Mangel paa Græs, bruge Græstørn til Indhegninger, og saaledes Aar for Aar affrælle og fordærve deres store Overdreve. Disse Ulemper ere i mange Aar følte og erkjendte, hvilket ogsaa sees af Thura's Beskrivelse over Almager, men desuagtet er intet kraftigt Middel anvendt til at raade Bod derpaa. Om Selskabet derfor i denne Sag kunde formaae noget, vilde det være et, ligesaa hæderligt, som nyttigt Foretagende.

Jeg vil i denne Anledning blot nævne, at der ved Store Maglebye eller Hollanderbyen ligge henved 1600 Edr. Land Overdrevs Jord, som kun lidet benyttes. Naar deraf 200 til 300 Edr. Land kunde indtages til Skovplantning, vilde Dens Beboere i Tiden vinde betydeligen; Landet vilde worde forfskannet, og Vegetationen i det Hele vilde gavnnes derved, at Vindene fik mindre Indflydelse.

Mit Forslag gaaer følgende ud paa, at Selskabet, efter at have undersøgt Sagen, og overbevist sig om dens Vigtighed, skulde, uden Opfattelse, besangaaende henvende sig til Rente-

kammeret; thi skal der udrettes noget for dette Anliggende, maae det skee snart, medens denne Jord ligger i Fælledsskab; bliver den først udstiftet, hvorom der er talt, saa vil Forslaget være vanskeligere at iværksætte.

Kjøbenhavn den 29 October 1816."

(Efterat Selskabet havde overveiet Sagen, blev Rentekammeret derom tilskrevet. Dette sendte Sagen til Amtmandens Betænkning. Adskillige Undersøgelse paa Stedet, og Underhandlinger med Beboerne fandt nu nogle Gange Sted, indtil et endeligt Landvæsens-Commissions-Møde holdtes den 18 Maji 1818.)

2.

Udskrift af Kjøbenhavns Amts Landvæsens-Commissions Protocol.

Anno 1818 den 18de Maji var Landvæsens-Commissionen for Kjøbenhavns Amt, Stiftsamt, Mand, Geheime-Conferenceraad Bülow og Landvæsens-Commissairerne Bierg, Mellemann og Lassen forsamlede i Store Maglebye Bye paa Amager, i Anledning af en Skrivelse til Stiftsamtmanden fra Capitain og Landinspecteur Hoier dateret 7de i denne Maaned, som blev fremlagt og lyder saaledes:

Underdanigst Promemoria!

Korinden jeg kan foreslaae nogen Delings-Plan for Store Maglebyes Overdrevs Udskiftning paa Amager, er det nødvendigt, at det med fuldkommen Visshed bestemmes: om der af bemeldte Overdrev skal udlægges noget til Skov-Opvæxtning, og hvor stort et Areal saadant Stykke skal indeholde.

Under 1ste denne Maaned har jeg i Overværelse af Hr. Statsraad Collin, Hr. Slotsgartner Petersen og nogle faa af Store Maglebye Lods-eiere affat paa Marken et Stykke af benævnte Overdrevs yderste Jorder, af Indhold circa 370 Tønder Land, hvilket Stykke efter min Formening kunde udlægges til Skovopvæxtning; men da det er nødvendigt at indhente samtlige Lodssejeres Erklæring om det affatte Stykke antages af dem til forommeldte Brug, og ligeledes Erklæring af Lods-eierne bør indhentes, om Maaden paa hvilken de ville afstaae Jorderne til saadan Skovopvæxtning, saa giver jeg mig herved den Frihed, underdanigst at anmode Deres Excellence om, at der i foranstøttede Anledning maae, saasnart som mueligt, blive berammet et Landvæsens Commissions Møde i Store Maglebye, hvortil Byens samtlige Lods-eiere bør indkaldes; Og da Jords Udlægning til Skovopvæxtning paa Amager er en Sag, som saa høiligen interesserer det Kongelige Landhuusholdnings Selskab, formener jeg det vilde være passende, om Nogle af benævnte Selskabs For-

mænd, tilligemed Hr. Slotsgartner Petersen, der nu have undersøgt Jordboniteten paa det affatte Stykke af Maglebye Byes Overdrev, maatte anmodes om at give Råde ved den herved forlangte Aasteds Samling.

Kjøbenhavn den 7de Maj 1818.

Underdanigst,

H o j e r.

Til Deres Excellence

Hr. Geheime-Conferenceraad og Stiftsbefalingsmand Bülow, Ridder af Dannebrog.

Fremlagt ved Aastedsmødet, i Storemaglebye, den 18 Maj 1818, der har til Hensigt at faae bestemt og afgjort, hvor stort et Areal der af bemeldte Byes Overdrev, i Overeensstemmelse med hvad der i Forveien er talt og skrevet om denne Sag, kan være at udlægge til Skovs Opvæxtning under det Kongelige Landhuusholdnings-Selskabs Bestyrelse, hvilket Capitain Høier, som af Vedkommende antaget til Overdrevets Udskiftning, nødvendig maae have bestemt, forinden han kan foreslaae en Delings-Plan til denne Udskiftning. Ved denne Forretning var tilstæde, paa det Kon-

gelige Landhuusholdnings-Selskabs Vegne, Hr. Etatsraad Collin og Hr. Slots-Gartner Petersen.

Som Forvalter over Amager Land var tilstæde Hr. Justiceraad og Amtsforvalter Bierg og efter Foranstaltning fra Stifts-Contoiret vare alle vedkommende Lodseiere af Overdrevet ligeledes tilstæde. Capitain og Landinspecteur Høier var tilstæde, og i Henhold til hans til Stiftamtmanden under 15de i d. M. indgivne nøiere Oplysning til den omnævnte Sags Fremme, hvilken blev fremlagt, oplæst og paaskreven til at følge det Passerede, saaledes lydende:

Underdanigst Promemoria!

I Anledning af deres Excellences Skrivelse af 15 November f. A. angaaende Jords Udlægning til Skovskopelskning af Store Maglebye Overdrev paa Amager, giver jeg mig herved den Frihed at anmelde: at benævnte Byes Overdrev, forsaavidt samme endnu ikke er udskiftet, indeholder, foruden det som langs Stranden udlægges til Tanglægning, Wei til Afbetjening for Fiskeriet *ic.*, i alt 1548 $\frac{1}{2}$ Tønde Land geometrisk Maal, og udgjør en Strækning i Længde fra Byen til Overdrevet's yderste Grændse ved den venstre Strandbredde af circa $\frac{3}{4}$ Mil.

Den Deel af indbemeldte Overdrev, som strækker sig langs Ullerups Overdrev og langs den

vestre Strandbredde, og følgelig indbefatter de længst fra Byen liggende Jorder, er den Ringeste i Henseende til Boniteten, og om deraf, med Lodseiernes Samtykke, kunde blive udlagt circa 300 Eder. Land til Skovplantning, anseer jeg saadant at være til stor Nytte, især for den efterkommende Slægt af Store Maglebyes Beboere, thi en saadan Strækning, der som meldt ligger omtrent $\frac{3}{4}$ Mil fra Byen og desuden bestaaer af en saarunge Bonitet som den virkelig gjør, kan aldrig blive anvendt til Dyrkning eller anden synderlig Fordeel for Byens Lodseiere, men er meest passende til Skovopelskning, især naar Skovplantningen skeer under den Forudsætning, at samme indbefatter saadanne Træsorter, hvortil Jorden er tjenlig og som kan faae den hastigste Vremvæxt; Hertil kommer endnu dette: at Lodseiernes Overdrev, foruden dette omrørte Udlæg, desuden endnu udgjør circa 1200 Eder. Land, eller omtrent 5 Tønder Land paa hver Tønde Ager og Engs Hartkorn, hvilket er et saa betydeligt Areal, at sammes Opdyrkning eller Forbedring, især med Hensyn paa Jordernes Fraliggenhed fra Byen, udfordrer langt mere Kræfter end Lodseierne derpaa kan overkomme at anvende, og følgelig bliver det Udlæg, som til Skovopelskning attraaes, ikke til nogen Skade eller Afsvær for Store Maglebye Jorderbrugere, men vil, naar Skovopelskningen lykkes, blive til største Nytte for Eierne og deres Efterkommere i Fremtiden. Dog maae jeg her

ved tillige give mig den Frihed at bemærke: at naar Lodsejerne afgive en saadan Strækning af Overdrevet til Skovplantning, da bør samme udlægges i en sluttet Figur, eller i en saadan Strækning, at den kunde indbefatte en Bredde, i det mindste af 10 til 1200 Alen; thi i modsat Tilfælde ville de unge Skovplanter blive udsatte for enhver gjennemtrængende Vind, og derved tabe, om ikke ganske tilintetgjøre Hensigten og de derpaa anvendte betydelige Bekostninger."

"Kunde en saadan Strækning blive udlagt saaledes: at den derved vilde bidrage til en meer fordeelagtig Plan for Udskiftningen af oftnævnte Overdrev, vandt Lodsejerne dobbelt, og jeg formener, at der i dette Tilfælde ikke bør anses paa, om den Strækning, der blev udlagt til Skovplantning, endog derved blev noget forøget i Henseende til dens indeholdende Areal. Ved Afskeds Mødet i Store Maglebye den 18 d. M., skal jeg give mig den Frihed at forevise for deres Excellence, Landvæsens Commissairerne og vedkommende Lodseiere, saavel i Marken som paa Kartet, den Plan, som efter min Formening meest er passende til en attraaende Skovstrækning.

Kjøbenhavn den 15 Mai 1818.

Underdanigst,

H o p e r.

Til Deres Excellence

Hr. Geheime, Conferenceraad og Stiftsbefalingsmand Bülow, Ridder af Dannebrogen.

indstillede han til Commissionen, om denne Plan ikke, naar Hensigten af det Attraaede skal ventes at opnaaes, bliver at følge, eller om derved efter Omstændighederne maatte være noget ubetydeligt at forandre enten i Henseende til Indskrænkning i det foreslagne Areal, eller i Henseende til de foreslagne Linier, til hvilken Ende Capitain Hoier fremlagde Opmaalings-Kartet over Overdrevet og paa samme anvisse Stedet, hvor det formeentes, at Skovplantningen i alle Betragtninger rimeligst kunde og burde anlægges, herhos anmærkende: at det foreslagne Stykke Land af Overdrevets yderste Jord indeholder omtrent 370 Eder Land. De tilstødebørende Lodsejere bleve fremkaldte hver for sig for at afgive deres bestemte Erklæring saavel i Henseende til Arealet, der skal udlægges til Skovplantning, som til Stedet, hvor saadant skal stee.

Samtlige Lodseiere erklærede dem villige til at afgive af Byens Overdrev til Skovs Opplantning et Areal af 300 geometriske Tønder Land, og ved Pluraliteten blev det afgjort, at dette Areal tages i en Strækning langs med Ullerup Skjel, saaledes at Figuren vil udgjøre mod Stranden, i Bredden omtrent 1400 Alen ved Punctet B, og derfra mod Østen til Punctet A som ligger 400 Alen sønden for Hjørnet af Raagaards Skjel eller det sydbestlige Hjørne af bemeldte Gaards Overdrev, og bliver A Punctet ubevægeligt, men Punctet B rettes efter Arealet. Efterat dette saaledes var afgjort, blev af Hr. Etatsraad Collin fremlagt et

Udkast til en Forening om paa hvilken Maade og under hvilke Vilkaar det indbemeldte Areal af Maglebye Byes Overdrev, overlades Landhuusholdnings-Selskabet, hvilket Udkast, efterat være af Commissionen oplæst for samtlige tilstædeværende Lodseiere blev af dem tilstaaet og indgaaet, ligesom og af bemeldte Hr. Etatsraaden og Hr. Slotsgartner Petersen paa Landhuusholdnings-Selskabets Begne ligeledes indgaaet, samt af disse Bedkommende underskrevet, hvorefter dette Document med dets Vedtegninger bliver at indføre i Acten og til den Ende blev forsynet med Commissionens Paa-tegning og Protocolen vedlagt, saaledes lydende:

"Undertegnede Beboere i Store Maglebye overlade til det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab af det til Byen liggende Overdrev, som nu er under Udsiftning, 300 Eder Land, saaledes som disse, ved det den 18 Maji 1818 afholdte Landvæsens Møde, paa Marken ere afflutne og paa Kartet affatte, til Træplantning, paa følgende Vilkaar:

Bemeldte Overdrevs Part overlades Selskabet i 20 Aar, fra 1ste October 1818 til 1ste October 1838, til uindfrænkter Afbenyttelse; dog saaledes, at hvis det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab forinden bemeldte 20 Aars Forløb skulde finde, at Træplantning ei paa det affatte og udlagte Stykke Jord skulde ville lykkes, og af den eller anden Aarsag ikke fortsætte Træplantningen, det affatte Stykke Jord da strax tilbageleveres os,

uansæet de 20 Aar ei ere forløbne, til egen frie Disposition.

I bemeldte Tidrum sørger Selskabet for, paa den hensigtsmæssigste Maade at faae dette Jordstykke beplantet med saadanne vilde Træsorter, som Jordsmonnet er skiftet til at bære, og som i Tiden kunne worde nyttige baade til Savntømmer og Brændsel. Denne hele Foranstaltning i bemeldte 20 Aar, skeer uden mindste Udgiwt eller Byrde for Store Maglebyes Beboere i nogen optæntelig Maade, hvorimod ogsaa den Fordeel og Indtægt, som Selskabet i bemeldte Tid muligen kunde drage af Jorden, tilfalder det, til nogenlunde Godtgjørelse for de Bekostninger, som derpaa anvendes. I indesøgende Sommer beholder Store Maglebye Benyttelsen af Jorden, men Indgrøftning og Indhegning kan desuagtet tage sin Begyndelse, saavel som Opførelsen af et Huus til Bolig for en Opsynsmand og til Redskabers Opbevaring m. v., dog, som meldt, paa Selskabets Bekostning og saaledes at Aabninger blive paa Heget, til dette Aars Mortensdag, paa det at Byens Creature ei skulle gjøre Heget Skade.

Efter de 20 Aars Forløb falder Jorden med alle de Trær, som da derpaa befindes, til bemeldte Beboere i Store Maglebye, eller deres Efterkommere i deres Ejendomme til sammes udelukkende Afbenyttelse, efter enhveres Harikorn; dog er Byen pligtig til, fra den Tid af, forstimesliggen at behandle Skoven, ved nemlig at hugge efter en 8de Binds 3die Hefte.

forstandig Plan, og igjen plante i det Afdegnedes Sted, for at ikke det Hele skal blive ødelagt, og de derpaa anvendte Beføstninger vorde spildte, alt i Overensstemmelse med Forordningen af 27 September 1805, saaledes at Skoven bliver en bestandig Fredskov.

Endeligen fastsættes som en ufravigelig Regel, at den forventende Skov aldrig maae særskilt sælges fra Hartkornet, men bestandig følge dette.

Efter dette Udcast og hvad Landvæsens, Protocollen i Dag er tilført, ansees dette som gjeldende, saavel fra det Kongelige Landhuusholdnings-Selskabs Side, som fra Beboerne i Store Maglebye deres Side, og saaledes underskrives dette af Undertegnede, til Fremlæggelse og Efterretning i Fremtiden.

Store Maglebye den 18 Maji 1818.

Paa Landhuusholdnings-Selskabets Vegne,
Collin. Petersen.

Paa Store Maglebye Rodsejeres Vegne,
Bakker, junior. G. Bacher. Lorentzen.
P. G. Bacher. H. Jacobsen.

Da saaledes intet videre ved denne Sag var at forrette, blev Commissionen hævet og det Passerede med Vedkommendes Underskrift bekræftet.

Actum ut supra.

Bülow. A. Bierg. Mellemann. Lassen.
 Bierg. Høier. Collin. Petersen.
 J. Psen. G. E. Bacher. Bert Bacher
 den ældre. P. G. Bacher. Peter Willum-
 sen Buur. Isbrandt Bacher.
 Dirch Jansen. Lorentzen.
 Wibrandt Carlsen.

3.

Geheime-Stats- og Finants-Minister
 Møstings Skrivelse til Landhuusholdnings-
 Selskabet:

Efterat Hans Majestæt Kongen havde fra mig modtaget allerunderdanigst Beretning om de, i Anledning af det Kongl. Landhuusholdnings-Selskabs Forslag, angaaende et Skov-Anlæg paa Store-Maglebye Fællede paa Amager, foresaldne Underhandlinger med vedkommende Grundeiere, og at disse, ved et Landvæsens-Commissions-Møde af 18 Maji dette Aar, løbformeligen have afstaaet 300 Tdr. Land af bemeldte Fællede eller

Overdrev til dette Siemed, har Allerhøiſſamme under 30te næſtefter allernaadigſt reſolveret ſaaledes:

"Vi ville, efter indbemeldte Dit allerunderdanigſte Forſlag, allernaadigſt have ſkjænket en Sum af 12000 Rbdlr. R. B. til det heri ovenmeldte Skov-Anlægs Fremme, og bifalde derhos allernaadigſt, at Vort Landhuusholdnings-Selskab maae overdrages Anlæggets Udførelſe, imod at aflægge aarligt Regnſkab for dets Forvaltning."

Ved at meddele det Kongelige Landhuusholdningsſelskab foreſtaaende allernaadigſte Reſolution, tilføier jeg, at Beløbet ſkal i næſte 11 Junii Termin worde Samme tilſtillet i Rigsbankobligationer.

Kjøbenhavn, den 3 Junii 1818.

Noget i Anledning af de hyppige Anmeldelser om Jldsvaader, især paa Landet, og paa eenlige Steder.

Paa en Tid, da Penge ere faa, og Trangen til samme ligesaa stor, som almindelig; da Familier, der før ei kjendte Mangel, nu føle denne, ja mange endog, ei blot formedlelt indtruffet Ulykkestilfælde, men og for andre ei selvvalgte Marsagers Skyld, huusvilde og brødløse anraabe Medmenneskers Barmhjertighed, — paa en saadan Tid især, kan det ei være Menneſkevennen ligegyldigt, om den Skjærs, han med Velvillie yder, stundom selv savner, falder i den Værdiges eller Uværdiges Haand, om han dermed husvæler den virkelige Trængende, eller kun ofrer til den, der paa skjændig Maade søger at berige sig, ved forsætliggen at sætte sig i saadanne Omstændigheder, at han vorder Gjenstand for Medlidenhed, den han og som oftest langt bedre skal vide at røre til sin Fordeel, end den beskædne Ukyldige. Med Grund harmes enhver den Lidendes Ven, naar han tidligen eller sildigen skal erfare, at det, han nægtede sig selv, for at give en Anden (stundom fjern og ukjendt) forsøger en uretsfærdig erhvervet, i det mindste siebliklig, Velstand, istedet for at afhjælpe virkelig Trang; og med Rette fordrer enhver Borger i Staten, at den, der tillader sig at offentliggjøre Andres Trang eller Uheld, i den Hensigt, at an-

befale Gaadanne til menneskekjerlig Understøttelse, maae tale Sandhed, Sandhed puur og reen.

Men hvorledes handles saa saare ofte med Anmeldelser af Ildsvaader, der i senere Aar synes hyppigere end før at træffe, især eenlige Steder? Avisforfatteren, eller hvo, der ellers paatager sig at være den Brandlidtes Talsmand, fremsætter i offentlig Blad Fortælling om den ulykkelige Hændelse: (dette er det sædvanlige, men derfor vist ikke altid den egentligste Benævnelse) skildrer Mandens store Tab, og taler Altschaande om det Særegne, der gjør Tilfældet ret gyseligt og hjertesørende. Hvad enten nu den Fortællende forsætlig eller uforsettlig feiler i sin Anmeldelse (ganske uskyldig er han ikke; thi kun den Belunderrettede burde give sig af med Sligt) saa er det vist, at Publicum paa denne Maade ei sjelden skuffes og vist tillige, at dette Bedrag har i flere Henseender skadelige Følger. Indsenderen, som forelsbig erklærer, herved ei at sigte Nogen, ei at ville skade Nogen og ei at henpege paa noget enkelt Tilfælde, vover at ytre nogle Tanker og Ønsker i denne Anledning, dem han bested n underkaster Ryndigeres Bedømmelse:

A. At de befalede Brandforhør overalt maatte, under Ansvar for Bedkommende, saaledes holdes, at noget Andet derved kunde udbringes, end det Sædvanlige: "Ildens Aarsag vidstes ikke."

I Sandhed! det lader sig neppe tænke, at Ild kunde opkomme i Huus eller Gaard, uden at

dens Marsag (forsætlig eller uforsætlig) maatte kunne, i det mindste til høi Grad af Sandsynlighed opdages, naar uden Persons Anseelse Alt og Alle under Forhøret selv nøie medtoges og undersøgtes som Isee kunde og Isee burde. Ingen kunde heller ved saadan retfærdig Strænghed eller stræng Retfærdighed fornærmes; den Usskyldiges Usskyld bevises, og blev da stundom en Skyldig opdaget — nu, saa lide han for sin Brøde; han er tillige en Bedrager mod hver Mand.

Kan eller vil man ikke sætte Grændser for de ofte overdrevne Taxationer, som afgives, naar Bygninger eller Boehave anmeldes til Brandforsikkring, saa gjøre man dog hvad man kan, at den i sig selv saa saare priselige Foranstaltning til at lette de uhykkelige Følger af Ildens Virkninger, ikke selv skal vorde Ilds Marsag.

B. At det forbydes enhver Brandlidt, enten selv eller gjennem Andre, at forlange Hjelp, førend det forannævnte Forhør er sluttet, og ham meddeelt til Beviis for, at han er Hjelpen værd. Og skal endvidere Ulykken i offentlige Tidender anmeldes, i den Hensigt at vække Medlidenhed for den Skadelidte, saafremt han er trængende, da Isee dette uden Overdriivelse og uden at fornærme Sandheden. Ingen sige om det Gode Ondt, men heller ikke om det Onde (o: Ringe eller Slette) at det er Godt; man nævne hver Ting med sit rette Navn; kalde ikke ældgamle Bygninger nye, et forældet og forslidt Mølleværk

nys anlagt; sige ikke om tomme Huse, -at de vare fulde af Tømmer, Materialier, Korn, Foder og Sligt! og

C. at det saavel fra Landets almindelige Brandkasse-Direction, som i Tilfælde, fra Directionen for Assurance paa Meubler og Effecter, maatte gjøres offentlig bekjendt:” hvor stor Sum enhver Brandlidt blev godt gjort, og for hvilken beviist, virkeligen lidt Skade. (At den Forretning, som til Brandskadens Bedømmelse og Burdering foranstaltet af vedkommende Branddirecteur, maatte afholdes under præsidio af en dertil af Amtets Øvrighed autoriseret, kyndig og erkjendt redelig, helst juridisk Embedsmand, var gandske vist tillige heel ønskeligt.)

Derved blev da Enhver sat i Stand til, at kunne saa temmelig nær bedømme de Hjælpsøgendes Trang, om større eller mindre; og den meer opmærksomme Jagttager vilde tillige ikke undlade at lægge Mærke til, om Ildsvaade hyppigst rammer de høist og høist assurerede Steder, eller omvendt.

Det lader sig isvrigt let indsee, at saa frygtelig, som Ild og Ildsvaade fædse er og maae være, saa fristende er det (særligen i sige penge-trange Tider) for den mindre Samvittighedsfulde, som tilfældigen eller efter Overlæg har faaet Bygninger og Boe ic. drøit assureret, at attraae en Fordeel, der er saa siensynlig vis, naar han beregner Penges Forslag til hvilkensomhelst Anven-

dette (faste Afgifter og Gjælds Betaling allene undtagen) nu mod før; thi ligesom man før saa Ar siden neppe kunde opføre 4 Tag Huus for den Assurance-Cum, der efter gammel Taxation var at saae for 40 afbrændte Tag, saaledes falder nu Eagen ud til den gandske modsatte Side for hver den, der har assureret endog i Fjor, og lader brænde i Ar. Vi bede vel Alle: "Gud leed os ikke udi Fristelse!" men — Ak! — saa mange ile forsættligen selv veri og — falde.

Disse Bemærkninger, som uvilkaarligen have fremtrængt og fornyet sig ved flere Leiligheder, flutter Forfatteren med den gjentagne Erklæring, ei at sigte Nogen og ei at ville skade Nogen, med Erkjendelse af det Mangelfulde derudi, med Følelse af sin Trang til Overbærelse og skaansomst Bedømmelse i denne Anledning, og med det Ønske: at dersom Eagen selv ei er urigtig, Opmærksomhed da maatte vækkes derfor.

Skrevet i Mai 1818.

Johan Henr. Stabell,
Sognepræst for Winding og Wind M. M. i
Ribe Stift.

Den berømte engelske Landoeconom Sir John Sinclair, Stifter af Board of Agriculture, har skrevet efterstaaende Brev til det Kongelige danske Landhuusholnings-Selskab, og dermed sendt efterfølgende Afhandling: Om Brugen og Nytten af Salt i landoeconomisk Henseende.

Undertegnede tiller at meddele Tidendernes Læsere en Oversættelse deraf, for hvilken han, i et Øieblik da andre Forretninger hindrede ham fra selv at beskæftige sig dermed, maae takke Vennerhaand.

Allerede den Omstændighed, at det storbritaniske Parlament, har nedsat Afgiften af Salt, for at dette ei skulde vordre Landmændene for kostbart som Gjødske og Føringemiddel, synes at bevise, at Saltets Nytte til disse Diemed, med Hensyn paa England, saa temmelig er beviist. Man tør haabe, at danske Landmænd ville anstille Forsøg, for at udfinde, om ogsaa vort Fødeland kan vordre deeltagtigt i de Fordele, som Engländerne forvante af Saltet. Undertegnede skal sikkerligen ei undlade, saa vidt mueligt at forsøge om Saltet kan som Gjødskemiddel, med Fordeel anvendes i vore Agerbrug, og, hvad enten disse Forsøg stadfæste eller tilintetgjøre det Haab, man nu nærer, troligen berette dem. Han haaber imidlertid, at han ei bliver den eneste, hvis anstillede Forsøg kunne sendes som Svar til den ædle Spørger.

Udgiveren.

Til Sekretairen ved det Kongelige danske Land-
huusholdningselskab.

Min Herre!

Det storbritaniske Parlament har meget nedsat Tolden paa Salt, for derved at fremme sammes Brug i Landoeconomien. For at forklare de forskjellige Maader at anvende det paa i Agerdyrkningen, har jeg skrevet et Par Blade, hvoraf jeg herved sender Dem Gjenpartier, hvilke jeg beder Dem at forelægge det Kongelige danske Landhuusholdningselskab. Det vilde være høist vigtigt, om denne agtsværdige Anstalt vilde bidrage i Forening med vort Agerdyrknings Samfund, til at forviisne sig om, hvorledes Saltet paa den gavnligste Maade kunde anvendes til saadanne Gjenstande; og jeg er overbevist om, at den indsigtsfulde og patriotiske danske Regjering vil bære lige saa tilbøielig som vor, til at fremme saa væsentlig en Undersøgelse. Ved at lade trykke og sætte de hermed tilsendte Blade i Omløb, eller ogsaa blot oversætte Udtog af samme, har man billig Grund til at haabe, at de ville opvække en saadan Eftergrundsnings og Prøvelses Aand, som maatte frembringe de gavnligste Følger. Der kan ingen Tvivl være om Saltets Gavnlighed for Creaturene; og naar det anvendes med Skjonsomhed og i maadelig Mængde, er jeg overbevist om, det vil ligeledes være meget nyttigt med Hensyn til Planterne, baade i vore Marker og Hauger.

I det jeg formælder min ærbødige Hilsen til Medlemmerne af deres udmærkede Samsfund, i hvis Tal jeg glæder mig at være, samt i Haab om at høre noget fra Dem om denne høist interessante Materie, har jeg den at Være at være,

Ormly Lodge, Ham Common Surrey
29de Junii 1818.

Min Herre,
Deres oprigtige og ydmyge Tjener
John Sinclair.

Om Brugen og Nytten af Salt i land-
oeconomisk Henseende. Ved Ridder
og Baronet John Sinclair.

Da Parlamentet har besluttet en Nedsættelse i Tolden paa Salt, for ved afgjørende Forsøg at forviise sig om sammes Nytte i Henseende til Agerdyrkningen, saa har man i disse Blade foresat sig at udvikle de Fordelse, det i denne Betragtning allerede har ydet. Landmanden vil derved erholde et Slags Traad til at vejlede ham i sin Fremgangsmaade og skulde Resultatet af de Forsøg, han derved maatte tilskyndes at prøve paa, vise sig høilic fyldestgjørende, og bekræfte Nytten af Saltet i Agerdyrkning, saaledes at enhver Tvivl derom hæves, kunde samme vorde et Middel til at formaae Parlamentet, til end videre at nedsætte Tolden, eller maaskee aldeles henlægge den paa andre Artikler, for at en saa riig Kilde til almeen Velfærd ikke derved maatte hindres eller formindskes.

Det er desmere nødvendigt at undersøge denne Sag, da der gives ingen Materie som i saa mange forskjellige Henseender kunde gøres saa gavnlig for Agerdyrkningen, som Salt. 1. Det virker som Gjødning paa Agerland. 2. Det kan tjene til at

fremme Frugtbarheden af Overdrebe eller uploiet liggende Jord. 3. Det er et kraftigt Middel imod Brand. 4. Det bevarer Sæden, naar den er saaet, for Utsi og Insefter. 5. Det beforder Vækten af olieartede Frøer. 6. Det forsøger Frembringelsen paa Græsgangene og Engene. 7. Det forbedrer Hæts Beskaffenhed. 8. Det gjør det grove Koder mere nærende, og de fleste andre Kornings-Midler mindre skadelige for Kvæg og Heste. 9. Det bevarer Kreaturene for Sygdomme og forbedrer sammes Huld; og 10. har nogen Ene til at frie Hveden for Røst eller Blegnen.

I. Om Salt som Gisdnings-Middel paa Uger-Land. Skjøndt Saltet brugt i sin naturlige Tilstand og i stor Mængde, er Plantevækten ugunstigt, saa virker det dog gavnligt paa forskjellige Maader, naar det med Skjensomhed anvendes paa Uger-Jord. I stor Mængde har samme, ligesom ethvert andet overdrevet hidsende Middel, en Tilbøielighed til at desorganisere og ødelægge de Plante-Vækter, hvormed det kommer i Berørelse: men i maadelig Mængde, fremmer det Planternes Trivning, ved at sætte dem i Stand til at indsuge mere Næring i et givet Tidrum; samt med større Kraft at bevirke Omløbet og Afsondringerne af Saften *).

Følgende ere de Maader, hvorpaa det hedsigen har været anvendt til Forbedringer af Uger.

*) Darwins Pathologia, p. 336. Cheshire Beretning 240.

Jord. Naar Jorden opbrydes, tilraader man at saae fra 60 til 80 Skjepper Salt, paa (Statute aere) en lovformelig Acre Land, for derved at ødelægge de i Jorden værende Rødder og Orme, og at smuldre alle de seie og sammenfløbende Jordklumper, som gjøre Agerens Tilberedning saa besværlig. Dette burde skee i Efterhøsten noget førend Pløiningen. Naar Saltet saaledes i Løbet af følgende Foraar og Sommer er fuldkomment indlemmet Jorden, vil dets Kraft være saameget forringet imod den Tid Sæden saaes, at det i Stedet for at skade vil fremme Trivningen, og Ageren, siger man, vil frembringe en Afgrøde der overgaaer den ved enhver anden Dykningsmaaade; tillige vil man spore den samme Fordeel deraf for flere paafølgende Aar.

Det vilde være overraskende vigtigt, at sammenlignende Frembringelsen og Beføstningen paa en opbrudt Græsmark, behandlet paa denne Maade, og paa en anden gjødet med Kalk.

2. Salt har ligeledes fordeelagtigen været anvendt paa Sæd-Afgrøder. M. Legrand Esq. prøvede det tvende Gange paa Bygagre, ved at saae Saltet i et Forhold af 32 Skjepper pr. Acre, strax efterat Sæden var tildækket med Harven. Det stod grønnere om Foraaret end han havde nogensinde seet; og under Modningen tilsynende langt hvidere end sædvanligt *). Hr. Hol-

*) Hollinshead 2den Udgave p. 12.

linskhead tilraader ligeledes at saae 32 Skjepper Salt pr. Acre, til en Afgrøde af Kartofler, saa snart samme ere tilbakkede med Jord; og han paastaar, at man ved Antagelsen af dette System kan bestandig frembringe afvejlende Afgrøder af Hvede og Kartofler i samme Jord *).

Disse ere imidlertid slige Anvendelses Maader, hvis Gavnlighed man ved gjentagne Forsøg burde forviise sig om, førend man sætter nogen fuld Lid til samme.

3. Pringle og Macbride have beviist, at skjendt Saltet i nogen stor Mængde vil forekomme Forraadnelsen, formedelt sammes antiseptiske Egenskaber, saa er det dog aabenbart stikket til at befordre denne Virkning, naar det bruges smaaligt. Heraf kommer Gavnligheden, at blande det, i maadelig Mængde, med Staldgødning**) samt andre dyriske og planteartede Materier. Der gjordes et Forsøg i Cheshire ved at blande skident Salt imellem de af Jorden opharvede Græs-rødder og andet Ukrud; dette blev derpaa indlemmet i anden Gødning, og Virkningerne af denne Sammenblanding paa en Afgrøde af Byr og Græs-Grøse skal have storligen overgaaet al mulig Forventning ***)

*) Hollinskhead 2den Udaave p. 12.

**) Man kan med Nytte strø det paa Skovlemog, naar det udføres paa Ageren.

***) Cheshire Beretning, p. 237.

4. Man har forfikkret, at Salt-Blandings-møddinger ere befundne at være et mere fordeelagtigt Gjødningsmiddel, end selve Kalk. En Landmand kom endeel Udskudssalt imellem den Jord, han tog af sine Vandfurer, og kom ligeledes nogen Kalk i en anden Deel af samme Jord. Væksten paa den Deel af Ageren, der havde været gjødsket med Salt-Blandingen, befandtes at være langt frodigere og stærkere end den, hvorpaa den anden var strøet *).

I de Fjæ af Skotland, hvor Pilschard (et Slags Gard eller Smaafild) Fiskeriet drives, bruger man betydelige Mængder af gammelt eller for-dærvet Salt **) til Gjødning, i Sammenblanding med Jord, Wei-Affæining, Fiskestumper, Strand-sand, og Stalogsjødning. Hvad Salt der saaledes sammenblandet bruges til en Ager, udgjør om-trent en Ton, (2000 Pund), og kan koste om-trent 10 Rigsorter. Fiskestumperne holdes for den betydeligste Artikel, og Saltet troes at begunstige Væksten, hvor det saaledes anvendes i et mildnet og modificeret Tilstand.

6. Den meest overordentlige Omstændighed ved Saltets Virkninger paa Plante Væksten viser sig i de sydlige Provindser af Frankerige. Jordens

*) Dito, Pag. 237.

**) Ridder Humphry Davy (Forelæsninger 4de Udgave Pag. 295) anfører, at Udskuds-Salt, som imidlertid ogsaa indeholder nogle Fiske-Dele og Tran, har længe været kjendt som et fortreffeligt Gjødnings-Middel i Cornwall.

Overflade nær Søen i hine Provindser indeholder en Mængde Salt-Partikler. Naar nu Aarstiden til at dyrke dette Slags Jord indtræder, ansee Landmændene blot fornødent at besaae samme, ikke allene med Hvede, men med en Plante kaldet Salicornia, (Aarig Salturt) hvilken frembringer Barilla. Falder der megen Regn fra April til Juni Maaned, saa trives Hveden, da Saltet næststolles under Roden af Planterne, og efterlader Salt-Partikler nær Jordens Overflade, i det Forhold som er gunstigt for Kornets Trivsel. Indtraffer derimod Tørke, saa at Saltet forbliver nær Overfladen, lykkes Salicornia, da sammes Væxt udfordrer en stor Mængde Salt. Saaledes vil Kornet faae Fremgang, naar Salicornia mislykkes; og naar denne trives bliver der Mishæxt paa Hveden*).

2. Om Salt, forsaavidt det tjener til at fremme Frugtbarheden af Overdreve eller liggende Jorder. Efter at have, paa Landhuusholdnings-Selskabets Anmodning, tilskrevet en forstandig corresponderende Landmand i Nederlandene, (Hr. Gillet i Brüssel) for at erfare om Landmændene der havde høstet noaen Fordeel for Agerdyrkningen af Brugen af Salt, fik jeg følgende

*) "Si le blé a bien végété, le salicor perit; et il prospère, lors que le blé est détruit." Traité sur la culture des Grains, tome premiere p. 268. Det var vigtigt at erfare, om Hveden, naar den lykkes, nogenstinde angribes af Rust, paa et, af saa mange Saltdele svangret Jordsmon.

Esar, som forklarer, hvorledes Saltet, naar det med Skjensomhed bruges i Sammenblandinger, kan fremme Forbedringen af uopdreven Jord.

Klosteret St. Pierre i Ghent opbrød, forend Revolutionen, omtrent 150 Acres (50 flamske bonniers) Mosejord, nær ved Oudenarde; og for at skaffe sig Gjødning, såldt man paa at samle alle de Lyng-Klumper, der fandtes paa Jorden, i Dvonger, og lægge Lag af Salt derimellem. Disse Dvonger bl've een Gang om Aaret, 3 Aar i Række gjennemstukne og derpaa strøede over Jorden, som derved frembragte tvende gode Afgrøder.

Da Jorden siden bortforpagtedes, opgaves Planen med Saltet; og da den saaledes intet frembragte, blev den beplantet med Krat eller Under-Skov. Saameget forviesedes man imidlertid om, at det saaledes anbragte Salt opløste de grove Lyng-Materier, der findes paa slige Jorder, og omdannede dem til Gjødning.

Saltets Virkning anverdt paa samme Maade paa Torvegrund, i afvejlende Lag, vilde være et høist vigtigt Forsøg; og maatte, isald det lykkedes, storligen fremme raade Jorders Opdyrking, rimeligt vilde det virke hurtigere paa Torven end paa Lyngen, og man blev derved følgerig istand til at gjøde umiddelbart til en Afgrøde af Kær, der er saa vel skikket til at sætte slige Jordmon i Frugtbarheds Tilstand.

3. Det er et kræftigt Middel imod Brand. Det er en velbekendt Sag, at naar Saae, Hvede sænkes i Vand, saa stærkt besvangret med Salt-Partikler, at et Æg kan flyde i det, og omrøres saa ofte, at alle de usunde Korn, som komme oven paa, affkummes, saa befries den for Brand, hvis ellers Hveden, efter at være tagen op af Lagen, udspre-des paa Loftet, og oversigtes med en tilstrækkelig Mængde nyelødsket Kalk, for at tørre det Hele *).

4. Det bevarer den saaeede Sæd for In-secter. I visse Dele af Skotland, hvor Havre- Afgrøderne ofte have været ødelagte ved Biller, eller Orm, har det længe været Brug at blande Salt i Saaekornet, i et Vægt- Forhold til dette af een til to og tredive, ja undertiden af een til sexten. Alle muelige Midler have været brugte for at forviise sig om Nytten af denne Skik, og stedse med samme Held. Salt ødelægger Insecter i Jorden ved at nøde dem til legemlige, altsaa voldsomme Udtømmelser, som de ei kan taale. Det medfører altsaa endnu den forøgede Fordeel, at Insecterne bliver saaledes en Næring for de selv-samme Planter, som de ellers vilde have ødelagt **).

5. Det beforder Væxten af Olieartede Frøe- Sorter. Denne Opdragelse gjordes først i Amerika ved Hørablen, og har siden været stadfæ-

*) Ost-Lothian Beretning, Pag. 111.

**) Lord Dundonald om Forbindelsen af Agerdyrkningen med Chymien, Pag. 138.

stet i dette Land ved de Forsøg, der ere gjorte af Hr. Lee i Old-Ford, nær Dow i Middlesex. Man tager ligesaa meget Salt, som Frøe, nemlig omtrent 8 Skjepper til en engelsk Acre. Det strøes paa Jordens Overflade efter at Frøet er saaet; og forøger betydeligt Mængden, ligesom det forbedrer Bestaffenheden af Hørren, og fornemmelig Mængden af den nye Afgrødes Frøe. Skjøndt Forsøgene have hidindtil været indskrænkede blot til Hør, vilde de formodentlig svare ligesaa god Regning ved andre Frøe-Arter af oliearted Natur. Ogsaa formodes det virkeligt, at Salt er meest gavnligt, naar det blandes med olieindeholdende Ting, da begges Forening frembringer en Slags sæbeagtig Materie, som begunstiger Plantevæksten *).

6 Det forøger Frembringelsen paa Græsgange og Enge.

De i Cheshire skete Forsøg have beviist, at naar man, efterat have afledet Vandet fra suur støbegrøet Jord, bestræde Overfladen med Salt i October Maaned, saa sporede man i høieste Grad den fordeelagtige Virkning deraf i det næste Aars Afgrøde. Paa et Stykke, hvor man havde

*) Forfatteren af disse Blade har gjort Forsøg med at saae lige meget Salt og Roe-Frøe paa en liden Plet i sin Hauge; og Afgrøden befandt sig rigere end efter samme Udsæd af Roe-Frøe uden Salt. Det var at ønske, at man kunde erholde Biskhed om Saltets Kraft til at ødelægge Jordloppe.

strøet 21 Skjepper Salt, viste der sig i Mai den frodigste Græsvæxt; men en endnu stærkere i Juli, der hvor man havde strøet 45 Skjepper derpaa *).

Efter den meest troværdige Forsikkring vil Salt, saaret tyndt med Haanden, ødelægge det Mæs, som saa gjerne samler sig paa Enge og Græsgange **).

I Nederlandene anvender man hollandsk Torbe-Aske, som er stærkt svangret med Saltdele, saavel til den anden som til den første Slæt af Fløvær, og det med særdeles Held; hvorfor Hr. Hollins ead tilraader meget at saae 16 Skjepper Salt paa Engene pr. Acre, efterat Høet er indkjørt, især i tørre og hede Sommer, og paa kalkagtige samt sandige Jordsmon. Den Fugtighed, som ved Saltet tiltrækkes og beholdes, hjælper mægtigen Plante-Væxten, og skaffer en Afgrøde, der i Godhed langt overgaaer den, man erholder ved almindelig Staldgødning ***).

For Enge har man fundet det fordeelagtigt, at blande 43 Skjepper Salt i 20 Læs god Jord pr. Acre, og at giennemstikke Dyngerne 2 à 3 Gange, for at sammes Bestanddele kunne behørig

*) Cheshire Beretning, Pag. 236.

**) Ridd r Thom. Bernards Afhandling, Pag. 103. See Overt Scobers Bienesbyrd, dito Pag. 270. Anmærkning om dets Kraft til at fordrive Mosset paa gamle Agre eller Tomter.

***) Hollinshead om Salt som Gødning, Pag. 26.

sammenblandes, hvorpaa det strses paa Overfladen, enten om Efterhøsten eller i Foraaret *)

7. Det forbedrer Høets Bessaffenhed. Den Skik at salte Høet, naar det sættes i Stak, har været brugt i Derbyshire **), og i North Riding i Yorkshire ***). Ved Salt, især naar det anvendes paa den anden Afgrøde af Kløver, eller naar samme har faaet megen Regn, standses Gjæringent og Mogenheden forebygges. Blandes Halm i Høet, forekommes end videre Hedningen i Stakken derved, at Halmen indsuger Fugtigheden. Dvæget vil ikke allene æde saadant saltet Hø, men endogsaa den deri blandede Halm, med mere Begjærlighed end andet bedre Hø, der ikke er saltet, og vil trives bedre af det.

Lord Sommerville formener, at Saltet kan ikke bibringes Dyrret paa en mere virksom Maade, end ved at sigte det igjennem et Sild eller en Sigte, i et Forhold af 25 Pd. Salt til 2000 Pd. Hø, just naar samme stakkes, saasom enhver Deel deraf gjennemtrænges ved Gjæringen uden nogen Mulighed af Svilden. Dette saltede Hø er meget tjenligt til Gaar, naar de sættes paa Roer tidligt om Foraaret; thi, da Toppen er paa den Tid skarp og stærk, ville mange af Gaarene pludselig døe af

*) Hollinshead om Salt som Gjødning, Pag. 25.

**) Derbyshire Beretning V. 11, Pag. 182.

***) North Riding Beretning, Pag. 177.

Oppustning, forarsaget ved overdreven Gjæring i Mæven. De sluger da Saltet eller det saltede Høe, med en Graadighed, der tilkjendegiver dets gavnlige Virkning. Ved at bruge saltet Høe, mistede Lord Sommerbille ikke et Faar paa Roerne i Aaret 1801, endsskjønt Aarstiden var regnfuld og ugunstig *).

Doctor Paris kjæmper ligeledes stærkt for at forbedre slet Høe ved Salt, som han holder for bør være i det Forhold af omtrent et Centner skident Kisterie, Salt til 3 Tons (6000 Pd.) Høe; af reent Salt vil en tredie Deel være tilstrækkeligt. Det maage stiges in'ellem Lagene. Det forebygger Meeldug og gjør Høet mere velsmagende og mere triveligt for Kvæget **).

8. Det gjør grovt Foder mere nærende og fugtig Føde mindre skadelig for Kvæg og Heste. De Gamle pleiede at tilberede deres Holm for at fode Creaturene, ved at stænke med Lage saamegen, som de en tidlang kunde opfore, hvor paa den tørredes, rulledees sammen i Bundter, og gaves Studeene istedet for Høe ***).

Hr. Curben finder, at naar Salt gives Kvæget med afdampede Avner og andet ringe Foder, saa

*) Ridder Thomas Bernards Afhandling om Salt: Tolden, Pag. 262.

**) Dito, Pag. 276.

***) Dicksons de Gamles Agerdyrkning, Vol. II, P. 409.

bringes de derved til at æde reent op; og at det i visse Maader afhjælper den Usmag, som Melken faaer, naar Køerne føres med Roer, samt forsøger dens Mængde. I Cheshire giver man Køerne libet Salt, naar de sætte af paa Melken *).

Man har befundet i Flandern, at en liden Mængde stødt Salt er meget gavnlig for Heste, naar de føres med ny Havre, og samme er noget suatig; heller ikke kan der være nogen Tvivl om, at jo de fleste Forings-Midler kunde i Almindelighed paa samme Maade gøres mindre skadelige: for Exempel, naar raae Kartøfler i Forstuaen gives Hestene.

Hr. Curven er ved egen Erfaring overtydet om, at Avner og Halm kunde ved Brugen af Salt føres mere til Nytte end nu skeer

9. Det bevarer Kreaturerne for Sygdomme og forbedrer deres Tilstand. Man har i adskillige Lande, saasom i Amerika, Ostindien, Flandern, Sverrig og Spanien bemærket, at ved at give Huusdyrene Salt gavner man dem i adskillige Henseender. Det kunde imidlertid være tjenligt at betragte den bedste Maade at anvende det paa hos de forskjellige Creature, under særskilte Rubrikker.

Heste. Hr. Birbeek anfører i sine Anmærkninger paa en Reise i Amerika, at de Heste, han saae i det Indre af Landet, vare af en

*) Ridder Thom. Bernards Afhandling, Pag. 96. Det formæder deres Lust til at drikke, hvilket forsøger Mængden af Melken.

fortreffelig Art, og i en herlig Stand, endog: saa naar de paa lange Reiser maatte gaae 45 engelske Mile om Dagen. Man forer dem godt, og giver dem fra 32 til 40 Potter Havre om Dagen, foruden Høe, tilligemed en god Haandfuld Salt omtrent 2 Gange om Ugen.

Et Forsøg, gjort i Hr. Alderman Farleis Saltværker i Droitwich, beviser af hvor stor Nytte Salt er for Heste. Den Portion, der blev given, var omtrent 8 Lod 3 Dage om Ugen, afvejlende blandet med Avner. Dog maae disse 8 Lod ikke giv. s paa een Gang men adskillige Gange om Dagen, omtrent en Spiseffee fuld ad Gangen. Det gjør Dyrene tidige til deres Vede, og de arbeide bedre derefter *).

Hr. Curden giver dem af sine Heste, der bruges til Avlingen, ved Kulgruberne ic., overhovedet 8 Lod hver Dag, med deres afdampede (steamed) Kartofler i to Maal om Dagen. Det faaer dem til at æde deres Foder reent op, og bidrager til at holde dem friske og i god Stand.

Salt curerer Heste for Orm; og man siger det vilde være meget tjenligt for Beddelsbere, og gjøre de stærke Rensninge: Midler usødvedige, som man nu nødes til at give dem.

Naæg. Man giver Naæget Salt i adskillige Dened. Foruden at formere Mænkeden og forbedre Bestaendigheden af Melken, som alle

*) Ridder Thom. Bernards Afhandling, Pag. 264.

rede er vlist, forebygger det Oppustning, naar det sættes paa Kløver eller paa Koer, hvis Top paa Qvæg og Faar har samme Virkning, som Kløver, naar den ædes i nogen Mængde.

Hr. Curvén's Forsøg i denne Henseende ere høist vigtige. Fra 19de November 1817 til 3die Februari 1818 gav han sit Qvæg Salt i følgende Forhold:

Slags.	Antal	Mængde om Daa- gen i Lod
Koer og drægtige Qvier	40	4
Ungt og fedt Qvæg . .	43	3
Arbeids Stude	18	4
Qvier og unge Stude	21	2
Unge Kalve	20	1

142

Qvæget skal bestandigt have havt det herligste Hold siden der begyndtes med Brugen af Salt, ingen Forstoppelser, ingen Inflammation som tilforn, eller noget eneste Kreatur sygt. I nogle Eene af Amerika giver man Køerne Salt i et Forhold af omtrent 2 Skjæpper om Aaret.

I Ostindien faae deres Bulloxyer i Almindelighed Salt hver Dag, omtrent 4 eller 6 Lod, blandet i deres Grønt eller Bælg-Foder. Der holder man for, at en paffelig Portion Salt er væsentlig for Qvægets Sundhed, og næsten ligesaa nødvendig som Føde.

Åaar. Saltet er saare gavnligt for Åaar. Det forfiner betydeligt deres Uld, hvilket man har erfaret baade i Spanien og paa Shetlands Værn, hvor Græsgangene ere saameget gjennemtrukne af Ære Graaden. Det forebygger ligeledes Lungesygen, og ødelægger adskillige Slags Orme, der forefindes i Åaarenes Legemer, i Særdelighed Lever Iglerne (*Fascio hepaticæ* *). Det skal ligesom bevare dem for Skab.

I Spanien gives der 128 Pd. Salt til 1000 Åaar i 5 Maaneder; men i vaadere Climater, som f. Ex. i Storbritanien, formener Lord Commerville 1000 Åaar behøve 2000 Pund Salt. Det bør gives dem om Morgenens for at modvirke Skadeligheden af Duggen. I tørt Veirligt kan man lægge en liden Haandsfuld paa en flad Steen eller Tavle, og 10 eller 15 slige Tavler eller Stene, lagte nogle Aen fra hinanden, ere tilstrækkelige for et Antal af hundrede Åaar. Bringes de hen til Saltet, saa slikke de det op, dersom de finde nogen Trang dertil; men hvis de ikke behøve det, kan man tage det bort, og gjemme det til en anden Gang. Dette kan skee tvende Gange om Ugen; men i særdeles Tilfælde kunde det bydes dem tre Gange **).

*) Baron Schulkes Anmærkninger om Åaar. Meddelelser til Landhuusholdnings-Selskabet, Vol. 1, Pag. 318.

**) Ridder Thom. Bernards Afhandling, Pag. 261.

Hr. Curven har befundet, at Salt forebygger hvad man kalder Sygen i de nordre Dele af England, eller Braxh i Scotland, der aarlig bortriver saa mange Tusinde unge Aar; en Opdagelse af største Vigtighed for hine Egne af Riget.

Sviin. Man troer, at Salt i store Portioner er skadeligt for Sviin; dog gives det dem ved visse Leiligheder i America, for at gjøre dem tamme, og for at de ikke skulle blive borte i Skovene*). Hr. Curven kommer ogsaa noget Salt paa de af-dampede (steamed) Kartøfler, som han giver sine Sviin, og han troer, det gjør dem godt.

Fjeder-Kreature. Man vil ogsaa finde det gavnligt at give Fjeder-Kreature Salt, for derved at forebygge de Sygdomme de ere underkastede. Den Begjerlighed, hvormed Duer æde Salt, er noksom bekjendt.

Om Saltets almindelige Gavnlighed for Kreaturet. Denne Artikel har været funden tjenlig til at istandsætte Mavens Kraft, naar samme har lidt enten ved Overfyldning af Føde eller Overdrivelse af Arbejde. Det forbedrer Dyrets Sjødning, og gjør sammes Bestændighed med Salt ufornsden. Det gjør Kreaturerne tammere. Hr. Curven beretter, at Faarene samle sig om Hyrden, saa at han neppe kan faae Lov til at lægge Saltet fra sig paa Stenene. Det overvinder al deres naturlige Skyhed og Frygsomhed; og hvad an-

*) Wirbeck's Anmærkninger om Amerika; Pag. 138.

dre Huusdyr angaaer, vilde endogsaa de vildeste komme hen og æde det ud af Haanden. I America blive Malfekserne saa fjære efter Salt, naar de først ere lidet vant til det, at om de endogsaa fristes til at løbe om i Skovene, komme de dog sikkert tilbage, for at faae deres sædvanlige Portion. Men fremfor alle Ting bevarer det deres Sundhed. Hr. Mosselman, en forstandig Landmand i Nederlændene, som holder henved hundrede Malfekser, Stude og Kalve, 23 Arbeids Heste og 250 Gaar, har brugt Salt i fem Aar, i hvilken Tid alle hans Kreature have været fuldkommen frie for Sygdomme.

Om Maaderne at give Kreaturet Salt paa. Nogle give det som Pulver paa Tavler, Stene eller en grov Klud. Andre komme store Stykker Steinsalt i Krybberne eller Trugene i deres Heste og Koe Stalde, eller hange det op saaledes at Dyrget eller Gaarene kunne naae det, som ved Slifningen fortære saameget deraf, som de stiette om. I Sverrig troer man, at Saltets gode Virkning bedst frembringes ved hvad der kaldes Sliffe Midler (Slefor.) De bestaae af Salt, pulveriseret Malurt, og Gnebær; og gives enten i et grovt Pulver, eller gøres med Tjære til en tyk Grød, der kommes i et udhulet Fyrre Trug, som sættes i Midten af Gaarstien, og hvorover man slaaer Fyrregrene paa tværs for at ikke Gaarene skulle søle sig til med Lagen. Andre komme Svovl i denne Suppe, og gjøre Rugler deraf,

som ere i Særdeleshed tjenlige for de Gaar, der have noget Slags Hud-Æygdom. Nogle komme ogsaa Regnsand (Tanacetum vulgare), Laurbær og Hvideløg deri, som skal være gode for Orm og Vattersot.

10. Det har nogen Virkekraft til at forebygge Rust eller Hvedens Bleggen.

Ved en fortsat Række af Undersøgelser om Marsagerne til Rust eller Hvedens Bleggen og Midlerne til sammes Forebyggelse, lagde man Mærke til, at Hr. Siskler, en Landmand i Cornwall, pleiede at gjødte hans Røe-Land med Udskuds-Saltet fra Pilchard-Fiskeriet; og enhver Ager, der var saaledes behandlet, blev aldrig angreben af Rust eller Bleggen, endstjøndt samme traf hele Rasbolauget *).

Denne vigtige Omstændighed har nylig været bekræftet i en Meddelelse (dateret den 15 Mai 1818) til Forfatteren, fra Hans Belærværdighed, Robert Hobtyn, hvis Hvede-Dyrkning paa en Gaard i Cornwall var udvidet fra 20 til 40 eller 50 Acres om Aaret. Han brugte 2000 Pd. gammelt Salt med ligesaa megen ferst Eild blandet med Jord; og fra 20 til 30 Tons Strandsand, hvorved hans Agerøder, siger han, bleve altid gode, "og aldrig angrebes af Rust."

*) Scotlands Agerdyrkning, Vol. 11., App. Pag. 150
Anmærkning. London: Trykte af B. M. Millan,
Bow Street, lovent Gardin.

Sandsynligen er Saltet den eneste Artikel i denne Blanding, der kunde være af nogen væsentlig Nytte til at forebygge Kysten, ved at stænke Forraadnelse; denne Virkning af en alt for hyppig Gjentagelse af forraadnet Gødning; og fik man, ved afgjørende Forsøg, fuldkommen Visshed om Kjendsgjerningen, kunde man med Lillid vente en yderligere Medsættelse af Salt, Jorden, for at fikke vore Hvede, Afgrøder for den største af alle dens Plager.

Slutning.

Der er enhver Grund til at haabe af denne Fremstilling, at Salt, Jorden Medsættelse vil bringe Agerdyrkningen vigtige Fordele. Men Parlamentets omhyggelige Bestræbelser for at fremme Landmandens Fordeel, ville være forgæves, med mindre han selv beslutter at nytte den Velgjerning, der har været viist ham. Det er derfor han indstændigst anmodes om at stjenke de ovenangførte Artikler sin Opmærksomhed.

Ormsly Lodge, Ham-Common Surrey,
28de Mai 1818.

John Sinclair.

Belønninger, som det engelske Landhuusholdnings-Selskab (Board of Agriculture) har udsat for. Forsøg med Salt i 1818 og 1819.

Salt som Føde.

For den der gjør og meddeler Selskabet de fuldstændigste Forsøg i Henseende til Anvendelsen af Salt, til at fore og fede en Gaards Besætning — Gulmedaillen eller Halvtredsindstyve Pund St.

Meddelelserne, som maae være forsynede med Attester, og opgive Antallet og Tilstanden af de saaledes forede Creature, tilligemed hvad Mængde Salt dertil har været forbrugt, maae indsendes i det seneste til 1ste Marts 1820.

Salt som Gødning.

For den der gjør og meddeler Selskabet de fuldstændigste Forsøg, for at stadfæste de Fordele eller Ufordeelagtigheder, der have ledsaget Brugen af Salt som Gødnings-Middel, enten enkelt eller blandet med andre Materier, — Gulmedaillen, eller Halvtredsindstyve Pund St.

Meddelelserne, som maae være forsynede med Attester, og som maae angive Beskaffenheden af det Jordes 3de Bind 3die Hefte.

mon, hvorpaa Forsøgene ere gjorte, tilligemed Mængden af Saltet, samt Tiden af dets Anvendelse, og Virkningen paa den dyrkede Afgrøde, maae indsendes i det seneste til 1ste Marts 1820.

Man tør haabe, at disse Belønninger ville opbække en roesværdig Attraae hos driftige Landmænd, til at forviise sig om Gjenstande, der ere af en for Landvæsenet saa udmærket Bigtighed.

T i l l æ g

Til den ved Ridder, John Sinclair udgivne Afhandling, angaaende Brugen og Nytten af Salt i Landvæsenet, fremstillende de Forsøg, der ere bedst beregnede til at bevise hvor gavnligt Salt kan anvendes i Agerdyrkningen.

Harde heldigviis et Experiment-Agerbrug under den offentlige Autoritets Varetægt, og paa offentlig Bekostning, været oprettet for nogle Aar siden, da saadan en Anstalt var foreslaaet, saa vilde sandsynligviis nu have været bestemt, hvorvidt Salt var anvendeligt ved Agerdyrkningen, og Parlamentet have haft afgjørende Beviser, hvor efter det kunde have gaaet frem i sine nye Undersøgelser. Som Sagen nu forholder sig, er der Intet videre at gjøre, end at anbefale en Mængde

Forsøg til dem, der maatte finde sig tilbøielige, til at henvende deres Opmerksomhed paa saa vigtig en Gjenstand, og under gunstige Omstændigheder at forsøge den. Paa denne Maade kan meget udvirkes, saafremt Forsøgene gøres med Nøiagtighed, og blive indberettede til Landhusholdnings-Selskabet, for der at sammenlignes og derfra at offentliggøres.

1. Forsøg paa Grønjord.

At saae om Efteraaret, fra 30 til 40 Skpr. flident Salt, eller fra 20 til 30 Skpr. reent Salt pr. Acre, paa stærk Jord, som man sætter sig for at brække. Jorden maae pløies førend Vinteren, og ofte bearbeides om Foraar og Sommer, at Saltet kan aldeles indlemmes i Jordsmonnet, førend Sæden saaes. Ved dette Forsøg maae man forviise sig om følgende Omstændigheder: 1. Om Saltet ødelægger Ukrud og Insekter? 2. Om det smuldrer Jordsmonnet mere? 3. Om det frembringer nogen frodig Afgrøde af Byg eller Hvede, fri for Røst og Blegning? og 4. hvilke der ere dets Virkninger paa den næstfølgende Års verbst, og de derpaa følgende Afgrøder?

Det vilde være meget vigtigt at gjøre en Sammenligning imellem saaledes dyrket Jord, og en lige Strækning Land gjødet med Kalk,

hvorved der maatte anføres ved enhver saavel Omkostningerne som deres gjensidige Frembringelser; tilligemed hvad Beføstningen havde været om Saltet var toldsfrit *).

2. Forsøg paa Afgrøder af Korn og Rødder.

At faae paa forskjellige Afgrøder, som Hvede, Byg, Havre, Bønner, Erter, Kartofler og Roer, saasnart Sæden er tildækket med Jord, 42 Skjepper skident Salt paa en lovformelig (statute) Acre, eller fra 26 til 32 Skjepper reent Salt, paa Overfladen, og lade det skylles ned i Jorden ved Regn, for derved at forviise sig om følgende Omstændigheder: 1. Hvilke ere Saltets Virkninger paa de forskjellige Afgrøder, hvorpaa det prøves? 2. Svarer det bedst. Regning paa lette eller stærkt Jordsmon? 3. Odelægger det Larver, Jordlopper og andre for Afgrøden skadelige Insekter? 4. Forebygger det Skurv paa Kartofler? 5. Blive saltede Roer mindre angrebne af Jordlopper? og 6. Hvilke ere dets Virkninger paa de følgende Afgrøder?

*) Det bør anmærkes, at Prisen paa Saltet ved Bærerne er kun serpençe (12 Skilling gr. d. courant) for en Russhel (omtrent 2½ Skjepper dansk) der veier 56 Pd., samt at det for 6 pence kan henbringes til enhver Egn af Riget. Men Skatten beløb sig forhen til 3000 Procent af første Indkjøb. See Hr. William Hornes Brev fra Liverpool, om Toldens Afkasselse paa Salt, trykt Anno 1816 p. 6.

Et lignende Forsøg kunde gøres, ved at saae Saltet omtrent fjorten Dage førend Sæden, og blande det med Jorden ved Redharving.

3. Forsøg ved raae Jorders Opdyrkning.

At samle Lyng: Klumper eller andet Affald, naar Overdrebe først optages, og istedet for at brænde hine, at blande dem med visse Lag af Salt, saaledes at de omdannes til Gjødning; og at prøve dette Gjødningsmiddeis Virkning paa en Afgrøde af Roer eller Kartøfler.

4. Forsøg med Salt som et Middel mod Brand.

Ved Sammenligning at forviise sig, om man ved at bløde Saae: Hvede i Vand, der er saaa igiennemdruffet af Salt, at et Egg kan flyde i det, ikke siktrer den kraftigt imod Brand, naar Sæden ellers hyppig omrøres i Vandet, og de lette Korn afflummes, samt fiden efter tørres, ved at komme nylødsket Kalk paa den.

5. Forsøg, for at forviise sig om Virkningerne af at saae Sæd med Salt.

At saae forskjellige Slags Sæd, især dem af en oliearted Natur, med forskjellige Mængder

af Salt; saaledes, at der afvexles fra lige Mængder af Salt og Sæd, til en sextendedeel Salt, for derved at prøve de deraf fremkommende Virkninger; saavel i Henseende til at forbedre Afgrøden, som til at bevare Sæden for Insekter.

6. Forsøg paa Græsgange.

At prøve Virkningerne af at strøe i Efteraaret, 42 Skjepper skident Salt eller fra 26 til 32 Skjepper reent Salt pr. Acre, paa slet Græsning eller paa Løv-Jord; saavelsom paa Grønsvær, som om Foraaret er meget mosbegroet og at gjøre en Sammenligning mellem disse og de ikke saaledes behandlede Jorder.

7. Forsøg paa Afgrøder af Kløver.

At gjøre en Blanding af sin Jord og Salt, i et Forhold af fem, ti eller femten Skjepper Salt for en Acre (man er endnu ikke vis paa hvad Forhold man bør foretrække) og at strøe samme paa den første Kløver-Afgrøde i Marts eller April Maanedes; eller paa den anden Afgrøde strax efterat den første er aflaaet; og at sammenligne Virkningerne af denne Blanding med de

Dele af den samme Jord, der ikke ere blevene behandlede paa denne Maade.

8. Forsøg, for at forviise sig om Virkningerne af at nedsalte Høe.

At blande reent Salt, i et Forhold af 25 til 35 Punds Vægt med en Ton (2000 Pd.) Høe, naar det sættes sammen, især af anden Kløver-Græs, i vaade eller fugtige Aarstider, for derved at forviise sig, om det hindrer Høet fra at blive muggent og om Kreaturet ikke æder det heller, end naar det ikke saaledes er nedsaltet. Ligesaaledes at anvende Salt, eller Løge paa beskadiget Høe, naar det gives Kreaturet, og derved at forviise sig, om samme ikke æder det begjærligt, naar det saaledes er saltet, endstjændt det vragedes i sin første Tilstand.

9. Forsøg, for at prøve Virkningerne af at salte stridt eller fugtigt Foder.

At stænke Løge paa Halm, samt blande Salt i ny Havre, raa Kartofler, naar de først gives Hestene, eller Kløver der hugges sildigere end sædvanligt, og opføres til Heste eller Kvæg, for derved at forviise sig, om stridt Foder ikke paa denne

Maade kan gøres mere velsmagende og nærende, og fugtigt Foder mindre skadeligt.

10. Forsøg i Henseende til Creaturene.

At prøve at give Creaturene Salt i følgende Forhold:

1. Til Heste daglig, fra sex til otte Lod.
2. Til Køer og dragbare Qvier, daglig fra sex til otte Lod.
3. Til Arbeids, Stude fra sex til otte Lod.
4. Til ungst Næg fra fire til sex Lod.
5. Til Kalve to Lod.
6. Til Gaar, hvert fire Lod om Ugen, deelt i tre Portioner.
7. Til Svin i liden Mængde, nu og da kommet i deres Føde *).

Mogle have paastaet, at Fær Creature ikke trives efter Salt, endskjandt det er vel bekjendt, hvormegit Duerne holde af det.

Disse Forsøg ere anbefalede i den Hensigt, at skaffe sig Visshed, ved Sammenligning med det Kreatur som intet Salt faaer, om det trives

*) Der siges, at naar man fæder Svin i Island, saa kænfer man en Smule Salt paa hvert Maal, hvorved man har befundet at de fædes i halv den sædvanlige Tid. Jagttagelser ved John Marshall Esqr. om de lævende saavel som fødende Egenkaber af Skjællen Salt, i den Lond. Medic. og Physic. Journal, Vol. XXXIX, No. 231.

bedre, naar det faaer en saadan Tilsætning til sit Foder, om det da tribes bedre paa stridt Foder; om Saltet forbedrer Mælkens Smag af Kær, der fores med Roer; om det i Almindelighed gjør Kreaturet sammere og mere huusligt; og om dette bliver mere befriet for Sygdomme, saasom Orme hos Heste, Lungesøge, eller Skab hos Gaar *).

Saltet, der gives Kreaturet, maae enten stødes smaat, og blandes i dets Føde, eller henlægges paa Stene, Skifer, Tavler, eller grove Klude, for at det kan slukke samme; eller det maa være i store Klumper, og anbringes saaledes at Kreaturene kunne komme til at slukke dem **).

*) Man har nogen vigtig Efterretning om den store Fordeel, der kan høstes af at give Gaar Salt i betydelig Mængde, i Districtet Crau nær Arles i Frankerige. See Agerdyrkningens Annalerne Vol. XXIV, og Hornes Brev om Salt-Jorden. p. 11, ligeledes Vol. 1 af Memoires de l'Academie Royale des Sciences à Paris, hvori befindes en Afhandling betitlet "Physique Jagttagelser om Saltets Virkning til at fæde Dvæg."

*) Saltets Vigtighed for Kreaturene kan indirecte bevises af sammes store Gavnlighed for Mennesket. Ved de gamle hollandske Love var det anordnet, at Forbrydere skulde blot have Brød, udsaltet med Salt, som den strengeste Straff der kunde paalægges i hiint fugtige Klimat. Virkningen var skrækkelig: De elendige Forbrydere skal være opvædt af Orme, avlede i deres egne Maver. De lavere Folkelasser i de indre Egne, af Cornwallis, lide den største Nød af samme Aarsag, da de nødes til at spise deres Kartofler uden nogen Velsmaa; og deres Børn, som endnu sjeldnere faae Salt, blive plagede af Orme

II. Forsøg, for at forvisse sig, om Salt vil befrie Hveden for Rust eller Blegnen.

At komme i Jorden, en tiendages Tid, førend Hveden saaes, fra 80 til 116 Skjepper skident Salt, eller fra 53 til 80 Skjepper reent Salt pr. acre, for at forvisse sig om sammes Virkninger paa den næstfølgende Afgrøde; og i Gærdeleshed om det forebygger Rusten eller Blegnen. Ligeledes at bestemme, om en Afgrøde af Hvede, der saaes efter Roer, frembragte ved Saltblanding i Sjødningen, undgaaer derved Rusten.

Analogien giver os Grund til at haabe, at Salt kan i denne Henseende være gavnligt. Det modstaaer i saa høi Grad Fordærvelse eller Forraadnelse, at Lommeret der bruges i Saltgruber, for at flytte Laget og Siderne af Gruben eller Bjelkerne i Salt-Magasiner, blive i Aarhundreder

En Dame, som havde stor Modbydelighed for Salt, og havde aldrig spist fligt, end ikke saltet Kød, blev plaget af Orm fra sin tidligste Barndom og hendes hele Liv igjennem. Dette beviser Saltets Nytte for ethvert Dyr, som er underkastet denne Sygdom; og Aarsagen hvorfor Horn ere mere udsatte for at plages af Orm, end fuldvorne Personer, er den, at de spise mindre og ofte slet intet Salt til deres Mad. Dette er en Gjenstand, hvortil man især burde lægge Mærke, i Skolerne og de offentlige Værelse-Anstalter, hvor stort Antal af unge Mennesker ere forsamlede. Hvor Salt ikke kan have til en Priis, som fattige Folk kunne betale, burde man anbefale dem saltet Kød eller Fisk, især dersom deres Føde bestaaer mestendeels i Kartofler.

ubestådiget *). Det er altsaa naturligt, at formode, at Salt anvendt med Skjansomhed vil ligeledes forekomme den Skade som Svampe Slægten gjør paa Planterne, som man tilskriver den Sygdom der kaldes Rust.

12. Forsøg paa at forbedre Gjødningens Egenskab ved at blande Salt deri.

At bestemme, ved sammenlignede Forsøg, om Gjødningen forbedres, ved at besirre samme med Salt, og altsaa de Afgrøder den frembringer, og blive bedre, samt tillige i hvad Mængde det vilde være meest gavnligt,

13. Forsøg paa at gjøre Plante-Rødderne og Stænglerne til Gjødning.

At samle Rødderne og Stænglerne af det Ukrud, der vøxer i Marken, eller paa Grøfter og ved Gjerder, for at see hvormeget Salt det vilde udfordre, at omdanne det Hele til en Materie, der kunde tjene Planterne til Nærings-Middel.

14. Forsøg paa at gjøre Tørve-Jord til Gjødnings-Middel ved Salt.

At gjøre en Sammenblanding af Tørve-Jord og Salt som nu og da maatte gennemstikkes, for

*) Ridder Thom. Bernards Afhandling om Salt Pag. 278.

at bestemme det fornødre Forhold af Salt til at gjøre Tørve. Jord til et Gjødnings- Middel for Roer og andre Afgrøder.

15. Forsøg med Blandingsmøddinger af Jord.

At gjøre en Blandingsmødding med den sædvanlige Mængde Kalk, og en anden med Salt, af 42 til 53 Skjepper, til en Acre; og at bestemme Forskjellen i Henseende til Omkostningerne, med Hensyn til Kalkens og Saltets Virkning paa Jorden — og paa den næste og de paafølgende Afgrøder.

16. Forsøg for at bestemme om Vægten af Smørret eller Osten forsøges ved det Salt, der bruges til Tilvirkningen af disse to Artikler; og om Landmanden holdes skadesløs ved den formerede Vægt for Beføstningen af Saltet.

Der berettes, at en Landmand i Cheshire (Hr. Weaver) som havde kommet et Pund Salt i ti Pund Smør, befandt, at det saltede Smør veiede efter Tilvirkningen ikke mere end 10 Pd. og 2 Lod; hvorimod ti Pund usaltet Smør beholdt den samme Vægt. Hr. Weaver forsikrer ligeledes

des, at efter at have lodet indgikne tre Pund Salt i en Ost paa 48 Pund, spandt den i sex Dage til 43 Pund; hvorimod samme Mængde Mælk gjort til Ost, der om Mandagen veiede, uden Salt, 46 Pund, veiede den næste Lørdag $43\frac{1}{2}$ Pund. Et Beviis for, at Salt formindsker Bægten af Ost.

Slutning.

I det hele haaber man, at enhver patriotisk Landmand vil gjøre nogle af disse Forsøg, for saavidt Stilling og andre Omstændigheder vilde tillade det; for derved at bevise, at den Opmærksomhed Parlamentet ved denne Leilighed har stienket Landmandens Anliggender, ikke har været urigtigt anvendt.

Om Brugen og Nytten af Salt i Hauger.

Dette er en Materie, der vel fortjener Opmærksomhed af Hagedyrknings- Selskaberne i London og Edingborg. Her er det allene fornødent at anmærke, at adskillige agtværdige Personer have

forviſſet ſig om Vigtigheden af Salt ſom et Gjødningsmiddel for Frugttræer *); og der ſiges, at Vinranke og andre Frugter, ſom vare komne fra Bredderne af Rhinen, have trivedes ved ſamme Anvendelſe af Salt **).

Herr Hollingshead formener, at enhver Ting, der ſaaes eller plantes i en Hauge eller Driøhus, ſkulde have noget Salt ſtænket paa Overfladen af Jorden omkring ſig, ſaaſnart Frøet var tildækket med Muld ***). Den Fordeel der høſtes af Anvendelſen af hollandsk Afke, der er ſaa fuld af Saltdele, i Haugerne i Nederlandene, tjener denne Satz til fuldeſte Bekræftelſe.

Herr Beck, Gartner i Chorlei i Lancashire, har i 30 Aar brugt Salt i ſin Hauge, og uforanderligen fundet, at det overgaaer enhver anden Gjødning, han kunde have benyttet ſig af i denne Hensigt, i Særdeleſhed til Løg ***). Han

*) See Hilt om Frugttræer; ligeledes Ridder Thomas Bernards Afhandling, Pag. 269.

**) See Hornes Brev Pag. 14. Agerdyknings Anna-lerne Vol. XXIV og Memoires de l'Academie des Sciences, i Franckerige.

**) Vink om Salt ſom Gjødning, ved Hollingshead, anden Udgave, Pag. 28.

***) Derfor er Løg ſaadant et herligt Gjødnings-Middel for Løg. Saaes Saltet efter Urterne ere opkomne ſaa edelægges de.

saaede Saltet strax efterat Grøset var tilbækket, i et Forhold af omtrent 42 Skjepper paa en Acre, eller sex Rod paa en Quadratalen *).

Kadsaaede Gulerødder voxte ogsaa vel i et saltet Beed; Saltet maane da lægges under Overfladen midt i Mellemrummene, og i nogen Afstand fra Rødderne, for at det kan opløses før end Røddetræblerne naae det **).

NB. I et Brev, jeg nylig har modtaget fra Hr. A. Bracebridge i Walton ved Themsen, mælder han, at for nogle Aar siden gav Præsten til Holmes Kapel, som boede nær Saltværkerne, en gammel Hoppe, som han holdt meget af, og som var stærkt anbrystig, noget fordærvet Høe der havde været saltet, (paa den Tid var det Salt, der brugtes til Agerdyrknings-Bæsenet toldfrit.) Hoppen fik intet andet Foder, men trivedes saa godt af det, at hun kunde sættes til Arbejde igjen næste Foraar. Dette bragte Herr Bracebridge paa den Tanke at overstænke nogle Faar, der havde Forraadnelsessyge (rot) Morgen og Aften, med stærk Lage, og efter den Tid mistede han ikke et eneste; de bleve fede, og Kjødet var saa skjønt og godt, som om Creaturene aldrig havde været syge.

*) Vink om Salt som Gjødnings-Middel, ved Hollinshead, Pag. 28.

**) Scotlands Agerdyrkning, anden Udgave, Vol. II. Tillæg, Pag. 182.

Til Læserne.

Med Aaret 1815 fremkom det første Hefte af Landoeconomiske Tidender. Ved dette Aars Slutning har dette Tidsskrift altsaa bestaaet i fire Aar, og 9 Bind ere da leverede. Mange blandt dette Tidsskrifts Subskribenter ere i dette Tidrum hændede; mange andre have tegnet sig for det, og Skriftet har i det hele haabt, en efter Tidsumstændighederne, temmelig god Affætning. Da Udgiveren imidlertid har indseet, at det mueligst kunde genere en eller anden nu tiltrædende Subskribent, at tage Skriftet fra dets Begyndelse, ligesom det paa den anden Side er ubehageligt at ere det ufuldstændigt, saa har han anseet for hensigtsmæssigt, fra næstkommende Aars Begyndelse, at forandre dette Tidsskrifts Titel, og atter at indbyde til Subscription, hvorved han antager, at de der allerede holde Skriftet, og ei frasige sig det, sniske fremdeles at have det. Subscriptionsplaner skulle til dette Diemed worde omsendte.

Udgiveren.

Nogle Mænd i Kjøbenhavn og dens Omegn have forenet sig om, at stifte et Selskab til Agerdyrkningsens Fremme i det samlede Kjøbenhavns Amt, og ere foreløbigen overenskomne om følgende Punkter, som efter et Aars Tid næriere kunne prøves:

Bedtægter for Agerdyrknings-Selskabet for Kjøbenhavns Amt.

I.

Selskabets Hensigt er ved Raad og Daad at virke til et forbedret Agerbrug, paa gamle Kjøbenhavns og forrige Koeskilde Amt.

2.

Dertil skulde virkes: ved Penge-Understøttelser til at forandre flette Driftsmaader; — ved Uddeling af gode Agerdyrkningsredskaber; — ved Uddeling af godt Sædekorn; — ved Uddeling af nyttige Bøger; — ved at lade forfatte, trykke og uddele nyttige Raad, saaledes som de, der findes i Almanakkerne; — og endeligen ved den mundtlige Veiledning, som visse af Selskabets Medlemmer paatage sig at meddele lærvillige og dygtige Bønder, eller ved hvilke andre Midler og paa

hvilke Maader Selskabet maatte finde hensigtsmæssigt.

3.

Det kunde fortjene Selskabets Opmærksomhed, at see Agerbruget i den Grad drevet hensigtsmæssigen hos enkelte Værd, at man kunde anbefale og understøtte dem til at tage Bønderkarle i Lære.

4.

Selskabet har aarligen 4 faste Møder. To i Kjøbenhavn (i Terminstiderne, Juni og Decbr.) og to i Roskilde (paa de Tider, de der nærmest Boende finde bekvemmost.) I disse Møder tages afgjørende Beslutninger. Desuden har det Omgangs-møder omkring i Amtet hos de Medlemmer, som dertil erklære sig villige, for at opmuntre og vejlede Bønderne, og for at indhente Erfaringer. (Organisationen heraf lader sig bedst bestemme, efterhaanden som Selskabet kommer i Virksomhed.)

5.

Contingenten er tre Slag, halv, heel og overordentlig: 5 — 10 — 15 Rbd. i Sedler om Aaret.

Selskabets Forretninger ledes ved to Formænd, hvoraf den ene boer i eller i Nærheden af Kjøbenhavn, den anden i eller i Nærheden af Roeskilde, en Secretair og en Kasserer. De vedbliver deres Væster i eet Aar. Undersøgesser omkring i Amtet besørges paa hvert Sted af to af Selskabets Medlemmer. Penge-Regnskab aflægges een gang aarlig til December-Termins Møde, da Revisorer vælges.

*

*

*

Undertegnede, som i Selskabets første Møde den 16de denne Maaned, valgtes til Formænd for det første Aar, nære det Haab, at det nye Samfund vil finde mange Venner og Deeltagere her paa Amtet; og vi anmode tjenssiligen Enhver, som vil Bondens Vel, og erkjender det for at være af Vigtighed for Staten, at Bondens Jord behandles godt, at tegne sit Navn paa denne Indbydelse *).

Kjøbenhavn og Roeskilde, den 21de Septbr. 1818.

Collin.

Albrecht.

Drewsen.

*) Den findes hos de Herrer Geistlige paa Amtet, og i Kjøbenhavn hos de Hrr. Boghandlere Thoring og Eolding paa Børsen.



